

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
2016

ISBN 978-80-7421-120-1

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE a související dokumenty

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE A SOUVISEJÍCÍ DOKUMENTY



PRÁVO NA DĚTSTVÍ

OBSAH

I. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE.....	2
II. OPČNÍ PROTOKOL K ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE O ZAPOJOVÁNÍ DĚTÍ DO OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ	18
III. OPČNÍ PROTOKOL K ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE TÝKAJÍCÍ SE PRODEJE DĚTÍ, DĚTSKÉ PROSTITUCE A DĚTSKÉ PORNOGRAFIE.....	23
IV. OPČNÍ PROTOKOL K ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE ZAVÁDĚJÍCÍ POSTUP PŘEDKLÁDÁNÍ OZNÁMENÍ.....	31
V. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 2	39
VI. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 8	46
VII. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 12	59
VIII. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 13	85
IX. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 14	114
X. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 17	135

SDĚLENÍ

federálního ministerstva zahraničních věcí

Federální ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 20. listopadu 1989 byla v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990.

S Úmluvou vyslovalo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991.

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991.

Český překlad Úmluvy se vyhlašuje současně.

I. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Státy, které jsou smluvní stranou této Úmluvy,

- majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezczitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,
- majíce na mysli, že lid Spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě,
- uznávající, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému přísluší v nich stanovená práva, a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení,
- pamětlivy, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že děti mají nárok na zvláštní péči a pomoc,
- přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti,
- uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění,
- majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity,
- majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v člancích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve

statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací zabývajících se péčí o blaho dětí,

- majíce na mysli, že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace Spojených národů 20. listopadu 1959, „dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm“,
- pamětlivý ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a mezinárodní úpravu umístování do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů,
- uznávající, že ve všech zemích světa jsou děti žijící ve výjimečně obtížných podmínkách a že tyto děti vyžadují zvláštní pozornost,
- berouce náležitý ohled na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický rozvoj dítěte,
- uznávající význam mezinárodní spolupráce pro zlepšování životních podmínek dětí v každé zemi a zejména v zemích rozvojových,

dohodly se na následujícím:

ČÁST I

Článek 1

Pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou této Úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto Úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Článek 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správami nebo zákonodárnými orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným

kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Článek 4

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto Úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Článek 5

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle Úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Článek 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Článek 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.

Článek 8

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.

2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené obnovení.

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným pouze v případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.

2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou Úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou Úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Článek 10

1. Za účelem spojení rodiny a v souladu se závazkem podle čl. 9 odst. 1 státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, posuzují žádosti dítěte nebo jeho rodičů o vstup na území státu, který je smluvní stranou Úmluvy, nebo o jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, dále zabezpečí, aby podání takové žádosti nemělo žádné nepříznivé důsledky pro žadatele nebo členy jeho rodiny.

2. Dítě, jehož rodiče pobývají v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči. Za tímto účelem a v souladu se svým závazkem podle čl. 9 odst. 2 státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte a jeho rodičů opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vstoupit do své vlastní země. Právo opustit kteroukoli zemi podléhá pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v této Úmluvě.

Článek 11

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemísťování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět.

2. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám.

Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Článek 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmikoli jinými prostředky podle volby dítěte.

2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

- a) k respektování práv nebo pověsti jiných;
- b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

3. Svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Článek 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.

2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod jiných.

Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 17

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují:

- a) hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této Úmluvy,
- b) mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů,
- c) tvorbu a rozšiřování knih pro děti,
- d) hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu,
- e) tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 Úmluvy.

Článek 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče přitom musí být zájem dítěte.

2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto Úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Článek 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.

3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut „kafala“ podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Článek 21

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a

a) zabezpečí, aby osvojení dítěte povolovaly jen k tomu kompetentní orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným;

b) uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu;

- c) zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi;
- d) činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob;
- e) podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

Článek 22

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto Úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního humanitárního práva a lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami.

2. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, podporují, budou-li to považovat za potřebné, součinnost v úsilí Spojených národů a jiných příslušných mezivládních organizací nebo nevládních organizací spolupracujících se Spojenými národy k ochraně a pomoci takovému dítěti a k vyhledávání rodičů nebo jiných členů rodiny dítěte-uprchlíka s cílem získat informace potřebné k jeho opětovnému spojení s rodinou. Jestliže rodiče nebo jiné členy rodiny nelze nalézt, poskytuje se dítěti stejná ochrana jako každému jinému dítěti z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně zbavenému své rodiny, jak je stanoveno touto Úmluvou.

Článek 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů nebo jiných osob, které o dítě pečují.

3. Uznávajíc zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možností bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je třeba k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje.

4. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti, a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Článek 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, sledují plné uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření:

- a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti;
- b) k zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče;
- c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiného také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí;
- d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před i po porodu;
- e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány o zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům, a aby měly přístup ke vzdělání a byly podporovány při využívání těchto základních znalostí;
- f) k rozvoji osvěty a služeb v oblasti preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.

4. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Článek 25

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.

Článek 26

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem.

2. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.

Článek 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní duchovní, mravní a sociální rozvoj.

2. Rodič(e) nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nejsou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin šatstva a bydlení.

4. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou Úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy osoby, které nesou za dítě finanční odpovědnost, žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Článek 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména:

- a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání;
- b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory;
- c) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání;
- e) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve škole byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto Úmluvou.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a negramotnosti ve světě a s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Článek 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k:

- a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
- b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;
- c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím;

d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;

e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.

2. Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svůj vlastní jazyk.

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zejména:

a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání;

b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání;

c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, správních, sociálních a kulturních, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění využívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy

zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Článek 35

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí, aby:

- a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
- c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, ledaže by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
- d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Článek 38

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte.

2. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly věku patnácti let, přímo neúčastnily bojových akcí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších patnácti let. Při povolávání osob, které dosáhly věku patnácti let, avšak mladších osmnácti let, přijímají přednostně osoby starší.

4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.

Článek 39

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Článek 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zejména zabezpečují, aby:

a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo;

b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky:

i) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina;

ii) být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc;

iii) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu;

iv) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo, anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí;

v) jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudním orgánem;

vi) aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočnicka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří;

vii) aby ve všech stádiích řízení bylo plně uznáváno jeho soukromí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o:

- a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo;
- b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez užití soudní procedury za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk.

4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru; konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty; náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Článek 41

Nic se v této Úmluvě nedotýká ustanovení, která ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte a která mohou být obsažena v:

- a) právním řádu státu, který je smluvní stranou, nebo
- b) mezinárodním právem, které je pro takový stát závazné.

ČÁST II

Článek 42

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této Úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

Článek 43

1. Pro zjišťování pokroku dosaženého státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, při plnění závazků přijatých touto Úmluvou se zřizuje Výbor pro práva dítěte, který vykonává níže stanovené funkce.

2. Výbor se skládá z deseti odborníků vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností v oblasti, která je předmětem této Úmluvy. Členové výboru jsou voleni státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, z řad jejich státních příslušníků a vykonávají tuto funkci jako soukromé osoby, přičemž je brán ohled na spravedlivé zeměpisné rozdělení a na zastoupení hlavních právních systémů.

3. Členové výboru jsou voleni tajným hlasováním ze seznamu osob navržených státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy. Každý stát, který je smluvní stranou Úmluvy, může ze svých občanů jmenovat jednu osobu.

4. První volby do výboru se konají nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy tato Úmluva nabude účinnosti, a poté každé dva roky. Nejméně čtyři měsíce přede dnem konání každých voleb generální tajemník Spojených národů dopisem vyzve státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, aby do dvou měsíců předložily své návrhy. Generální tajemník pak připraví seznam všech takto navržených osob v abecedním pořádku s udáním států, které tyto osoby navrhly, a předloží je státům, které jsou smluvní stranou Úmluvy.

5. Volby se konají na zasedáních států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, svolaných generálním tajemníkem do sídla Spojených národů. Na těchto zasedáních, na kterých dvě třetiny států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, tvoří kvorum, jsou do výboru zvoleny ty

osoby, které obdrží největší počet hlasů a absolutní většinu hlasů přítomných a hlasujících zástupců států, které jsou smluvní stranou Úmluvy.

6. Členové výboru jsou voleni na období čtyř let. Vystupujícího člena lze volit znovu, je-li navržen. Funkční období pěti členů výboru zvolených v prvních volbách uplyne koncem druhého roku; neprodleně po prvních volbách předseda vylosuje na zasedání jména těchto pěti členů.

7. Jestliže člen výboru zemře nebo odstoupí nebo oznámí, že z jakéhokoli důvodu nemůže dále plnit své povinnosti ve výboru, stát, který je smluvní stranou Úmluvy a který jej navrhl za kandidáta, jmenuje jiného svého občana, který se souhlasem výboru vykonává funkci po zbytek funkčního období.

8. Výbor vypracuje vlastní jednací řád.

9. Výbor zvolí své funkcionáře na období dvou let.

10. Zasedání výboru se normálně konají v sídle Spojených národů anebo v jiném vyhovujícím místě určeném výborem. Výbor se pravidelně schází jednou ročně. Doby trvání zasedání výboru určují a v případě potřeby kontrolují státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, na svém zasedání, s výhradou schválení Valným shromážděním.

11. Generální tajemník Spojených národů poskytne personál a zařízení potřebné k účinnému plnění funkcí výboru podle této Úmluvy.

12. Se souhlasem Valného shromáždění obdrží členové výboru utvořeného podle této Úmluvy odměnu z prostředků Spojených národů za podmínky, o nichž rozhodne Valné shromáždění.

Článek 44

1. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavazují předkládat prostřednictvím generálního tajemníka Spojených národů zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v této Úmluvě v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo:

a) do dvou let ode dne, kdy se staly smluvní stranou Úmluvy;

b) poté každých pět let.

2. Ve zprávách podle tohoto článku se poukáže na případné skutečnosti a obtíže, které se týkají stupně plnění závazků podle této Úmluvy. Zprávy rovněž obsahují informace dostatečné k tomu, aby byl zabezpečen úplný přehled výboru o provádění Úmluvy v dotyčné zemi.

3. Stát, který je smluvní stranou Úmluvy, který předložil výboru komplexní úvodní zprávu, nemusí v následujících zprávách předložených na základě odstavce 1 písm. b) opakovat základní informace poskytnuté dříve.

4. Výbor může od států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, požadovat další informace významné pro provádění Úmluvy.

5. Výbor prostřednictvím Hospodářské a sociální rady předkládá Valnému shromáždění Spojených národů každé dva roky zprávu o své činnosti.

6. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, své zprávy zpřístupňují široké veřejnosti ve vlastní zemi.

Článek 45

Pro zajištění účinného provádění Úmluvy a podněcování mezinárodní spolupráce v oblasti upravené touto Úmluvou:

- a) Odborné organizace, UNICEF a jiné orgány Spojených národů mají právo být přítomny jednání o provádění těchto ustanovení této Úmluvy, která spadají do oblasti jejich činnosti. Výbor může vyzvat odborné organizace, UNICEF a jiné příslušné orgány podle své úvahy, aby podaly názory odborníků na provádění Úmluvy v oblastech spadajících do jejich činnosti.
- b) Výbor podle své úvahy postupuje odborným organizacím, UNICEF a jiným příslušným orgánům zprávy došlé do států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, obsahující požadavek nebo ukazující na potřebu technické rady nebo pomoci, případně doplněné o poznámky nebo návrhy výboru týkající se těchto požadavků nebo oznámení.
- c) Výbor může doporučit Valnému shromáždění, aby požádalo generálního tajemníka, aby z pověření Valného shromáždění provedl šetření týkající se specifických otázek, které mají vztah k právům dítěte.
- d) Výbor může činit návrhy a všeobecná doporučení založená na informacích získaných na základě článků 44 a 45 této Úmluvy. Tyto návrhy a všeobecná doporučení se postupují dotčenému státu, který je smluvní stranou Úmluvy, a sdělují Valnému shromáždění zároveň s případnými připomínkami států, které jsou smluvní stranou Úmluvy.

ČÁST III

Článek 46

Tato Úmluva je otevřena k podpisu všem státům.

Článek 47

Tato Úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 48

Tato Úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 49

1. Tato Úmluva vstoupí v platnost třicátý den po dnu uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Spojených národů.

2. Pro každý stát, který Úmluvu ratifikoval nebo k ní přistoupil po uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí Úmluva v platnost třicátý den po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 50

1. Kterýkoli stát, který je smluvní stranou Úmluvy, může navrhnout změnu Úmluvy a předložit ji generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Generální tajemník poté seznámí s pozměňovacím návrhem státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se žádostí, aby mu sdělily, zda jsou pro svolání konference států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, která by návrh posoudila a rozhodla o něm. Generální tajemník svolá tuto konferenci pod záštitou Organizace spojených národů, vysloví-li se alespoň třetina států pro její uspořádání. Každý pozměňovací návrh přijatý většinou států, které jsou smluvní stranou Úmluvy, přítomných a hlasujících na konferenci bude předložen Valnému shromáždění Organizace spojených národů ke schválení.

2. Změna odsouhlasená na základě odstavce 1 tohoto článku vstoupí v platnost, bude-li schválena Valným shromážděním Spojených národů, a přijata dvoutřetinovou většinou států, které jsou smluvní stranou Úmluvy.

3. Vstoupí-li změna v platnost, stává se závaznou pro státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, které ji přijaly. Ostatní státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, jsou nadále vázány jen ustanoveními této Úmluvy a kterýmikoli dřívějšími změnami, jež přijaly.

Článek 51

1. Generální tajemník Spojených národů přijímá a rozesílá všem státům text výhrad, které státy učinily při ratifikaci nebo přístupu k Úmluvě.

2. Výhrada, neslučitelná s předmětem a účelem této Úmluvy, se nepřipouští.

3. Výhrady mohou být kdykoli odvolány oznámením zaslaným generálnímu tajemníkovi Spojených národů, který o tom informuje všechny státy. Takové oznámení je účinné dnem, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Článek 52

Stát, který je smluvní stranou Úmluvy, může tuto Úmluvu vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Vypovězení se stane účinným jeden rok po dni, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Článek 53

Tato Úmluva bude uložena u generálního tajemníka Spojených národů.

Článek 54

1. U generálního tajemníka Spojených národů bude uložen původní text této Úmluvy, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění má stejnou platnost.

2. Na důkaz toho níže podepsaní zmocněnci, kteří jsou k tomu řádně pověřeni svými vládami, podepsali tuto Úmluvu.

Dáno v New Yorku dne 20. listopadu 1989.

SDĚLENÍ

Ministerstva zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 25. května 2000 byl v New Yorku přijat Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte *) o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.

Jménem České republiky byl Protokol podepsán v New Yorku dne 6. září 2000.

S Protokolem vyslovil souhlas Parlament České republiky a schválil jej podle článku 39 odst. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb. a ústavního zákona č. 300/2000 Sb., jako mezinárodní smlouvu o lidských právech a základních svobodách ve smyslu článku 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb. a ústavního zákona č. 300/2000 Sb. Prezident republiky Protokol ratifikoval. Ratifikační listina České republiky byla uložena u generálního tajemníka Organizace spojených národů, depozitáře Protokolu, dne 30. listopadu 2001.

Při ratifikaci Protokolu bylo učiněno následující prohlášení:

„V souladu s článkem 3 odst. 2 Protokolu Česká republika prohlašuje, že minimální věk, při kterém je povolen dobrovolný vstup do národních ozbrojených sil, je 18 let. Tuto věkovou hranici stanoví zákon.“

Protokol vstoupil v platnost na základě svého článku 10 odst. 1 dne 12. února 2002 a tímto dnem vstoupil v platnost i pro Českou republiku.

Anglické znění Protokolu a jeho překlad do českého jazyka se vyhláší současně.

II. OPČNÍ PROTOKOL K ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE O ZAPOJOVÁNÍ DĚTÍ DO OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

Smluvní strany tohoto Protokolu,

- povzbuzeny značnou podporou Úmluvy o právech dítěte, jež ukazuje existenci všeobecné vůle usilovat o podporu a ochranu práv dítěte,
- potvrzující, že práva dítěte vyžadují zvláštní ochranu, a vyzývající k neustálému zlepšování situace dětí bez rozdílu stejně jako k jejich rozvoji a vzdělávání v podmínkách míru a bezpečnosti,
- znepokojeny škodlivým a rozsáhlým účinkem ozbrojeného konfliktu na děti a dlouhodobými dopady na trvalý mír, bezpečnost a rozvoj, které tyto účinky mají,
- odsuzující útoky na děti v situacích ozbrojeného konfliktu a přímé útoky na objekty chráněné mezinárodním právem, včetně míst, v nichž se zpravidla nachází větší množství dětí, jako jsou školy a nemocnice,
- zaznamenávající přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu, zejména to, že mezi válečné zločiny řadí povolávání nebo odvod dětí mladších patnácti let nebo jejich používání pro aktivní účast v bojových akcích jak v mezinárodních ozbrojených konfliktech, tak v konfliktech, které nemají mezinárodní charakter,

- uznávající proto, že pro další posílení práv uznaných Úmluvou o právech dítěte je třeba zvýšit ochranu dětí před zapojováním do ozbrojeného konfliktu,
 - zaznamenávající, že článek 1 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve,
 - přesvědčeny, že Opční protokol k Úmluvě zvyšující věk pro možné povolávání osob do ozbrojených sil a jejich účast v bojových akcích účinně přispěje k provádění principu, že nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí,
 - zaznamenávající, že dvacátá šestá mezinárodní konference Červeného kříže a Červeného půlměsíce v prosinci 1995 doporučila, mezi jiným, aby strany konfliktu učinily všechny proveditelné kroky k zabezpečení toho, aby se děti mladší osmnácti let neúčastnily bojových akcí,
 - vítající jednomyslné přijetí Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce z června 1999, jež zakazuje, mezi jiným, nucené nebo povinné povolávání dětí pro použití v ozbrojených konfliktech,
 - odsuzující s nejvážnějším znepokojením povolávání, výcvik a používání dětí, vnitrostátně i za hranicemi státu, v bojových akcích ozbrojenými skupinami odlišnými od ozbrojených sil státu a uznávající odpovědnost těch, jež povolávají, cvičí a používají děti v tomto směru,
 - připomínající závazek každé strany ozbrojeného konfliktu řídit se ustanoveními mezinárodního humanitárního práva,
 - zdůrazňující, že tento Protokol není na újmu účelu a zásadám obsaženým v Chartě Spojených národů, včetně článku 51, a příslušných norem mezinárodního humanitárního práva,
 - berouce v úvahu, že podmínky míru a bezpečnosti založené na plné úctě k účelu a zásadám obsaženým v Chartě a dodržování příslušných lidskoprávních nástrojů jsou nezbytné pro plnou ochranu dětí, zejména v průběhu ozbrojených konfliktů a cizí okupace,
 - uznávající zvláštní potřeby těch dětí, které jsou, kvůli svému společenskému nebo hospodářskému postavení nebo pohlaví, obzvláště ohroženy povoláváním nebo použitím pro bojové akce v rozporu s tímto Protokolem,
 - uvědomující si nezbytnost vzít v úvahu hospodářské, společenské a politické původní příčiny zapojování dětí do ozbrojených konfliktů,
 - přesvědčeny o potřebě posílit mezinárodní spolupráci při provádění tohoto Protokolu, stejně jako při fyzické a psychosociální rehabilitaci a společenské reintegraci dětí, které jsou oběťmi ozbrojeného konfliktu,
 - povzbuzující účast společnosti a zejména dětí a dětských obětí při rozšiřování informačních a vzdělávacích programů týkajících se provádění tohoto Protokolu,
- dohodly se na následujícím:

Článek 1

Smluvní strany přijmou všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se členové jejich ozbrojených sil, kteří nedosáhli věku osmnácti let, přímo neúčastnili bojových akcí.

Článek 2

Smluvní strany zabezpečí, aby osoby, které nedosáhly věku osmnácti let, nebyly povinně povolávány do jejich ozbrojených sil.

Článek 3

1. Smluvní strany zvýší minimální věk pro dobrovolné povolávání osob do svých národních ozbrojených sil oproti věku, jenž je stanoven článkem 38 (3) Úmluvy o právech dítěte, berouce v úvahu principy obsažené v tomto článku a uznávající, že na základě Úmluvy mají osoby mladší osmnácti let právo na zvláštní ochranu.

2. Každá smluvní strana uloží při ratifikaci nebo přístupu k tomuto Protokolu závazné prohlášení, jež stanoví minimální věk, v němž povoluje dobrovolné povolávání do svých národních ozbrojených sil, a popis záruk, jež přijala, aby zaručila, že toto povolávání není násilné nebo nucené.

3. Smluvní strany, jež povolují dobrovolné povolávání osob mladších osmnácti let do svých národních ozbrojených sil, zachovávají záruky zabezpečující minimálně, že:

- toto povolávání je ryze dobrovolné,
- toto povolávání je provedeno na základě informovaného souhlasu rodičů nebo zákonných zástupců osoby,
- tyto osoby jsou plně informovány o povinnostech spojených s danou vojenskou službou, a
- tyto osoby poskytnou důvěryhodné potvrzení věku před přijetím do národní vojenské služby.

4. Každá smluvní strana může své prohlášení kdykoliv zesílit prostřednictvím oznámení generálnímu tajemníkovi Spojených národů, který informuje všechny smluvní strany. Toto oznámení nabude účinnosti dnem přijetí generálním tajemníkem.

5. Požadavek zvýšení věkové hranice dle odstavce 1 se nevztahuje na školy používané nebo řízené ozbrojenými silami smluvní strany, v souladu s články 28 a 29 Úmluvy o právech dítěte.

Článek 4

1. Ozbrojené skupiny odlišné od ozbrojených sil státu by neměly za žádných okolností povolávat nebo používat v bojových akcích osoby mladší osmnácti let.

2. Smluvní strany přijímají všechna proveditelná opatření pro prevenci takového povolávání a používání, včetně přijetí právních opatření nezbytných k zákazu a trestnosti takovýchto praktik.

3. Provádění tohoto článku Protokolu neovlivní právní status žádné strany ozbrojeného konfliktu.

Článek 5

Nic v tomto Protokolu nebude vykládáno tak, aby vyloučilo ustanovení práva smluvní strany nebo mezinárodních nástrojů a mezinárodního humanitárního práva, která ve větší míře napomáhají uplatňování práv dítěte.

Článek 6

1. Každá smluvní strana činí všechna nutná právní, správní a jiná opatření k zabezpečení účinného provádění a prosazování ustanovení tohoto Protokolu ve své jurisdikci.

2. Smluvní strany se zavazují s využitím odpovídajících prostředků učinit zásady a ustanovení tohoto Protokolu široce známými a podporovanými jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

3. Smluvní strany činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby osoby podléhající jejich jurisdikci povolané nebo použité v bojových akcích v rozporu s tímto Protokolem byly demobilizovány nebo jinak propuštěny ze služby. Smluvní strany poskytnou, pokud je to nutné, těmto osobám veškerou přiměřenou pomoc pro jejich tělesné a duševní zotavení a jejich společenskou reintegraci.

Článek 7

1. Smluvní strany spolupracují při provádění tohoto Protokolu, včetně předcházení jakémukoli jednání v rozporu s tímto Protokolem, a při rehabilitaci a společenské reintegraci osob, které jsou oběťmi jednání v rozporu s tímto Protokolem, a to i prostřednictvím technické spolupráce a finanční pomoci. Takováto pomoc a spolupráce bude prováděna na základě porady s dotčenými smluvními stranami a příslušnými mezinárodními organizacemi.

2. Smluvní strany, které takovou pomoc mohou poskytnout, tuto poskytnou prostřednictvím stávajících mnohostranných, dvoustranných nebo jiných programů, nebo, mezi jiným, prostřednictvím dobrovolného fondu vytvořeného v souladu s pravidly Valného shromáždění.

Článek 8

1. Každá smluvní strana předloží do dvou let ode dne, kdy pro tuto stranu vstoupil Protokol v platnost, zprávu Výboru pro práva dítěte poskytující souhrnné informace o opatřeních, která přijala za účelem provádění ustanovení tohoto Protokolu, včetně opatření přijatých pro provádění ustanovení týkajících se účasti a povolávání.

2. Po předložení souhrnné zprávy zahrne každá smluvní strana do zpráv, které předkládá na základě článku 44 Úmluvy Výboru pro práva dítěte, jakékoli další informace týkající se provádění tohoto Protokolu. Ostatní smluvní strany tohoto Protokolu předkládají zprávu každých pět let.

3. Výbor pro práva dítěte může od smluvních stran tohoto Protokolu požadovat další informace významné pro provádění Protokolu.

Článek 9

1. Tento Protokol je otevřen k podpisu všem státům, které jsou smluvní strany Úmluvy nebo ji podepsaly.

2. Tento Protokol podléhá ratifikaci nebo přístupu jakéhokoli státu. Ratifikační listiny nebo listiny o přístupu se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

3. Generální tajemník jakožto depozitář Úmluvy a Protokolu informuje všechny smluvní strany Úmluvy a všechny státy, které Úmluvu podepsaly, o každém prohlášení podle článku 3, ratifikaci nebo přistoupení k Protokolu.

Článek 10

1. Tento Protokol vstoupí v platnost tři měsíce po uložení desáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

2. Pro každý stát, který tento Protokol ratifikoval nebo k němu přistoupil po jeho vstupu v platnost, vstoupí tento Protokol v platnost měsíc po dni uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Článek 11

1. Každá smluvní strana může tento Protokol kdykoli vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Spojených národů, který následně informuje ostatní smluvní strany Úmluvy a všechny státy, které Úmluvu podepsaly. Vypovězení se stane účinným jeden rok po dni, kdy bylo oznámení přijato generálním tajemníkem. Pokud se však na konci tohoto roku vypovídající smluvní strana účastní ozbrojeného konfliktu, vypovězení nenabude účinnosti před ukončením ozbrojeného konfliktu.

2. Takovéto vypovězení nemá účinky zbavující smluvní stranu závazků podle tohoto Protokolu ve vztahu k jakémukoli jednání, které bylo učiněno přede dnem, kdy toto vypovězení nabylo účinnosti. Takovéto vypovězení rovněž není na újmu pokračujícímu projednávání jakékoli záležitosti, která byla projednávána Výborem pro práva dítěte přede dnem, kdy toto vypovězení nabylo účinnosti.

Článek 12

1. Kterákoli smluvní strana může navrhnout změnu a předložit ji generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Generální tajemník poté seznámí s navrženou změnou smluvní strany se žádostí, aby mu sdělily, zda jsou pro svolání konference smluvních států, která by návrh posoudila a hlasovala o něm. Pokud se čtyři měsíce od data tohoto oznámení vysloví alespoň třetina států pro takovou konferenci, svolá generální tajemník konferenci pod záštitou Spojených národů. Každá změna přijatá většinou smluvních stran Protokolu přítomných a hlasujících na konferenci bude předložena Valnému shromáždění ke schválení.

2. Změna přijatá dle odstavce 1 tohoto článku vstoupí v platnost, bude-li schválena Valným shromážděním Spojených národů a přijata dvoutřetinovou většinou smluvních stran.

3. Vstoupí-li změna v platnost, stává se závaznou pro smluvní strany, jež ji přijaly. Ostatní smluvní strany jsou nadále vázány jen ustanoveními tohoto Protokolu a kterýmikoli dřívějšími změnami, jež přijaly.

Článek 13

1. Tento Protokol, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění má stejnou platnost, bude uložen v archivech Spojených národů.

2. Generální tajemník Spojených národů poskytne ověřené kopie tohoto Protokolu všem smluvním stranám Úmluvy a všem státům, které Úmluvu podepsaly.

*) Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989 byla vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.

SDĚLENÍ

Ministerstva zahraničních věcí

Ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že dne 25. května 2000 byl v New Yorku přijat Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie).

Jménem České republiky byl Opční protokol podepsán v New Yorku dne 26. ledna 2005.

S Opčním protokolem vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky jej ratifikoval.

Ratifikační listina České republiky byla uložena u generálního tajemníka Organizace spojených národů, depozitáře Opčního protokolu, dne 26. srpna 2013.

Při ratifikaci Opčního protokolu byla vznesena následující námitka:

Vláda České republiky posoudila výhradu k Opčnímu protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie (dále jen „Opční protokol“) učiněnou vládou Sultanátu Omán při přístupu k Opčnímu protokolu.

Vzhledem k tomu, že Sultanát Omán ve své výhradě oznamuje omezení rozsahu aplikace ustanovení Opčního protokolu islámským právem, platnými vnitrostátními právními předpisy a dostupností hmotných zdrojů, je vláda České republiky toho názoru, že výhrada vyvolává pochybnosti o rozsahu, v jakém se Sultanát Omán zavazuje závazky plynoucí z Opčního protokolu plnit.

Vláda České republiky je přesvědčena, že takto učiněná výhrada je neslučitelná s předmětem a účelem Opčního protokolu. Vláda České republiky připomíná, že mezinárodní obyčejové právo kodifikované ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu (Vídeň, 23. května 1969), konkrétně její článek 19, takovouto výhradu nepřipouští. Vláda České republiky proto vznáší námitku proti výše uvedené výhradě učiněné k Opčnímu protokolu Sultanátem Omán.

Tato námitka nebrání vstupu v platnost Opčního protokolu mezi Českou republikou a Sultanátem Omán, aniž by se však Sultanát Omán mohl výše zmiňované výhrady dovolávat.

Opční protokol vstoupil v platnost na základě svého článku 14 odst. 1 dne 18. ledna 2002. Pro Českou republiku vstoupil v platnost podle odstavce 2 téhož článku dne 26. září 2013.

Anglické znění Opčního protokolu a jeho překlad do českého jazyka se vyhláší současně.

III. OPČNÍ PROTOKOL K ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE TÝKAJÍCÍ SE PRODEJE DĚTÍ, DĚTSKÉ PROSTITUCE A DĚTSKÉ PORNOGRAFIE

Smluvní strany tohoto Protokolu,

- majíce na zřeteli, že za účelem dalšího dosažení cílů Úmluvy o právech dítěte a pro provádění jejích ustanovení, zejména článků 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 a 36, by bylo vhodné rozšířit opatření, která by měly smluvní strany přijmout k zajištění ochrany dítěte před prodejem dětí, dětskou prostitucí a dětskou pornografií,

- majíce rovněž na zřeteli, že Úmluva o právech dítěte uznává právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být nebezpečná nebo být na překážku vzdělání dítěte, nebo škodlivá pro zdraví dítěte nebo pro jeho fyzický, duševní, duchovní, morální či sociální vývoj,
- vážně znepokojeny významným a rostoucím mezinárodním obchodováním s dětmi za účelem prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie,
- hluboce znepokojeny rozsáhlou a pokračující praxí sexuální turistiky, vůči níž jsou děti zvláště bezbranné, jelikož přímo podporuje prodej dětí, dětskou prostituci a dětskou pornografii,
- uznávajíce, že mnoho zvláště zranitelných skupin, včetně dívek, je více ohroženo sexuálním vykořisťováním, a že dívky jsou mezi sexuálně vykořisťovanými neúměrně zastoupeny,
- znepokojeny rostoucí dostupností dětské pornografie na internetu a prostřednictvím dalších rozvíjejících se technologií a připomínajíce Mezinárodní konferenci o boji proti dětské pornografii na internetu (Vídeň, 1999), a zejména její závěr vyzývající k celosvětové kriminalizaci výroby, distribuce, vývozu, přenosu, dovozu, úmyslného držení a inzerování dětské pornografie, a zdůrazňující důležitost těsnější spolupráce a partnerství mezi vládami a internetovým průmyslem,
- přesvědčeny, že vymýcení prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie bude usnadněno uplatněním holistického přístupu řešícího faktory, které k těmto jevům přispívají, jako jsou zaostalost, chudoba, ekonomické rozdíly, nespravedlivá sociálně-ekonomická struktura, nefunkční rodiny, nedostatečné vzdělání, migrace mezi městem a venkovem, diskriminace podle pohlaví, nezodpovědné sexuální chování dospělých, škodlivé tradiční zvyklosti, ozbrojené konflikty a obchodování s dětmi,
- přesvědčeny, že úsilí o zlepšení veřejné informovanosti je nezbytné pro snížení poptávky po prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii, a rovněž přesvědčeny o významu posilování globálního partnerství mezi všemi zúčastněnými a o významu zlepšování vymahatelnosti práva na národní úrovni,
- pamětlivý ustanovení mezinárodních právních dokumentů týkajících se ochrany dětí, včetně Haagské úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Haagské úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí a Úmluvy č. 182 Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce,
- povzbuzeny rozsáhlou podporou, které se dostává Úmluvě o právech dítěte a která je projevem všeobecné angažovanosti v prosazování a ochraně práv dítěte,
- uznávajíce důležitost plnění ustanovení Akčního programu pro prevenci prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie a Deklarace a Akčního plánu přijatého Světovým kongresem proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí, který se konal ve dnech 27.–31. srpna 1996 ve Stockholmu, a dalších souvisejících rozhodnutí a doporučení příslušných mezinárodních orgánů,
- berouce náležitě v úvahu význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický vývoj dítěte,

se dohodly na následujícím:

Článek 1

Smluvní strany zakáží prodej dětí, dětskou prostituci a dětskou pornografii podle ustanovení tohoto protokolu.

Článek 2

Pro účely tohoto Protokolu:

- a) prodejem dětí se rozumí jakýkoli úkon či transakce, při kterém kdokoli, jednotlivec nebo skupina, předá jinému dítě za úplatu či jiné protiplnění;
- b) dětskou prostitucí se rozumí využívání dítěte k sexuálním aktivitám za úplatu či jakékoli jiné protiplnění;
- c) dětskou pornografií se rozumí jakékoli zobrazování dítěte libovolnými prostředky při skutečných nebo předstíraných zřejmých sexuálních aktivitách či jakékoli zobrazování pohlavních orgánů dítěte k primárně sexuálním účelům.

Článek 3

1. Každá smluvní strana zajistí, aby její trestní právo v plném rozsahu postihovalo alespoň následující činy a jednání, bez ohledu na to, zda jsou spáchány vnitrostátně či mezinárodně, jednotlivcem či organizovanou skupinou:

- a) v souvislosti s prodejem dětí podle článku 2:
 - (i) nabízení, předávání či přijímání dítěte jakýmkoli prostředky za účelem:
 - a. sexuálního vykořisťování dítěte;
 - b. přenosu orgánů dítěte za účelem zisku;
 - c. zapojení dítěte do nucené práce;
 - (ii) získávání, nepřipustným způsobem, souhlasu k adopci dítěte zprostředkovatelem v rozporu s platnými mezinárodněprávními dokumenty o adopci;
- b) nabízení, získávání, zprostředkovávání či poskytování dítěte k dětské prostituci, podle článku 2;
- c) výroba, distribuce, šíření, dovoz, vývoz, nabízení, prodej či držení dětské pornografie podle článku 2 k výše uvedeným účelům.

2. V souladu s ustanoveními vnitrostátního právního řádu smluvní strany platí totéž pro pokus o spáchání kteréhokoli z těchto činů a pro spolupachatelství či účast na kterémkoli z těchto činů.

3. Každá smluvní strana zajistí stanovení přiměřených trestů za tyto činy s přihlédnutím k jejich závažné povaze.

4. V souladu s ustanoveními svého vnitrostátního právního řádu přijme každá smluvní strana přiměřená opatření ke stanovení odpovědnosti právnických osob za trestné činy uvedené v odstavci 1 tohoto článku. V souladu s právními zásadami smluvní strany může být tato odpovědnost právnických osob trestněprávní, občanskoprávní či správněprávní.

5. Smluvní strany přijmou veškerá vhodná právní a administrativní opatření, která zajistí, aby všechny osoby zúčastněné na adopci dítěte jednaly v souladu s platnými mezinárodněprávními dokumenty.

Článek 4

1. Každá smluvní strana přijme opatření nezbytná k tomu, aby uplatnila svou jurisdikci na trestné činy uvedené v článku 3 odst. 1, pokud tyto trestné činy budou spáchány na jejím území nebo na palubě lodi či letadla v ní registrovaného.

2. Každá smluvní strana může přijmout nezbytná opatření k uplatnění své jurisdikce na trestné činy uvedené v článku 3 odst. 1 v následujících případech:

a) jestliže je údajný pachatel jejím občanem nebo osobou, která má obvyklý pobyt na jejím území;

b) jestliže je oběť jejím občanem.

3. Každá smluvní strana rovněž přijme opatření nezbytná k tomu, aby uplatnila svou jurisdikci na výše uvedené trestné činy, pokud se údajný pachatel zdržuje na jejím území a nevydala jej jiné smluvní straně z toho důvodu, že trestný čin byl spáchán jedním z jejích občanů.

4. Tento protokol nevyklučuje jakoukoli jurisdikci vykonávanou v souladu s vnitrostátním právním řádem.

Článek 5

1. Trestné činy uvedené v článku 3 odst. 1 se považují za trestné činy podléhající vydání zahrnuté do jakékoli smlouvy o vydávání, která již existuje mezi smluvními stranami, a budou zahrnuty jako trestné činy podléhající vydání do každé smlouvy o vydávání, kterou mezi sebou později uzavřou, v souladu s podmínkami stanovenými v těchto smlouvách.

2. Pokud smluvní strana, která podmiňuje vydání existencí smlouvy, obdrží žádost o vydání od jiné smluvní strany, s níž neuzavřela smlouvu o vydávání, může považovat tento protokol za právní základ pro vydání v souvislosti s takovými trestnými činy. Vydání podléhá podmínkám stanoveným právním řádem dožádané smluvní strany.

3. Smluvní strany, které nepodmiňují vydání existencí smlouvy, uznají ve svých vzájemných vztazích takové trestné činy za činy podléhající vydání za podmínek stanovených právním řádem dožádané smluvní strany.

4. Pro účely vydávání mezi smluvními stranami se na takové trestné činy pohlíží jako by byly spáchány nejen v místě, kde k nim došlo, ale také na území smluvních stran, které mají založit svou jurisdikci podle článku 4.

5. Pokud je žádost o vydání podána v souvislosti s trestným činem uvedeným v článku 3 odst. 1 a pokud dožádaná smluvní strana nevydá nebo nehodlá vydat pachatele z důvodu občanství, musí tato smluvní strana přijmout vhodná opatření k postoupení věci svým příslušným orgánům za účelem stíhání.

Článek 6

1. Smluvní strany si vzájemně poskytnou největší možnou pomoc při vyšetřování, trestním či vydávacím řízení zahájeném v souvislosti s trestnými činy uvedenými v článku 3 odst. 1, a to včetně pomoci při získávání důkazů, které mají k dispozici, nezbytných pro takové řízení.

2. Smluvní strany budou plnit své závazky podle odstavce 1 tohoto článku v souladu s jakýmkoli smlouvami nebo jinými ujednáními o vzájemné právní pomoci, které mezi sebou uzavřely. Pokud takové smlouvy nebo ujednání neexistují, poskytnou si smluvní strany vzájemně pomoc na základě svého vnitrostátního právního řádu.

Článek 7

Smluvní strany v souladu s ustanoveními svého vnitrostátního právního řádu:

- a) přijmou odpovídající opatření k zajištění či konfiskaci:
 - (i) věcí, jako jsou materiály, prostředky a další nástroje užívané k páčání trestných činů uvedených v tomto Protokolu nebo k jejich napomáhání;
 - (ii) výnosů z takových trestných činů;
- b) vyhoví žádostem jiné smluvní strany o zajištění či konfiskaci věcí nebo výnosů uvedených v písmenu a);
- c) přijmou opatření směřující k dočasnému nebo definitivnímu uzavření prostor užívaných k páčání takových trestných činů.

Článek 8

1. Smluvní strany přijmou příslušná opatření ve všech stádiích trestního řízení k ochraně práv a zájmů dětí, které se staly obětí praktik zakázaných tímto Protokolem, zejména tím, že:

- a) uznají zranitelnost dětských obětí a přizpůsobí postupy jejich zvláštním potřebám, včetně jejich zvláštních potřeb jakožto svědků;
- b) seznámí dětské oběti s jejich právy, jejich postavením, jakož i s rozsahem, časovým rozvržením a postupem soudního řízení a způsobem vyřízení jejich věci;
- c) umožní, aby názory, potřeby a obavy dětských obětí byly při soudním řízení prezentovány a zohledněny v otázkách týkajících se jejich osobních zájmů způsobem slučitelným s procesními pravidly danými vnitrostátním právním řádem;
- d) zajistí dětským obětem během soudního řízení příslušné podpůrné služby;
- e) chrání v potřebné míře soukromí a totožnost dětských obětí a přijmou v souladu s vnitrostátním právním řádem opatření proti nepřipustnému šíření informací, které by mohly vést k odhalení totožnosti dětských obětí;
- f) zajistí, pokud je to potřebné, ochranu dětských obětí, jakož i jejich rodin a svědků svědčících v jejich prospěch, před zastrašováním a odvetou;
- g) zabrání zbytečným průtahům při projednávání věcí a výkonu příkazů nebo nařízení příznávajících dětským obětem odškodnění.

2. Smluvní strany zajistí, aby nejasnosti ohledně skutečného věku oběti nebránily zahájení trestního vyšetřování, včetně vyšetřování zaměřeného na určení věku oběti.

3. Smluvní strany zajistí, aby byl při zacházení s dětmi, které jsou oběťmi trestných činů uvedených v tomto Protokolu, v rámci systému trestního soudnictví v první řadě zohledněn nejlepší zájem dítěte.

4. Smluvní strany přijmou opatření k zajištění náležité odborné přípravy, zejména právní a psychologické, osob, které pracují s oběťmi trestných činů zakázaných tímto Protokolem.

5. Smluvní strany ve vhodných případech přijmou opatření k ochraně bezpečnosti a integrity osob a/nebo organizací podílejících se na předcházení takovým trestným činům a/nebo na ochraně a rehabilitaci obětí takových trestných činů.

6. Žádné z ustanovení tohoto článku nesmí být vykládáno tak, jako by bylo na újmu práva obžalovaného na spravedlivý a nestranný soudní proces, nebo s ním bylo neslučitelné.

Článek 9

1. Smluvní strany přijímají anebo posilují, provádějí a zveřejňují zákony, administrativní opatření, sociální politiky a programy za účelem předcházení trestným činům uvedeným v tomto Protokolu. Zvláštní pozornost věnují ochraně dětí, které jsou těmito praktikami obzvláště zranitelné.

2. Osvětou prováděnou všemi vhodnými prostředky, vzděláváním a odbornou přípravou zvyšují smluvní strany informovanost široké veřejnosti včetně dětí o preventivních opatřeních a škodlivých následcích trestných činů uvedených v tomto Protokolu. Při plnění svých závazků podle tohoto článku podporují smluvní strany účast veřejnosti a zejména dětí a dětských obětí na těchto osvětových, vzdělávacích a školicích programech, a to i na mezinárodní úrovni.

3. Smluvní strany přijmou veškerá proveditelná opatření s cílem zajistit veškerou potřebnou pomoc obětem takových trestných činů, včetně jejich plné sociální reintegrace a úplného fyzického i psychického zotavení.

4. Smluvní strany zajistí, aby všechny dětské oběti trestných činů uvedených v tomto Protokolu měly přístup k přiměřeným postupům, jejichž prostřednictvím mohou bez diskriminace získat odškodnění od osob majících právní odpovědnost.

5. Smluvní strany přijmou odpovídající opatření s cílem účinně zabránit výrobě a šíření materiálů propagujících trestné činy uvedené v tomto Protokolu.

Článek 10

1. Smluvní strany podniknou všechny potřebné kroky k posílení mezinárodní spolupráce pomocí mnohostranných, regionálních a dvoustranných ujednání pro prevenci, odhalování, vyšetřování, stíhání a trestání osob odpovědných za činy zahrnující prodej dětí, dětskou prostituci, dětskou pornografii a sexuální turistiku zaměřenou na děti. Smluvní strany rovněž podpoří mezinárodní spolupráci koordinací mezi svými orgány, mezinárodními organizacemi a vnitrostátními nebo mezinárodními nevládními organizacemi.

2. Smluvní strany podpoří mezinárodní spolupráci za účelem pomoci dětským obětem při jejich fyzickém a psychickém zotavování, sociální reintegraci a repatriaci.

3. Smluvní strany podpoří posílení mezinárodní spolupráce s cílem řešit základní příčiny, jako jsou chudoba a zaostalost, které přispívají ke zranitelnosti dětí vůči prodeji dětí, dětské prostituci, dětské pornografii a sexuální turistice zaměřené na děti.

4. Smluvní strany, které mají odpovídající možnosti, poskytnou finanční, technickou nebo jinou pomoc prostřednictvím stávajících mnohostranných, regionálních, dvoustranných či jiných programů.

Článek 11

Tímto Protokolem nejsou dotčena jakákoli ustanovení, která ve větší míře přispívají k naplňování práv dítěte a která mohou být obsažena:

- a) v právním řádu smluvní strany;
- b) v mezinárodním právu platném pro tuto smluvní stranu.

Článek 12

1. Každá smluvní strana předloží do dvou let od doby, kdy pro ni tento Protokol vstoupí v platnost, Výboru pro práva dítěte zprávu podávající souhrnnou informaci o opatřeních, která přijala k provádění ustanovení tohoto Protokolu.

2. Po předložení souhrnné zprávy zařazují jednotlivé smluvní strany do zpráv, které v souladu s článkem 44 Úmluvy předkládají Výboru pro práva dítěte, veškeré další informace týkající se provádění tohoto Protokolu. Ostatní smluvní strany tohoto Protokolu předkládají zprávu každých pět let.

3. Výbor pro práva dítěte si může od smluvních stran vyžádat další informace týkající se provádění tohoto Protokolu.

Článek 13

1. Tento Protokol je otevřen k podpisu kterémukoli státu, který je smluvní stranou Úmluvy nebo který ji podepsal.

2. Tento Protokol podléhá ratifikaci a je otevřen k přístupu jakémukoli státu, který je smluvní stranou Úmluvy nebo ji podepsal. Ratifikační listiny a listiny o přístupu se ukládají u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 14

1. Tento Protokol vstupuje v platnost tři měsíce ode dne uložení desáté ratifikační listiny či listiny o přístupu.

2. Pro každý stát, který tento Protokol ratifikuje nebo k němu přistoupí po jeho vstupu v platnost, vstoupí tento Protokol v platnost jeden měsíc ode dne uložení jeho ratifikační listiny či listiny o přístupu.

Článek 15

1. Kterákoli smluvní strana může kdykoli tento Protokol vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů, který o tom poté uvědomí ostatní smluvní strany Úmluvy a všechny státy, které Úmluvu podepsaly. Výpověď nabývá účinnosti jeden rok ode dne doručení oznámení generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů.

2. Taková výpověď nezprošťuje smluvní stranu jejích povinností vyplývajících z tohoto Protokolu, pokud jde o jakýkoli trestný čin, k němuž dojde přede dnem, kdy výpověď nabude účinnosti. Takovou výpověď také není nikterak dotčeno projednávání jakékoli záležitosti, které ve Výboru probíhá v době před nabytím účinnosti výpovědi.

Článek 16

1. Kterákoli smluvní strana může navrhnout změnu a předložit ji generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů. Generální tajemník poté seznámí s pozměňovacím návrhem smluvní strany se žádostí o sdělení, zda souhlasí se svoláním konference smluvních stran za účelem projednání navrhovaných změn a hlasování o nich. Pokud se do čtyř měsíců ode dne předání návrhu vysloví ve prospěch konference nejméně jedna třetina smluvních stran, svolá generální tajemník konferenci pod záštitou Organizace spojených národů. Jakákoli změna přijatá většinou smluvních stran přítomných a hlasujících na konferenci se předkládá ke schválení Valnému shromáždění.

2. Změna přijatá v souladu s odstavcem 1 tohoto článku vstoupí v platnost, je-li schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů a přijata dvoutřetinovou většinou smluvních stran.

3. Po svém vstupu v platnost je změna závazná pro ty smluvní strany, které ji přijaly, ostatní smluvní strany jsou nadále vázány ustanoveními tohoto Protokolu a jakýmkoli dřívějšími změnami, které přijaly.

Článek 17

1. Tento Protokol, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění mají stejnou platnost, bude uložen v archivu Organizace spojených národů.

2. Generální tajemník Organizace spojených národů předá ověřené kopie tohoto Protokolu všem smluvním stranám Úmluvy a všem státům, které Úmluvu podepsaly.

¹⁾ Úmluva o právech dítěte přijatá v New Yorku dne 20. listopadu 1989 byla vyhlášena pod č. 104/1991 Sb. a opravena pod č. 41/2010 Sb. m. s.

IV. OPČNÍ PROTOKOL K ÚMLUVĚ O PRÁVECH DÍTĚTE ZAVÁDĚJÍCÍ POSTUP PŘEDKLÁDÁNÍ OZNÁMENÍ

Státy, které jsou smluvními stranami tohoto Protokolu,

- majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Organizace spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezczizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,
- berouce na vědomí, že smluvní strany Úmluvy o právech dítěte (dále uváděné jako „Úmluva“) přiznávají práva v ní uvedená každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez diskriminace jakéhokoliv druhu bez jakéhokoliv rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního, etnického či sociálního původu, majetku, postižení, rodu nebo jiného postavení dítěte či jeho rodičů nebo právních zástupců,
- potvrzující, že všechna lidská práva a základní svobody jsou univerzální, nedělitelné, vzájemně závislé a provázané,
- potvrzující také postavení dítěte jako právního subjektu a jako lidské bytosti s důstojností a rozvíjejícími se schopnostmi,
- uznávající, že děti vzhledem ke svému zvláštnímu a závislému postavení mohou mít velké obtíže s využitím dostupných opravných prostředků v případě porušování svých práv,
- majíce na zřeteli, že tento Protokol posílí a doplní vnitrostátní a regionální mechanismy umožňující dětem předkládat stížnosti na porušování jejich práv,
- uznávající, že při uplatňování opravných prostředků v případě porušování práv dítěte musí být hlavním hlediskem nejlepší zájem dítěte a že postupy na všech úrovních v případě takových opravných prostředků musejí být přizpůsobeny dětem,
- vyzývající smluvní strany, aby vytvořily příslušné vnitrostátní mechanismy umožňující dítěti, jehož práva byla porušena, přístup k účinným opravným prostředkům na vnitrostátní úrovni,
- připomínající v tomto ohledu důležitou úlohu vnitrostátních lidskoprávních institucí a dalších příslušných specializovaných institucí pověřených prosazovat a chránit práva dítěte,
- majíce na zřeteli, že pro posílení a doplnění těchto vnitrostátních mechanismů a k dalšímu zlepšení provádění Úmluvy a případně jejich Opčních protokolů o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii a o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů by bylo vhodné pověřit Výbor pro práva dítěte (dále uváděný jako „Výbor“) funkcemi stanovenými tímto Protokolem,

se dohodly takto:

ČÁST I

Obecná ustanovení

Článek 1

Pravomoc Výboru pro práva dítěte

1. Každý stát, který je smluvní stranou tohoto Protokolu, přiznává Výboru pravomoci stanovené tímto Protokolem.

2. Výbor neuplatňuje své pravomoci vůči státu, který je smluvní stranou tohoto Protokolu, v záležitostech týkajících se porušování práv stanovených dokumentem, jehož smluvní stranou dotčený stát není.

3. Výbor nepřijímá oznámení týkající se státu, který není smluvní stranou tohoto Protokolu.

Článek 2

Obecné zásady výkonu funkcí Výboru

Při výkonu funkcí, které jsou Výboru svěřeny tímto Protokolem, se Výbor řídí zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Bere do úvahy rovněž práva a názory dítěte a přisuzuje názorům dítěte odpovídající váhu podle věku a stupně zralosti dítěte.

Článek 3

Jednací řád

1. Výbor přijme jednací řád, kterým se bude řídit při výkonu funkcí, které mu jsou svěřeny tímto Protokolem. Vezme přitom do úvahy zejména článek 2 tohoto Protokolu, aby byl zajištěn postup přizpůsobený dětem.

2. Výbor začlení do svého jednacího řádu záruky, aby dítě nebylo manipulováno osobami jednajícími jeho jménem, a může odmítnout projednat jakékoliv oznámení, o němž se domnívá, že není v nejlepším zájmu dítěte.

Článek 4

Ochranná opatření

1. Smluvní strana přijme veškerá potřebná opatření, aby lidská práva osob v její jurisdikci nebyla porušována a aby s těmito osobami nebylo špatně zacházeno či aby nebyly zastrášovány z důvodu, že komunikují či spolupracují s Výborem podle tohoto Protokolu.

2. Totožnost jakékoliv dotčené osoby či skupiny osob nebude bez jejich výslovného souhlasu zveřejněna.

ČÁST II

Postup předkládání oznámení

Článek 5

Individuální oznámení

1. Oznámení mohou být předkládána jednotlivci či skupinou jednotlivců nebo jménem jednotlivců či skupiny jednotlivců v jurisdikci smluvního státu, kteří tvrdí, že tento smluvní stát porušil vůči nim některé z práv uvedených v jakémkoliv z následujících dokumentů, jejichž je tento stát smluvní stranou:

- a) Úmluva;
- b) její Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii;
- c) její Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.

2. Oznámení může být předloženo jménem jednotlivců či skupiny jednotlivců pouze s jejich svolením s výjimkou případu, kdy předkladatel může prokázat, že jedná jejich jménem i bez takového svolení.

Článek 6

Předběžná opatření

1. Po obdržení oznámení a před rozhodnutím ve věci může Výbor kdykoliv předat dotčené smluvní straně k bezodkladnému posouzení žádost, aby tato smluvní strana přijala předběžná opatření nezbytná za výjimečných okolností k tomu, aby se předešlo možným nenapravitelným škodám způsobeným obětí či obětem uvedeného porušování práv.

2. Výkon pravomoci svěřené Výboru odstavcem 1 tohoto článku nemá vliv na rozhodnutí o přijatelnosti oznámení či rozhodnutí ve věci.

Článek 7

Přijatelnost

1. Výbor považuje oznámení za nepřijatelné v případě, že:

- a) oznámení je anonymní;
- b) oznámení není předloženo písemně;
- c) oznámení je zneužitím práva překládat taková oznámení či není slučitelné s ustanoveními Úmluvy a/nebo jejich Opčních protokolů;
- d) stejná otázka již byla Výborem přezkoumána či byla nebo je přezkoumávána podle jiného mezinárodního vyšetřovacího či smírního postupu;
- e) všechny dostupné vnitrostátní opravné prostředky nebyly vyčerpány. Toto pravidlo se neuplatňuje, pokud trvání použití opravných prostředků přesahuje přiměřené lhůty nebo pokud je málo pravděpodobné, že jím lze dosáhnout skutečné nápravy;
- f) oznámení je zjevně neopodstatněné či nedostatečně odůvodněné;
- g) ke skutečnostem, které jsou předmětem oznámení, došlo přede dnem vstupu tohoto Protokolu v platnost pro uvedenou smluvní stranu s výjimkou případu, kdy tyto skutečnosti po tomto dni pokračovaly;
- h) oznámení nebylo předloženo ve lhůtě jednoho roku po vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků s výjimkou případů, kdy jeho předkladatel může prokázat, že oznámení nebylo možné v dané lhůtě předložit.

Článek 8

Sdělení oznámení

1. Výbor sdělí důvěrně a bez zbytečného odkladu dotčené smluvní straně veškerá oznámení, která mu byla podle tohoto Protokolu doručena, pokud je nepovažuje za nepřijatelná a netýkající se uvedené smluvní strany.

2. Smluvní strana předloží Výboru písemně svá vysvětlení či prohlášení upřesňující záležitost a uvádějící případná opatření k nápravě, která přijal. Smluvní strana předloží svou odpověď bez zbytečného odkladu, a to ve lhůtě šesti měsíců.

Článek 9

Smírné řešení

1. Výbor nabídne své služby dotčeným stranám, aby dosáhly smírného řešení věci v souladu s povinnostmi obsaženými v Úmluvě či v jejich Opčních protokolech.

2. Dohoda o smírném řešení dosažená pod patronací Výboru ukončuje projednávání oznámení předloženého podle tohoto Protokolu.

Článek 10

Projednáni oznámení

1. Výbor projedná oznámení, která mu byla zaslána podle tohoto Protokolu, bez zbytečného odkladu s přihlédnutím ke všem jemu předloženým dokumentům s tím, že tyto dokumenty budou předány dotčeným stranám.

2. Výbor projednává oznámení, která mu byla zaslána podle tohoto Protokolu, na neveřejných zasedáních.

3. Pokud Výbor požádal o předběžná opatření, urychlí projednání oznámení.

4. Pokud Výbor přezkoumává oznámení o porušování hospodářských, sociálních či kulturních práv, vyhodnocuje přiměřenost opatření přijatých smluvní stranou podle článku 4 Úmluvy. Bere přitom do úvahy, že smluvní strana může přijímat různá politická opatření k uplatnění hospodářských, sociálních a kulturních práv uvedených v Úmluvě.

5. Po projednání oznámení předá Výbor neprodleně dotčeným stranám svá stanoviska k oznámení společně se svými případnými doporučeními.

Článek 11

Následná opatření

1. Smluvní strana věnuje náležitou pozornost názorům a případným doporučením Výboru a zašle mu písemnou odpověď s informacemi o veškerých opatřeních přijatých či zamýšlených v souvislosti s názory a doporučeními Výboru. Smluvní strana zašle svou odpověď bez zbytečného odkladu ve lhůtě šesti měsíců.

2. Výbor může vyzvat smluvní stranu, aby mu předložila další informace o jakýchkoliv opatřeních přijatých na základě názorů či doporučení Výboru nebo o plnění případné dohody o smírném řešení a, pokud to Výbor uzná za vhodné, vyzve smluvní stranu, aby takové informace zařadila do svých dalších zpráv předkládaných podle článku 44 Úmluvy, případně článku 12 Opčního protokolu o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii či článku 8 Opčního protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.

Článek 12

Mezistátní oznámení

1. Každá smluvní strana tohoto Protokolu může kdykoliv prohlásit, že uznává pravomoc Výboru k přijímání a projednání oznámení, v nichž kterákoliv smluvní strana tvrdí, že jiná smluvní strana neplní své povinnosti plynoucí z některé z následujících smluv, jichž je tento stát smluvní stranou:

- a) Úmluva;
- b) její Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii;
- c) její Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.

2. Výbor nepřijímá oznámení týkající se smluvní strany, která takové prohlášení neučinila, či oznámení od smluvní strany, která takové prohlášení neučinila.

3. Výbor nabídne své služby dotčeným smluvním stranám k dosažení smírného řešení věci při dodržování povinností obsažených v Úmluvě a jejích Opčních protokolech.

4. Smluvní strany uloží prohlášení učiněné podle odstavce 1 tohoto článku u generálního tajemníka Organizace spojených národů, který jeho kopii zašle ostatním smluvním stranám. Prohlášení může být kdykoliv odvoláno oznámením zaslaným

generálnímu tajemníkovi. Takové stažení není na újmu projednání jakékoliv otázky, která je předmětem oznámení již předaného podle tohoto článku. Žádné další oznámení smluvní strany nebude podle tohoto článku přijato poté, co generální tajemník obdržel oznámení o stažení prohlášení, pokud dotčený smluvní stát neučiní nové prohlášení.

ČÁST III

Vyšetřovací řízení

Článek 13

Vyšetřovací řízení v případě závažných či systematických porušování

1. Jestliže Výbor obdrží spolehlivé informace, že některá smluvní strana závažným způsobem či systematicky porušuje práva obsažená v Úmluvě, jejím Opčním protokolu o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii či v jejím Opčním protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, vyzve tuto smluvní stranu ke spolupráci při přezkoumání těchto informací a k neprodlenému předložení připomínek k těmto informacím.

2. Výbor může s ohledem na případné připomínky dotčené smluvní strany, jakož i na jakékoliv jiné spolehlivé informace, které má k dispozici, pověřit jednoho či více svých členů, aby provedli vyšetřování a s jeho výsledky Výbor neprodleně seznámili. Vyšetřování může v odůvodněných případech, a pokud k tomu smluvní strana dá souhlas, zahrnovat návštěvu na území takového státu.

3. Vyšetřování probíhá důvěrně a ve všech fázích postupu se vyhledává spolupráce smluvní strany.

4. Po prostudování zjištění takového vyšetřování je Výbor neprodleně sdělí dotčené smluvní straně, společně s případnými připomínkami a doporučeními.

5. Bez zbytečného odkladu, avšak nejpozději do šesti měsíců po obdržení takových zjištění, připomínek a doporučení Výboru, předloží dotčená smluvní strana Výboru své připomínky.

6. Po ukončení vyšetřovacího řízení prováděného podle odstavce 2 tohoto článku se může Výbor po konzultacích s dotčenou smluvní stranou rozhodnout začlenit shrnutí výsledků řízení do své zprávy připravované podle článku 16 tohoto Protokolu.

7. Každá smluvní strana může v okamžiku podpisu tohoto Protokolu, jeho ratifikace nebo přistoupení k němu prohlásit, že neuznává působnost Výboru uvedenou v tomto článku ohledně práv uvedených v některé nebo ve všech smlouvách uvedených v odstavci 1.

8. Každá smluvní strana, která učinila prohlášení uvedené v odstavci 7 tohoto článku, může kdykoliv toto prohlášení odvolat oznámením zaslaným generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů.

Článek 14

Následná opatření k vyšetřovacímu řízení

1. Výbor může v případě nutnosti po uplynutí lhůty šesti měsíců uvedené v článku 13 odstavce 5 vyzvat dotčenou smluvní stranu, aby jej informovala o opatřeních přijatých či zamýšlených v návaznosti na vyšetřování vedené podle článku 13 tohoto Protokolu.

2. Výbor může vyzvat smluvní stranu, aby mu předložila další informace o jakýchkoliv opatřeních přijatých v návaznosti na vyšetřování vedené podle článku 13 a, pokud to Výbor uzná za vhodné, vyzvat tuto smluvní stranu, aby takové informace zařadila do dalších zpráv, které předloží podle článku 44 Úmluvy, případně článku 12 jejího Opčního

protokolu o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii či článku 8 jejího Opčního protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů.

ČÁST IV

Závěrečná ustanovení

Článek 15

Mezinárodní pomoc a spolupráce

1. Výbor může se souhlasem dotčené smluvní strany předat specializovaným institucím, fondům a programům Organizace spojených národů a jiným příslušným orgánům své připomínky či doporučení týkající se oznámení a vyšetřování a naznačující potřebu technické rady nebo pomoci, společně s případnými komentáři a návrhy smluvní strany ohledně těchto připomínek či doporučení.

2. Výbor může rovněž se souhlasem dotčené smluvní strany doporučit pozornosti těchto orgánů jakoukoliv záležitost vyplývající z oznámení projednaného podle tohoto Protokolu, která by jim mohla pomoci, každému v oblasti jeho kompetencí, vyslovit se ke vhodnosti mezinárodních opatření, která by napomohla smluvním stranám dosáhnout pokroku při uplatňování práv přiznaných v Úmluvě nebo v jejích Opčních protokolech.

Článek 16

Zpráva Valnému shromáždění

Výbor zahrne do zprávy, kterou předkládá každé dva roky Valnému shromáždění podle odstavce 5 článku 44 Úmluvy, shrnutí své činnosti podle tohoto Protokolu.

Článek 17

Šíření Opčního protokolu a informací o něm

Každá smluvní strana se zavazuje seznamovat širokou veřejnost s tímto Protokolem a šířit ho, jakož i usnadňovat jak dospělým, tak i dětem, včetně osob s postižením, přístup k informacím o stanoviscích a doporučeních Výboru, zejména s ohledem na záležitosti týkající se smluvní strany, a to vhodným a aktivním způsobem a všemi dostupnými formami.

Článek 18

Podpis, ratifikace a přístup

1. Tento Protokol je otevřen k podpisu všem státům, které podepsaly nebo ratifikovaly Úmluvu či některý z jejích prvních dvou Opčních protokolů nebo k nim přistoupily.

2. Tento Protokol podléhá ratifikaci jakéhokoli státu, který ratifikoval Úmluvu či některý z jejích prvních dvou Opčních protokolů, nebo k nim přistoupil. Ratifikační listiny nebo listiny o přístupu se ukládají u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

3. Tento Protokol je otevřený k přístupu každému státu, který ratifikoval Úmluvu či některý z jejích prvních dvou Opčních protokolů, nebo který k nim přistoupil.

4. Přístup se provádí uložení listiny o přístupu u generálního tajemníka.

Článek 19

Vstup v platnost

1. Tento Protokol vstoupí v platnost tři měsíce po uložení desáté ratifikační listiny či listiny o přístupu.

2. Pro každý stát, který tento Protokol ratifikoval nebo k němu přistoupil po uložení desáté ratifikační listiny či listiny o přístupu, vstoupí tento Protokol v platnost tři měsíce po uložení jeho ratifikační listiny či listiny o přístupu.

Článek 20

Porušení po vstupu v platnost

1. Výbor je příslušný projednávat pouze porušení jakéhokoliv z práv přiznaného v Úmluvě nebo v některém z jejích prvních dvou Opčních protokolů, ke kterým došlo ze strany smluvní strany po vstupu tohoto Protokolu v platnost.

2. Pokud se některý stát stane smluvní stranou tohoto Protokolu až po jeho vstupu v platnost, pak se jeho povinnosti vůči Výboru týkají pouze těch porušení práv přiznaných v Úmluvě nebo v některém z jejích prvních dvou Opčních protokolů, ke kterým došlo až po vstupu tohoto Protokolu v platnost pro dotčený stát.

Článek 21

Změny

1. Kterákoli smluvní strana může navrhnout změnu tohoto Protokolu a předložit ji generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů. Generální tajemník seznámí s jakýmkoliv navrženými změnami smluvní strany a požádá je, aby mu oznámily, zda souhlasí se svoláním setkání smluvních stran, na němž by tyto návrhy posoudily a rozhodly o nich. Pokud se do čtyř měsíců ode dne takového oznámení vysloví alespoň třetina smluvních stran pro takové setkání, svolá generální tajemník setkání pod záštitou Organizace spojených národů. Každou změnu přijatou dvoutřetinovou většinou přítomných a hlasujících smluvních stran předloží generální tajemník ke schválení Valnému shromáždění, a poté k přijetí všem smluvním stranám.

2. Změna přijatá a schválená v souladu s odstavcem 1 tohoto článku vstoupí v platnost třicátého dne po dni, kdy počet uložených listin o přijetí dosáhl dvou třetin počtu smluvních stran v den přijetí takové změny. Poté vstoupí změna v platnost pro každou smluvní stranu třicátého dne poté, co taková smluvní strana uložila svou listinu o přijetí. Změna je závazná pouze pro ty smluvní strany, které ji přijaly.

Článek 22

Vypovězení

1. Každá smluvní strana může tento Protokol kdykoliv vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů. Vypovězení se stane účinným jeden rok po dni, kdy bylo oznámení přijato generálním tajemníkem.

2. Ustanovení tohoto Protokolu se budou nadále týkat všech oznámení předložených podle článků 5 či 12 či každého vyšetřování zahájeného podle článku 13 přede dnem, kdy vypovězení nabude účinnosti.

Článek 23

Depozitář a oznámení generálního tajemníka

1. Generální tajemník Organizace spojených národů je depozitářem tohoto Protokolu.
2. Generální tajemník informuje všechny státy:
 - a) o podpisech, ratifikacích a přístupech podle tohoto protokolu;
 - b) o dni vstupu tohoto Protokolu v platnost a o všech změnách přijatých podle článku 2;

- c) o každém vypovězení podle článku 22.

Článek 24

Jazyky

1. Tento Protokol, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a španělské znění mají stejnou platnost, bude uložen v archivech Organizace spojených národů.

2. Generální tajemník Organizace spojených národů poskytne ověřené kopie tohoto Protokolu všem státům.



Úmluva
o právech dítěte

Distr.
OBECNÁ

CRC/GC/2002/2
15. listopadu 2002

Originál: ANGLICKÝ

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE
Třicáté druhé zasedání
13.–31. ledna 2003

V. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 2 (2002)

Role nezávislých národních lidskoprávních institucí

I. PŘI PROPAGACI A OCHRANĚ PRÁV DÍTĚTE

1. Článek 4 Úmluvy o právech dítěte zavazuje smluvní státy k „učinit všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto Úmluvou“. Nezávislé národní lidskoprávní organizace (dále jen NHRI) jsou důležitým mechanismem propagace a zajištění provádění Úmluvy. Výbor pro práva dítěte považuje zakládání těchto orgánů za součást závazku smluvních států zajišťovat provádění Úmluvy a podporovat univerzální provádění práv dětí. V tomto ohledu Výbor uvítal v řadě smluvních států založení NHRI a dětských ombudsmanů / dětských komisařů a podobných nezávislých orgánů sloužících k propagaci a monitorování provádění Úmluvy.

2. Výbor vydává tento všeobecný komentář proto, aby vyzval smluvní státy k založení nezávislé instituce k propagaci a monitorování provádění ustanovení Úmluvy a k podpoře této instituce prostřednictvím vypracování základních kamenů takové instituce a vymezení činností, které by měla instituce vykonávat. Tam, kde takové instituce již vznikly, Výbor vyzývá smluvní státy ke kontrole jejich stavu a efektivity při propagaci a ochraně práv dětí zaručených v Úmluvě o právech dětí a v dalších relevantních mezinárodních instrumentech.

3. Světová konference o lidských právech konaná v roce 1993 ve Vídeňské deklaraci akčního programu potvrdila „...důležitou a konstruktivní roli, kterou mají národní orgány při propagaci a ochraně lidských práv“ a nabádá k „... zavedení a posílení národních institucí“. Valné shromáždění a Komise pro lidská práva opakovaně volají po zavedení národních lidskoprávních organizací a podtrhují důležitost úlohy NHRI při propagaci a ochraně lidských práv a při zvyšování obecného povědomí o těchto právech. Ve svých obecných pokynech pro periodické zprávy Výbor vyžaduje, aby smluvní státy uváděly informace o „jakýchkoli nezávislých orgánech založených k propagaci a ochraně práv dítěte...“,¹ čímž se při svém dialogu se smluvními státy neustále snaží o řešení nastoleného problému.

4. Organizace NHRI by měly být zakládány v souladu se zásadami souvisejícími se statutem národních organizací pro propagaci a ochranu lidských práv („Pařížské zásady“) přijatými Valným shromážděním v roce 1993² a přednesenými v roce 1992 Výborem pro lidská práva.³ Tyto minimální standardy poskytují pokyny pro založení, kompetence, zodpovědnosti, pluralitu, nezávislost, způsob provozu a kvazi-soudní činnost těchto národních orgánů.

5. Nezávislé NHRI k ochraně lidských práv potřebují dospělí i děti, ale existují důvody pro zajištění, aby zvláštní zřetel byl kladen obzvláště na lidská práva dětí. Mezi tyto důvody patří skutečnost, že děti jsou kvůli svému probíhajícímu rozvoji zvláště zranitelné porušeními lidských práv. Jejich názory jsou navíc stále jen zřídka brány v potaz. Většina dětí nemá žádný hlas a nemůže hrát žádnou úlohu v politických procesech, které by měly vliv na způsob nakládání vlád s lidskými právy. Děti naráží na značné problémy při využívání soudního systému k ochraně svých práv nebo k vyhledávání řešení pro porušení svých práv. Přístup dětí k organizacím, které by mohly ochránit jejich práva, je prakticky velmi omezený.

6. V rostoucím počtu smluvních států došlo k založení specializovaných nezávislých lidskoprávních orgánů pro děti, ombudsmanů nebo komisařů. Tam, kde jsou zdroje omezené, je nutné zajistit, aby byly dostupné zdroje využity co možná nejefektivněji pro účely propagace a ochrany lidských práv všech osob, a to včetně dětí. V této otázce je pravděpodobně nejlepším přístupem rozvoj širokých NHRI se zvláštním zaměřením na problematiku dětí. Široké NHRI by také ve své struktuře měly obsahovat identifikovatelného komisaře, který ponese zodpovědnost za práva dětí, nebo specializovanou sekci či divizi zodpovědnou za práva dětí.

7. Podle názoru Výboru každý smluvní stát potřebuje nezávislý orgán lidských práv se zodpovědností za propagaci a ochranu práv dětí. Výboru jde hlavně o to, aby tato instituce v jakékoli své podobě byla schopna nezávisle a efektivně monitorovat, propagovat a chránit práva dětí. Je nezbytné, aby se téma propagace a ochrany práv dětí dostalo do hlavního proudu. Všechny lidskoprávní orgány v dané zemi by pak na tomto úkolu měly úzce spolupracovat.

II. MANDÁT A PRAVOMOCI

1. Pokud je to možné, NHRI by měly mít ústavní základ a musí mít přinejmenším legislativní mandát. Podle názoru Výboru by měl tento mandát obsahovat co možná nejširší možnosti pro propagaci a ochranu lidských práv, a to včetně zařazení Úmluvy o právech dítěte, její Opční protokoly a další relevantní mezinárodní lidskoprávní instrumenty. Tím by došlo k efektivnímu pokrytí lidských práv dětí, obzvláště pak jejich občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních aspektů. Legislativa by měla obsahovat ustanovení pro vymezení konkrétních funkcí, pravomocí a povinností souvisejících s dětmi a Úmluvou pro práva dítěte a Opčními protokoly. Pokud byla NHRI založena před vznikem Úmluvy, nebo bez jejího výslovného zahrnutí, je nutné provést nezbytné kroky, a to včetně doplnění legislativy, za účelem zajištění souladu mandátu instituce s ustanoveními v Úmluvě.

2. NHRI by měly obdržet takové pravomoci, které jsou nutné k efektivnímu výkonu jejich mandátu. Patří sem pravomoc vyslechnout jakoukoli osobu a získat jakékoli informace nebo dokumenty nutné k vyhodnocení situace spadající do rozsahu jejich kompetencí. Mezi pravomocemi nesmí chybět prostředky k propagaci a ochraně práv všech dětí spadajících do

jurisdikce smluvního státu nejen ve vztahu ke státu, ale také ke všem relevantním veřejným a soukromým subjektům.

III. PROCES ZALOŽENÍ

Proces založení NHRI by měl být poradenský, inkluzivní a transparentní a měl by být iniciován a podporován z nejvyšších vládních míst. Měl by zahrnovat všechny důležité součásti státu, legislativy a občanské společnosti. Za účelem zajištění nezávislosti a efektivního fungování musí mít NHRI adekvátní infrastrukturu, financování (instituce s širší působností musí mít vyčleněny finance konkrétně pro práva dětí), zaměstnance a budovu a musí být osvobozeny od všech forem finanční kontroly, které by mohly mít vliv na jejich nezávislost.

IV. ZDROJE

Výbor uznává, že se jedná o velmi citlivé téma a je si vědom, že smluvní státy pracují s různou úrovní ekonomických zdrojů. Výbor však zároveň věří, že je na základě článku 4 Úmluvy povinností smluvních států zajistit rozumné finanční prostředky pro zajištění provozu národních lidskoprávních institucí. Mandát a pravomoci národních institucí nemají žádný význam, pokud národní instituce neobdrží dostatečné prostředky na svůj efektivní provoz a výkon funkce.

V. OTEVŘENÁ REPREZENTACE

Složení NHRI musí být takové, aby v něm byly zastoupeny různé prvky občanské společnosti související s propagací a ochranou lidských práv. V institucích by měly mimo jiné mít zastoupení tyto prvky: lidská práva, nevládní organizace zabývající se bojem s diskriminací a právy dětí, a to včetně organizací vedených dětmi nebo mladistvými, obchodní unie, sociální a profesní organizace (lékařů, právníků, novinářů, vědců apod.), univerzity a experti včetně expertů na práva dětí. Vládní složky by měly být zastoupeny pouze poradním hlasem. NHRI by měly mít nastaveny vhodné a transparentní jmenovací procesy včetně otevřeného a konkurenčního výběrového řízení.

VI. ZAJIŠTĚNÍ ŘEŠENÍ PORUŠENÍ PRÁV DĚTÍ

1. NHRI musí mít pravomoc zvažovat individuální stížnosti a petice a provádět vyšetřování, a to včetně záležitostí ve prospěch dětí nebo podnícených přímo jimi. Za účelem efektivního provádění takových vyšetřování musí mít zmíněné instituce dostatečné pravomoci k předvolávání a vyslýchání svědků a k relevantním dokumentům a musí mít přístup do vazebních míst. Instituce mají také povinnost snažit se zajistit pro děti efektivní nápravná opatření při jakémkoli porušení jejich práv. Mezi ně může patřit nezávislá rada, obhajoba nebo podání stížnosti. Tam, kde je to vhodné, by NHRI měly zajistit zprostředkování a vyřešení stížností.

2. NHRI by také měly mít pravomoc podpořit děti, které se obrátily se svými záležitostmi na soud, a to včetně pravomoci (a) převzít případy týkající se problémů dětí

jménem NHRI a (b) zasáhnout v soudních případech za účelem informování soudu o problematice lidských práv v konkrétním řízení.

VII. PŘÍSTUPNOST A PARTICIPACE

1. NHRI by měly být geograficky a fyzicky přístupné všem dětem. V duchu článku 2 Úmluvy by instituce měly proaktivně oslovovat všechny skupiny dětí, a to zvláště děti zranitelné a znevýhodněné, například (mimo jiné) děti v náhradní péči nebo ve věznicích, děti z menšinových a domorodých skupin, děti s handicapem, děti žijící v chudobě, děti uprchlíků a migrantů, pouliční děti a děti se zvláštními potřebami v oblastech kultury, jazyka, zdraví a vzdělání. Legislativa NHRI by měla obsahovat právo instituce na soukromý styk s dětmi ve všech formách alternativní péče a ve všech institucích, které se zabývají dětmi.

2. NHRI hrají klíčovou roli při posilování respektování názorů dětí vládou a celou společností ve všech oblastech, které se jich dotýkají, což je vyjádřeno v článku 12 Úmluvy. Tato obecná zásada by měla být prioritní při zřizování, organizaci a činnosti národních lidskoprávních institucí. Instituce si musí zajistit přímý kontakt s dětmi a také jejich vhodné zapojení do aktuálního dění. Jako poradní orgány NHRI lze například zřizovat dětské rady, které se budou podílet na rozhodovacích procesech v záležitostech, které se dětí přímo dotýkají.

3. NHRI by měly vypracovat konzultační programy na míru a napadité komunikační strategie a zajistit si tak plný soulad s článkem 12 Úmluvy. Měla by být vypracována široká škála vhodných způsobů, které děti mohou využít při komunikaci s institucí.

4. NHRI musí mít právo vyjadřovat se přímo, nezávisle a samostatně v otázkách práv dětí před veřejností i parlamentními orgány. V tomto ohledu musí smluvní státy zajistit, aby se v parlamentu konaly každoroční debaty, při kterých budou mít zákonodárci příležitost diskutovat o práci NHRI s ohledem na práva dětí a soulad státu s Úmluvou.

VIII. DOPORUČENÉ ČINNOSTI

Následuje obsáhlý, ale nikoli vyčerpávající, seznam typů činností, které by NHRI měly vykonávat ve vztahu k implementaci práv dětí za účelem splnění hlavní zásady ustanovené Úmluvou. NHRI by měly:

- (a) Vyšetřit jakoukoli situaci související s porušením práv dětí, a to na základě stížnosti nebo vlastní iniciativy, v rozsahu svého mandátu.
- (b) Provádět šetření v záležitostech týkajících se práv dětí.
- (c) Vypracovávat a zveřejňovat názory, doporučení a zprávy k záležitostem týkajícím se posilování a ochrany práv dětí, a to buď na žádost národních orgánů, nebo z vlastní iniciativy.
- (d) Kontrolovat adekvátnost a účinnost zákona a zásad souvisejících s ochranou práv dětí.
- (e) Propagovat harmonizaci národní legislativy, nařízení a přístupů s Úmluvou o právech dítěte, Opčními protokoly a dalšími mezinárodními lidskoprávními instrumenty souvisejícími

s právy dětí, a posilovat jejich efektivní provádění mimo jiné poskytováním rad veřejným i soukromým orgánům v oblasti aplikace Úmluvy.

(f) Zajišťovat, aby ti, kdo určují národní ekonomickou politiku, brali při nastavování a hodnocení národních ekonomických a rozvojových plánů v potaz práva dětí.

(g) Kontrolovat a podávat hlášení o způsobu, jakým vláda prosazuje práva dětí a monitoruje jejich stav, snažit se zajistit, aby byly správně získávány statistické údaje a aby byly pravidelně shromažďovány i další údaje za účelem zjištění, co je třeba udělat pro realizaci práv dětí.

(h) Zajistit ratifikaci nebo prosazování všech relevantních mezinárodních nástrojů pro obranu lidských práv.

(i) V souladu s článkem 3 Úmluvy požadovat prosazování nejlepších zájmů dětí ve všech záležitostech, které se jich týkají, zajistit, aby byl pečlivě zvažován dopad zákonů a pravidel na děti, a to od vývoje přes implementaci až po návazné kroky.

(j) Ve světle článku 12 zajišťovat, aby byly vyslechnuty a zváženy názory dětí na lidská práva a záležitosti, které se týkají jejich práv.

(k) Obhajovat a zajišťovat smysluplné zapojení nevládních organizací zabývajících se právy dětí, a to včetně organizací tvořených dětmi samotnými, do vývoje domácí legislativy a mezinárodních instrumentů o problémech týkajících se dětí.

(l) Podporovat všeobecné pochopení důležitosti práv dětí a úzce při tom spolupracovat s médií, zajišťovat nebo sponzorovat výzkum a vzdělávací aktivity v této oblasti.

(m) V souladu s článkem 42 Úmluvy, který stanovuje, že smluvní státy „se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této Úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi“, zvyšovat povědomí veřejných orgánů a veřejnosti o ustanoveních Úmluvy a monitorovat způsoby, jakými smluvní stát plní své povinnosti v tomto ohledu.

(n) Asistovat při vytváření programů pro výuku práv dětí, jejich výzkum a integraci do osnov škol, univerzit a profesních kruhů.

(o) Zajišťovat výuku lidských práv se zvláštním zřetelem na děti (kromě toho posilovat veřejné mínění o důležitosti práv dětí).

(p) Účastnit se právních řízení za účelem obhajoby práv dětí ve smluvním státě, nebo poskytovat právní pomoc dětem.

(q) Kde to je vhodné, upřednostňovat mimosoudní vyrovnání a účastnit se mediačních nebo mimosoudních jednání.

(r) Poskytovat poradenství v oblasti práv dětí soudům, ve vhodných případech jako amicus curiae nebo jako třetí strana.

(s) V souladu s článkem 3 Úmluvy, který zavazuje smluvní státy k zajištění, aby „instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru“, navštěvovat domovy pro mládež (a všechna místa, kde jsou děti zadržovány kvůli převýchově nebo za trest) a ústavy tak, aby si mohly udělat obrázek a formulovat doporučení k nápravě.

(t) Vyvíjet činnosti, které podpoří výkon výše uvedených činností.

IX. PODÁVÁNÍ ZPRÁV VÝBORU PRO PRÁVA DÍTĚTE A SPOLUPRÁCE MEZI NHRI A ORGÁNY A MECHANISMY OSN PRO LIDSKÁ PRÁVA

1. NHRI by se měly nezávisle podílet na procesu podávání zpráv o souladu s ustanoveními Úmluvy a dalších relevantních mezinárodních nástrojů a monitorovat integritu vládních zpráv pro mezinárodní smluvní orgány s ohledem na dodržování práv dětí. Instituce by se také měly zapojovat do dialogu s Výborem pro práva dítěte a jeho pracovní skupinou připravující zasedání a s dalšími relevantními orgány.

2. Výbor vyžaduje, aby smluvní státy ve své zprávě Výboru uváděly podrobné informace o legislativním základu a základní relevantní činnosti NHRI. Je vhodné, aby smluvní státy konzultovaly přípravu svých zpráv pro Výbor s nezávislými lidskoprávními institucemi. Smluvní státy ale musí respektovat nezávislost těchto orgánů a jejich nezávislou roli při poskytování informací Výboru. Vypracování zpráv není vhodné delegovat na NHRI a není ani vhodné jejich členy začleňovat do vládní delegace při kontrole zpráv Výborem.

3. NHRI by také měly spolupracovat při zvláštních postupech Výboru pro lidská práva. Patří sem mechanismy pro konkrétní země nebo pro řešení konkrétních problémů. Zejména se pak jedná o spolupráci se zvláštním zpravodajem pro problematiku prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie a zvláštním zástupcem generálního tajemníka pro děti a ozbrojený konflikt.

4. Organizace spojených národů má dlouhodobý program pomoci při zřizování a posilování národních lidskoprávních organizací. Tento program, který spadá pod Úřad vysokého komisaře pro lidská práva (OHCHR), poskytuje technickou pomoc a zajišťuje regionální a globální spolupráci a výměnu mezi národními lidskoprávními organizacemi. Smluvní státy by měly v případě nutnosti této pomoci využívat. Technickou spolupráci a poradenství v této oblasti nabízí i Dětský fond OSN (UNICEF).

5. Dle ustanovení v článku 45 Úmluvy může Výbor na základě vlastního uvážení jakémukoli specializovanému orgánu Spojených národů, OHCHR nebo jinému kompetentnímu orgánu předat zprávu smluvního státu obsahující žádost o technickou radu nebo pomoc se zakládáním NHRI.

X. NHRI A SMLUVNÍ STÁTY

Stát, který ratifikuje Úmluvu o právech dítěte, má povinnost ji v plné šíři implementovat. Rolí NHRI je nezávisle monitorovat soulad státu s touto Úmluvou a jeho postup při provádění jejích ustanovení. NHRI také musí napínat všechny síly k zajištění plného respektování práv dětí. Na základě tohoto požadavku sice může vznikat povinnost orgánu vypracovat určité projekty za účelem propagace a ochrany práv dětí, ale vláda by v žádném případě neměla své monitorovací povinnosti delegovat na nezávislou instituci. Je

důležité, aby NHRI měly zcela volnou ruku při určování vlastního programu a vlastních činností.

XI. NHRI A NEVLÁDNÍ ORGANIZACE

Nevládní organizace hrají při propagaci lidských práv a práv dětí velmi důležitou roli. Role NHRI je dle jejich legislativního základu a specifických pravomocí doplňková. Je nezbytné, aby tyto instituce úzce spolupracovaly s nevládními organizacemi a aby vlády respektovaly nezávislost NHRI i nevládních organizací.

XII. REGIONÁLNÍ A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

1. Regionální a mezinárodní procesy a mechanismy mohou posílit a konsolidovat NHRI díky sdílení zkušeností a dovedností. NHRI totiž v jednotlivých zemích řeší při propagaci a ochraně lidských práv podobné problémy.

2. V tomto ohledu by instituce NHRI měly spolupracovat s relevantními národními, regionálními a mezinárodními orgány a institucemi zabývajícími se problémy práv dětí.

3. Problémy lidských práv dětí nejsou omezeny státními hranicemi. V poslední době je čím dál důležitější vypracovat vhodné regionální a mezinárodní postupy pro širokou škálu problémů, kterým děti v této oblasti čelí (mimo jiné včetně kuplířství žen a dětí, dětské pornografie, dětských vojáků, dětské práce, týrání dětí, dětí uprchlíků apod.). Mezinárodní a regionální mechanismy a výměny jsou žádoucí, protože poskytují NHRI příležitost vzájemně se učit, kolektivně posilovat své pozice a přispívat k řešení lidskoprávních problémů týkajících se zemí i regionů.

Poznámky

- ¹⁾ Obecné pokyny ohledně formy a obsahu pravidelných zpráv, které mají být zasílány smluvními státy dle článku 44, odstavce 1 (b) Úmluvy (CRC/C/58), odst. 18.
- ²⁾ Zásady související se statutem národních institucí pro propagaci a ochranu lidských práv („Pařížské zásady“), rezoluce Valného shromáždění 48/134 z 20. prosince 1993, dodatek
- ³⁾ Rezoluce Výboru pro lidská práva 1992/54 z 3. března 1992, dodatek



Úmluva
o právech dítěte

Distr.
OBECNÁ

CRC/C/GC/8*
2. března 2007

Originál: ANGLICKÝ

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE Čtyřicáté druhé
zasedání, Ženeva, 15. května – 2. června 2006

VI. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 8 (2006)

Právo dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu (články 19, 28, odstavce 2 a 37, inter alia)

OBSAH

	<i>Odstavce</i>	<i>Strana</i>
I. CÍLE	1–3	48
II. POZADÍ.....	4–9	48
III. DEFINICE	10–15	49
IV. NORMY LIDSKÝCH PRÁV A TĚLESNÉ TRESTY VŮČI DĚTEM	16–29	50
V. OPATŘENÍ A MECHANISMY NUTNÉ K ELIMINACI TĚLESNÝCH TRESTŮ A DALŠÍCH KRUTÝCH NEBO PONIŽUJÍCÍCH FOREM TRESTU	30–52	52
1. Legislativní opatření.....	30–37	52
2. Implementace a zákaz tělesných trestů a dalších krutých nebo ponižujících forem trestů.....	38–43	54
3. Výuková a další opatření.....	44–49	55
4. Monitorování a vyhodnocení	50–52	56
VI. POŽADAVKY NA PODÁVÁNÍ ZPRÁV V RÁMCI ÚMLUVY	53	57

I. CÍLE

1. Po dvoudenní obecné diskusi o násilí páchaném na dětech, která se konala v letech 2000 a 2001, se Výbor pro práva dětí rozhodl vydat sérii všeobecných komentářů s cílem eliminovat násilí páchané na dětech. Toto je první z těchto komentářů. Výbor má za cíl pomoci smluvním státům pochopit ustanovení Úmluvy týkající se ochrany dětí před všemi formami násilí. Tento všeobecný komentář se zaměřuje na tělesné tresty a další ponižující formy trestu, které jsou v tuto chvíli široce akceptovanými a praktikovanými formami násilí vůči dětem.

2. Úmluva o právech dítěte a další mezinárodní lidskoprávní instrumenty uznávají právo dítěte na respektování lidské důstojnosti a fyzické nedotknutelnosti a rovnou zákonnou ochranu. Výbor vydává tento všeobecný komentář za účelem upozornění všech smluvních států na povinnost rychlého postupu k zákazu a eliminaci všech tělesných trestů a všech dalších krutých nebo ponižujících forem trestání dětí. Výbor zároveň chce nastítnit legislativní, vzdělávací a osvětová opatření, které státy musí přijmout.

3. Řešení širokého rozšíření nebo tolerance tělesného trestání dětí a jeho eliminace v rodině, školách a dalších prostředích není jedinou povinností, kterou mají smluvní státy podepsané pod Úmluvou. Jedná se také o klíčovou strategii pro redukování a prevenci všech forem násilí ve společnostech.

II. POZADÍ

4. Výbor od svých prvních zasedání klade velký důraz na zajištění práva dětí na ochranu před všemi druhy násilí. Při zkoumání zpráv smluvních států a nově také studie generálního tajemníka OSN si Výbor s velkými obavami povšiml široce rozšířené legálnosti a přetrvávající společenské tolerance vůči tělesným trestům a dalším krutým nebo ponižujícím formám trestání dětí.¹ Výbor již v roce 1993 poznamenal ve zprávě ze svého čtvrtého zasedání, že „rozeznává důležitost otázky tělesných trestů při zlepšování systému propagace a ochrany práv dítěte a rozhodl se této problematice věnovat svou pozornost prostřednictvím přezkoumání zpráv smluvních států“.²

5. Když Výbor začal zkoumat zprávy smluvních států, doporučil více než 130 státům na všech kontinentech zakázat veškeré tělesné tresty v rodině i dalších prostředích. Výbor je potěšen skutečností, že čím dál větší počet států přijímá příslušná legislativní a další opatření k zajištění práv dětí na respektování jejich lidské důstojnosti, fyzické nedotknutelnosti a rovnou ochranu zákony. Výbor si je vědom, že do roku 2006 více než 100 států zakázalo tělesné tresty ve svých školách a nápravných systémech pro děti. Čím dál větší počet států dokončilo zákazy v domově a rodině a také ve všech formách náhradní péče.^{4 6}

6. V září 2000 Výbor pořádal první ze dvou dnů obecných diskusí o násilí vůči dětem. Diskuse byly zaměřeny na téma „Státní násilí vůči dětem“, přičemž později došlo k přijetí podrobných doporučení včetně doporučení zakázat veškeré tělesné tresty a zahájit veřejné informační kampaně „s cílem zvýšit informovanost veřejnosti a zvětšit její citlivost na téma závažnosti porušování lidských práv v této oblasti a negativní dopady takového porušování na děti. Druhým cílem je boj s kulturní přijatelností násilí páchaného na dětech a zavádění ‚nulové tolerance‘ vůči násilí“.⁵

7. V dubnu 2001 Výbor přijal svůj první všeobecný komentář na téma „Vzdělávací cíle“ a zopakoval, že tělesné tresty nejsou v souladu s Úmluvou: „... Děti nepřichází o svá lidská práva okamžikem průchodu školními dveřmi. Proto musí například vzdělávání probíhat

tak, aby respektovalo neodmyslitelnou důstojnost dítěte, umožňovalo dítěti svobodně vyjadřovat názory v souladu s článkem 12, odstavec 1 a zapojit se do školního života. Vzdělání musí být také zajištěno způsobem, který respektuje striktní omezení vymáhání kázně dle článku 28, odstavec 2 a podporuje zákaz násilí ve školách. Výbor se ve svých závěrečných zprávách opakovaně vyjádřil, že tělesné tresty nerespektují neodmyslitelné právo dítěte na lidskou důstojnost ani striktní omezení vyžadování kázně ve školách ...“.⁶

8. V doporučeních přijatých po druhém dni všeobecných diskusí o „Násilí vůči dětem v rodinách a ve školách“, které se konaly v září 2001, Výbor vyzval státy k „urgentní úpravě své legislativy tak, aby dle ustanovení Úmluvy zakazovala všechny formy násilí, ať už by bylo jakkoli malé, v rámci rodiny a škol, a to včetně případů, kdy se jedná o formu kázeňského opatření...“.

9. Dalším výsledkem dní obecné diskuse pořádaných Výborem v letech 2000 a 2001 bylo doporučení, aby generální sekretář OSN dostal prostřednictvím Valného shromáždění žádost na vypracování hloubkové mezinárodní studie na téma násilí páchaného na dětech. Valné shromáždění OSN tak učinilo v roce 2001. V kontextu studie OSN provedené mezi lety 2003 a 2006 vyšla najevo potřeba zakázat všechny aktuálně legální formy násilí vůči dětem a hluboké obavy dětí z téměř všudypřítomné přítomnosti tělesných trestů v rodině a jejich přetrvávající legálnosti ve školách a dalších vzdělávacích institucích řady států a také v rámci trestání dětí v konfliktu se zákonem.

III. DEFINICE

10. „Dítě“ je definováno v rámci Úmluvy jako „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud se na ni nevztahuje zákon, podle kterého by osoba nabyla plnoletosti dříve“.⁹

11. Výbor definuje „tělesné“ nebo „fyzické“ tresty jako jakýkoli trest, ve kterém má použitá fyzická síla způsobit určitou míru bolesti nebo nepohodlí, ať už jakkoli lehkého. Většina těchto trestů zahrnuje udeření („plesnutí“, „plácnutí“, „fackování“) dítěte rukou nebo nástrojem, kterým může být bič, klacek, pásek, bota, dřevěná vařečka apod. V rámci trestu může ale také docházet například ke kopání, třesení, házení dítětem, škrábání, štípání, kousání, tahání za vlasy, tahání za uši, nucení dětí k setrvání v nepohodlné pozici, pálení, opaření nebo nucené požívání (například vypláchnutí úst dítěte mýdlem nebo nucení polykat pálivé koření). Z pohledu Výboru jsou tělesné tresty bez výjimky ponižující. Kromě toho existují také další nefyzické formy trestů, které jsou kruté a ponižující, a proto nejsou kompatibilní s Úmluvou. Sem patří například tresty, které dítě ponižují, zesměšňují, znevažují, pomlouvají nebo děsí, nebo tresty, které z dítěte dělají obětního beránka nebo mu vyhrožují.

12. Tělesné tresty a další kruté nebo ponižující formy trestání dětí se odehrávají v mnoha prostředích včetně vlastního domova a rodiny, ve všech formách náhradní péče, ve školách a dalších vzdělávacích a justičních institucích, kdy se může jednat o součást rozsudku nebo součást pobytu v nápravných ústavech, v situacích zahrnujících dětskou práci a v rámci komunity.

13. Výbor sice odmítá jakékoli omlouvání násilí a zesměšnění jako formy trestu pro děti, ale v žádném případě neodmítá pozitivní koncept kázně. Zdravý rozvoj dětí závisí na rodičích a dalších dospělých, kteří musí dítěti poskytnout potřebné vedení a směr v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi, a pomáhat mu tak s růstem vstřícně zodpovědnému životu v

rámci společnosti.

14. Výbor uznává, že rodičovství a péče o děti, obzvláště v případě miminek a malých dětí, vyžaduje v rámci ochrany časté fyzické zásahy. To je velký rozdíl od úmyslného a trestajícího použití síly ke způsobení určitého stupně bolesti, nepohodlí nebo ponížení. Jako dospělí lidé jsme schopni velice dobře rozeznat rozdíl mezi ochranným fyzickým zásahem a trestajícím útokem. Není o nic těžší tento rozdíl poznat ve vztahu k dítěti. Zákon ve všech státech výslovně nebo důsledkově dovoluje použití netrestající nutné síly k ochraně lidí.

15. Výbor uznává, že mohou nastat výjimečné situace, ve kterých učitelé a ostatní, například lidé pracující s dětmi v institucích a lidé pracující s dětmi v konfliktu se zákonem, mohou být konfrontováni s nebezpečným chováním, které omlouvá použití přiměřených donucovacích opatření. I zde je patrná jasná hranice mezi použitím síly motivované potřebou chránit dítě nebo další lidi a použitím síly k trestání. Vždy ale musí platit zásada použití minimální účinné síly po nejkratší účinnou dobu. Podrobná instruktáž a školení jsou pak zapotřebí k minimalizaci nutnosti používat donucovací sílu a k zajištění, aby byly použité prostředky bezpečné a přiměřené situaci a neobsahovaly prvky úmyslného způsobování bolesti.

IV. NORMY LIDSKÝCH PRÁV A TĚLESNÉ TRESTY VŮČI DĚTEM

16. Před přijetím Úmluvy o právech dítěte platila Všeobecná deklarace práv a svobod a dva mezinárodní pakty o občanských a politických právech a o ekonomických, společenských a kulturních právech. Tyto dokumenty chránily právo „všech“ na respektování lidské důstojnosti, fyzické nedotknutelnosti a rovné ochrany zákonem. Při uplatňování povinnosti smluvních států zakázat a eliminovat veškeré tělesné tresty a všechny další podoby krutých nebo ponižujících forem trestů Výbor poznamenává, že Úmluva o právech dítěte na těchto základech staví. Důstojnost všech lidí je základním pilířem mezinárodních zákonů v oblasti lidských práv.

17. Preambule Úmluvy o právech dítěte zaručuje, v souladu s principy Charty Spojených národů zopakovanými v preambuli Všeobecné deklarace lidských práv, že „uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě“. Preambule Úmluvy také připomíná, že ve své Všeobecné deklaraci OSN uvádí „dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc“.

18. Článek 37 Úmluvy vyžaduje po smluvních státech zajištění, aby „žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání“. To je doplněno a rozšířeno článkem 19, které vyžaduje po smluvních státech, aby činily „všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě“. Není zde žádný prostor pro nejednoznačnost: „jakékoli tělesné či duševní násilí“ nenechává žádný prostor pro jakoukoli úroveň legalizovaného násilí páchaného na dětech. Tělesné tresty a další podoby krutých nebo ponižujících forem trestů jsou formami násilí a smluvní státy musí přijmout všechna vhodná legislativní, administrativní, sociální a vzdělávací opatření k tomu, aby je eliminovaly.

19. Článek 28, odstavec 2 Úmluvy se týká školní kázně a vyžaduje po smluvních státech, aby učinily „všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve školách byla

zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto Úmluvou“.

20. Články 19 a 28, odstavec 2 se netýkají výslovně tělesných trestů. V *travaux préparatoires* pro Úmluvu není zmínka o tom, že by se během přípravných zasedání hovořilo o tělesných trestech. Úmluva je stejně jako všechny ostatní lidskoprávní instrumenty živoucím dokumentem, jehož interpretace se v průběhu času vyvíjí. Během 17 let od chvíle přijetí Úmluvy se přetrvávající tělesné tresty páchané na dětech v jejich domovech, školách a dalších institucích staly viditelnějšími díky procesu podávání zpráv stanoveným v rámci Úmluvy a díky výzkumu a advokacii mimo jiné ze strany lidskoprávních institucí a nevládních organizací.

21. Po zviditelnění tohoto problému je jasné, že realita je v přímém rozporu s rovnými a nezczitelnými právy dítěte na respektování jejich lidské důstojnosti a fyzické nedotknutelnosti. Odlišná povaha dětí, jejich počáteční závislý a rozvíjející se stav, unikátní lidský potenciál a také jejich zranitelnost však vyžadují spíše vyšší než nižší právní a jinou ochranu před všemi formami násilí.

22. Výbor zdůrazňuje, že eliminace násilného a ponižujícího trestání dětí pomocí reformy zákonů a dalších potřebných opatření je první a bezpodmínečnou povinností smluvních států. Poznává, že další smluvní orgány, včetně Výboru pro lidská práva, Výboru pro ekonomická, společenská a kulturní práva, a Výboru proti mučení, ve svých závěrečných zprávách z revize hlášení smluvních států dospěly v rámci těchto instrumentů ke stejným názorům a doporučují zákaz a všechna další opatření proti tělesným trestům ve školách, trestních ústavech a v některých případech také v rodině. Výbor pro ekonomická, společenská a kulturní práva například ve svém všeobecném komentáři č. 13 (1999) na téma „Právo na vzdělání“ uvedl: „Z pohledu Výboru není tělesný trest konzistentní se základním principem mezinárodního zákona na ochranu lidských práv zaručeným v preambulích Všeobecné deklarace a v obou Smlouvách, tedy s důstojností jedince. S tímto principem mohou být v rozporu i další aspekty vymáhání školní kázně, včetně veřejného zesměšňování.“¹⁰

23. Tělesné tresty jsou také zakázány regionálními mechanismy na obranu lidských práv. Evropský soud pro lidská práva ve své sérii rozsudků postupně odsoudil tělesné tresty dětí, nejprve v trestním systému, poté ve školách, a to včetně soukromých škol a v poslední době také v domovech.¹¹ Evropský výbor pro společenská práva při monitorování shody členských států Rady Evropy s Evropskou sociální chartou a Revidovanou sociální chartou zjistil, že shoda s Chartami vyžaduje legislativní zákaz jakékoli formy násilí vůči dětem, a to ve školách, v dalších institucích, v domovech dětí a také všude jinde.¹²

24. Poradní názor Meziamerického soudu pro lidská práva k tématu *Právní statut a lidská práva dítěte* (2002) říká, že smluvní státy Americké úmluvy o lidských právech mají „povinnost... přijímat všechna opatření nutná k zajištění ochrany dětí před špatným zacházením, ať už při vztazích s veřejnými orgány, nebo při vztazích mezi lidmi nebo s nevládními subjekty“. Soud cituje ustanovení Úmluvy o právech dítěte, závěry Výboru pro práva dítěte a také rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k povinnosti států chránit děti před násilím, a to včetně násilí pocházejícího z rodiny. Soud uzavírá, že „Stát má povinnost přijímat pozitivní opatření k zajištění efektivního provádění práv dítěte“.¹³

25. Africká komise pro práva lidí a národů monitoruje implementaci africké Charty pro lidská práva a práva národů. V roce 2003 rozhodla Komise v případě odsouzení studentů k „bičování“ tak, že trest porušil 5. článek africké Charty, která zakazuje kruté, nelidské nebo ponižující trestání. Komise vyzvala příslušnou vládu k doplnění zákona, zákazu trestu

bičování a k přijetí opatření za účelem zajištění odškodnění obětí. Ve svém rozhodnutí Komise uvádí: „Žádný jedinec, a vláda země již vůbec ne, nemá právo trestat přestupky fyzickým násilím. Takové právo by se rovnalo posvěcení státem vykonávaného mučení a pošlapalo by tak samotnou podstatu Charty určené k obraně lidských práv.“¹⁴ Výbor pro práva dítěte je potěšen, že ústavní a další vrchní soudy v řadě zemí vydaly rozhodnutí zakazující tělesné tresty dětí v některých nebo ve všech situacích, přičemž ve většině případů byla citována Úmluva o právech dítěte.¹⁵

26. Když Výbor pro práva dítěte vyzval určité státy během zkoumání příslušných zpráv k eliminaci tělesných trestů, vládní představitelé někdy uvedli, že jistá úroveň „rozumných“ nebo „mírných“ tělesných trestů může být omluvena jako jednání v „nejlepším zájmu“ dítěte. Výbor připomíná, že základním ustanovením Úmluvy je pravidlo, že ve všech záležitostech, které se dítěte dotýkají, je nutné se v první řadě řídit nejlepším zájmem dítěte (art. 3, odst. 1). Úmluva také v článku 18 stanoví, že v nejlepším zájmu dítěte musí také za všech okolností jednat jeho rodiče. Interpretace nejlepších zájmů dítěte musí být konzistentní s celým textem Úmluvy, a to včetně povinnosti chránit dítě před všemi formami násilí a požadavku na vzetí názorů dítěte do úvahy. Úmluvu nelze použít k omlouvání tělesného násilí a dalších forem krutého nebo ponižujícího zacházení, které jsou v konfliktu s lidskou důstojností dítěte a právem na fyzickou integritu.

27. V preambuli Úmluvy stojí, že rodina je „základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí“. Úmluva vyžaduje, aby státy rodiny respektovaly a podporovaly. Neexistuje tedy žádný konflikt s povinností státu zajistit plnou ochranu při dodržování lidské důstojnosti a fyzické integrity v rámci rodiny dětem i všem jejím členům.

28. Článek 5 vyžaduje, aby státy respektovaly zodpovědnost, práva a povinnosti rodičů a postaraly se o „zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle Úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi“. Interpretaci tohoto ustanovení je opět nutné provádět v konzistenci s celým textem Ústavy. Neexistuje zde žádný prostor pro ospravedlnění násilných či jiných krutých nebo ponižujících způsobů vymáhání kázně.

29. Někteří lidé omlouvají tělesné tresty náboženskými motivy. Podle určitých interpretací náboženských textů jsou tělesné tresty nejen omluvitelné, ale také žádoucí. Mezinárodní smlouva o občanských a politických právech (článek 18) zajišťuje svobodu náboženského vyznání pro všechny, ale v praxi musí být provádění náboženství či víry v souladu s respektem k lidské důstojnosti a fyzické nedotknutelnosti ostatních lidí. Svoboda víry a náboženského vyznání může být zákonně omezena za účelem ochrany základních práv a svobod ostatních. Výbor zjistil, že děti, v některých případech již od útlého věku, v jiných případech od chvíle, kdy údajně dosáhnou puberty, mohou být v některých státech odsouzeny k extrémně krutým trestům včetně kamenování a amputací, a to na základě určitých interpretací náboženského zákona. Takové tresty zcela zjevně porušují Úmluvu a další mezinárodní lidskoprávní smlouvy, na což poukázal Výbor pro lidská práva a Výbor proti mučení. Tyto praktiky je nutné zakázat.

V. OPATŘENÍ A MECHANISMY NUTNÉ K ELIMINACI TĚLESNÝCH TRESTŮ A DALŠÍCH KRUTÝCH NEBO PONIŽUJÍCÍCH FOREM TRESTU

(i) Legislativní opatření

30. Formulace článku 19 Úmluvy navazuje na článek 4 a upřesňuje, že je zapotřebí přijmout legislativní a další opatření ke splnění povinností smluvních států na ochranu dětí

před všemi formami násilí. Výbor přivítal skutečnost, že v řadě států došlo k zařazení Úmluvy a jejích zásad do domácí legislativy. Všechny státy disponují trestním právem, které chrání občany před útoky. Mnoho států pak má ústavy a/nebo legislativu reflektující mezinárodní lidskoprávní standardy a článek 37 Úmluvy o právech dítěte, které prosazují práva „všech“ na ochranu před mučením a krutostí, nelidským nebo ponižujícím zacházením nebo tresty. Mnoho států také disponuje zákony na ochranu dětí, které považují „špatné zacházení“ nebo „týrání“ či „krutost“ za zločin. Výbor však při svém zkoumání zpráv smluvních států dospěl k závěru, že tato legislativní opatření obecně negarantují ochranu všech před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestů v rodině a dalších prostředích.

31. Při zkoumání zpráv si Výbor také povšiml, že řada států disponuje výslovnými zákonnými ustanoveními v trestním a/nebo občanském (rodinném) zákoníku, které dávají rodičům a dalším pečovatelům právo bránit se při použití určitého stupně násilí k „ukáznění“ dětí. Například hájení „legitimního“, „rozumného“ nebo „přiměřeného“ výprasku nebo tělesného trestu tvořilo část anglického běžného práva po celá staletí. Stejně tak ve francouzském právu bylo zakotveno „právo na ukáznění“. V řadě států byla k dispozici stejná možnost omluvy pro bití žen ze strany manželů a v legislativách bylo zakotveno také právo trestat otrocky, služebníky a učně. Výbor zdůrazňuje, že Úmluva vyžaduje odstranění všech takovýchto ustanovení (ze zákonodárství), která by dovozovala jistou míru násilí vůči dětem (např. pod omluvou „rozumného“ nebo „mírného“ bití nebo ukáznění) v domovech/rodinách a ve všech ostatních prostředích.

32. V některých státech je tělesný trest povolen ve školách a dalších institucích, přičemž je upřesněno, jakým způsobem, za jakých okolností a kdo může trest udělit. V malém počtu států je pak stále zákonem umožněno použití rákosek nebo bičů jako formy trestu pro dětské přestupce. Jak Výbor často opakuje, Úmluva vyžaduje odstranění všech takovýchto ustanovení.

33. Výbor si povšiml, že v některých státech sice neexistuje žádná výslovná legislativní obhajoba nebo omluva tělesných trestů, tradiční přístupy k dětem přesto naznačují, že jsou tělesné tresty povolené. Některé z těchto přístupů se odráží v rozhodnutích soudů (ve kterých byli rodiče nebo učitelé a další pečovatelé zproštěni obžaloby z napadení nebo nesprávného zacházení na základě práva nebo svobody udělovat umírněné „výchové tresty“).

34. Ve světle tradičního přijímání násilí a ponižujících forem trestání dětí čím dál větší počet států uznává, že jednoduché odnětí povolení udělovat tělesné tresty a eliminace jejich stávajících obhajob nestačí. Je také nutné výslovně zakázat tělesné tresty a ostatní formy krutých nebo ponižujících trestů v občanském i trestním zákoníku, aby bylo zcela jasné, že je protizákonné udeřit (nebo „dát facku“ nebo „dát na zadek“) dítě i dospělého a že zákon o napadení platí pro podobné druhy násilí bez ohledu na to, zda jej pak označíme za „kázeňský prostředek“ nebo „rozumné nápravné opatření“.

35. Jakmile se útoky na děti stanou plně postižitelnými podle zákona, dítě je chráněno před tělesnými tresty, ať už je kdekoli a ať bude pachatelem kdokoli. Z pohledu Výboru je vzhledem k tradiční toleranci k tělesným trestům nezbytné, aby veškerá platná sektorová legislativa, např. rodinné právo, vzdělávací právo, právo související se všemi formami náhradní péče a justičními systémy, pracovní právo apod., výslovně zakazovala použití násilí ve svém konkrétním prostředí. Kromě toho je vhodné, aby profesionální etické kodexy a pokyny pro učitele, pečovatele a další pracovníky, a také pravidla nebo charty institucí, zdůrazňovaly ilegalitu tělesných trestů a dalších krutých nebo ponižujících forem trestání.

36. Výbor je také znepokojen zprávami, že tělesné tresty a další kruté nebo ponižující tresty jsou používány při dětské práci, a to i v domácím prostředí. Výbor opakuje, že Úmluva a další platné nástroje upravující lidská práva chrání děti před ekonomickým vykořisťováním a před jakoukoli prací, která může být nebezpečná a zasahuje do vzdělání dítěte nebo je škodlivá pro rozvoj dítěte. Tyto úpravy je ale nutné jistým způsobem posílit, aby došlo k efektivnímu vymáhání této ochrany. Výbor zdůrazňuje, že je nezbytné, aby byl zákaz tělesných trestů a dalších krutých nebo ponižujících forem trestání zakotven ve všech případech, kdy děti pracují.

37. Článek 39 Úmluvy vyžaduje, aby státy přijaly všechna vhodná opatření k zajištění fyzického a psychologického zotavení a sociální reintegrace dítěte, které se stane „obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacení nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání“. Tělesné tresty a další ponižující formy trestů mohou způsobit závažné poškození fyzického, psychologického a sociálního rozvoje dětí, které pak bude nutné odborně řešit z lékařského či pečovatelského hlediska. K tomuto řešení musí dojít v prostředí, které dbá na nedotknutelnost zdraví, sebedůvěru a důstojnost dítěte a musí se na něm vhodným způsobem podílet i rodina dítěte. Měl by existovat mezidisciplinární přístup k plánování a zajišťování péče a léčby se zajištěním specializovaného školení pro profesionály. Při zvažování a vyhodnocování všech aspektů léčby je nutné vyslechnout názor dítěte a vzít jej v potaz.

(ii) Zavedení zákazu tělesných trestů a dalších krutých nebo ponižujících forem trestu

38. Výbor věří, že zavedení zákazu veškerých tělesných trestů vyžaduje zvýšení informovanosti a zajištění vedení a školení (viz odstavec 45 a dále) všech zúčastněných. Tato činnost musí zajistit, aby zákon pracoval ve prospěch nejlepších zájmů dotčených dětí, obzvláště v případech, kdy jsou pachatelé rodiče nebo další členové blízké rodiny. Prvním úkolem reformy zákonů s cílem zakázat tělesné tresty dětí v rámci rodiny je prevence. Je nutné bránit násilí vůči dětem změnou přístupů a praktik a zdůraznit právo dětí na rovnocennou ochranu a zajištění jednoznačných základů pro ochranu dětí a pro propagaci pozitivních, nenásilných a participačních forem výchovy dětí.

39. Dosažení jasného a bezpodmínečného zásahu všech forem tělesného trestu bude ve smluvních státech vyžadovat provedení různých právních reforem. Může vzniknout potřeba pro zavedení opatření v oborových zákonech týkajících se vzdělání, souzení mladistvých a ve všech formách náhradní péče. Mělo by být ale jasně uvedeno, že se ustanovení trestního práva týkají také veškerých tělesných trestů, a to včetně trestů v rámci rodiny. Tato skutečnost může vyžadovat zavedení dalších opatření v rámci trestního práva smluvního státu. Opatření pro zákaz všech forem násilí včetně veškerých tělesných trestů je ale možné zavést také do rámce občanského nebo rodinného práva. Takováto opatření zdůrazňují skutečnost, že rodiče nebo další pečovatelé již nemohou při soudním stíhání využívat žádných tradičních obhajob a tvrdit, že je jejich právem („rozumně“ nebo „umírněně“) využívat tělesných trestů. Rodinné právo by mělo také zdůraznit, že mezi rodičovské povinnosti patří zajištění správného vedení dětí bez použití jakýchkoli forem násilí.

40. Zásada rovné ochrany dětí a dospělých před útokem včetně útoků z rodiny neznamená, že by všechny případy tělesného potrestání dětí ze strany rodičů, které vyjdou najevo, měly skončit před soudem. Princip *de minimis*, že se zákon nezabývá triviálními záležitostmi, zaručuje, že se potyčky mezi dospělými dostanou před soud jen za velmi výjimečných okolností. To samé bude platit pro případy trestání dětí ze strany rodičů. Státy musí vyvinout efektivní mechanismy pro ohlašování a oznamování těchto případů. Všechny

hlášené případy násilí vůči dětem je sice nutné příslušně vyšetřit a zajistit ochranu dětí před újmou, cílem by také mělo být zabránit rodičům v používání násilných nebo jiných forem krutých nebo ponižujících trestů prostřednictvím podpurných a vzdělávacích, nikoli trestních, zásahů.

41. Závislá povaha dětí a unikátní intimita rodinných vztahů vyžaduje, aby se při rozhodování o obžalobě rodičů nebo při jiném formálním zasahování do chodu rodiny postupovalo s nejvyšší opatrností. Obžalování rodičů ve většině případů pravděpodobně nebude v nejlepším zájmu dítěte. Podle názoru Výboru by se k obžalobě nebo jinému druhu formálního zásahu (například rozhodnutí odebrat dítě nebo zamezit pachateli přístup k dítěti) mělo přistupovat jen tehdy, pokud je to jednak nutné a jednak je to v nejlepším zájmu dotčeného dítěte. Měla by být věnována náležitá pozornost názorům dotčeného dítěte, a to v souladu s jeho věkem a vyspělostí.

42. Tento přístup k vymáhání práva by měl být vysvětlen pomocí poradenských a školicích prostředků všem lidem pracujícím v systémech ochrany dětí, a to včetně policie, žalujících orgánů a soudu. Pokyny by také měly zdůrazňovat, že článek 9 Úmluvy vyžaduje, aby jakékoli oddělení dítěte od rodičů bylo uznáno za zcela nevyhnutelné ve vztahu k nejlepším zájmům dítěte a bylo podrobeno soudnímu přezkoumání v souladu s platnými zákony a nařízeními. Na jednání pak musí být přítomny všechny strany včetně dítěte. V případech, kdy je odloučení považováno za oprávněné, měly by být zváženy alternativy pro umístění dítěte mimo rodinu, a to včetně přestěhování pachatele, odloženého odsouzení apod.

43. Tam, kde vyjdou i přes jejich zákaz a programy pozitivního vzdělávání a školení najevo případy tělesných trestů, například ve škole, jiných institucích a formách náhradní péče, může být obžaloba vhodnou reakcí. Pokud budou pachateli hrozit další disciplinární tresty nebo propuštění, může se jednat o jasný a účinný odrazující prvek. Je nezbytné, aby o zákazu veškerých tělesných trestů a jiných forem krutého nebo ponižujícího chování a trestech v případě porušení tohoto zákazu dobře věděly všechny děti a také aby o něm byli informováni všichni lidé, kteří na jakémkoli místě pracují s dětmi nebo v jejich prospěch. Monitorování disciplinárních systémů a zacházení s dětmi musí být dle ustanovení Úmluvy součástí nepřetržitého dohledu nad všemi institucemi a umístěními. Děti a jejich zástupci ve všech podobných umístěních musí mít okamžitou a důvěrnou možnost přístupu k poradenství citlivému vůči dětem, obhajobě, postupům pro podávání stížností a nakonec také k soudům, u kterých jim náleží právní a jiná asistence. V institucích by mělo platit nařízení hlásit a prověřovat veškeré násilné incidenty.

(iii) Vzdělávací a další opatření

44. Článek 12 Úmluvy zdůrazňuje důležitost zvažovat pohled dětí na rozvoj a implementaci vzdělávacích a dalších opatření s cílem zlikvidovat tělesné tresty a další kruté nebo ponižující formy trestání.

45. Vzhledem k rozšířené tradici akceptování tělesných trestů nebude mít zákaz samotný kýžený účinek na změnu praktických přístupů. Je nutné komplexně podpořit právo dětí na ochranu a přijmout zákony, které budou toto právo reflektovat. V rámci článku 42 Úmluvy státy musí vyvinout snahu rozšířit povědomí o ustanoveních Úmluvy mezi širokou dětskou i dospělou veřejností, a to za využití vhodných a aktivních prostředků.

46. Státy musí také zajistit propagaci pozitivních a nenásilných vztahů a výchovných přístupů mezi rodiči, pečovateli, učiteli a všemi lidmi, kteří pracují s dětmi a rodinami. Výbor

zdůrazňuje, že Úmluva vyžaduje nejen eliminaci tělesných trestů, ale také všech ostatních forem krutého nebo ponižujícího trestání dětí. Není cílem Úmluvy podrobně diktovat, jak se mají rodiče ke svým dětem chovat a jak je mají vychovávat. Úmluva však přesto poskytuje strukturu zásad, kterými by se měly řídit vztahy v rámci rodiny a mezi učiteli, pečovateli a dalšími lidmi a dětmi. Je nutné respektovat vývojové potřeby dětí. Děti se učí z toho, co dospělí lidé dělají, nikoli jen z toho, co říkají. Když dospělí lidé, se kterými má dítě nejbližší vztah, využívají ve svém vztahu k dítěti násilí a ponižování, demonstrují tím nerespektování lidských práv a dávají tím silně a nebezpečně najevo, že se jedná o legitimní způsob řešení konfliktů nebo prostředek pro dosažení změny chování.

47. Úmluva zaručuje, že dítě je svébytným jedincem a držitelem lidských práv. Dítě není majetkem rodičů, státu a není obyčejným objektem, o který je nutné se starat. V tomto duchu článek 5 vyžaduje, aby rodiče (případně členové širší rodiny nebo komunity) dítěti zajistili vhodné vedení způsobem, který bude konzistentní s jeho rozvíjejícími se schopnostmi. Tím také umožní dítěti čerpat práva uznaná Úmluvou. Článek 18, který podtrhuje primární zodpovědnost rodičů nebo zákonných pěstounů za výchovu a rozvoj dítěte, o rodičích uvádí, že „základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte“. Dle ustanovení článku 12 musí státy zajistit dětem právo se svobodně vyjadřovat ke „všem záležitostem, které se dítěte týkají“, přičemž názorům dítěte musí být přiřazena váha v souladu s jejich věkem a vyspělostí. Toto ustanovení zdůrazňuje potřebu používat takový styl výchovy, péče a učení, který bude respektovat participační práva dětí. Ve svém všeobecném komentáři č. 1 o „cílech vzdělání“ Výbor zdůraznil důležitost vyvinout takové vzdělávací postupy, které budou „zaměřeny na dítě, přátelské k dítěti a budou jej posilovat“.¹⁶

48. Výbor poznamenává, že nyní existuje řada materiálů a programů pro rodiče, pečovatele a učitele propagující pozitivní a nenásilné formy výchovy a vzdělávání, za jejichž autorstvím stojí vlády, orgány OSN a další instituce.¹⁷ Tyto materiály lze adaptovat k použití v různých státech a situacích. Média mohou při zvyšování informovanosti a vzdělávání veřejnosti sehrát velmi důležitou úlohu. Nabourávání tradiční závislosti na tělesných trestech a dalších krutých nebo ponižujících formách ukázněnosti vyžaduje nepřetržitou činnost. Propagace nenásilných forem rodičovství a výchovy by měla být nedílnou součástí každého kontaktu mezi státem a rodiči a dětmi v oblasti zdravotnických, sociálních i vzdělávacích služeb, a to včetně institucí pro velmi malé děti, denních center a škol. Tento koncept by měl být také integrován do počátečního a průběžného vzdělávání učitelů a všech osob pracujících s dětmi v pečovatelských a justičních systémech.

49. Výbor navrhuje, že státy by mohly požádat o technickou asistenci například organizace UNICEF nebo UNESCO, které jim pomohou se zvyšováním informovanosti, veřejného povědomí a školení v otázkách nenásilných přístupů.

(iv) Monitorování a vyhodnocení

50. Výbor ve svém všeobecném komentáři č. 5 o „Obecných opatřeních pro implementaci Úmluvy o právech dětí (články 4, 42 a 44, odstavec 6)“ zdůrazňuje potřebu systematického monitorování realizace práv dětí ze strany smluvních států prostřednictvím vývoje vhodných ukazatelů a sběru dostatečného množství spolehlivých dat.¹⁸

51. Smluvní státy by proto měly monitorovat svůj pokrok směrem k eliminaci tělesných trestů a dalších krutých nebo ponižujících forem trestání. Zároveň tím budou sledovat svůj pokrok směrem k realizaci práva dětí na ochranu. Za účelem přesného vyhodnocení přetrvání těchto forem násilí v rodinách a k monitorování převládajících názorů

na tyto formy násilí je nutné provádět výzkum formou rozhovorů s dětmi, jejich rodiči a dalšími pečovateli, a to v podmínkách důvěrnosti a s použitím vhodných etických pojmů. Výbor vyzývá všechny státy k provedení/zadání takového výzkumu, a to za využití zástupců ze všech skupin obyvatelstva. Tím státy získají základní informace a následně budou v pravidelných intervalech sledovat své pokroky. Výsledky tohoto výzkumu mohou také zajistit vhodnou základnu pro vývoj univerzálních i cílených informačních kampaní a pro školení profesionálů pracujících s dětmi nebo v jejich prospěch.

52. Výbor také ve svém všeobecném komentáři č. 5 vyzdvihuje důležitost monitorování míry implementace například parlamentními výbory, neziskovými organizacemi, akademickými orgány, profesními asociacemi, mládežnickými skupinami a nezávislými lidskoprávními institucemi (viz také všeobecný komentář Výboru č. 2 na téma „Role nezávislých národních lidskoprávních institucí v ochraně a propagaci práv dítěte“).¹⁹ Všechna tato opatření mohou sehrát důležitou roli při monitorování realizace práva dětí na ochranu před tělesnými tresty a ostatními krutými nebo ponižujícími formami trestání.

VI. POŽADAVKY NA PODÁVÁNÍ ZPRÁV V RÁMCI ÚMLUVY

53. Výbor očekává, že smluvní státy do svých pravidelných zpráv souvisejících s Úmluvou zahrnou informaci o opatřeních provedených za účelem zákazu a zabránění v provádění všech forem tělesných trestů a dalších krutých nebo ponižujících forem trestání v rámci rodiny i v dalších prostředích. Očekávají se také informace související s informačními činnostmi a propagací pozitivních nenásilných vztahů a o vyhodnocení pokroku státu k plnému uznání práv dětí na ochranu před všemi druhy násilí. Výbor také nabádá orgány OSN, národní lidskoprávní instituce, nevládní organizace a další kompetentní orgány ke sdělení relevantních informací o právním stavu a přetrvávání tělesných trestů a o pokroku směrem k jejich eliminaci.

Poznámky

¹ Studie generálního tajemníka OSN o násilí vůči dětem, k rukám Valného shromáždění OSN, podzim 2006. Podrobnosti naleznete na adrese <http://www.violencestudy.org>.

² Výbor pro práva dítěte, zpráva o čtvrtém zasedání z 25. října 1993, CRC/C/20, odst. 176.

³ Všechna pozorování Výboru si můžete přečíst na adrese www.ohchr.org.

⁴ Globální iniciativa pro ukončení veškerých tělesných trestů dětí poskytuje zprávy o právním statutu tělesných trestů na adrese www.endcorporalpunishment.org.

⁵ Výbor pro práva dítěte, den všeobecné diskuse o státním násilí vůči dětem, zpráva o dvacátém pátém zasedání, září/říjen 2000, CRC/C/100, odstavce 666-688.

⁶ Výbor pro práva dítěte, všeobecný komentář č. 1, Vzdělávací cíle, 17. dubna 2001, CRC/GC/2001/1, odstavec 8.

⁷ Výbor pro práva dítěte, den všeobecné diskuse o násilí vůči dětem v rodině a ve školách, zpráva k dvacátému osmému zasedání, září/říjen 2001, CRC/C/111, odstavce 701–745.

⁸ Rezoluce Valného shromáždění 56/138.

⁹ Článek 1.

¹⁰ Výbor pro ekonomická, společenská a kulturní práva, všeobecný komentář č. 13, Právo na vzdělání (článek 13), 1999, odstavec 41.

¹¹Tělesné tresty byly zakázány pomocí série rozhodnutí Evropské komise o lidských právech a sérií rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. Viz konkrétně *Tyrer v. UK*, 1978, *Campbell and Cosans v. UK*, 1982, *Costello-Roberts v. UK*, 1993, *A v. UK*, 1998. Rozsudky Evropského soudu jsou k dispozici na adrese <http://www.echr.coe.int/echr>.

¹²Evropský výbor pro společenská práva, všeobecná pozorování ohledně článku 7, odstavce 10, a článku 17. *Conclusions XV-2*, Svazek 1, všeobecný úvod, str. 26, 2001. Výbor od té doby vydal závěry, podle kterých několik členských států neplní závazky kvůli neschopnosti zakázat veškeré tělesné tresty v rodině a dalších prostředích. V roce 2005 vydal rozhodnutí o kolektivních stížnostech podaných v rámci charty, kdy bylo zjištěno, že tři státy nejsou v souladu kvůli neschopnosti vydat zákaz. Podrobnosti naleznete na adrese <http://www.coe.int/T/E/>

Human Rights/Esc/; také Eliminating corporal punishment: a human rights imperative for Europe's children, Council of Europe Publishing, 2005.

¹³Meziamerický soud pro lidská práva, poradní názor OC-17/2002 ze dne 28. srpna 2002, odstavce 87 a 91.

¹⁴Africká komise o právech lidí a národů, *Curtis Francis Doebbler v. Sudan*, Comm. No. 236/2000 (2003), viz odst. 42.

¹⁵Například v roce 2002 Fidžijský odvolací soud prohlásil tělesné tresty na školách a v trestním systému za neústavní. V rozsudku se uvádí: „Děti mají práva, která nejsou o nic menší než práva dospělých. Fidži ratifikovalo Úmluvu o právech dítěte. Naše Ústava také zaručuje základní práva všem lidem. Vláda se musí řídit principy respektujícími práva všech jednotlivců, komunit a skupin. Děti potřebují z podstaty věci zvláštní ochranu. Naše vzdělávací instituce by měly být svatyněmi míru a kreativního obohacení, nikoli místa plná strachu, špatného zacházení a snižování lidské důstojnosti studentů“ (Fidžijský odvolací soud, *Naushad Ali v. State*, 2002). V roce 1996 italský nejvyšší soud, Vrchní kasační soud v Římě, vydal rozhodnutí, které zakazuje rodičům jakékoli tělesné tresty. V rozsudku se uvádí: „... Používání násilí ke vzdělávacím účelům již nadále nelze považovat za zákonné. K tomu existují dva důvody: Prvním z nich je nejvyšší důležitost, kterou [italský] právní systém přiřazuje ochraně důstojnosti jedince. Tato ochrana platí i pro nezletilé osoby, které mají nyní svá práva a nejsou jen objekty chráněnými rodiči, či ještě hůře, objekty, se kterými by si rodiče mohli dělat, co chtějí. Druhým důvodem je skutečnost, že vzdělávacího cíle, tedy harmonického rozvoje dětské osobnosti, díky kterému pak osoba přijme za své hodnoty míru, tolerance a koexistence, nelze dosáhnout používáním násilných prostředků, které tyto cíle naopak podkopávají.“

(Cambria, Cass, sez. VI, 18 Marzo 1996 [Vrchní kasační soud, 6. trestní oddělení, 18. března 1996], Foro It II 1996, 407 (Itálie)). Viz také Jihoafrický ústavní soud (2000) *Christian Education South Africa v. Minister of Education*, CCT4/00; 2000 (4) SA757 (CC); 2000 (10) BCLR 1051 (CC), 18. srpna 2000.

¹⁶Viz pozn. 11.

¹⁷Výbor doporučuje jako příklad příručku UNESCO, *Eliminating corporal punishment: the way forward to constructive child discipline*, UNESCO Publishing, Paris, 2005. V této publikaci se nachází sada zásad pro zajištění konstruktivní kázně, která je zakořeněna v Úmluvě. Také obsahuje internetové reference na celosvětově dostupné materiály a programy.

¹⁸Výbor pro práva dítěte, všeobecný komentář č. 5 (2003), „Obecná opatření pro provádění Úmluvy o právech dítěte“, odst. 2.

¹⁹Výbor pro práva dítěte, všeobecný komentář č. 2 o „Roli nezávislých národních lidskoprávních institucí při propagaci a ochraně práv dítěte“, 2002.



Úmluva
o právech dítěte

Obecná

DISTRIBUCE

CRC/C/GC/12
1. července 2009

Originál: ANGLICKÁ
PŘEDBĚŽNÁ

VÝBOR PRO PRÁVA DÍTĚTE
Padesáté první zasedání
Ženeva, 25. května – 12. června 2009

VII. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 12 (2009)

Právo dítěte být vyslechnuto

OBSAH

	<i>Odstavce</i>	<i>Strana</i>
I. ÚVOD.....	1–7	61
II. CÍLE	8	62
III. PRÁVO BÝT VYSLECHNUT: PRÁVO JEDNOTLIVÉHO DÍTĚTE A PRÁVO SKUPINY DĚTÍ	9–128	62
A. Právní analýza	15–65	63
B. Právo být vyslechnut a spojení s ostatními ustanoveními Úmluvy.....	66–86	69
C. Implementace práva být vyslechnut za různých okolností a v různých situacích.....	87–128	75
D. Základní požadavky pro implementaci práva dítěte být vyslechnuto.....	129–131	81
E. Závěry.....	132–133	83

Právo dítěte být vyslechnuto

Článek 12 Úmluvy o právech dítěte uvádí:

„1. Smluvní státy zajistí dítěti, které si dokáže utvořit vlastní názor, právo tento názor svobodně vyjádřit ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, a přihlédnou k jeho názoru způsobem odpovídajícím jeho věku a vyspělosti.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

I. ÚVOD

1. Článek 12 Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva) je unikátním ustanovením v paktu o lidských právech. Dotýká se právního a sociálního statutu dětí, které sice nemají plnou autonomii dospělých, ale na druhé straně mají svá práva. Odstavec 1 stanovuje, že každé dítě, které si dokáže utvořit vlastní názor, má právo tento názor svobodně vyjádřit ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, a k jeho názoru bude přihlédnuto způsobem odpovídajícím jeho věku a vyspělosti. Odstavec 2 pak výslovně uvádí, že dítě bude mít právo být vyslechnuto v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká.

2. Jednou ze stěžejních hodnot Úmluvy je proto právo všech dětí k vyjádření vlastního názoru, který bude brán vážně. Výbor pro práva dítěte (dále jen Výbor) označil článek 12 za jeden ze čtyř hlavních principů Úmluvy. Ostatními hlavními body jsou právo na zákaz diskriminace, právo na život a možnosti rozvoje a právo na rozhodování s primárním ohledem na nejlepší zájmy dítěte. Tím se podtrhuje skutečnost, že tento článek nestanovuje právo sám o sobě, ale měl by být používán v souladu s interpretací a implementací všech ostatních práv.

3. Od přijetí Úmluvy v roce 1989 bylo na lokální, národní i regionální úrovni dosaženo velkých pokroků v rozvoji legislativy, zásad a metodologií, které zajišťují implementaci článku 12. V posledních letech dochází k širokému rozvoji zásad označovaných širokým konceptuálním pojmem „participace“, který se ale v textu článku 12 neobjevuje. Tento termín se vyvinul a nyní je široce používán k popisu probíhajících procesů, mezi něž patří sdílení informací a dialog mezi dětmi a dospělými založený na vzájemném respektu, při kterém děti mohou sledovat, jak jsou jejich názory a názory dospělých brány v úvahu při vytváření závěrů v daných procesech.

4. Smluvní státy potvrdily na dvacátém sedmém zvláštním zasedání Valného shromáždění OSN k právům dítěte konaném v roce 2002 svůj závazek pokračovat v realizaci článku 12.¹ Výbor si je ale vědom, že ve většině společností na celém světě je implementace práva dítěte na vyjádření svého názoru k široké škále témat, která se jej dotýkají, a příslušné zvážení těchto názorů, i nadále brzděno mnoha dlouhodobými zvyklostmi, politickými i ekonomickými překážkami. Potíže zažívá celá řada dětí, Výbor si je ale vědom, že obzvláště závažné problémy při prosazování tohoto práva pak mají zejména mladší chlapci a dívky a děti patřící do opomíjených a znevýhodněných skupin. Výbor je nadále znepokojen kvalitou řady postupů, které existují. Je nutné lépe pochopit skutečný význam článku 12, a to, jak zajistit jeho úplnou implementaci pro každé dítě.

¹ Usnesení S-27/2 „Svět vhodný pro děti“ přijaté Valným shromážděním OSN v roce 2002.

5. V roce 2006 uspořádal Výbor den všeobecné diskuse o právu dítěte být vyslechnuto za účelem prozkoumání významu a důležitosti článku 12 v souvislosti s dalšími články a mezerami, nejlepšími postupy a prioritními problémy, které je nutné vyřešit za účelem umožnění širšího využívání tohoto práva.² Tento všeobecný komentář vychází z výměny informací, ke které v tento den došlo. V úvahu se braly názory dětí, zkušenosti Výboru nashromážděné ze zpráv smluvních států a velmi důležité znalosti a zkušenosti získané ze zavádění práva ustanoveného v článku 12 do praxe jednotlivými vládami, nevládními organizacemi, komunitními organizacemi, rozvojovými agenturami a dětmi samotnými.

6. V tomto všeobecném komentáři bude nejprve uvedena právní analýza obou odstavců článku 12 a poté dojde k vysvětlení požadavku na úplnou realizaci tohoto práva včetně konkrétních soudních a administrativních úkolů (část A). V části B je pak rozebráno spojení článku 12 se třemi zbylými hlavními principy Úmluvy a také jeho vztah k dalším článkům. V části C jsou rozebrány požadavky a dopady práva dítěte být vyslechnuto v různých situacích a okolnostech. Část D stanovuje základní požadavky na implementaci tohoto práva. V části E jsou pak formulovány závěry.

7. Výbor doporučuje, aby smluvní státy rozšířily tento všeobecný komentář v rámci vládních a správních struktur a také mezi děti a občanskou společnost. K tomu bude zapotřebí překladu do příslušných jazyků, vytvoření verzí přístupných dětem, pořádání workshopů a seminářů, kde se budou diskutovat dopady tohoto práva a způsoby jeho nejlepšího provádění, a zahrnutí do vzdělávání všech profesionálů pracujících s dětmi a v jejich prospěch.

II. CÍLE

8. Celkovým cílem všeobecného komentáře je podpořit smluvní státy při efektivní implementaci článku 12. Snahou je:

- a) Posílit pochopení významu článku 12 a jeho důsledků pro vlády, zúčastněné strany, nevládní organizace a společnost jako celek.
- b) Vypracovat oblast působnosti právních předpisů, zásad a postupů nutných k dosažení úplné implementace článku 12.
- c) Zdůraznit pozitivní přístupy při implementaci článku 12 těžících z monitorovacích zkušeností Výboru.
- d) Navrhnout základní požadavky na vypracování způsobů pro správné posouzení názorů dítěte na záležitosti, které se jej týkají.

III. PRÁVO BÝT VYSLECHNUTO: PRÁVO JEDNOTLIVÉHO DÍTĚTE A PRÁVO SKUPIN DĚTÍ

9. Tento všeobecný komentář je strukturován na základě rozdělení Výboru, který rozlišuje mezi právem jednotlivého dítěte být vyslechnuto a právem na vyslechnutí skupiny dětí (např. školní třídy, dětí v sousedství, dětí v zemi, dětí s handicapem nebo dívek). Jedná se o důležité rozdělení, protože Úmluva stanoví, že smluvní státy musí zajistit právo dítěte na vyslechnutí v souladu s věkem a mírou vyspělosti dítěte (viz následující právní analýza v odstavcích 1 a 2 článku 12).

² Viz doporučení plynoucí ze dne všeobecné diskuse z roku 2006 o právu dítěte být vyslechnuto, které jsou k dispozici na adrese:
[http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final Recommendations after DGD.doc](http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final_Recommendations_after_DGD.doc)

10. Podmínky věku a vyspělosti lze vyhodnotit při vyslechnutí jednotlivého dítěte a také tehdy, pokud chce své názory vyjádřit skupina dětí. Úkol vyhodnocení věku a vyspělosti dítěte se provádí tehdy, pokud je dotyčná skupina součástí trvalých struktur, mezi které patří například rodina, školní třída nebo lidé v sousedství. Když děti vyjádří svůj názor skupinově, úkol je tím ztížen. I přes nutnost překonávat těžkosti s vyhodnocováním věku a vyspělosti dětí by smluvní státy měly děti považovat za skupinu s právem k vyslechnutí. Výbor důrazně doporučuje smluvním státům, aby se snažily slyšet a vyhledávat názory kolektivně vyjádřeného názoru dětí.

11. Smluvní státy by měly nabádat děti k vytvoření svobodného názoru a měly by zajistit takové prostředí, ve kterém dítě může využít svého práva být vyslechnuto.

12. Názory vyjádřené dětmi mohou přinášet nové a relevantní perspektivy a zkušenosti, které by měly být brány v úvahu při přijímání rozhodnutí, tvoření zásad a přípravě i hodnocení zákonů a/nebo opatření.

13. Těmto procesům se obvykle říká participace. Nedílnou součástí takového procesu je využití práva dítěte nebo dětí být vyslechnuty. Koncept participace klade důraz na to, aby zahrnutí dětí nebylo jen momentální pohnutkou, ale počátkem intenzivní výměny názorů mezi dětmi a dospělými při vývoji zásad, programů a opatření ve všech kontextech, které jsou pro životy dětí relevantní.

14. V části A (Právní analýza) všeobecného komentáře se Výbor zabývá právem jednotlivého dítěte být vyslechnuto. V části C (Implementace práva být vyslechnuto v různých situacích a okolnostech) Výbor zvažuje právo dítěte být vyslechnuto v rámci skupiny dětí i právo jednotlivého dítěte.

A. Právní analýza

15. Článek 12 Úmluvy stanovuje právo každého dítěte svobodně vyjadřovat své názory na všechny záležitosti, které se jej dotýkají, a s tím související právo na to, aby byla těmto názorům přiřazena váha odpovídající věku a vyspělosti dítěte. Toto právo klade na smluvní státy jasnou zákonnou povinnost toto právo dodržovat a zajišťovat jeho provádění vyslyšením názorů dítěte, kterým musí věnovat náležitou váhu. Tato povinnost stanoví, aby smluvní státy v souladu se svými konkrétními soudními systémy toto právo přímo zaručily, nebo přijaly či upravily své zákony tak, aby děti mohly toto právo plně využívat.

16. Dítě má nicméně právo toto své právo nevyužít. Vyjadřování názorů je pro dítě volbou, nikoli povinností. Smluvní státy musí zajistit, aby dítě obdrželo veškeré informace a rady, které potřebuje k přijetí rozhodnutí ve svém nejlepším zájmu.

17. Článek 12 ve svém hlavním všeobecném principu stanoví, že smluvní státy musí zajistit, aby se při interpretaci a implementaci všech ostatních práv zahrnutých v Úmluvě řídily tímto článkem.³

18. Článek 12 stanoví, že dítě má práva ovlivňovat záležitosti, které se týkají jeho života, a nejedná se pouze o práva odvozená od jeho zranitelnosti (právo na ochranu) nebo závislosti na dospělých (právo na péči).⁴ Úmluva stanoví, že dítě je poživitelem práv. Téměř

³ Viz všeobecný komentář Výboru č. 5 (2003) o obecných opatřeních pro implementaci Úmluvy o právech dítěte (CRC/GC/2003/5).

⁴ O Úmluvě se také běžně hovoří v souvislosti se „třemi p“: péče, protekce, participace.

jednohlasná ratifikace této mezinárodní smlouvy smluvními státy ještě více podtrhuje statut dítěte, který je jasně vyjádřen v článku 12.

1. Slovní analýza článku 12

(a) Odstavec 1 článku 12

(i) „Zajistí“

19. Článek 12, odstavec 1 říká, že smluvní strany „zajistí“ právo dítěte na svobodné vyjádření svých názorů. „Zajistí“ je z právního hlediska obzvláště silným termínem, který neponechává smluvním státům žádnou volnost. Smluvní státy mají v důsledku jasnou povinnost přijmout opatření nutná k plné implementaci tohoto práva pro všechny děti. Tato povinnost zahrnuje dva prvky, které mají zajistit přítomnost mechanismů nutných k získání a zvážení názorů dítěte ve všech záležitostech, jež se ho týkají.

(ii) „Dokáže utvořit vlastní názor“

20. Smluvní strany zajistí právo být vyslechnuto každému dítěti, „které si dokáže utvořit vlastní názor“. Tato formulace by neměla být považována za limitující. Jedná se o vyjádření povinnosti smluvních států zajistit dítěti podmínky k vytvoření co možná nejvíce autonomního názoru. To znamená, že smluvní státy nemohou vycházet z předpokladu, že dítě je neschopné si vytvořit vlastní názor. Je tomu právě naopak, smluvní státy by měly předpokládat, že dítě má schopnost vyjádřit vlastní názor. Státy by měly uznávat, že dítě má právo tento názor vyjádřit. Dítě tedy nemusí svou schopnost nejprve prokazovat.

21. Výbor zdůrazňuje, že článek 12 nestanoví žádný věkový limit pro právo dítěte na vyjádření vlastního názoru a zrazuje smluvní státy od stanovení věkových limitů, ať už v zákonech nebo v praxi, které by omezovaly právo dítěte být vyslechnuto ve všech záležitostech, které se jej týkají. V tomto ohledu Výbor zdůrazňuje následující:

a) Zaprvé, po dni všeobecné diskuze na téma implementace práv dítěte v raném dětství z roku 2004 Výbor ve svém doporučení vyzdvihl, že koncept dítěte jako držitele práv je „...ukotven v každodenním životě dítěte už od jeho nejranější fáze.“⁵ Výzkumy prokázaly, že dítě je schopno svůj názor vyjádřit už od nejtělejšího věku, přestože zatím nemusí být schopné je vyjádřit slovně.⁶ Z tohoto důvodu úplná implementace článku 12 vyžaduje uznání a respektování neverbálních forem komunikace včetně hry, řeči těla, mimiky nebo kreslení a malování, což jsou prostředky, kterými jsou i velmi malé děti schopny vyjádřit své pochopení, volby a přání.

b) Zadruhé, není nutné, aby dítě komplexně chápalo všechny aspekty záležitosti, která se jej dotýká. Postačí, když situaci rozumí natolik dostatečně, aby bylo schopné k záležitosti vyjádřit svůj vlastní názor.

c) Zatřetí, smluvní státy mají také povinnost zajistit provádění tohoto práva u dětí, které mají potíže s tím, aby byly jejich názory vyslyšeny. Například děti s handicapem by měly mít k dispozici veškeré komunikační prostředky nutné k vyjádření svého názoru a měly by mít možnost je používat. Je nutné vynaložit úsilí k uznání práva na vyjádření názorů dětí menšin, domorodců nebo migrantů a dalších dětí, které nehovoří jazykem majority.

⁵ CRC/C/GC/7/Rev. 1, odst. 14.

⁶ Cf. Lansdown G., „The evolving capacities of the child“, Innocenti Research Centre, UNICEF/Save the Children, Florencie (2005).

d) A konečně, smluvní státy si musí být vědomy potenciálních negativních důsledků bezohledného využívání tohoto práva, a to obzvláště v případech týkajících se velmi malých dětí nebo v případech, kdy se dítě stalo obětí zločinu, sexuálního zneužívání, násilí nebo jiné podoby nesprávného zacházení. Smluvní státy musí přijmout veškerá nutná opatření k tomu, aby dítě mohlo využít svého práva být vyslechnuto, a k zajištění jeho úplné ochrany.

„Právo tento názor svobodně vyjádřit“

22. Dítě má „právo tento názor svobodně vyjádřit“. „Svobodně“ znamená, že dítě může svůj názor vyjádřit bez jakéhokoli nátlaku a může si vybrat, zda svého práva být vyslechnuto využít chce, nebo nechce. „Svobodně“ také znamená, že dítě nesmí být manipulováno ani nesmí být vystaveno nepřiměřenému vlivu nebo nátlaku. Význam slova „svobodně“ je také vnitřně spjat s „vlastní“ perspektivou dítěte, které má právo vyjádřit vlastní pohled na věc, nikoli pohled ostatních.

23. Smluvní státy musí připravit takové podmínky ke svobodnému vyjádření názoru, které budou brát v potaz situaci dítěte jako jedince, jeho sociální situaci a prostředí, ve kterém se dítě cítí respektováno a v bezpečí.

24. Výbor zdůrazňuje, že dítě by nemělo být vyslýcháno častěji, než je nutné, a to obzvláště v případech, kdy se zkoumají ožehavé záležitosti. „Vyslechnutí“ dítěte je složitý proces, který může mít na dítě traumatizující dopad.

Realizace práv dítěte na vyjádření svého názoru vyžaduje, aby dítě získalo informace o záležitosti, volbách a možných rozhodnutích a také o důsledcích těchto rozhodnutí. Tuto informaci poskytují osoby zodpovědné za vyslechnutí dítěte a také rodiče nebo poručník dítěte. Dítě musí být informováno o podmínkách, za jakých bude dotázáno na svůj názor. Toto právo na informace je zcela zásadní, protože je předpokladem k tomu, aby dítě mohlo vyjádřit jasný názor.

„Ve všech záležitostech, které se jej dotýkají“

25. Smluvní státy musí zajistit, aby dítě bylo schopno vyjádřit svůj názor „ve všech záležitostech, které se jej dotýkají“. Toto ustanovení představuje druhou kvalifikační podmínku pro využití tohoto práva: Dítě musí být vyslechnuto, pokud se probírá záležitost, která se dítěte dotýká. Tuto základní podmínku je nutné široce chápat a respektovat.

26. Otevřená pracovní skupina zřízená Komisí pro lidská práva, která přijala text Úmluvy, odmítla návrh na definování těchto záležitostí pomocí seznamu omezujícího situace, kdy mají být názory dítěte nebo dětí vzaty v úvahu. Namísto toho bylo přijato rozhodnutí, podle kterého má dítě právo být vyslechnuto „ve všech záležitostech, které se jej dotýkají“. Výbor se obává, že děti často nejsou vyslechnuty, přestože se jich probírané záležitosti zjevně dotýkají, a přestože jsou schopny na danou záležitost zformulovat vlastní názor. Výbor sice podporuje širokou definici výrazu „záležitosti“, který zahrnuje i věci, které nejsou v Úmluvě explicitně jmenovány, ale formulací „které se jej dotýkají“ dodává, že se nejedná o žádný generální politický mandát.

Praxe, včetně Světového summitu o dětech, nicméně ukazuje, že široká interpretace záležitostí dotýkajících se dětí napomáhá zahrnout děti do společenských procesů v rámci jejich komunity a společnosti. Smluvní státy by proto měly pečlivě naslouchat názorům dětí vždy, když může jejich perspektiva napomoci kvalitě řešení.

„Přihlédnou k jeho názoru způsobem odpovídajícím jeho věku a vyspělosti“

27. K názorům dítěte musí být „přihlédnuto způsobem odpovídajícím jeho věku a vyspělosti“. Tato formulace odkazuje na schopnosti dítěte, které je nutno posoudit za účelem

prisouzení správné váhy jeho názorům nebo k určení způsobu, kterým bude dítěti sděleno, jakým způsobem se jeho názor podílel na výsledku jednání. Článek 12 ustanovuje, že pouhé vyslechnutí dítěte není dostatečné. Pokud je dítě schopno vyjádřit vlastní názor, pak musí být tento názor brán vážně.

28. Prostřednictvím ustanovení o přihlédnutí odpovídající věku a vyspělosti článek 12 říká, že při posuzování důležitosti názoru dítěte nelze brát v potaz pouze jeho věk. Úroveň pochopení neroste s biologickým věkem u všech dětí stejně. Výzkumy prokázaly, že na rozvoj schopnosti dítěte formulovat vlastní názor mají vliv informace, zkušenosti, prostředí, sociální a kulturní očekávání a úroveň podpory. Z tohoto důvodu je nutné názory dítěte posuzovat případ od případu.

29. Úroveň vyspělosti odpovídá schopnosti chápat a domyslet důsledky rozhodnutí v dané záležitosti, a proto je třeba ji při posuzování schopností dítěte brát v úvahu. Definice úrovně vyspělosti je velmi obtížná záležitost. V kontextu článku 12 se jedná o schopnost dítěte vyjádřit svůj názor na danou záležitost rozumným a nezávislým způsobem. V úvahu je nutné vzít také dopad záležitosti na dítě. Čím je větší dopad na život dítěte, tím je důležitější provést správné posouzení vyspělosti konkrétního dítěte.

30. Je nutné zvážit také skutečnost, že se schopnosti dítěte budou dále rozvíjet, a způsob, jak na formování těchto názorů působí rodiče.

II. Odstavec 2 článku 12

Právo dítěte „být vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká“

31. Odstavec 2 článku 12 uvádí, že příležitost k vyslechnutí musí být poskytnuta obzvláště „v každém soudním nebo správním řízení, které se dítěte dotýká“. Výbor zdůrazňuje, že toto ustanovení platí pro všechna relevantní soudní řízení týkající se dítěte, a to bez omezení. Patří sem například odloučení rodičů, svěření do opatrovnickví nebo péče, adopce, děti ve střetu se zákonem, dětské oběti fyzického a psychického násilí, sexuálního zneužívání nebo jiných zločinů, zdravotní péče, sociální zabezpečení, děti bez doprovodu, děti žádající o azyl nebo uprchlické děti, oběti ozbrojeného konfliktu a dalších mimořádných událostí. Mezi typická správní řízení patří například rozhodování o vzdělání, zdraví, prostředí, životních podmínkách nebo ochraně dítěte. Oba druhy řízení mohou obsahovat alternativní mechanismy pro řešení sporů, například zprostředkování nebo rozhodčí řízení.

32. Právo být vyslechnut platí pro řízení zahájená dítětem, kam patří například stížnosti na špatné zacházení nebo odvolání proti vyloučení ze školy a také řízení zahájená ostatními lidmi, která se dítěte dotýkají, například odloučení rodičů nebo adopce. Smluvní státy jsou nabádány k zavedení legislativních opatření stanovujících, že rozhodující osoby v soudních nebo správních řízeních musí vysvětlit, do jaké míry bylo přihlédnuto k názorům dítěte, a důsledky, které z rozhodnutí pro dítě plynou.

33. Dítě nelze účinně vyslechnout, pokud je prostředí zastrašující, nepřátelské, necitlivé nebo nepřiměřené jeho věku. Jednání musí být přístupná a přiměřená dětem. Obzvláštní pozornost je nutno věnovat poskytnutí informací tak, aby je dítě bylo schopno pochopit, adekvátní podpoře možností vlastní obhajoby, zajištění vyškoleného personálu, designu soudní síně, oblečení soudců a právníků, zamezení přímému vizuálnímu kontaktu a oddělení čekáren.

„Bud' přímo, a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu“

34. Poté, co se dítě rozhodne využít svého práva být vyslechnuto, může rozhodnout o způsobu vyslechnutí. To může probíhat: „Bud' přímo, a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu“. Výbor doporučuje, aby dítě dostalo příležitost být vyslechnuto ve všech řízeních vždy, kdy je to možné.

35. Zástupcem může být rodič (rodiče), právník nebo jiná osoba (mezi jinými například sociální pracovník). Je však nutné počítat s tím, že v řadě případů (občanských, trestních nebo správních) existuje mezi dítětem a jeho hlavním zástupcem (rodičem nebo rodiči) riziko střetu zájmů. V případě vyslechnutí dítěte prostřednictvím zástupce je nesmírně důležité, aby byly názory dítěte zástupcem předány rozhodujícímu orgánu správně. O vybraném způsobu vyslechnutí rozhodne dítě (v případě nutnosti příslušný orgán) v souladu se svou konkrétní situací. Zástupci musí mít dostatečné znalosti a musí chápat jednotlivé kroky rozhodovacího procesu a musí mít zkušenosti s prací s dětmi.

36. Zástupce si musí být vědom, že zastupuje výhradně zájmy dítěte, nikoli zájmy ostatních osob (rodiče nebo rodičů), institucí nebo orgánů (např. pečovatelského ústavu, správního orgánu nebo společnosti). Pro zástupce ustanovené pro zprostředkování názorů dítěte by měl být vypracován etický kodex.

„Způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství“

37. Zastupování musí probíhat „v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství“. Tato formulace by neměla být vykládána tak, že se povoluje používat procedurální pravidla bránící v uplatnění tohoto základního práva. Je tomu právě naopak, smluvní státy jsou nabádány, aby dodržovaly základní pravidla spravedlivého procesu, kam patří například právo na obhajobu a právo nahlížet do vlastního spisu.

38. Při nedodržení procedurálních pravidel lze rozhodnutí soudu nebo správního orgánu napadnout a zrušit, nahradit nebo vrátit k dalšímu soudnímu projednávání.

2. Kroky pro implementaci práva dítěte být vyslechnuto

39. Implementace obou odstavců článku 12 vyžaduje přijetí pěti kroků k efektivní realizaci práva dítěte na vyslechnutí ve všech případech, kdy se jej záležitost týká, nebo v případech, kdy je dítě vyzváno ke sdělení svého názoru ve formálním řízení a v dalších situacích. Tyto požadavky je nutné plnit v souladu s daným kontextem.

Příprava

40. Osoby zodpovědné za vyslechnutí dítěte musí zajistit, že dítě bude informováno o svém právu vyjádřit názor na všechny záležitosti, které se jej týkají, obzvláště pak v každém soudním nebo správním řízení. Tyto osoby musí také dítě informovat o dopadu, který budou jeho názory mít na výsledek řízení. Dítě musí navíc získat informaci, že svůj názor může vyjádřit přímo, nebo prostřednictvím zástupce. Dítě si musí být vědomo možných důsledků své volby. Rozhodující osoba musí dítě před slyšením adekvátně připravit a vysvětlit mu, jak, kdy a kde se bude slyšení konat a kdo se ho bude účastnit, a musí vzít v potaz názor dítěte na tyto skutečnosti.

Slyšení

41. Kontext, ve kterém dítě využívá své právo k vyslechnutí, musí být pozitivní a povzbuzující. Dítě musí mít jistotu, že dospělá osoba, která má za úkol dítě vyslechnout, jej hodlá poslouchat a brát to, co se dítě snaží sdělit, vážně. Osoba, která si názory dítěte poslechne, může být dospělou osobou v záležitosti týkající se dítěte (např. učitel, sociální pracovník nebo pečovatel), rozhodující osoba v rámci instituce (např. ředitel, správce nebo soudce) nebo specialista (např. psycholog nebo lékař).

42. Zkušenosti říkají, že v této situaci je výhodnější vést rozhovor, nikoli jednostranné vyšetření. Pokud možno, dítě by nemělo být vyslýcháno u otevřeného soudu, ale v důvěrných podmínkách.

Vyhodnocení schopností dítěte

43. Pokud se na základě konkrétní analýzy dojde k závěru, že je dítě schopno vyjádřit vlastní názor, pak musí být názoru dítěte věnována příslušná váha. Pokud je dítě schopno formulovat názor rozumným a nezávislým způsobem, musí rozhodující osoba při řešení případu přisoudit názoru dítěte velkou váhu. Je nutné vypracovat nejlepší postup pro posouzení schopností dítěte.

Informace o váze přisouzené názoru dítěte (zpětná vazba)

44. Protože má dítě právo na to, aby byla jeho názorům přiřazena dostatečná váha, rozhodující osoba musí informovat dítě o výsledku procesu a vysvětlit, jakým způsobem byl jeho názor brán v potaz. Tato zpětná vazba je zárukou, že názory dítěte nebudou jen formálně vyslechnuty, ale budou brány vážně. Tato informace může dítě přimět k trvání na vlastním názoru, souhlasu nebo vyjádření jiného návrhu, nebo, v případě soudního nebo správního řízení, k odvolání nebo stížnosti.

Stížnosti, opatření a náprava

45. Je nutné přijmout legislativu, která zajistí dětem možnost stížností a přijetí opatření, pokud bude jejich právo k vyslechnutí a vzetí v úvahu ignorováno nebo porušeno.⁷ Děti by měly mít možnost obrátit se s vlastní stížností na ombudsmana nebo osobu s podobnou rolí ve všech institucích určených dětem, mimo jiné ve školách nebo centrech denní péče. Děti by měly vědět, kdo tyto osoby jsou a jak se na ně obracet. V případě konfliktu v rodině ohledně zvážení názorů dítěte by mělo mít dítě možnost obrátit se na služby pro mládež v rámci své komunity.

46. Pokud bude právo dítěte být vyslechnuto porušeno v souvislosti se soudními nebo správními řízeními (čl. 12, odst. 2), musí mít dítě přístup k odvolacím a stížnostním mechanismům, které zajistí opatření proti porušování práv. Procesy stížností musí zajišťovat spolehlivé mechanismy tak, aby měly děti, které je využijí, jistotu, že se nevystavují riziku násilí ani trestu.

3. Povinnosti smluvních států

(a) Základní povinnosti smluvních států

47. Právo dítěte být vyslechnuto ukládá povinnost smluvním státům revidovat nebo doplnit vlastní legislativu za účelem zavedení mechanismů, které dítěti zajistí přístup ke

⁷ Viz všeobecný komentář Výboru č. 5 (2003) ohledně obecných opatření pro implementaci Úmluvy o právech dítěte, odst. 24.

správným informacím, v případě nutnosti k adekvátní podpoře, ke zpětné vazbě týkající se váhy přisouzené jejich názorům a k mechanismům stížností, opatření a náprav.

48. Za účelem splnění těchto povinností by smluvní státy měly přijmout následující strategie:

a) Revidovat a stáhnout restriktivní deklarace a výhrady k článku 12.

b) Vybudovat nezávislé instituce na ochranu lidských práv, například dětské ombudsmany nebo komisaře s širokým mandátem v oblasti práv dítěte.⁸

c) Zajistit školení ohledně článku 12 a jeho zavádění do praxe pro všechny profesionály pracující s dětmi a v jejich prospěch, kam patří právníci, soudci, policie, sociální pracovníci, komunitní pracovníci, psychologové, pečovatelé, ústavní a vězeňští pracovníci, učitelé všech úrovní vzdělávacího systému, lékaři, zdravotní sestry a další profesionálové v oblasti zdravotnictví, státní zaměstnanci a veřejní představitelé, pracovníci v azylových orgánech a tradiční vůdci.

d) Zajistit příslušné podmínky pro podporu dětí při vyjadřování vlastních názorů a zajistit, aby byla těmto názorům přisouzena příslušná váha, a to pomocí nařízení a ustanovení pevně ukotvených v zákonech a institucionálních kodexech, přičemž tato nařízení a ustanovení budou pravidelně vyhodnocována s ohledem na svou účinnost.

e) Bojovat s negativním přístupem, který by bránil úplné realizaci práva dítěte být vyslechnuto, a to prostřednictvím veřejných kampaní ze strany názorových vůdců a médií. Cílem těchto kampaní musí být změna zvykového vnímání dítěte.

(b) Konkrétní povinnosti v oblasti soudních a správních řízení

• Právo dítěte být vyslechnuto v občanských soudních řízeních

Hlavní situace, ve kterých je nutné vyslechnout názor dítěte, jsou uvedeny níže:

Rozvod a odloučení

49. V případě odloučení a rozvodu jsou děti narozené z daného vztahu vždy rozhodnutím soudu zasaženy. O záležitostech péče o dítě, opatrovnictví a přístupu rozhoduje soudce v soudním řízení nebo při soudem řízené mediaci. V zákonech řady jurisdikcí se v souladu s rozvodem vztahu uvádí, že soudce musí přisoudit nejvyšší důležitost „nejlepším zájmům dítěte“.

50. Z tohoto důvodu musí všechny zákony týkající se odloučení a rozvodu obsahovat právo dítěte být vyslechnuto rozhodujícími osobami a v mediačních řízeních. V některých jurisdikcích se v praxi nebo přímo v zákonech uvádí věk, od kterého je dítě považováno za schopné vyjádření vlastních názorů. Úmluva ale předpokládá, že o této skutečnosti je nutné rozhodovat v rámci konkrétního případu, protože hovoří o věku a úrovni. Z tohoto důvodu je nutné schopnosti dítěte posuzovat individuálně.

⁸ Viz všeobecný komentář Výboru č. 2 (2002) o roli nezávislých lidskoprávních institucí.

Odloučení od rodičů a alternativní péče

51. Kdykoli je přijato rozhodnutí o odebrání dítěte z rodiny, protože je dítě ve svém domově obětí zneužívání nebo zanedbávání, je nutné při určení nejlepšího zájmu dítěte vzít v úvahu jeho názor. Zásah může být zahájen stížností dítěte, jiného člena rodiny nebo člena komunity na zneužívání nebo zanedbávání v rodině.

52. Zkušenosti Výboru říkají, že právo dítěte být vyslechnuto není smluvními státy vždy dostatečně bráno v úvahu. Výbor doporučuje, aby smluvní státy prostřednictvím legislativy, nařízení a směrnic zajistily, že budou názory dítěte vyslechnuty a zváženy, a to také při rozhodování o umístění do pěstounské nebo ústavní péče, při vypracování plánů péče a jejich revizi a při rozhodování o návštěvách rodičů a rodiny.

Adopce a systém *kafala* islámského práva

53. Pokud má být dítě dáno k adopci nebo zařazeno do systému *kafala* islámského práva, nebo pokud se chystá konečné rozhodnutí o adopci nebo umístění do systému *kafala*, je nesmírně důležité názor dítěte vyslechnout. Tento proces je nezbytný také ve chvíli, kdy nevlastní rodiče nebo pěstounské rodiny adoptují dítě, a toto dítě již nějakou dobu s adoptivními rodiči žije.

54. Článek 21 Úmluvy uvádí, že ústředním bodem zájmu musí být nejlepší zájem dítěte. Při rozhodování o adopci, *kafale* nebo jiném umístění nelze o „nejlepších zájmech“ dítěte rozhodnout bez zvážení názoru dítěte. Výbor vyzývá všechny smluvní státy, aby v případech, kdy je to možné, informovaly dítě o důsledcích adopce, *kafaly* nebo jiného umístění a umožnily legislativní zaručení vyslechnutí názoru dítěte.

- **Právo dítěte být vyslechnuto v trestních soudních řízeních**

55. V trestních řízeních musí být ve všech fázích řízení s nezletilou osobou plně respektováno a prováděno právo dítěte svobodně vyjádřit vlastní názor na všechny záležitosti, které se jej dotýkají.⁹

Mladistvý pachatel

56. Odstavec 2 článku 12 Úmluvy vyžaduje, aby dítě, které údajně porušilo, je obviněno z porušení, nebo kterému bylo prokázáno porušení trestního zákona, mělo právo být vyslechnuto. Toto právo musí být plně respektováno ve všech fázích soudního procesu, od přípravné fáze, kdy má dítě právo mlčet, až po právo dítěte být vyslechnuto policií, žalobcem a vyšetřujícím soudcem. Platí ve všech fázích posuzování a rozhodování a také při provádění uložených opatření.

57. V případě odchýlení, včetně zprostředkování, musí mít dítě příležitost vyjádřit svobodný a dobrovolný souhlas a musí dostat příležitost obdržet právní a jiné poradenství a pomoc v otázce rozhodnutí, zda je navržené odchýlení vhodné a žádoucí.

58. Za účelem efektivní účasti na řízení musí být každé dítě neprodleně a přesně informováno o vznesených obviněních v jazyce, kterému rozumí, a také musí být informováno o postupu soudního řízení s nezletilou osobou a možných opatřeních, která může soud přijmout. Řízení by se mělo odehrávat v atmosféře, která umožní dítěti podílet se a svobodně se vyjádřit.

⁹ Viz všeobecný komentář Výboru č. 10 (2007) o právech dětí v soudních řízeních s mladistvými (CRC/C/GC/10).

59. Soud a výslechy dítěte, které se dostalo do rozporu se zákonem, by se měly odehrávat za zavřenými dveřmi. Výjimky z tohoto pravidla by měly být velmi omezené a jasně stanovené v národní legislativě a měly by se řídit nejlepšími zájmy dítěte.

Dětská oběť a dětský svědek

60. Dětská oběť a dětský svědek zločinu musí mít příležitost plně využít svého práva na vyjádření svého pohledu na věc, a to v souladu s usnesením Hospodářského a sociálního výboru Spojených národů OSN 2005/20 „Obecné zásady týkající se justice ve věcech zahrnujících oběti a svědky trestné činnosti z řad dětí“.¹⁰

61. To znamená, že je třeba napnout všechny síly, aby dětská oběť a/nebo svědek mohli vyjádřit svůj názor na relevantní záležitosti týkající se zapojení dítěte do zkoumaného případu, a aby mohli vyjádřit svobodně a svým vlastním způsobem svůj názor a pohled na své zapojení do soudního řízení.

62. Právo dětské oběti a svědka je také spojeno s právem být informován o otázkách dostupnosti zdravotních, psychologických a sociálních služeb, roli dětské oběti a/nebo svědka, způsobu provádění „výslechu“, stávajících podpůrných mechanismech pro případy, kdy se dítě rozhodne vznést stížnost, podpůrných mechanismech v otázkách zapojení do vyšetřování a soudního řízení, konkrétních časech a místech konání řízení, dostupnosti ochranných opatření, možnosti získat odškodné, možnostech odvolání apod.

- **Právo dítěte být vyslechnuto v administrativních řízeních**

63. Všechny smluvní státy by měly zavést v legislativě administrativní procesy reflektující požadavky článku 12, zajistit právo dítěte být vyslechnuto a také zajistit ostatní procedurální práva dětí, včetně práva na nahlížení do relevantních spisů, informací o konání řízení a zastupování rodiči nebo jinými osobami.

64. Děti se pravděpodobněji dostanou spíše do administrativních řízení než do soudních řízení, protože administrativní řízení jsou méně formální, více flexibilní a relativně snadno se ovlivňují zákony a regulacemi. Řízení musí být vůči dětem přátelská a přístupná.

65. Konkrétními příklady administrativních řízení, které se mohou týkat dětí, zahrnují mechanismy pro řešení disciplinárních problémů ve škole (např. vyloučení z výuky), řešení odmítnutí vydání vysvědčení, řešení problémů souvisejících se školním prospěchem, disciplinární opatření a odmítnutí udělení úlev v zadržovacích střediscích pro mladistvé, žádosti o azyl od dětí bez doprovodu a žádosti o vydání řidičského průkazu. V těchto záležitostech by děti měly mít právo být vyslechnuty a požívat také další práva „v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství“.

B. Právo být vyslechnut a spojení s ostatními ustanoveními Úmluvy

66. Článek 12 je ve svém obecném principu spojen s dalšími obecnými principy Úmluvy, například s článkem 2 (právo na nediskriminaci), článkem 6 (právo na život, přežití a rozvoj), a obzvláště je pak vzájemně propojen s článkem 3 (hlavní důraz na nejlepší zájem dítěte). Článek je také úzce spjat s články týkajícími se občanských práv a svobod, obzvláště s článkem 13 (právo na svobodu projevu) a článkem 17 (právo na informace). Článek 12 je navíc spjat se všemi dalšími články Úmluvy, které nemohou být plně prováděny, pokud by nebylo

¹⁰ Usnesení Hospodářského a sociálního výboru Spojených národů 2005/20, obzvláště pak články a 20. K dispozici na adrese: www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf

dítě považováno a v praxi respektováno jako subjekt s vlastními názory a právy uchovanými v příslušných člancích.

67. Velkou důležitost má spojení článku 12 a článku 5 (rozdávající se schopnosti dítěte a správné vedení ze strany rodičů, viz odstavec 84 všeobecného komentáře), protože je nezbytné, aby vedení dítěte ze strany rodičů bralo v potaz rozvíjející se schopnosti dítěte.

1. Články 12 a 3

68. Smyslem článku 3 je zajistit, aby při všech činnostech týkajících se dítěte ze strany veřejných i soukromých institucí sociálních služeb, soudů, správních subjektů nebo legislativních orgánů byly středem pozornosti nejlepší zájmy dítěte. To znamená, že veškeré činnosti prováděné ve vztahu k dítěti musí respektovat jeho nejlepší zájem. Nejlepší zájmy dítěte jsou podobné procesnímu právu, které zavazuje smluvní státy zavést do praxe kroky zajišťující, aby byly vždy vzaty do úvahy nejlepší zájmy dítěte. Úmluva zavazuje smluvní státy k zajištění, aby subjekty zodpovědné za rozhodování v otázkách dětí dítě vyslechl tak, jak je stanoveno v článku 12. Tento krok je povinný.

69. Nejlepší zájmy dítěte ustanovené na základě konzultace s dítětem nejsou jediným faktorem, který musí být při činnosti institucí, orgánů a správních subjektů brán v úvahu. Mají ale velmi zásadní důležitost, stejně jako názory dítěte.

70. Článek 3 je věnován jednotlivým případům, ale explicitně také vyžaduje, aby byly při všech činnostech týkajících se dětí brány do úvahy nejlepší zájmy dětí jako skupiny. Smluvní státy mají v důsledku povinnost při identifikaci nejlepších zájmů dítěte zvažovat nejen situaci konkrétního dítěte, ale také zájmy dětí jako skupiny. Smluvní státy navíc musí také zkoumat činnost soukromých i veřejných institucí, orgánů a legislativních subjektů. Rozšíření povinnosti na „legislativní orgány“ jasně určuje, že každý zákon, nařízení nebo pravidlo týkající se dětí se musí řídit kritériem „nejlepších zájmů“.

71. Není pochyb, že nejlepší zájmy dětí jako definované skupiny musí být zvažovány stejným způsobem jako vážení individuálních zájmů. V otázkách nejlepšího zájmu velké skupiny dětí by vedoucí institucí, úřadů nebo vládních orgánů měli zajistit vznik příležitostí k vyslechnutí názoru dětí z dotčené nedefinované skupiny. Jejich názoru pak musí být přiřazena odpovídající vážnost při plánování dalších akcí včetně legislativních rozhodnutí, která se děti přímo nebo nepřímo dotýkají.

72. Mezi články 3 a 12 neexistuje žádné napětí. Hrají jen doplňkovou roli pro dva hlavní obecné principy. První princip stanovuje cíl rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte a druhý princip pak poskytuje způsob, jak tohoto cíle dosáhnout prostřednictvím vyslechnutí dítěte nebo dětí. Ve skutečnosti neexistuje žádná správná aplikace článku 3, pokud by zároveň nedošlo k respektování ustanovení článku 12. Podobně článek 3 posiluje fungování článku 12 s ohledem na zásadní roli dětí při rozhodování o všech záležitostech týkajících se jejich životů.

2. Články 12, 2 a 6

73. Právo na nediskriminaci je základním právem zaručeným všemi instrumenty lidských práv včetně Úmluvy o právech dítěte. Podle článku 2 Úmluvy má každé dítě právo nebýt diskriminováno při využívání svých práv, a to včetně práv stanovených v článku 12. Výbor klade důraz na to, aby všechny smluvní státy přijaly adekvátní opatření k zajištění, aby všechny děti mohly svobodně vyjadřovat své názory a aby tyto názory byly náležitě vzaty v potaz bez jakékoli diskriminace na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politických nebo jiných názorů, národnostního, etnického nebo společenského původu, majetku, handicapu, rodu nebo jiného postavení. Smluvní státy musí řešit diskriminaci, včetně

diskriminace zranitelných nebo marginalizovaných skupin dětí, a zajistit, aby tyto děti mohly využívat svého práva být vyslechnuty a mohly se zapojit do všech záležitostí, které se jich týkají, a to za stejných podmínek jako ostatní děti.

74. Výbor pak poznamenává, že v určitých společnostech mohou zvyková chování a praktiky podkopávat a značným způsobem limitovat využívání tohoto práva. Smluvní státy musí přijmout adekvátní opatření ke zvyšování povědomí a vzdělávání společnosti o negativním dopadu podobných přístupů a chování a posilovat změny přístupu tak, aby všechny děti mohly využívat práv zaručených touto Úmluvou.

75. Výbor nabádá smluvní státy, aby zvláštní pozornost věnovaly právu dívek na vyslechnutí a získání potřebné podpory k vyjádření vlastních názorů a k tomu, aby tyto názory byly vzaty v potaz. Genderové stereotypy a patriarchální hodnoty totiž podkopávají a značným způsobem limitují dívky ve využívání práv stanovených v článku 12.

76. Výbor vítá, že smluvní státy mají podle článku 7 Úmluvy o právech lidí s handicapem povinnost zajistit potřebnou asistenci a vybavení, aby tyto osoby mohly svobodně vyjadřovat své názory, a aby těmto názorům byla věnována náležitá pozornost.

77. Článek 6 Úmluvy o právech dítěte uznává, že každé dítě má neodmyslitelné právo na život a že smluvní státy musí do co možná nejvyšší míry zajistit přežití a rozvoj dítěte. Výbor vyzdvihuje důležitost podpory příležitostí k tomu, aby byl vyslyšen názor dítěte, protože zapojení dítěte je nástrojem ke stimulaci plného rozvoje osobnosti, rozvinutí schopností dítěte v souladu s článkem 6 a zajištění vzdělání dle ustanovení v článku 29.

3. Články 12, 13 a 17

78. Článek 13 o právech na svobodu projevu a článek 17 o přístupu k informacím jsou nezbytnými předpoklady k účinnému provádění práva na vyslechnutí. Tyto články stanovují, že děti jsou subjekty majícími práva a společně s článkem 12 prohlašují, že dítě má právo těchto práv využívat na základě vlastního uvážení v souladu se svými rozvíjejícími se schopnostmi.

79. Právo na svobodu projevu stanovené v článku 13 je často zaměňováno s článkem 12. Přestože jsou oba články silně propojeny, týkají se odlišných práv. Svoboda projevu má souvislost s právem mít a vyjadřovat názory a vyhledávat a přijímat informace prostřednictvím jakýchkoli médií. Zajišťuje právo dítěte nebýt v otázce zastávaných nebo vyjadřovaných názorů omezováno smluvním státem. Toto ustanovení tedy na smluvní státy klade povinnost zdržet se zasahování do projevování těchto názorů nebo do přístupu k informacím. Smluvní státy musí současně chránit právo přístupu k informacím a veřejnému dialogu. Článek 12 pak souvisí s právem vyjadřovat názory konkrétně v otázkách, které se dítěte týkají, a právem zapojovat se do akcí a rozhodnutí s dopadem na život dítěte. Článek 12 stanovuje pro smluvní státy povinnost vybudovat právní kostru a mechanismy nutné k zajištění zapojení dítěte do všech akcí, které se ho týkají, a do rozhodování. Vyjádřeným názorům také musí být přiřazena příslušná vážnost. Svoboda projevu v článku 13 ze strany smluvních států podobné zásahy nevyžaduje. Vytvoření prostředí respektu vůči dětem s ohledem na vyjádření jejich názorů pak v souladu s článkem 12 přispívá k budování schopnosti dětí využívat svých práv na svobodu projevu.

80. Realizace práva dítěte na informace v souladu s článkem 17 je pak do značné míry předpokladem k efektivnímu uplatnění práva na svobodu projevu. Děti musí mít přístup k informacím ohledně všech záležitostí, které se jich týkají, a to v podobě odpovídající jejich věku a schopnostem. To platí například pro informace týkající se jejich práv, jakýchkoli řízení, národní legislativy, regulací a zásad, místních služeb a odvolání a postupů pro podání

stížnosti. V souladu s články 17 a 42 by smluvní strany měly zařadit práva dítěte do školních osnov.

81. Výbor také připomíná smluvním státům, že média hrají důležitou roli při podpoře povědomí o právech dítěte na vyjádření vlastního názoru i při poskytování příležitostí k veřejnému vyjádření těchto názorů. Výbor nabádá různé formy médií k dedikování dalších zdrojů na začleňování dětí do vývoje programů a na vytváření příležitostí pro děti k rozvoji a na vedení mediálních iniciativ k podpoře práv dětí.¹¹

4. Články 12 a 5

82. Článek 5 Úmluvy stanovuje, že smluvní státy budou respektovat zodpovědnosti, práva a povinnosti rodičů, zákonných opatrovníků nebo členů širší rodiny či komunity dle místních zvyklostí v otázce vedení dítěte k uplatňování práv stanovených Úmluvou. V důsledku tak dítě má právo na pomoc a vedení, které musí kompenzovat nedostatek znalostí, zkušeností a chápání dítěte. Toto vedení se pak omezuje rozvíjejícími se schopnostmi dítěte, a to dle ustanovení tohoto článku. Čím více toho dítě samo ví, čím více toho zažilo a čím více rozumí, tím více musí rodiče, zákonní opatrovníci nebo další osoby za dítě zákonně zodpovědné přeměňovat pomoc a vedení v poradenství a připomínky a později ve výměnu názorů na základě rovných postavení. K této transformaci nedochází v pevnou chvíli rozvoje dítěte, ale dochází k ní postupně spolu s tím, jak je dítě nabádáno k vyjadřování svých vlastních názorů.

83. Tento požadavek je stimulován článkem 12 Úmluvy, ve kterém je uvedeno, že názorům dítěte musí být přiřazena příslušná vážnost vždy, když je dítě schopno zformulovat svůj vlastní názor. Jinými slovy, spolu s tím, jak dítě získává schopnosti, získává také čím dál větší úroveň zodpovědnosti za řízení záležitostí, které se jej týkají.¹²

5. Článek 12 a provádění práv dítěte obecně

84. Kromě článků diskutovaných v předchozích odstavcích většina ostatních článků Úmluvy vyžaduje a nabádá, aby se děti zapojovaly do řešení záležitostí, které se jich týkají. U těchto rozličných zapojení se všudypřítomně používá konceptu participace. Základním pilířem těchto zapojení je bezesporu článek 12, ale požadavek na plánování, práci a rozvoj ve spolupráci s dětmi je přítomen napříč celou Úmluvou.

85. Prováděcí praxe se zabývá širokou škálou problémů, například v oblastech zdraví, ekonomiky, vzdělání nebo prostředí, které se netýkají jen dítěte jako jedince, ale skupiny dětí nebo dětí obecně. Z tohoto důvodu Výbor vždy interpretoval zapojení široce, aby došlo k vybudování procesů nejen pro jednotlivé děti a jasně definované skupiny dětí, ale také pro skupiny dětí, například domorodé děti, děti s handicapem nebo děti obecně, které jsou přímo nebo nepřímo dotčeny společenskými, ekonomickými nebo kulturními podmínkami života v rámci svého společenství.

86. Toto široké chápání smyslu zapojení dětí se odráží ve výsledném dokumentu přijatém na dvacátém sedmém zvláštním zasedání Valného shromáždění s názvem „Svět vhodný pro děti“. Smluvní státy přislíbily „vyvinout a implementovat programy za účelem podpory smysluplného zapojení dětí včetně mladistvých do rozhodovacích procesů, a to včetně procesů v rodinách a školách na místních i národních úrovních“ (odstavec 32, dílčí odstavec 1). Výbor ve všeobecném komentáři č. 5 o obecných opatřeních pro implementaci

¹¹ Den všeobecné diskuse o dítěti a médiích (1996): www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf

¹² Všeobecný komentář č. 5 (2003) o obecných opatřeních pro provádění Úmluvy o právech dítěte

Úmluvy o právech dítěte uvádí: „Je důležité, aby vlády navázaly přímý vztah s dětmi, nikoli pouze vztah zprostředkovaný nevládními organizacemi nebo lidskoprávními institucemi.“¹³

C. Implementace práva být vyslechnut za různých okolností a v různých situacích

87. Právo dítěte být vyslechnuto musí být zaručeno v rozličných situacích a prostředích, ve kterých děti vyrůstají, rozvíjí se a učí. V těchto situacích a prostředích existují různé koncepty vnímání dítěte a jeho role, které mohou podporovat nebo omezovat zapojení dítěte do všedních záležitostí a zásadních rozhodnutí. Existují různé způsoby ovlivňování využívání práva dítěte být vyslechnuto, které mohou smluvní státy využít k podpoře zapojení dětí.

1. V rodině

88. Rodina, ve které děti mohou od útlého věku svobodně vyjadřovat své názory, jež budou brány vážně, je důležitým modelem a také přípravou na to, aby dítě bylo připraveno svého práva využívat i v širší společnosti.¹⁴ Takový přístup k rodičovství 11 slouží k podpoře rozvoje jedince, posilování rodinných vztahů a podpoře socializace dítěte. Hraje také důležitou roli v prevenci před všemi druhy násilí v domově a rodině.

89. Úmluva uznává práva a zodpovědnost rodičů, nebo jiných zákonných opatrovníků, zajistit dětem příslušné vedení (viz odstavec 84 výše), ale podtrhává, že toto vedení má mít za cíl podpořit dítě ve využívání vlastních práv a vyžaduje, aby vedení dítěte bralo v potaz jeho rozvíjející se schopnosti.

90. Smluvní strany by měly prostřednictvím legislativy, nastavení politických cílů, rodičů, opatrovníků a pracovníků s dětmi dětem naslouchat a řídit se jejich názory ve všech otázkách, které se dětí týkají. Rodiče by také měli být informováni, že mají své děti podporovat při využívání práva na vyjádření svého názoru a že by měli názor dítěte brát v potaz na všech společenských úrovních.

91. Za účelem podpory rodičovských stylů respektujících právo dítěte být vyslechnuto Výbor doporučuje, aby smluvní strany podporovaly edukační programy pro rodiče, které budou navazovat na existující příklady pozitivního chování a přístupu a budou šířit informovanost o právech dítěte a rodičů zaručených Úmluvou.

92. Tyto programy musí řešit následující:

- a) Vztah vzájemného respektu mezi rodiči a dětmi.
- b) Zapojení dětí do procesu přijímání rozhodnutí.
- c) Důsledky věnování náležitě pozornosti názorům všech členů rodiny.
- d) Pochopení, podporu a respekt rozvíjejících se schopností dětí.
- e) Způsoby řešení konfliktů plynoucích z rozdílných názorů v rámci rodiny.

93. Tyto programy musí posilovat zásadu, že dívky a chlapci mají stejné právo na vyjádření vlastního názoru.

¹³ tamtéž, odstavec 12.

¹⁴ Výbor také upozorňuje na svůj všeobecný komentář č. 3 (2003) ohledně HIV/AIDS a právech dítěte, odstavce 11 a 12 a na svůj všeobecný komentář č. 4 (2003) o zdraví mladistvých, odstavec 6.

94. Média by měla hrát důležitou roli při sdělování rodičům, že zapojení dětí má velkou důležitost pro děti samotné, rodinu i společnost.

2. V alternativní péči

95. Je nutné zavést mechanismy, které zajistí, aby děti ve všech formách alternativní péče, včetně péče ústavní, byly schopny vyjádřit své názory, a aby těmto názorům byla věnována příslušná vážnost. Jedná se zejména o názory dětí na jejich umístění, regulaci péče v pěstounských rodinách nebo domovech a na způsob každodenního života. Mezi tyto mechanismy patří:

a) Legislativa zajišťující dítěti právo na informace ohledně plánu umístění, péče a/nebo ošetření a zajišťující smysluplné příležitosti k vyjádření vlastního názoru, který bude mít v průběhu celého rozhodovacího procesu příslušnou vážnost.

b) Legislativa zajišťující právo dítěte být vyslechnuto a zaručující vážnost jeho názoru v otázkách vývoje a zavedení k dítěti přátelských pečovatelských služeb.

c) Zavedení kompetentní monitorovací instituce, například dětského ombudsmana, komisaře nebo inspektora, který bude sledovat splnění pravidel a nařízení regulujících poskytování péče, ochrany a ošetření v souladu s povinnostmi stanovenými v článku 3. Monitorovací orgán by měl mít mandát k neomezenému přístupu do ústavních zařízení (včetně těch určených dětem v konfliktu se zákonem), aby si mohl vyslechnout názory dětí přímo a aby mohl monitorovat, do jaké míry jsou názory dítěte respektovány samotnou institucí.

d) Zavedení efektivních mechanismů, například vytvoření reprezentativní rady dětí, ve které by byli zastoupeni chlapci i dívky, v rámci zařízení ústavní péče. Tato rada by měla mandát podílet se na vývoji a zavádění zásad a jakýchkoli ústavních pravidel.

3. Ve zdravotnické péči

96. Realizace ustanovení Výboru vyžaduje respektování práva dítěte vyjádřit názor a podílet se na podpoře zdravého rozvoje a prosperity dětí. To platí pro rozhodování o zdravotních otázkách v individuálních případech i pro zapojení dětí do vývoje zdravotní politiky a služeb.

97. Výbor identifikuje několik různých, avšak propojených problémů, které je nutné zvážit s ohledem na zapojení dětí do rozhodování souvisejících s jejich vlastní zdravotní péčí.

98. Děti, a to včetně malých dětí, by měly být zahrnuty do rozhodovacího procesu způsobem, který odpovídá jejich rozvíjejícím se schopnostem. Děti by měly získat dostatek informací o navrhovaných zákrocích a jejich důsledcích a výsledcích. Vhodným způsobem musí tyto informace získat také děti s handicapem.

99. Smluvní státy musí zavést legislativní nebo regulační opatření za účelem zajištění přístupu dětí k důvěrnému zdravotnickému poradenství bez souhlasu rodičů, a to nezávisle na věku dítěte, pokud je takový přístup nutný pro ochranu bezpečnosti nebo prosperity dítěte. Děti takový přístup mohou potřebovat například v případě, že doma zažívají násilí nebo zneužívání, nebo potřebují vzdělání nebo služby v otázkách reprodukčního zdraví, nebo existují konflikty mezi rodiči a dětmi v otázkách přístupu k lékařským službám. Právo na poradenství a rady se odlišuje od práva na udělení lékařského souhlasu a nemělo by být podmíněno žádným věkovým limitem.

100. Výbor vítá, že v některých zemích byla přijata pevná věková hranice, kdy se právo na udělení souhlasu převádí na dítě a nabádá smluvní státy, aby takovéto legislativní opatření zvažily. Děti nad stanovenou věkovou hranicí pak mají právo udělovat po konzultaci s nezávislým a kompetentním expertem souhlas se zákroky bez dalšího individuálního profesionálního posuzování své způsobilosti. Výbor nicméně důrazně doporučuje, aby smluvní státy zajistily, aby v případech, kdy mladší dítě vykazuje schopnost zformulovat informovaný názor na způsob svého léčení, byl tento názor vzat v potaz.

101. Lékaři a lékařská zařízení by měli poskytnout jasné a přístupné informace dětem ohledně jejich práv na zapojení do pediatrického výzkumu a klinických zkoušek. Děti musí být o výzkumu informovány tak, aby kromě dalších procesních pojmů byla splněna i podmínka jejich informovaného souhlasu.

102. Smluvní státy by měly zavést opatření, které dětem umožní přispívat vlastními názory a zkušenostmi k plánování a programování služeb pro jejich zdraví a rozvoj. Děti musí dostat prostor vyjádřit svůj názor ve všech oblastech zdravotní péče včetně toho, jaké služby jsou potřebné, jak a kde by se měly nejlépe poskytovat, jaké existují diskriminační bariéry bránící v přístupu ke službám, jaká je kvalita a přístup zdravotnického personálu, a jak podpořit možnosti dětí převzít větší díl zodpovědnosti za vlastní zdraví a rozvoj. Tyto informace lze mezi jinými získat prostřednictvím systémů zpětné vazby pro děti využívající služby nebo pro děti zapojené do výzkumných a poradenských procesů. Zpětnou vazbu lze poté zaslat místním nebo národním dětským radám či parlamentům za účelem vyvinutí norem a ukazatelů míry, s jakou zdravotní péče respektuje práva dítěte.¹⁴

4. Ve výuce a ve škole

103. Respektování práva dítěte být vyslechnuto v rámci výuky je nezbytné při využívání práva na vzdělání. Výbor s obavou poukazuje na pokračující autoritářské, diskriminační, neuctivé, nerespektující a násilné postupy charakterizující realitu řady škol a tříd. Taková prostředí nepřispívají k podpoře dětí v projevoování názorů a ani těmto názorům nepřikládají příslušnou váhu.

104. Výbor doporučuje, aby smluvní státy budovaly dětem příležitosti k vyjadřování názorů k níže zmíněným záležitostem a k tomu, aby byly tyto názory brány vážně.

105. Ve všech vzdělávacích prostředích včetně vzdělávacích programů v raném věku by měla být podporována aktivní role dětí v participačním vzdělávacím prostředí.¹⁵ Vzdělávání a učení musí brát v úvahu životní podmínky a vyhlídky dětí. Z tohoto důvodu musí vzdělávací orgány při plánování osnov a školních programů vzít v úvahu názory dětí a jejich rodičů.

106. Vzdělání v otázce lidských práv může tvarovat motivaci a chování dětí pouze tehdy, jsou-li lidská práva dodržována v institucích, kde se děti učí, hrají si a žijí spolu s dalšími dětmi a dospělými.¹⁶ V těchto institucích si děti všímají obzvláště toho, zda je respektováno jejich právo na vyjádření relevantního názoru zaručené v Úmluvě.

107. Zapojení dětí je nezbytné pro vytvoření společenského klimatu v rámci třídy, které by stimulovalo spolupráci a vzájemnou podporu, jež je pro interaktivní učení s dítětem v centru pozornosti naprosto nezbytné. Přisouzení váhy názorům dětí je obzvláště důležité při

¹⁵ „Přístup ke vzdělání pro všechny založený na lidských právech: Struktura pro realizaci práv dětí na vzdělání a na realizaci práv v rámci vzdělání“, UNICEF/UNESCO (2007).

¹⁶ Výbor pro práva dítěte, všeobecný komentář č. 1 (2001) o záměru vzdělávání (článek 29, odstavec 1 Úmluvy), (CRC/GC/2001/1).

odstraňování diskriminace, při prevenci šikany a při disciplinárních opatřeních. Výbor vítá rozšíření vzájemného učení a vzájemného poradenství.

108. Dlouhodobá participace dětí na rozhodovacích procesech by měla být zajištěna mimo jiné prostřednictvím zřizování třídních rad, studentských rad a zajištěním zastoupení studentů v rámci školské rady, kde by zástupci mohli svobodně vyjadřovat své názory na vývoj a implementaci školního řádu. Tato práva musí být zaručena v legislativě, nelze se spoléhat na dobrou vůli orgánů, škol a ředitelů.

109. Smluvní státy by se kromě škol měly s dětmi radit na místních a národních úrovních o všech aspektech vzdělávací politiky, mimo jiné o otázkách posilování přátelského charakteru vzdělávacího systému, role neformálních učebních zařízení, které dají dětem „druhou šanci“, školních osnov, výukových metod, školských struktur, norem, rozpočtu a systémů ochrany dětí.

110. Výbor nabádá smluvní státy, aby podpořily rozvoj nezávislých studentských organizací, které mohou dětem pomoci v kompetentním plnění participační role ve vzdělávacím systému.

111. Právo dítěte na vyslechnutí musí být zaručeno také při rozhodování o přechodu do další úrovně školního vzdělávání nebo při hledání dalších možností vzdělávání, protože tato rozhodnutí mají hluboký dopad na nejlepší zájmy dítěte. Taková rozhodnutí musí být předmětem správního nebo soudního přezkumu. Právo dítěte na vyslechnutí musí být také plně respektováno v disciplinárních záležitostech.¹⁷ Obzvláště v případech vyloučení dítěte z výuky nebo ze školy musí být toto rozhodnutí předmětem soudního přezkoumání, protože je v rozporu s právem dítěte na vzdělání.

112. Výbor vítá, že v řadě zemí byly zavedeny školní programy přátelské k dětem. Tyto programy se snaží nabízet interaktivní, pečující, ochranná a participační prostředí, která připravují děti a mladistvé na plnění aktivní role v rámci společnosti a na zodpovědné plnění občanských povinností v rámci komunity.

5. Při hře, rekreaci, sportovních a kulturních činnostech

113. Děti potřebují ke svému rozvoji a socializaci hru, rekreaci, fyzické a kulturní vyžití. Tyto činnosti by měly být navrženy s ohledem na zájmy a možnosti dítěte. Děti, které dokážou vyjádřit své názory, by měly mít příležitost sdělit svůj názor na přístupnost a vhodnost herních nebo rekreačních prostředků. Velmi malé děti a některé děti s handicapem, které nejsou schopny se zapojit do běžného poradního procesu, by měly mít příležitost vyjádřit svá přání s přihlédnutím ke svým možnostem.

6. Na pracovišti

114. Děti pracující v mladším věku, než dovolují zákony a úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 138 (1973) a 182 (1999), musí být vyslechnuty v prostředí citlivém vůči dětem, aby bylo možné pochopit jejich náhled na situaci a určit nejlepší zájmy. Měly by být zahrnuty do hledání řešení, které bude respektovat ekonomické a sociálně-strukturální překážky a také kulturní kontext, ve kterém děti pracují. Děti by také měly být vyslechnuty během vývoje zásad s cílem eliminovat základní příčiny dětské práce, obzvláště pak v oblasti vzdělávání.

¹⁷ Smluvní státy by měly nahlédnout do všeobecného komentáře Výboru č. 8 (2006) o právech dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu, ve které jsou vysvětleny základní strategie k eliminaci tělesných trestů (CRC/C/GC/8).

115. Pracující děti mají právo na zákonnou ochranu před vykořisťováním. Inspektoři provádějící kontrolu dodržování pracovních zákonů by je měli vyslechnout při svých kontrolách pracovišť a pracovních podmínek. Děti a případní zástupci dětských pracovních asociací by měli mít své slovo také při navrhování pracovních zákonů nebo při vyhodnocování vymáhání zákonů.

7. V případech, kdy dochází k násilí

116. Výbor stanovuje právo dítěte na ochranu před všemi formami násilí. Je na zodpovědnosti smluvních států, aby zajistily toto právo všem dětem bez jakékoli podoby diskriminace. Výbor nabádá smluvní státy, aby se radily s dětmi při vývoji a provádění legislativních, politických, vzdělávacích a dalších opatření s cílem řešení všech forem násilí. Zvláštní pozornost je pak nutné věnovat zajištění, aby opomíjené a znevýhodněné děti, například děti zneužívané, děti žijící na ulici nebo děti uprchlíků, nebyly vyloučeny z poradenských procesů určených ke zjištění názorů na důležité legislativní a politické procesy.

117. V tomto ohledu Výbor vítá nálezy studie generálního tajemníka o násilí vůči dětem a nabádá smluvní státy, aby plně implementovaly obsažená doporučení včetně doporučení poskytnout dětem prostor ke svobodnému vyjádření názoru a k přiřazení příslušné vážnosti těmto názorům v otázkách prevence, oznamování a monitorování násilí vůči dětem.¹⁸

118. Velká část násilí páchaného na dětech zůstává neřešena, protože určité formy urážlivého chování děti považují za přijatelné vzhledem k tomu, že neexistuje dostatek oznamovacích mechanismů, které by byly dětem snadno přístupné. Děti například nemají nikoho, komu by mohly důvěrně a bezpečně oznámit, že jsou obětí špatného zacházení, například tělesných trestů, mrzačení genitálií nebo sňatku v brzkém věku, a nemají žádný kanál, kterým by mohly orgánům zodpovědným za ochranu práv dětí sdělit, co vidí ve svém okolí. Efektivní zahrnutí dětí do ochranných opatření vyžaduje, aby byly děti informovány o svém právu na vyslechnutí a na vyrůstání v prostředí bez jakéhokoli fyzického a psychologického násilí. Smluvní státy by měly zavázat všechny instituce pracující s dětmi k zajištění snadného přístupu k osobám nebo organizacím, kterým by se děti mohly důvěrně a bezpečně svěřit, a to včetně zřízení telefonních linek a míst, kde by děti mohly sdělit své zkušenosti a názory na boj s násilím páchaným na dětech.

119. Výbor také upozorňuje smluvní státy na doporučení uvedená ve studii generálního tajemníka o násilí vůči dětem, která nabádají k podpoře dětských organizací a dětmi vedených iniciativ při řešení násilí a k zahrnutí těchto organizací do vypracování, zavedení a vyhodnocení programů a opatření proti násilí, díky čemuž by děti mohly sehrát klíčovou roli ve své obraně.

8. V rozvoji prevenčních strategií

120. Výbor poznamenává, že hlasy dětí jsou čím dál důležitější silou při prevenci porušování práv dětí. Příklady dobrého přístupu jsou k dispozici mimo jiné na poli prevence násilí ve školách, v boji proti vykořisťování dětí prostřednictvím nebezpečných a namáhavých prací, zajišťování zdravotní péče a vzdělání dětem na ulici a v oblasti justičního systému pro mladistvé. Děti by měly mít poradní hlas při formulaci legislativních a politických řešení těchto a dalších problémových oblastí a měly by být zapojeny do návrhu, rozvoje a implementace souvisejících plánů a programů.

¹⁸ Zpráva nezávislého experta ke studii OSN o násilí páchaném na dětech (A/61/299).

9. V imigračních a azylových řízeních

121. Ve zvláště zranitelné pozici jsou pak děti, které přicházejí do země se svými rodiči hledajícími práci nebo jako uprchlíci. Z tohoto důvodu je nezbytné plně zavést jejich právo na vyjádření názoru ke všem aspektům imigračního a azylového řízení. V případě migrace musí být dítě vyslechnuto v otázce svých vzdělávacích očekávání a zdravotního stavu, aby bylo možné jej integrovat do školského a zdravotnického systému. V případě žádosti o azyl musí mít dítě navíc příležitost se vyjádřit, co jej k žádosti o azyl vede.

122. Výbor zdůrazňuje, že tyto děti musí získat veškeré relevantní informace ve vlastním jazyce o svých právech, dostupných službách včetně komunikačních prostředků a o imigračním a azylovém řízení. Jedině pak bude možné názor dětí vyslechnout a přiřadit mu v řízení příslušnou váhu. Měl by také být bezplatně přidělen opatrovník nebo poradce.

Děti hledající azyl mohou také potřebovat efektivní prostředky pro vyhledání rodinných příslušníků a relevantní informace o situaci ve své vlasti, aby tak mohly určit svůj nejlepší zájem. Zvláštní pomoc při vyjádření vlastních potřeb pak mohou potřebovat děti, které se zapojily do ozbrojeného konfliktu. Další pozornost je nutné věnovat dětem bez státní příslušnosti, které musí dostat příležitost zapojit se do rozhodovacích procesů na území, kde se právě nacházejí.¹⁹

10. V krizových situacích

123. Výbor zdůrazňuje, že právo ustanovené ve článku 12 nepozbývá platnosti v krizových situacích ani v dobách, které následují bezprostředně po nich. Existuje čím dál více důkazů, že děti jsou schopny značným způsobem pomoci při v konfliktních situacích, při řešení situací po konfliktu a při rekonstrukci následující po období krize.²⁰ Výbor proto ve svém doporučení vydaném po dni všeobecné diskuse pořádané roku 2008 vyzdvihuje, aby byly děti zasažené krizovými situacemi nabádány a podpořeny k účasti na analýze své situace a budoucích vyhlídek. Zapojení napomáhá dětem získat zpět kontrolu nad vlastními životy, pomáhá při rehabilitaci, rozvíjí organizační dovednosti a posiluje pocit sebeurčení. Je ale nutné zabránit situacím, které by mohly být pro děti traumatizující nebo škodlivé.

124. Výbor proto nabádá smluvní státy, aby podpořily mechanismy, které umožňují dětem, zejména pak adolescentům, sehrát aktivní roli v pokrizové rekonstrukci a v procesech řešení situací po konfliktech. Jejich názory by měly být brány v potaz při vyhodnocování, navrhování, implementaci, monitorování a vyhodnocování programů. Děti v uprchlických táborech mohou být například podpořeny při zajištění vlastní bezpečnosti a prosperity díky založení dětských fór. Při zakládání podobných fór je nutné děti podpořit a pomáhat jim a zároveň zajistit, aby fungování fór bylo v souladu s nejlepším zájmem dětí a s jejich právem na ochranu před škodlivými zkušenostmi.

11. V národním a mezinárodním kontextu

125. Mnoho příležitostí pro zapojení dětí je k dispozici na komunitní úrovni. Výbor vítá rostoucí počet místních dětských parlamentů, komunálních dětských rad a ad hoc diskusí, na kterých mohou děti promluvit do rozhodovacího procesu. Tyto struktury pro formální zastoupení v místní vládě by měly být jen jedním z mnoha přístupů k implementaci článku 12 na místní úrovni, protože zapojení do místních komunit umožňují jen relativně malému počtu

¹⁹ Viz všeobecný komentář Výboru č. 6 (2005) o zacházení s dětmi bez doprovodu mimo zemi původu (CRC/GC/2005/6).

²⁰ „Děti a mladí lidé v krizových situacích: Pokyny pro humanitární organizace“, UNICEF, Bangkok (2007).

děti. Další příležitosti ke komunikaci vytváří konzultační hodiny politiků a úředníků, dny otevřených dveří a návštěvy ve školách a školkách.

126. Děti by měly být podporovány a nabádány k formování vlastních dětmi vedených organizací a iniciativ, které vytvoří prostor pro smysluplné zapojení a reprezentaci. Kromě toho mohou děti přispět svým hlasem například k designu škol, hřišť, parků, odpočinkových a kulturních zařízení, veřejných knihoven, zdravotnických zařízení a místních dopravních systémů tak, aby byly zajištěny jejich lepší služby. V plánech rozvoje místních komunit, do kterých promlouvá veřejnost, by měl být nutně zahrnut také pohled dětí.

127. Takovéto příležitosti jsou v řadě zemí zavedeny také na úrovni městských částí, regionů, federálních států a na národní úrovni. Dětské parlamenty, rady a konference zde tvoří fóra, na kterých mohou děti představovat své názory a sdělovat je publiku s rozhodovací pravomocí. Neziskové a občanské organizace vyvinuly postupy k podpoře dětí, které chrání transparentnost zastoupení a negují rizika související s manipulací a manipulativním jednáním.

128. Výbor vítá značné příspěvky neziskových organizací a organizace UNICEF ke zlepšení informovanosti o právech dětí být vyslechnuty a jejich právu na zapojení do všech oblastí života. Výbor vyzývá tyto organizace k další podpoře participace dětí do všech záležitostí, které se jich týkají, a to od kořenů, tedy v rámci komunity, až po národní a mezinárodní úroveň, a také k výměně informací o osvědčených postupech. Je nutné podporovat také networking mezi dětmi vedenými organizacemi za účelem vytvoření dalších příležitostí ke sdílení informací a k vytvoření platformy pro kolektivní obranu.

129. Na mezinárodní úrovni má zvláštní důležitost účast dětí na světových summitech pro děti pořádaných Valným shromážděním v letech 1990 a 2002 a zapojení dětí do informačního procesu Výboru pro práva dítěte. Výbor vítá písemné zprávy a další ústně předávané informace poskytnuté dětskými organizacemi a dětskými zástupci v procesu monitorování implementace práv dítěte smluvními státy a nabádá smluvní státy a nevládní organizace k podpoře dětí při přednášení názorů Výboru.

D. Základní požadavky na implementaci práva dítěte na vyslechnutí

130. Výbor nabádá smluvní státy, aby se vyhnuly tokenistickým přístupům omezujícím možnosti dětí k vyjádření názorů, nebo které umožňují dětem být vyslechnuty, ale jejich názorům již nepřikládají žádnou vážnost. Výbor zdůrazňuje, že manipulace ze strany dospělých, stavění dětí do situací, kdy je jim diktováno, co smějí říkat, nebo vystavování dětí riziku újmy v případě zapojení, nejsou etickými praktikami a nejedná se o implementaci článku 12.

131. Pokud má být participace efektivní a smysluplná, je nutné ji chápat jako proces, nikoli jako jednorázovou událost. Zkušenosti od přijetí Úmluvy o právech dítěte v roce 1989 vedly k přijetí širokého konsensu o základních požadavcích, kterých je nutné dosáhnout, aby došlo k etické a efektivní implementaci článku 12. Výbor doporučuje, aby smluvní státy integrovaly tyto požadavky do veškeré legislativy a dalších opatření pro implementaci článku 12.

132. Veškeré procesy, ve kterých mají být děti vyslechnuty, nebo do kterých se mají zapojit, musí být:

- a) Transparentní a informativní – Děti musí získat úplné a přístupné informace, které budou respektovat diverzitu a věkové rozdíly, ohledně svého práva na svobodné vyjádření názorů, kterým musí být přiřazena příslušná vážnost a musí být také

informováni, jak mohou svého práva na participaci využít, jaký bude rozsah jejich účasti, její účel a možný dopad.

- b) Dobrovolné – Děti by neměly být nikdy nuceny do vyjadřování vlastních názorů v rozporu se svými přáními a měly by být informovány, že své zapojení mohou v jakékoli fázi ukončit.
- c) Zdvořilé – Názory dětí musí být brány s respektem a děti musí získat příležitosti k podněcování ideí a aktivit. Dospělí lidé pracující s dětmi by měli přijmout, respektovat a stavět na dobrých příkladech zapojení dětí například do rodinného, školního, kulturního nebo pracovního prostředí. Tito lidé musí také chápat sociálně-ekonomický, situační a kulturní kontext životů dětí. Osoby a organizace pracující pro děti a s dětmi by také měly respektovat názory dětí v otázce zapojení do veřejných akcí.
- d) Relevantní – Záležitosti, ke kterým mají děti právo se vyjádřit, musí mít skutečnou důležitost pro jejich životy a musí jim umožnit čerpat z jejich znalostí, dovedností a schopností. Navíc je nutné vytvořit prostor, ve kterém děti mohou vyjádřit a řešit problémy, které samy považují za relevantní a důležité.
- e) Přátelské k dětem – Prostor a způsoby práce by měly být přizpůsobeny potřebám dětí. Je nutné vyčlenit adekvátní čas a prostředky k zajištění, aby děti byly adekvátně připraveny a měly důvěru a příležitost k vyjádření svých názorů. Je nutné zvážit také skutečnost, že děti budou potřebovat různé úrovně podpory a možnosti pro zapojení v závislosti na svém věku a rozvíjejících se schopnostech.
- f) Inkluzivní – Participace musí být inkluzivní, musí se vyhýbat existujícím diskriminačním vzorům a musí podporovat příležitosti pro zapojení opomíjených dětí, dívek i chlapců (viz také odstavec 88 výše). Děti nejsou homogenní skupinou a participace musí poskytovat rovnost příležitostí pro všechny děti bez diskriminace na jakémkoli základě. Programy musí být také kulturně citlivé vůči dětem ze všech komunit.
- g) Podpořené školení – Dospělí lidé potřebují přípravu, dovednosti a podporu, aby dokázali efektivně podporovat zapojení dětí. Školení by měla těmto pracovníkům přinést dovednosti v naslouchání, spolupráci s dětmi a efektivní zapojování dětí v souladu s jejich vyvíjejícími se schopnostmi. I děti samotné mohou být zapojeny do role školitelů a facilitátorů a podílet se na podpoře efektivní participace. Je nutné posilovat jejich zdatnost v řadě dovedností, například ve schopnosti efektivně šířit povědomí o právech dětí, ve schopnosti organizovat setkání, získávat prostředky, jednat s médii, veřejně hovořit a zastávat svůj názor.
- h) Bezpečné a citlivé vůči riziku – V určitých situacích může vyjádření názoru přinášet rizika. Dospělí lidé mají vůči dětem, se kterými pracují, zodpovědnost a musí přijmout opatření za účelem minimalizace ohrožení dětí násilím, vykořisťováním nebo jakýmkoli jiným negativním důsledkem jejich participace. K zajištění vhodné ochrany je nutné vypracovat jasnou strategii pro ochranu dětí, která bude počítat s konkrétními riziky hrozícími některým skupinám dětí a s bariérami, kterým děti čelí při snaze o získání pomoci. Děti si musí být vědomy svého práva na ochranu před újmou a musí vědět, kam se v případě potřeby pomoci obrátit. Investice do práce s rodinami a komunitami je důležitá za účelem podpory pochopení hodnoty důsledků participace a k minimalizaci rizik, kterým by děti byly za jiných okolností vystaveny.

- i) **Zodpovědné – Nesmírně důležitý** je také závazek k další spolupráci a vyhodnocení závěrů. V každém zjišťovacím či poradenském procesu musí děti například získat informaci o tom, jak byly jejich názory interpretovány a využity a v případě potřeby musí získat příležitost k ovlivnění analýzy závěrů. Děti mají také právo získat jasnou zpětnou vazbu ohledně toho, jak jejich participace ovlivnila jakékoli výsledky. Tam, kde je to vhodné, by děti měly dostat příležitost zapojit se také do návazných procesů a aktivit. Pokud je to možné, musí se monitorování a vyhodnocení participace dětí provádět s dětmi samotnými.

E. Závěry

133. Investice do realizace práva dětí na vyslechnutí ve všech otázkách, které se jej týkají, a přisouzení řádné vážnosti těmto názorům, je pro smluvní státy Úmluvy jasnou a okamžitou právní povinností. Jedná se o právo všech dětí bez jakékoli diskriminace. Zajištění smysluplných příležitostí pro implementaci článku 12 bude vyžadovat rozboření právních, politických, ekonomických, sociálních a kulturních bariér, které v současnosti brání dětem ve využívání práva být vyslechnuty a v zapojení do všech záležitostí, které se jich týkají. Toto zajištění vyžaduje připravenost bojovat s předsudky o schopnostech dětí a podporovat rozvoj prostředí, ve kterých mohou děti rozvíjet a demonstrovat své schopnosti. Tato akce také vyžaduje investice zdrojů a školení.

134. Realizace těchto závazků je pro smluvní státy velkou výzvou. Jedná se ale o cíl, kterého lze dosáhnout, pokud budou strategie nastíněné v tomto všeobecném komentáři systematicky implementovány a pokud se bude posilovat kultura respektu k dětem a jejich názorům.



Úmluva
o právech dítěte

Distr.: Všeobecná
17. února 2011
Předběžná neupravená verze
Originál: Anglický

Padesáté šesté zasedání

VIII. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 13 (2011)

Článek 19: Právo na ochranu dítěte před všemi druhy násilí

OBSAH

	<i>Strana</i>
I. ÚVOD.....	87
II. CÍLE.....	90
III.NÁSILÍ V ŽIVOTECH DĚTÍ.....	90
IV.PRÁVNÍ ANALÝZA ČLÁNKU 19.....	91
Odstavec 1 článku 19	91
(a) „jakýmkoli násilím...“:	91
(b) „během doby, kdy jsou v péči...“	96
(c) „činí...“	97
(d) „všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření“ ..	97
Odstavec 2 článku 19	101
(a) „Tato ochranná opatření zahrnují“:	101
V.INTERPRETACE ČLÁNKU 19 V ŠIRŠÍM KONTEXTU ÚMLUVY	106
VI.NÁRODNÍ KOORDINAČNÍ RÁMEC PRO NÁSILÍ VŮČI DĚTEM	108
VII.ZDROJE PRO IMPLEMENTACI A POTŘEBA MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE	111

Právo na ochranu dítěte před jakýmkoli násilím (Článek 19)

Článek 19

1. *Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě.*
2. *Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž bylo svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.*

I. ÚVOD

1. Odůvodnění: Výbor pro práva dítěte (dále jen: Výbor) vydává tento všeobecný komentář k článku 19 Úmluvy o právech dítěte (dále jen: Úmluva), protože míra a intenzita násilí páchaného vůči dětem je alarmující. Z tohoto důvodu je nutné masivně zesílit a rozšířit opatření k ukončení násilí, aby došlo k účinnému zastavení praktik, které ohrožují rozvoj dětí a potenciál společnosti dospět k nekonfliktnímu řešení problémů.

2. Přehled: Všeobecný komentář je založen na následujících základních předpokladech:

- a) „Žádné násilí vůči dětem není omluvitelné. Veškerému násilí vůči dětem se dá zabránit.“²¹
- b) Přístup k péči a ochraně dětí založený na právech dítěte vyžaduje posun paradigmatu směrem k respektování a podpoře lidské důstojnosti a fyzické a psychické integrity dětí jako jedinců požívajících práva. Děti nelze vnímat primárně jen jako „oběti“.
- c) Koncept *důstojnosti* vyžaduje, aby každé dítě bylo považováno, respektováno a chráněno jako držitel práv a cenná lidská bytost s individuální osobností, konkrétními potřebami, zájmy a soukromím.
- d) Principy právního státu musí pro děti platit naprosto stejně jako pro dospělé.
- e) Právo dětí na vyslechnutí a na náležitém zvážení jejich názorů je nutné respektovat systémově ve všech rozhodovacích procesech. Zplnomocnění a participace dětí musí být zásadním bodem všech pečovatelských a ochranných strategií a programů.
- f) Právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly hlavním kritériem při rozhodování ve všech záležitostech, které se jej týkají, nebo které jej ovlivňují, musí být respektováno obzvláště tehdy, stane-li se dítě obětí násilí, nebo během přijímání preventivních opatření.
- g) Nejvyšší důležitost má primární prevence všech podob násilí prostřednictvím veřejných lékařských, vzdělávacích a sociálních služeb.
- h) Výbor uznává primární pozici rodin, a to včetně těch širších, v péči o děti a jejich roli při péči a ochraně dětí a při prevenci násilí. Výbor nicméně také uznává, že k většině násilí dochází v kontextu rodiny. Pokud se dítě stane obětí utrpení a stresu působeného v rámci rodiny, je nutné zasáhnout a poskytnout dítěti podporu.

²¹ Zpráva nezávislého experta ke studii OSN o násilí páchaném na dětech (A/61/299) odstavec 1.

ch) Výbor si je také vědom rozšířeného a intenzivního násilí páchaného na dětech ve státních institucích a státních subjektech včetně škol, pečovatelských středisek, dětských domovů, policejní vazby a justičních orgánů, kde může docházet až k mučení a zabíjení dětí. Násilí vůči dětem se často dopouští také ozbrojené skupiny a státní vojenské složky.

3. Definice násilí: Pro účely tohoto všeobecného komentáře se „násilím“ rozumí „tělesné či duševní násilí, urážení nebo zneužívání, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání nebo nedbalé zacházení, trýznění nebo vykořisťování“, jak je uvedeno v odstavci 1 článku 19. Termín „násilí“ byl zvolen k označení všech podob újmy, ke které mohou děti dle odstavce 1 článku 19 dojít, a to v souladu s terminologií použitou ve studii OSN z roku 2006 o násilí vůči dětem. Ostatní termíny použité k popisu újmy (zranění, zneužívání, zanedbávání, nedbalé zacházení, vykořisťování a zneužívání) mají stejnou vážnost.²² V běžné řeči je termín „násilí“ často chápán jako slovo označující „fyzické“ poškození a/nebo „úmyslné“ poškození. Výbor však silně zdůrazňuje, že termín „násilí“ v tomto všeobecném komentáři nelze v žádném případě použít k bagatelizaci dopadu a nutnosti řešit nefyzické a nezáměrné podoby újmy (například zanedbávání nebo psychické zneužívání, *inter alia*).

4. Povinnosti států a zodpovědnost rodiny a dalších subjektů: Zmínky o „smluvních státech“ poukazují na povinnost smluvních států přijmout zodpovědnost vůči dětem nejen na národní úrovni, ale také na provinčních a krajských úrovních. Mezi tyto zvláštní povinnosti patří náležitá pečlivost a povinnost zabraňovat násilí a porušování lidských práv, povinnost chránit dětské oběti a svědky před porušováním lidských práv, povinnost vyšetřovat a treatat zodpovědné osoby a povinnost zajišťovat možnosti k nápravě porušování lidských práv. Bez ohledu na to, zda k násilí dochází, mají smluvní státy pozitivní a aktivní povinnost podporovat a pomáhat rodičům a ostatním pečovatelům se zajištěním životních podmínek nutných k optimálnímu rozvoji dítěte, a to v souladu se svými schopnostmi a finančními možnostmi a s ohledem na rozvíjející se schopnosti dítěte (články 18 a 27). Smluvní státy navíc zajistí, aby osoby, které jsou v kontextu své práce zodpovědné za prevenci násilí, ochranu před ním a reakci na něj, a osoby v justičních systémech řešily tyto potřeby v souladu s právy dětí.

Vývoj všeobecného komentáře č. 13: Tento všeobecný komentář staví na pokynech poskytnutých Výborem při vyhodnocení zpráv smluvních států a na příslušných závěrečných pozorováních, na doporučeních vzešlých z dvoudenní rozpravy o násilí vůči dětem, ke které došlo v letech 2000 a 2001, na všeobecném komentáři č. 8 (2006) o právu dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu a na dalších zdrojích uvedených v ostatních všeobecných komentářích k tématu násilí. Tento všeobecný komentář upozorňuje na doporučení zprávy nezávislého experta pro Organizaci spojených národů z roku 2006 o násilí proti dětem a vyzývá smluvní státy k implementaci těchto doporučení bez dalšího odkladu. Upozorňuje také na podrobné instrukce dostupné v Pokynech OSN pro děti v alternativní péči²³. Komentář také čerpá ze znalostí a zkušeností agentur OSN, vlád, nevládních organizací, komunitních organizací, rozvojových agentur a dětí samotných, které se snaží uvést článek 19 do praxe²⁴.

5. Článek 19 v kontextu: Výbor vyjadřuje, že:

a) Článek 19 je jedním z mnoha ustanovení Úmluvy přímo se týkajících násilí. Výbor také uznává přímou důležitost pro článek 19 Opčního protokolu o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii a pro Opční protokol o zapojení dětí do ozbrojeného konfliktu. Výbor

²² Překlady Úmluvy do dalších jazyků nemusí nutně obsahovat přesný ekvivalent anglického termínu „violence“.

²³ přijatá Valným shromážděním (A/RES/64/142), 24. února 2010.

²⁴ Viz pokyny ke spravedlnosti pro dětské oběti a svědky zločinu (Rezoluce ECOSOC 2005/20).

zároveň tvrdí, že článek 19 tvoří základní ustanovení pro diskuse a strategie k řešení a eliminaci všech forem násilí v širším kontextu Úmluvy.

b) Článek 19 je silně spojen se širokou škálou ustanovení v Úmluvě, která se nemusí násilí týkat přímo. Kromě článků obsahujících práva identifikovaná jako principy Úmluvy (viz část V tohoto všeobecného komentáře) je nutné implementaci článku 19 vnímat v kontextu článků 5, 9, 18 a 27.

c) Práva dětí na respektování lidské důstojnosti, fyzické a psychologické integrity a rovnocennou ochranu zákony jsou také uznávána dalšími mezinárodními a místními nástroji pro ochranu lidských práv.

d) Implementace článku 19 vyžaduje spolupráci v rámci a mezi národními, regionálními a mezinárodními lidskoprávními orgány, mechanismy a orgány OSN.

e) Zejména je pak nutná spolupráce se zvláštním zástupcem generálního tajemníka pro násilí vůči dětem, který má mandát propagovat implementaci doporučení ze studie OSN o násilí vůči dětem v úzké spolupráci s členskými státy a širokou škálou partnerů, mezi kterými nechybí orgány a organizace OSN, orgány občanské společnosti a děti, s cílem chránit právo dětí na svobodu od všech druhů násilí.

6. Rozšiřování: Výbor doporučuje, aby smluvní státy šířily tento všeobecný komentář v rámci vládních a správních struktur, mezi rodiči, ostatními pečovateli, dětmi, profesními organizacemi, komunitami a občanskou společností jako celkem. Měly by být využity všechny kanály šíření včetně tištěných médií, internetu a vlastních komunikačních prostředků dětí. K tomu bude zapotřebí zajistit překlad do relevantních jazyků včetně znakové řeči, Brailleova písma a snadno čitelných formátů pro děti s handicapem. Je také nutné vytvořit kulturně vhodné a k dětem přátelské verze, pořádat workshopy a semináře s implementací podpory pro potřeby konkrétních postižení nebo věkových skupin, kde se budou diskutovat dopady tohoto práva a způsoby jeho nejlepšího provádění, a zahrnutí do vzdělávání všech profesionálů pracujících s dětmi a v jejich prospěch.

Požadavky na podávání zpráv vyplývající z Úmluvy: Výbor odkazuje smluvní státy na požadavek podávání zpráv stanovený v pokynech pro podávání zpráv v souvislosti se smlouvou (2010) v rámci všeobecného komentáře č. 8 (odst. 53) a v závěrečných pozorováních Výboru přijatých po dialozích s představiteli smluvních států. Aktuální všeobecný komentář sjednocuje a specifikuje způsob, který se od smluvních států očekává v oblasti poskytování informací v rámci zpráv podávaných v rámci článku 44 Úmluvy. Výbor také doporučuje, aby smluvní státy zahrnuly informaci o pokroku učiněném v otázce implementace doporučení ze studie OSN o násilí vůči dětem (viz zpráva OSN, odstavec 116). Ve zprávách by měly být uvedeny zákony a další nařízení přijatá v rámci zákazu násilí a v rámci vhodného zásahu, pokud již k násilí dojde. Měla by být zmíněna také opatření učiněná pro prevenci násilí, zvyšování obecného povědomí a propagaci pozitivních a nenásilných vztahů. Ve zprávách by mělo být dále specifikováno, kdo má zodpovědnost za dítě a rodinu v jednotlivých fázích zásahu (včetně prevence), jaké tyto zodpovědnosti jsou, v jaké fázi a za jakých okolností mohou profesionálové zasáhnout a jak mohou jednotlivé sektory spolupracovat.

7. Další zdroje informací: Výbor také nabádá orgány OSN, národní lidskoprávní instituce, nevládní organizace a další kompetentní orgány k poskytnutí důležitých informací o právním stavu a prevalenci všech forem násilí a pokroku směrem k jeho eliminaci.

II. CÍLE

8. Cíle: Tento všeobecný komentář si klade tyto cíle:

- a) Navést smluvní státy k pochopení jejich povinností vyplývajících z článku 19 Úmluvy v oblasti zákazu, prevence a reakce na všechny druhy fyzického nebo duševního násilí, zranění nebo týrání, zanedbávání nebo nedostatečné péče, špatného zacházení nebo vykořisťování dětí, a to včetně sexuálního zneužívání, v průběhu péče u rodičů, zákonných pěstounů nebo jiných osob, které mají dítě v péči, a to včetně osob pracujících pro stát.
- b) Nastítnit legislativní, soudní, administrativní, sociální a vzdělávací opatření, která musí smluvní státy přijmout.
- c) Překonat izolované, roztržité a reaktivní iniciativy snažící se řešit ochranu a péči o děti, které mají omezený dopad na prevenci a eliminaci všech druhů násilí.
- d) Propagovat holistický přístup k implementaci článku 19 z hlediska celkové perspektivy Úmluvy při zajišťování práv dětí na zachování života, důstojnosti, prosperity, zdraví, rozvoje, participace a nediskriminace v kontextu ohrožení násilím.
- e) Poskytovat smluvním státům a dalším zainteresovaným stranám základnu pro vyvinutí koordinované struktury mající za cíl eliminovat násilí prostřednictvím komplexní péče a ochrany na základě respektu k právům dítěte.
- f) Zdůraznit potřebu všech smluvních států rychle postupovat v otázkách plnění povinností plynoucích z článku 19.

III. NÁSILÍ V ŽIVOTECH DĚTÍ

9. Výzvy: Výbor vítá existenci řady iniciativ zakládaných vládami a dalšími orgány, které mají za cíl zabraňovat a reagovat na násilí páchané na dětech. Přes všechny snahy jsou stávající iniciativy z velké části neúčinné. Právní struktura ve většině států stále nedokáže zabraňovat všem formám násilí vůči dětem. Tam, kde platí adekvátní zákony, často zaostává jejich prosazování. Široce rozšířené sociální a kulturní postoje pak násilí omlouvají. Dopad přijatých opatření je limitován nedostatkem znalostí, údajů a nedostatečným pochopením násilí vůči dětem a jeho základních příčin. Reaktivní snahy se soustředí na příznaky a důsledky, nikoli na zdroj problémů, a používají se strategie, které jsou roztržité, nikoli integrované. Zdroje alokované na řešení problému jsou neadekvátní.

10. Co je při prosazování lidských práv nezbytné: Řešit a eliminovat rozsáhlou prevalenci a výskyt násilí vůči dětem je povinností smluvních států vyplývající z Úmluvy. Zajištění a propagace základních práv dětí s ohledem na jejich lidskou důstojnost a fyzickou a psychickou integritu prostřednictvím prevence všech forem násilí je nezbytnou podmínkou prosazení práv dětí v úplnosti zaručené Úmluvou. Všechny ostatní zde představované argumenty tuto nezbytnou podmínku pro prosazení lidských práv podporují, ale v žádném případě ji nenahrazují. Strategie a systémy, které zabraňují násilí a reagují na ně, proto musí prosazovat práva dětí, nikoli přístup sociálně právní ochrany dětí. (Další podrobnosti viz odstavec 49).

11. Sociální rozvoj a podíl dětí: Prostředí bez násilí plné respektu a starostlivé vůči dětem podporuje rozvoj osobností jednotlivých dětí a napomáhá rozvoji společenských, zodpovědných a aktivně se podílejících občanů v místní komunitě a širší společnosti. Výzkum ukazuje, že děti, které nezažily násilí a mohou se zdravým způsobem rozvíjet, se budou s menší pravděpodobností chovat násilně v průběhu svého dětství i v dospělosti. Zabránění

násilí v jedné generaci snižuje pravděpodobnost jeho výskytu v generaci příští. Implementace článku 19 je proto klíčovou strategií pro snižování a prevenci všech forem násilí ve společnostech a pro posilování „společenského pokroku a lepší životní úrovně“ a „svobody, spravedlnosti a míru ve světě“ pro celou „lidskou rodinu“, ve které mají děti rovné postavení s postavením dospělých (preambule Úmluvy).

12. Zachování života a rozvoj – devastující dopad násilí vůči dětem: Zachování života dětí a jejich „fyzický, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj“ (článek 27, odst. 1) jsou násilím velmi negativně ovlivněny.

a) Krátkodobé a dlouhodobé zdravotní důsledky násilí vůči dětem a nesprávného zacházení s nimi jsou velmi dobře známy. Patří sem: smrtelné zranění, těžké zranění (s možnými trvalými následky), fyzické zdravotní problémy (včetně nemožnosti prospívat, později pak plicní, srdeční a jaterní onemocnění a sexuálně přenosné choroby), poškození kognitivních funkcí (včetně zhoršených výkonů v práci a ve škole), psychologické a emocionální důsledky (například pocit odmítnutí a opuštění, narušené vnímání vztahů, trauma, strach, úzkost, nejistota a zničené sebevědomí), mentální zdravotní problémy (například úzkostné a depresivní poruchy, halucinace, narušení paměti a pokusy o sebevraždu), zdravotně rizikové chování (například zneužívání zakázaných látek a brzké zahájení sexuálního života).

b) Rozvoj a behaviorální následky (například nepozornost a agresivní, protispolečenské, sebezničující a agresivní chování) mohou vést mimo jiné k narušení vztahů, vyloučení ze školy a konfliktům se zákonem. Existují důkazy, podle kterých vystavení násilí zvyšuje riziko, že se dítě znovu stane obětí násilí. Akumulace násilných zážitků pak vede k pozdějšímu násilí na intimním partnerovi²⁵.

c) Přísná státní politika „nulové tolerance“ k dětské trestné činnosti má velmi destruktivní dopad na děti, obzvláště na adolescenty. Jedná se o reakci na násilí dalším násilím. Taková politika je často posilována obavami veřejnosti o bezpečnost občanů a velkou pozorností, kterou těmto případům věnují masmédiá. Státní politika musí v otázkách veřejné bezpečnosti velice dobře zvažovat základní příčiny kriminality dětí. Jedině pak existuje naděje na vybřednutí z hrozivého cyklu oplácení násilí násilím.

13. Náklady násilí vůči dětem: Lidské, sociální a ekonomické náklady způsobené neprosazením práva na ochranu dětí jsou enormní a nepřijatelné. Přímé náklady mohou zahrnovat zdravotní péči, náklady na právní a sociální služby a náhradní péči. Mezi nepřímé náklady mohou patřit dlouhodobá zranění nebo trvalá postižení, psychologické náklady nebo další dopady na kvalitu života oběti, narušení nebo přerušení vzdělávání a ušlá produktivita v budoucím životě dítěte. Patří sem také náklady na trestní justiční systém řešící zločiny spáchané dětmi, které zažily násilí na vlastní osobě. Sociální náklady plynoucí z demografické nerovnováhy způsobené diskriminační eliminací dívek ještě před porodem jsou vysoké a mají potenciální důsledek v podobě zvýšeného násilí páchaného na dívkách včetně únosů, brzkých a nucených sňatků, kuplířství kvůli sexuálním účelům a sexuálního násilí.

IV. PRÁVNÍ ANALÝZA ČLÁNKU 19

Odstavec 1 článku 19

„jakýmkoli násilím...“:

14. Žádné výjimky: Výbor dlouhodobě zaujímá postoj, že *jakékoli* formy násilí vůči dětem jsou nepřijatelné, ať už je násilí jakkoli mírné. Formulace „Jakékoli tělesné či duševní

²⁵ Viz také zpráva OSN o násilí vůči dětem, strana 63.

násilí“ nedává prostor pro existenci jakékoli legální podoby násilí na dětech. Četnost, závažnost újmy a úmysl ublížit nejsou nutnými předpoklady pro definici násilí. Smluvní státy se mohou v intervenčních strategiích uchýlovat k podobným formulacím, aby tak umožnily přiměřené zásahy v nejlepším zájmu dítěte. Definice ale v žádném případě nesmí ustoupit od neodmyslitelného práva dítěte na lidskou důstojnost a fyzickou a psychickou integritu tím, že by některé formy násilí popsala jako legální a/nebo sociálně přijatelné.

15. Potřeba pro definice vycházející z práv dítěte: Smluvní státy musí zavést národní standardy pro zajištění prosperity a rozvoje dětí. Tyto podmínky jsou konečným cílem v péči o děti a jejich ochraně. V právním řádu je nutné jasně definovat všechny možné formy násilí nastíněné článkem 19, aby bylo násilí zakázáno ve všech svých podobách a ve všech prostředích. Tyto definice musí brát v úvahu pokyny uvedené v tomto všeobecném komentáři a musí být dostatečně jasné, aby se daly použít v různých společnostech a kulturách. Měla by být podpořena snaha o mezinárodní standardizaci definic (za účelem zajištění sběru dat a přeshraniční výměny zkušeností).

16. Formy násilí – přehled: Následující nevyčerpávající seznam představuje nástin forem násilí, se kterými se mohou setkat děti v různých prostředích i na cestě mezi nimi. Děti mohou zažívat násilí ze strany dospělých, přičemž k násilí ale může docházet i mezi dětmi samotnými. Navíc některé děti mohou zraňovat samy sebe. Výbor si je vědom, že formy násilí často existují společně a napříč kategoriemi, které zde byly pro přehlednost použity. Všechny formy rizika pak hrozí dívkám i chlapcům, ale v násilí bývá často přítomen prvek pohlaví. Například dívky mohou zažívat více sexuálního násilí doma než chlapci, kteří zase mají vyšší pravděpodobnost setkat se a prožít násilí v rámci trestního justičního systému. (Viz odstavec 61(b) o genderových rozměrech násilí.)

17. Zanedbávání a nedbalá péče: Zanedbáváním se rozumí neschopnost splnit dítěti fyzické a duševní potřeby, zajistit mu ochranu před nebezpečím, zajistit mu lékařskou péči a registraci při narození a další služby v případech, kdy lidé zodpovědní za péči o dítě mají takové prostředky, znalosti a možnosti, aby tak učinit mohli. Patří sem:

a) Fyzické zanedbávání: neschopnost ochránit dítě před újmou například nedostatečným dohledem nebo neschopnost zajistit základní potřeby dítěte včetně adekvátní potravy, přístřeší, oblečení a základní zdravotnické péče.

b) Psychologické nebo emocionální zanedbávání: včetně nedostatku emocionální podpory a lásky, chronické ignorace dítěte, „psychologická nedostupnost“ pečovateli, kteří přehlížejí signály malého dítěte, a vystavení partnerskému násilí a zneužívání drog nebo alkoholu.

c) Zanedbávání fyzického nebo duševního zdraví dítěte: znemožňování poskytnutí důležité lékařské péče.

d) Vzdělávací zanedbávání: neschopnost splnit zákony zavazující pečovatele k zajištění vzdělání dětí prostřednictvím školní docházky nebo jinak.

e) Opuštění: zvláště závažný čin, který v nejvyšší míře hrozí mimo jiné dětem narozeným mimo sňatek a v některých společnostech dětem s postiženími^{26 27}.

²⁶ Smluvní státy mají také povinnost podporovat pečovatele v rámci prevence nehod (článek 19 a článek Art. 24.2 (e)).

²⁷ V mnoha zemích jsou děti opouštěny, protože rodiče a pečovateli žijí v chudobě a nemají možnost děti uživit. Podle definice je zanedbávání neposkytnutím péče, i když rodiče mají prostředky k plnění potřeb dítěte. Výbor často vyzýval smluvní státy, aby poskytovaly „rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí“ (článek 18 Úmluvy).

18. Mentální násilí: „Duševní násilí“ je v kontextu Úmluvy často popisováno jako špatné psychologické zacházení, duševní týrání, verbální týrání a emoční týrání nebo zanedbávání, kam mohou patřit:

- a) všechny formy trvalých škodlivých interakcí s dítětem, například sdělování dítěti, že je bezcenné, nemilované, nechtěné, ohrožené nebo má cenu jen tehdy, pokud naplní potřebu někoho jiného.
- b) Strašení, terorizování a vyhrožování, vykořisťování a korumpování, zavržení a odmítání, izolace, ignorace a protekcionářství.
- c) Odmítání emočních odpovědí, odpírání duševního zdraví, lékařských a vzdělávacích potřeb.
- d) Urážení, nadávání, ponižování, znevažování, výsměch a citové ubližování dítěti.
- e) Vystavení domácímu násilí.
- f) Umístění na samotku, do izolace nebo ponižování či hanobení.
- g) Vězeňské podmínky.
- h) Psychologická šikana a šikana²⁸ ze strany dospělých nebo druhých dětí, a to také prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, například mobilních telefonů a internetu (také známo jako „kyberšikana“).

19. Fyzické násilí: Patří sem smrtící i nesmrtící fyzické násilí. Výbor je názoru, že výraz „fyzické a duševní násilí“ zahrnuje:

- a) Všechny tělesné tresty a další formy mučení, krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestání.
- b) Fyzická šikana a šikana ze strany dospělých a dalších dětí.

Formám fyzického násilí mohou být vystaveny i děti s postižením. Mezi ně patří:

- a) Nucená sterilizace, obzvláště u dívek.
- b) Násilí vydávané za ošetřování (například elektrokonvulzivní terapie a elektrické šoky vydávané za „řešení averze“, které mají ve skutečnosti ovládnout chování dítěte).
- c) Úmyslné způsobování postižení dětem za účelem jejich využití pro potřeby pouličního nebo jiného žebření.

20. Tělesné tresty: Ve všeobecném komentáři č. 8 Výbor definoval „tělesný“ nebo „fyzický“ trest jako trest, při kterém je fyzická síla použita se záměrem způsobit určitou míru bolesti nebo nepohodlí, a to nezávisle na konkrétní míře. Většina těchto trestů zahrnuje udeření („plesknutí“, „plácnutí“, „fackování“) dítěte rukou nebo nástrojem, kterým může být bič, klacek, pásek, bota, dřevěná vařečka apod. V rámci trestu může ale také docházet například ke kopání, třesení, házení dítětem, škrábání, štípání, kousání, tahání za vlasy, tahání za uši, nucení dětí k setrvání v nepohodlné pozici, pálení, opaření nebo nucené po jídání. Z pohledu Výboru jsou tělesné tresty bez výjimky ponižující. Další konkrétní formy tělesných trestů jsou uvedeny ve zprávě OSN o násilí vůči dětem (odstavce 56, 60 a 62).

21. Sexuální zneužívání a vykořisťování: Mezi sexuální zneužívání a vykořisťování patří:

²⁸ Šikanou se rozumí také rituály a další činnosti zahrnující obtěžování, násilí nebo ponižování v rámci zasvěcení osoby do skupiny.

a) Navádění nebo nucení dítěte k účasti v nezákonné nebo psychologicky škodlivé sexuální aktivitě.²⁹

b) Využívání dětí při komerčním sexuálním vykořisťování.

c) Využívání dětí k pořizování zvukových nebo obrazových nahrávek sexuálního zneužívání dětí. Sexuální zneužívání zahrnuje dětskou prostituci, sexuální otroctví, sexuální vykořisťování v turistickém průmyslu, kuplířství (vnitrostátní i přeshraniční), prodej dětí pro sexuální účely a nucený sňatek. Mnoho dětí se stává sexuálními oběťmi i bez použití fyzické síly nebo omezení osobní svobody, přičemž je ale takové jednání přesto psychologicky škodlivé, vykořisťující a traumatizující.

22. Týrání a nelidské nebo ponižující zacházení či trestání: Patří sem násilí vůči dětem ve všech podobách s cílem získat přiznání, mimosoudně potrestat děti za nezákonné nebo nežádoucí chování nebo přinutit děti účastnit se aktivit proti jejich vůli. K tomuto druhu násilí se obvykle uchylují policisté, zaměstnanci ústavů nebo jiných zařízení a osoby, které mají nad dětmi moc, včetně příslušníků nestátních ozbrojených složek. Oběťmi často bývají děti z opomíjených, znevýhodněných nebo diskriminovaných skupin, které nemají ochranu ze strany dospělých zodpovědných za obranu jejich práv a nejlepších zájmů. Patří sem také děti v konfliktu se zákonem, děti, které se ocitly na ulicích, děti menšin a původních obyvatel a děti bez doprovodu. Brutalita těchto činů je často důsledkem celoživotního fyzického a psychického týrání a sociálního stresu.

23. Násilí mezi dětmi: Sem patří fyzické, duševní a sexuální násilí, často ve formě šikany, prováděné dětmi na dětech, často skupinami dětí. Toto násilí ovlivňuje fyzickou a psychickou integritu a prosperitu nejen z krátkodobého hlediska, ale často má závažné dopady na vývoj, vzdělání a sociální integraci ve střednědobém a dlouhodobém horizontu. Značnou daň na dětech si vybírá také násilí ze strany gangů mladistvých, ať už v roli obětí nebo účastníků. Přestože jsou děti účastníky násilí, role dospělých zodpovědných za tyto děti je kritická ve všech pokusech o správnou reakci na toto násilí a při pokusech mu zabránit. Je nutné dbát toho, aby přijatá opatření nezhoršovala páchané násilí použitím trestajícího přístupu. Nelze používat násilí proti násilí.

24. Sebeпоškozování: Sem patří poruchy příjmu potravy, používání a zneužívání látek, úmyslné zraňování sebe sama, myšlenky na sebevraždu, pokusy o sebevraždu a dokonaná sebevražda. Sebevražda je velkým problémem obzvláště mezi adolescenty.

25. Škodlivé praktiky: Sem patří mimo jiné:

a) Tělesné tresty a další kruté nebo ponižující formy trestu.

b) Mrzačení ženských pohlavních orgánů.

c) Amputace, svazování, zohavování, pálení a cejchování.

d) Násilné a ponižující iniciační rituály, nucené krmení dívek, tloustnutí, testování panenství (prohlížení dívčích genitálií).

e) Vynucený nebo brzký sňatek.

f) Takzvané zločiny „ze cti“, násilí jako forma „odplaty“ (kdy dochází k řešení sporů mezi skupinami násilím na dětech zúčastněných stran), smrti a násilí kvůli věnu.

²⁹ Sexuální týrání je tvořeno jakoukoli sexuální činností vynucenou dospělým na dítěti, před kterou je dítě chráněno trestním právem. Sexuální aktivity jsou také považovány za týrání, pokud je spáchá jedno dítě na druhém dítěti, je-li pachatel výrazně starší než oběť, nebo pokud k dosažení aktivity využívá moc, hrozbu nebo jinou formu nátlaku. Sexuální aktivity mezi dětmi nejsou považovány za sexuální týrání, pokud děti překročí věkový limit stanovený smluvním státem pro dobrovolné sexuální aktivity.

g) Obvinění z „čarodějnictví“ a související škodlivé praktiky označované za „vymítání“.

h) Uvulektomie a vytrhávání zubů.

26. Násilí v masmédiích: Masmédia, obzvláště pak ta bulvární, mají snahu šokovat, a proto vytváří nevyvážený a stereotypní obraz o dětech, obzvláště o dětech znevýhodněných nebo dospívajících, které jsou často zobrazovány jako násilné nebo delikventní jen proto, že se například jinak chovají nebo oblékají. Takovéto podněcování stereotypů dláždí cestu pro státní politiku založenou na trestajícím přístupu, ve které je násilí považováno za adekvátní reakci na domnělé nebo faktické skutky spáchané dětmi nebo mladými lidmi.

27. Násilí prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (IKT) ³⁰: Ochrana dětí v souvislosti s riziky plynoucími z používání IKT zahrnuje následující překrývající se oblasti:

a) Sexuální zneužívání dětí za účelem pořízení vizuálních nebo zvukových záznamů zneužívání dětí šířených prostřednictvím internetu a dalších IKT.

b) Proces pořizování, výroba, povolení k pořizování, distribuce, ukazování, držení nebo propagování nevhodných fotografií nebo pseudofotografií („morfing“) a videí dětí a těch, kdo se vysmívají konkrétnímu dítěti nebo kategoriím dětí.

c) Děti jako uživatelé IKT: ³⁰

Děti jako příjemci informací jsou vystaveny skutečně nebo potenciálně nebezpečným reklamám, spamu, sponzorským nabídkám a obsahu, který je agresivní, násilný, nenávistný, nevyvážený, rasistický, pornografický³¹, nepříjemný a/nebo zavádějící.

Pokud se dítě dostane do kontaktu s ostatními lidmi prostřednictvím IKT, může se stát obětí šikany, obtěžování nebo stalkingu („vábění“ dětí) a/nebo může být přinuceno nebo přesvědčeno k setkání s cizím člověkem v reálném světě. Může být také přinuceno k účasti na sexuálních aktivitách a/nebo poskytnutí osobních informací.

Dítě jako podílík se může zapojit do šikany nebo obtěžování ostatních, hraní her, které negativně ovlivní jejich psychický vývoj, vytváření a nahrávání nevhodného sexuálního materiálu, poskytování zavádějících informací a rad a/nebo nelegálního stahování, hackingu, gamblingu, finančních podvodů a/nebo terorismu.³²

28. Ústavní a systémová porušení práv dítěte: Orgány na všech úrovních státu zodpovědné za ochranu dětí před všemi druhy násilí mohou přímo nebo nepřímo způsobovat újmu tím, že nebudou mít efektivní prostředky pro implementaci povinností plynoucích z Úmluvy. Mezi takovato opomenutí patří nepřijetí nebo revize legislativních a dalších opatření, neadekvátní implementace zákonů a dalších regulací a poskytnutí nedostatečných materiálních, technických a lidských zdrojů a kapacit za účelem identifikace, prevence a reakce na násilí vůči dětem. O opomenutí se jedná i v případě, kdy opatření a programy

³⁰ Informační technologie, jako je internet a mobilní telefony, mají velký potenciál a mohou být pozitivními nástroji, které napomůžou zachovat bezpečnost dětí a mohou sloužit jako způsob k nahlášení násilí nebo špatného zacházení, ať už domnělého nebo skutečného. Je nutné vytvořit ochranné prostředí prostřednictvím regulace a monitorování informačních technologií a zajistit, aby děti mohly tyto technologie bezpečně používat.

³¹ Vystavení pornografii může vést ke zvýšenému sexuálnímu zneužívání mezi dětmi, protože děti vystavené pornografii chtějí „vyzkoušet“ to, co právě viděly, v praxi s mladšími dětmi nebo s těmi, nad kým mají kontrolu.

³² Převzato z tabulky vyvinuté projektem EUKids, citováno v práci *AUPs in context: Establishing safe and responsible online behaviours*, 2009, str. 6. Viz také Deklarace a akční plán z Ria: <http://iicongressomundial.net/congresso/arquivos/Rio%20Declaration%20and%20Call%20for%20Action%20-%20FINAL%20Version.pdf>.

nedisponují dostatečnými prostředky pro přístup, monitorování a hodnocení pokroku nebo nedostatků aktivit, které mají ukončit násilí proti dětem. Při vynechání důležitých zákonů mohou profesionálové porušovat práva dětí na svobodu před násilím například tak, že budou své povinnosti vykonávat způsobem, který nebude brát ohled na nejlepší zájmy, názory a vývojové cíle dítěte.

„během doby, kdy jsou v péči...“

29. Definice „pečovatele“: Výbor respektuje schopnosti a rostoucí autonomii dítěte, ale přesto je názoru, že všechny lidské bytosti mladší osmnácti let buď „jsou v péči“, nebo *by měly* „být v péči“ jiné osoby. Děti mohou být jen ve třech stavech: emancipované³³, v péči hlavního nebo zastupujícího pečovatele nebo *de facto* v péči státu.

30. Definice „pečovatelů“ označovaných v článku 19 za „rodiče, zákonné zástupce nebo jakékoli osoby starající se o dítě“ pokrývá osoby s jasnou, právně uznanou, profesionálně-etickou a/nebo kulturní zodpovědností za bezpečnost, zdraví, rozvoj a prosperitu dítěte. Hlavně se jedná o rodiče, pěstouny, adoptivní rodiče, pečovatele v systému *kafala* islámského práva, opatrovníky, členy širší rodiny a členy komunity, personál ve vzdělávacích ústavech, školách, školkách a jeslích, pečovatele zaměstnané rodiči, rekreační a sportovní trenéry, zaměstnavatele nebo vedoucí na pracovištích a pečující personál v ústavech (vládních i nevládních).

Například se jedná o zodpovědné dospělé lidi ve zdravotních ústavech, mládežnických justičních orgánech a v prostředích ústavní péče. V případě dětí bez doprovodu je pečovatelem *de facto* stát.

31. Definice prostředí péče: Prostředím péče se rozumí místo, kde dítě tráví čas pod dohledem svého „trvalého“ hlavního pečovatele (například rodiče nebo opatrovníka) nebo „dočasného“ pečovatele (například učitele nebo vedoucího mládežnické skupiny) po časový úsek, který může být krátkodobý, dlouhodobý, opakovaný nebo jednorázový. Děti budou často, rychle a flexibilně přecházet mezi jednotlivými prostředími péče, ale jejich bezpečnost při přechodu mezi těmito prostředími je stále zodpovědností „hlavního“ pečovatele, a to buď přímo, nebo nepřímo v koordinaci s „dočasným“ pečovatelem (například při cestách do školy a ze školy nebo při donášení vody, paliva, jídla nebo krmiva pro zvířata). Pokud se děti nenachází v prostředí péče, předpokládá se, že se „nachází v péči“ hlavního nebo dočasného pečovatele. Jedná se například o případy, kdy si dítě hraje mimo dohled, nebo pokud bez dozoru brouzdá po internetu. Mezi obvyklá prostředí péče patří domovy rodin, školy a další vzdělávací instituce, školky, školní družiny, oddechová, sportovní, kulturní a rekreační zařízení, náboženské instituce a místa uctívání. Děti, které se nacházejí ve zdravotnických, rehabilitačních a pečovatelských zařízeních, na pracovišti nebo v justiční budově se nacházejí v péči profesionálů nebo zástupců státu, kteří mají povinnost dbát na nejlepší zájmy dítěte a zajistit jeho právo na ochranu, prosperitu a rozvoj. Třetím typem prostředí, ve kterém je také nutné zajistit ochranu, prosperitu a rozvoj dítěte, jsou sousedství, komunity a tábory nebo osady pro uprchlíky a lidi vyhnané konfliktem a/nebo přírodními katastrofami.³⁴

32. Děti bez zjevných nebo dočasných pečovatelů: Článek 19 platí také pro děti bez hlavního nebo dočasného pečovatele nebo jiné osoby, které byla svěřena ochrana prosperita dítěte. Jedná se například o děti v domácnostech vedených dětmi, o děti na ulicích, děti

³³ V souladu s předchozími doporučeními Výboru pro smluvní státy pro zvýšení minimálního věku pro uzavření sňatku na 18 let pro dívky i chlapce (všeobecný komentář č. 4, odstavec 20) a vzhledem k jejich zvláštní náchylnosti ke špatnému zacházení Výbor uznává, že článek 19 platí také pro osoby mladší 18 let, které dosáhly plnoletosti nebo emancipace uzavřením brzkého sňatku a/nebo vynuceného sňatku.

³⁴ Studie OSN o násilí popisuje prostředí, ve kterých dochází k páchání násilí na dětech. Viz také podrobné pokyny dostupné v pokynech OSN pro náhradní péči o děti, (A/RES/64/142), 24. února 2010.

migrujících rodičů nebo děti bez doprovodu mimo zemi původu³⁵. Smluvní státy mají povinnost převzít zodpovědnost pečovatele de facto neboli toho, „kdo o dítě pečuje“, přestože se děti nenacházejí v kontextu fyzického prostředí péče, kam spadají pěstounské domovy, skupinové domovy nebo zařízení nevládních organizací.

Smluvní státy mají povinnost „zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho“ (článek 3.2) a „zajistit náhradní péči dítěti, které je dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí“ (článek 20). Práva těchto dětí lze zaručit mnoha způsoby. Preferovaným řešením je uspořádání podobné rodině. Je však nutné vše pečlivě prověřit, protože těmto dětem ve zvýšené míře hrozí vystavení násilí.

33. Pachatelé násilí: Děti se mohou stát terčem násilí ze strany hlavních nebo dočasných pečovatelů a/nebo ostatních lidí, před kterými je pečovatel není schopen ochránit (například sousedé, vrstevníci a cizí lidé). Dětem navíc hrozí riziko vystavení násilí v řadě prostředí, kde profesionálové a státní činitelé zneužívají svou moc nad dětmi, tedy například ve školách, ústavních domovech, na policejních stanicích a v justičních institucích.

Všechny tyto situace spadají pod článek 19, který *není* omezen na násilí páchané výlučně pečovateli v osobním kontextu.

„činí...“

34. „činí...“ Termín „činí“ nedává smluvním státům žádnou volnost pro vlastní úvahu. Smluvní státy mají tím pádem jasnou povinnost „činit veškerá opatření“ k plnému zaručení práv všech dětí.

„všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření“

35. Obecná opatření pro implementaci a monitorování: Výbor upozorňuje smluvní státy na všeobecný komentář č. 5 o obecných opatřeních pro implementaci Úmluvy o právech dítěte (články 4, 42 a 44, odst. 6).³⁶ Výbor také odkazuje smluvní státy na všeobecný komentář č. 2 o roli nezávislých lidskoprávních institucí. Tato opatření pro implementaci a monitorování jsou nezbytná pro uvedení článku 19 do praxe.

36. „Potřebná... opatření“: Termín „potřebná“ odkazuje na širokou škálu opatření napříč všemi vládními sektory, které je nutné použít, aby bylo možné efektivně reagovat a předcházet všem formám násilí. Termín „potřebná“ *nelze* interpretovat jako omluvu přijatelnosti některých forem násilí. Je zapotřebí integrovaný, soudržný, mezidisciplinární a koordinovaný systém, který bude zahrnovat úplnou škálu opatření vyjmenovaných v odstavci 1 článku 19, a to u všech opatření vyjmenovaných v odstavci 2. Izolované programy a aktivity, které nejsou integrovány do udržitelné a koordinované vládní politiky a infrastruktury, budou mít jen omezený dopad. Participace dětí je nezbytná pro vývoj, monitorování a vyhodnocení zde nastíněných opatření.

37. Legislativními opatřeními se myslí legislativa včetně rozpočtu i implementace a prosazování opatření. Zahrnují také národní, provinční a obecní zákony a všechna relevantní nařízení definující strukturu, systémy, mechanismy a role a zodpovědnosti dotčených orgánů a pracovníků.

Smluvní státy, které tak ještě neučinily, musí:

a) Ratifikovat dva Opční protokoly Úmluvy a další mezinárodní a regionální lidskoprávní instrumenty, které zajišťují ochranu dětem. Patří sem Úmluva o právech osob s postížením a

³⁵ Dle definice ve všeobecném komentáři č. 6 Výboru, odst. 7.

³⁶ Viz zejména všeobecný komentář č. 5, odstavce 9 (rozsah potřebných opatření), 13 a 15 (ohledně stažení a vhodnosti výhrad) a 66 a 67 (šíření Úmluvy).

její Opční protokoly a Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání.

b) Revidovat a stáhnout deklarace a výhrady stojící v protikladu k předmětu a smyslu Úmluvy nebo mezinárodnímu právu.

c) Posílit spolupráci s odpovědnými orgány smlouvy a dalšími lidskoprávními mechanismy.

d) Revidovat a doplnit domácí legislativu v souladu s článkem 19 a jeho implementací v rámci holistické struktury Úmluvy. Je nutné zavést komplexní politiku v oblasti práv dítěte a zajistit naprostý zákaz všech forem násilí vůči dětem ve všech prostředích a zavést efektivní a vhodné sankce proti pachatelům³⁷.

e) Zaručit adekvátní alokaci rozpočtu pro implementaci legislativy a všech dalších opatření nutných pro zastavení násilí vůči dětem.

f) Zajistit ochranu dětských obětí a svědků a efektivní možnosti k nápravě.

g) Zajistit, aby relevantní legislativa zaručovala adekvátní ochranu dětí ve vztahu k médiím a informačním a komunikačním technologiím (IKT).

h) Zajistit a implementovat sociální programy k zajištění optimální pozitivní podpory dětí prostřednictvím integrovaných služeb a poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, kdo mají za dítě zodpovědnost.

ch) Zavádět právní a soudní postupy přátelské k dětem a zajištění nápravy pro případy, kdy dojde k porušení práv dětí.

i) Zřízení a podpora nezávislé národní instituce pro práva dětí.

38. Správní opatření by měla reflektovat vládní závazek pro zavádění politiky, programů, monitorovacích a dohledových systémů nutných k ochraně dítěte před všemi formami násilí. Sem patří:

(I) na úrovni národních a provinčních vlád:

a) Vybudování vládního ústředního bodu ke koordinaci strategií a služeb pro ochranu dítěte.

b) Definování rolí, zodpovědností a vztahů mezi osobami zapojenými do meziagenturních řídicích výborů s ohledem na jejich efektivní řízení a monitorování a za účelem zajištění dohledu nad implementačními orgány na národní a provinční úrovni.

c) Zajištění, aby proces decentralizace služeb chránil jejich kvalitu, zodpovědnost a spravedlivou distribuci.

d) Implementace systematických a transparentních rozpočtových postupů za účelem nejlepšího využití alokovaných zdrojů pro účely ochrany dětí, včetně prevence.

e) Zřízení komplexního a spolehlivého systému sběru národních dat za účelem zajištění systematického monitorování a vyhodnocování systémů (dopadové analýzy), služeb,

³⁷ V kontextu „sankcí“ termín „pachatel“ neoznačuje děti, které zraňují samy sebe. Práce s dětmi, které ubližují ostatním dětem musí být vzdělávací a terapeutická.

programů a výsledků na základě ukazatelů v souladu s univerzálními standardy po úpravě na rámec místních stanovených cílů a úkolů.

f) Zajištění podpory pro nezávislé lidskoprávní instituce a propagace zřízení specifických mandátů pro práva dětí, například pozice ombudsmana pro práva dětí, pokud takovéto pozice ještě neexistují.³⁸

(II) na úrovni vládních a profesionálních institucí a institucí občanské společnosti:

a) Vývoj a implementace (prostřednictvím participačních procesů, které podporují vlastnictví a udržitelnost):

b) Zásady pro ochranu dětí v rámci agentur a mezi nimi.

c) Profesionální etické kodexy, protokoly, memoranda porozumění a standardy péče pro všechny dětské pečovatelské služby a prostředí (včetně center denní péče, škol, nemocnic, sportovních klubů, ústavů atd.).

) Zajištění spolupráce akademických výukových a školicích institucí s iniciativami zabývajícími se ochranou dětí.

e) Propagace dobrých výzkumných programů.

39. Sociální opatření by měla odrážet vládní závazek realizovat práva na ochranu dětí a zajistit základní a cílené služby. Mohou je iniciovat a zavádět státní orgány i orgány občanské společnosti, a to pod zodpovědností státu. Mezi tato opatření patří:

(I) Opatření v oblasti sociální politiky za účelem snížení rizik a prevence násilí vůči dětem, například:

a) Integrace dětských pečovatelských a ochranných opatření do systémů sociální politiky hlavního proudu.

b) Identifikace a prevence faktorů a okolností, které brání zranitelným skupinám v přístupu ke službám a v plné realizaci jejich práv (mimo jiné včetně domorodých a menšinových skupin dětí a dětí s postiženími).

c) Strategie pro boj s chudobou včetně finanční a sociální podpory ohrožených rodin.

d) Politika veřejného zdraví a bezpečnosti, bydlení, zaměstnanosti a vzdělání.

e) Zlepšený přístup k lékařským a justičním službám a službám sociálně právní ochrany dětí.

f) Plánování měst přátelských k dětem.

g) Snížení poptávky po alkoholu, nelegálních drogách a zbraních a omezení jejich dostupnosti.

h) Spolupráce s masmédií a průmyslem v oblasti informačních a komunikačních technologií za účelem propagace a vymáhání globálních standardů ochrany a péče o dítě.

ch) Vývoj pokynů pro ochranu dítěte před informacemi a materiály produkovanými masmédií bez ohledu na lidskou důstojnost a integritu dítěte, zákaz používání stigmatizujícího jazyka,

³⁸ Viz všeobecný komentář č. 2, zejména pak odstavce 1, 2, 4 a 19.

zdržení se výroby emocionálně vypjatých reportáží o událostech v rodině nebo jinde s důsledky pro dítě a propagace profesionálního způsobu vedení vyšetřování na základě využívání různých zdrojů, které mohou ověřit všechny zúčastněné strany.

i) Příležitosti pro děti vyjádřit svůj názor a očekávání v médiích zapojovat se nejen do dětských programů, ale také do výroby a vysílání všech druhů informací včetně plnění rolí reportérů, analytiků a komentátorů za účelem podpoření adekvátního obrazu dětí a dětství v očích veřejnosti.

(II) Sociální programy k podpoře dítěte individuálně a k podpoře rodiny dítěte a dalších pečovatelů za účelem zajištění optimální pozitivní péče o dítě, například:

a) Pro děti: programy péče o děti, programy rozvoje v raném dětství a programy péče po skončení vyučování, dětské a mládežnické skupiny a kluby, poradenská podpora dětem s problémy (včetně sebepoškozování), 24hodinová bezplatná linka, na níž dětem pomáhají vyškolení profesionálové, služby pěstounské rodiny, která bude podléhat pravidelným kontrolám.

b) Pro rodiny a další pečovatele: skupiny vzájemné pomoci na bázi komunity k řešení psychologických a ekonomických problémů (například rodičovství a mikro-kreditní skupiny), programy sociálně právní ochrany dětí za účelem zvýšení životní úrovně rodin včetně přímých výplat kapesného dětem určitého věku, poradenská podpora pečovatelům s problémy s nalezením zaměstnání, bydlením a/nebo výchovou dětí, terapeutické programy napomáhající pečovatelům s domácím násilím, závislostmi na alkoholu nebo drogách nebo s jinými problémy v oblasti duševního zdraví (včetně skupin vzájemné pomoci).

40. Vzdělávací opatření by měly řešit přístupy, tradice, zvyky a vzorce chování, které omlouvají a propagují násilí páchané na dětech. Tato opatření by měla podporovat otevřenou diskusi o násilí včetně angažování médií a občanské společnosti. Měla by podporovat životní dovednosti dětí, jejich znalosti a participaci a prohlubovat možnosti pečovatelů a profesionálů v kontaktu s dětmi. Mohou je iniciovat a zavádět státní orgány i orgány občanské společnosti, a to pod zodpovědností státu. Mezi konkrétní příklady patří mimo jiné:

(I) Pro všechny zainteresované strany: Veřejné informační programy včetně kampaní zvyšujících obecné povědomí, a to prostřednictvím názorových vůdců a médií s cílem propagovat pozitivní výchovu dětí a bojovat s negativními společenskými přístupy a praktikami obhajujícími nebo posilujícími násilí. Šíření Úmluvy, tohoto všeobecného komentáře a zpráv smluvních států ve formátech přístupných dětem. Podpora opatření pro vzdělávání a poradenství v oblasti ochrany v kontextu informačních a komunikačních technologií.

(II) Pro děti: Zajištění přesných, přístupných a věkově přizpůsobených informací a podpory v oblasti životních dovedností, sebeobrany a konkrétních rizik včetně rizik souvisejících s použitím informačních a komunikačních technologií. Informace, jak budovat pozitivní vztahy s vrstevníky a bojovat s šikanou. Posilování povědomí prostřednictvím školních osnov a dalších prostředků v otázce práv dětí obecně, konkrétně pak v otázce způsobu, jak být vyslechnut a zajistit, aby k těmto názorům bylo přihlédnuto.

(III) Pro rodiny a komunity: Vzdělání o pozitivní výchově pro rodiče a pečovatele, zajištění přesných a přístupných informací o konkrétních rizicích a o způsobu, jak naslouchat dětem a brát jejich názory vážně.

(IV) Pro profesionály a instituce (vláda a občanská společnost):

a) Počáteční a průběžná obecná i specifická školení pro danou roli (v případě potřeby také mezisektorová školení) o přístupu k článku 19 na základě práv dětí a jeho aplikace do praxe. Určeno pro všechny profesionály i neprofesionály pracující s dětmi a v jejich prospěch (včetně učitelů na všech úrovních vzdělávacího systému, sociálních pracovníků, lékařů, sester a dalších zdravotníků, psychologů, právníků, soudců, policistů, probačních a vězeňských pracovníků, novinářů, komunitních pracovníků, ústavních pečovatelů, úředníků a veřejných zastupitelů, pracovníků v azylových domech a tradičních a náboženských vůdců).

b) Vývoj oficiálně uznaných certifikačních schémat ve spolupráci se vzdělávacími a školicími institucemi a profesionálními společnostmi za účelem regulace a uznání takového školení.

c) Zajištění, aby se Úmluva stala součástí vzdělávacích osnov všech profesionálů, u kterých se předpokládá práce s dětmi a v jejich prospěch.

d) Podpora „škol přátelských k dětem“ a dalších iniciativ respektujících *inter alia* participaci dětí.

e) Propagace výzkumu v otázce péče a ochrany dětí.

Odstavec 2 článku 19

„Tato ochranná opatření zahrnují...“

41. Škálu zásahů: Holistický systém ochrany dítěte vyžaduje zajištění komplexních a integrovaných opatření napříč širokou škálou fází vyjmenovaných v odstavci 2 článku 19, přičemž je nutné brát v potaz socio-kulturní tradice a právní systém daného smluvního státu.³⁹

42. Prevenci: Výbor klade co možná nejsilnější důraz na skutečnost, že ochrana dětí musí začínat u proaktivní prevence všech forem násilí a také musí výslovně zakazovat veškeré formy násilí. Státy mají povinnost přijmout všechna potřebná opatření k zajištění, aby dospělí lidé zodpovědní za péči, vedení a výchovu dětí respektovali a chránili práva dětí. Do prevence spadá veřejné zdraví a další opatření, která pozitivně ovlivňují důstojnou výchovu prostou násilí dostupnou *všem* dětem, a která se zaměřují na hlavní příčiny násilí na úrovních dítěte, rodiny, pachatele, komunity, instituce a společnosti. Důraz na obecnou (primární) a cílenou (sekundární) prevenci musí zůstat stěžejním zájmem za všech okolností při vývoji a implementaci systémů pro ochranu dětí. Preventivní opatření mají v dlouhodobém horizontu nejlepší návratnost. Zaměření na preventivní opatření ale nesnižuje povinnost států efektivně řešit násilí, pokud k němu dojde.

Mezi preventivní opatření patří mimo jiné:

(I) Pro všechny zúčastněné:

a) Nabourávání přístupů, které podporují toleranci a omlouvání násilí v jakékoli jeho podobě na základě pohlaví, rasy, vyznání, etnického nebo sociálního původu, postižení a další mocenské nerovnováhy.

b) Šíření informací souvisejících s holistickým a pozitivním přístupem Úmluvy k ochraně dětí prostřednictvím veřejných kampaní, vzdělání ve školách a komunitách, rodinných,

³⁹ Podrobné pokyny, které by bylo dobré vzít v jednotlivých fázích v úvahu, jsou k dispozici v pokynech OSN pro náhradní péči o děti (A/RES/64/142, 24. února 2010).

komunitních a ústavních vzdělávacích iniciativ, profesionálů a profesionálních skupin, nevládních organizací a občanské společnosti.

c) Navázání partnerství se všemi společenskými sektory včetně dětí samotných, nevládních organizací a médií.

(II) Pro děti:

a) Registrace všech dětí za účelem zajištění jejich přístupu ke službám a nápravným postupům.

b) Podpora dětí v sebeobraně a obraně vrstevníků prostřednictvím informování o jejich právech, rozvoje sociálních dovedností a také posilovacích strategií odpovídajících dané věkové skupině.

c) Zapojení „mentorských“ programů angažujících zodpovědné a důvěryhodné dospělé do životů dětí, které pravděpodobně mohou potřebovat podporu, kterou jim jejich pečovatelé nejsou schopni poskytnout.

(III) Pro rodiny a komunity:

a) Podpora rodičů a pečovatelů v otázkách pochopení, přijetí a implementaci dobré výchovy, a to na základě znalostí práv dítěte, rozvoje dítěte a technik pro pozitivní výchovu v bezpečném prostředí.

b) Zajištění prenatalních a postnatalních služeb a programy návštěv v domově, kvalitní programy rozvoje v raném dětství a programy zajištění zisku pro znevýhodněné skupiny.

c) Posílení propojení mezi duševními zdravotními službami, řešením zneužívání látek a službami pro ochranu dětí.

d) Zajištění nápravných programů a rodinných podpůrných center pro rodiny čelící obzvláště tíživým okolnostem.

e) Zajištění přístřešku a krizových center pro rodiče (hlavně ženy), které v domově zažily násilí, a jejich děti.

f) Přestože by se smluvní státy měly vyvarovat neopodstatněného zasahování do soukromí a rodinných vztahů dětí, v závislosti na okolnostech musí také poskytnout podporu rodině přijetím opatření pro posílení jednoty rodiny a zajištění, aby děti mohly plně realizovat svá práva v soukromí domova.⁴⁰

(IV) Pro profesionály a instituce (vláda a občanská společnost):

a) Identifikace preventivních příležitostí, informační politika a praxe na základě výzkumných studií a sběru dat.

b) Implementace prostřednictvím participačního procesu, zásad ochrany dítěte na základě jeho práv a procedurální a profesní etické kodexy a standardy péče.

c) Prevence násilí v pečovatelských a justičních prostředích mimo jiné vyvinutím a implementací komunitních služeb tak, aby se k ústavní péči a uvěznění sahalo až jako k poslední možnosti a pouze tehdy, bude-li to v nejlepším zájmu dítěte.

⁴⁰ Výbor pro lidská práva, všeobecný komentář č. 17, práva dítěte (článek 24), 7. dubna 1989, CCPR/C/35; Evropský soud pro lidská práva, Olson vs. Sweden (č. 1), rozsudek z 24. března 1988, řada A č. 130, odst. 81; Meziamerický soud pro lidská práva, Velasquez Rodriguez v. Honduras, Rozsudek podle skutkové podstaty, 10. ledna 1989, série C, č. 3, odst. 172.

43. Identifikace⁴¹: Sem patří identifikace rizikových faktorů pro konkrétní jedince nebo skupiny dětí a pečovatelů (za účelem zahájení cílených preventivních iniciativ) a identifikace příznaků skutečného nesprávného zacházení (za účelem co možná nejvčasnějšího zásahu). To vyžaduje, aby si všichni, kdo přichází do kontaktu s dětmi, byli vědomi rizikových faktorů a ukazatelů všech forem násilí. Tito lidé pak musí být informováni, jak indikátory interpretovat a musí mít příslušné znalosti, ochotu a schopnosti náležitě zakročit (včetně zajištění nouzové ochrany). Dětem musí být poskytnuto co možná nejvíce příležitostí k oznámení problému dříve, než doroste do krizového stavu. Dospělí lidé pak musí tyto problémy rozpoznat a řešit, přestože dítě o pomoc výslovně nepožádá. Zvláštní ostražitost je nutné věnovat znevýhodněným skupinám dětí, které jsou obzvláště zranitelné kvůli svým alternativním metodám komunikace, nepohyblivosti a/nebo přetrvávajícímu názoru, že jsou neschopné. Do této skupiny patří například děti s postiženími. Měla by být přijata rozumná opatření pro tyto děti k zajištění rovné možnosti komunikace a signalizace problémů.

44. Oznamování⁴²: Výbor důrazně doporučuje všem smluvním státům, aby vyvinuly bezpečný, dobře zdokumentovaný, důvěrný a přístupný podpůrný mechanismus pro děti, jejich zástupce a další osoby za účelem hlášení násilí vůči dětem, a to včetně 24hodinové bezplatné linky a dalšího využití informačních a komunikačních technologií.

Do zavádění oznamovacích mechanismů patří: poskytování informací, které umožní podávání stížností, participace ve vyšetřováních a na jednáních soudu, vývoj postupů odpovídajících různým okolnostem a seznámení široké veřejnosti a dětí s těmito postupy, zavedení souvisejících podpůrných služeb pro děti a rodiny, školení a zajištění průběžné podpory pro personál, který bude přijímat a předávat informace přijaté prostřednictvím oznamovacího systému. Oznamovací mechanismy musí být napojeny na pomocné služby nabízející podporu v oblasti sociálních služeb a veřejného zdraví, neměly by tedy primárně spouštět trestní mechanismy.

Je nutné respektovat právo dětí na vyslechnutí a na přihlídnutí k jejich názoru. V každé zemi by mělo být oznamování případů, podezření nebo rizik v otázce násilí povinné minimálně pro profesionály pracující s dětmi přímo. Při podání oznámení v dobré víře musí existovat postupy k zajištění ochrany a profesionálního zpracování oznámení.

45. Odkazování: Osoba, která oznámení přijme, by měla mít jasné pokyny a školení o způsobu, kdy a jak má záležitost předat které konkrétní agentuře zodpovědné za koordinaci adekvátní odpovědi. Následně mohou vyškolení profesionálové a administrátoři využít mezisektorové spolupráce, pokud uznají, že je nutné dítěti poskytnout ochranu (bezprostřední či dlouhodobou) a zajistit specializované podpůrné služby. Profesionálové pracující v rámci systému ochrany dětí musí být proškoleni ve spolupráci mezi agenturami a musí znát protokoly pro spolupráci. Proces zahrnuje: participační, interdisciplinární vyhodnocení dítěte, dlouhodobých a krátkodobých potřeb pečovatelů a rodiny s velkým důrazem na názory dítěte a názory pečovatelů a rodiny, sdílení výsledků hodnocení s dítětem, pečovateli a rodinou, odkázání dítěte a rodiny na širokou škálu služeb, která splní jejich potřeby, a následné navázání a vyhodnocení adekvátnosti zásahu.

46. Vyšetřování: Vyšetřování případů násilí, ať už jej oznámí dítě, zástupce nebo třetí strana, vyžaduje specializované a komplexní školení ze strany kvalifikovaných profesionálů a také přístup založený na právech dětí a citlivý vůči dětem. Pečlivé vyšetřovací postupy citlivé k dětem pomohou zajistit, aby bylo násilí korektně identifikováno, a poskytne důkazy pro řízení v otázkách správních, občanských, ochranných a trestních. Je nutné dávat extrémní

⁴¹ Následující odstavce lze také aplikovat pro řízení v neformálních a zvykových justičních systémech.

⁴² Viz pokyny ke spravedlnosti pro dětské oběti a svědky zločinu (Rezoluce ECOSOC 2005/20).

pozor, aby se dítě nevystavilo v průběhu vyšetřování další újmě. S blížícím se koncem mají všechny smluvní strany povinnost věnovat pozornost názorům dítěte.

47. Ošetření: „Ošetření“ patří mezi řadu služeb, která je zapotřebí „k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace“ u dětí, které zažily násilí, a probíhá „v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte“ (článek 39). V tomto ohledu je nutné věnovat pozornost: vyhledání názorů dítěte a přihlídnout k nim, bezpečnosti dítěte, možné potřebě na okamžité umístění v bezpečí, předvídatelným dopadům možných zásahů na dlouhodobou prosperitu, zdraví a rozvoj dítěte. Po identifikaci dítěte jako oběti týrání může být nutné nasadit služby v oblasti lékařství, duševního zdraví, sociálních a právních odvětví a dlouhodobější návazné služby. Měla by být zpřístupněna komplexní sada služeb, a to včetně konferencí v rámci rodinné skupiny a dalších podobných praktik. Zapotřebí jsou také služby a ošetření pro pachatele násilí, obzvláště pro dětské pachatele. Děti, které jsou agresivní vůči ostatním dětem, často nemají k dispozici prostředí pečující rodiny a komunity. Je nutné je považovat za oběti výchovných podmínek, které je naplňují frustrací, nenávistí a agresivitou. Vzdělávací opatření musí mít prioritu a musí směřovat ke zlepšení jejich prosociálních přístupů, kompetencí a chování. Zároveň je nutné prověřit životní podmínky těchto dětí a podpořit jejich další péči a péči o ostatní děti žijící v rodině a okolí. V otázkách dětí, které ubližují samy sobě, panuje shoda, že se jedná o důsledek závažného psychického rozrušení, které mohou vyvolávat ostatní lidé. Sebepoškozování by nemělo být kriminalizováno. Zásahy musí být podporující a v žádném případě nesmí být trestající.

48. Návaznost: Je nutné ujasnit následující: kdo má zodpovědnost za dítě a rodinu od chvíle oznámení přes předání případu až po poskytnutí návazného kontaktu, cíl jakéhokoli zásahu, který je třeba prodiskutovat s dítětem a dalšími zainteresovanými osobami, podrobnosti a termíny ohledně zavedení a doby trvání jakýchkoli zásahů, mechanismy a data pro revizi, monitorování a vyhodnocení činnosti. Je nezbytné zajistit návaznost mezi jednotlivými fázemi intervence, čehož se nejlépe dosáhne procesním řízením případu. Efektivní pomoc vyžaduje, aby akce, o kterých se rozhodne v participačním procesu, byly provedeny bez zbytečného odkladu. Návaznost je nutné chápat v kontextu článku 39 (zotavení a reintegrace), článku 25 (pravidelné revize ošetření a umístění), článku 6.2 (právo na vývoj) a článku 29 (vzdělávací cíle představující záměry a ambice vývoje). Kontakt dítěte s oběma rodiči je zaručen v souladu s článkem 9.3, pokud to není v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.

49. Soudní zásah⁴³: Za všech okolností a ve všech případech musí být respektováno právo na spravedlivý proces. Při rozhodování je nutné klást důraz na ochranu a další rozvoj dítěte a jeho nejlepší zájmy (a nejlepší zájmy dalších dětí, pokud hrozí riziko, že pachatel svůj čin zopakuje). Vždy je nutné přijmout takové rozhodnutí, které bude za daných okolností co možná nejméně rušivé. Výbor navíc doporučuje respektovat tyto záruky:

a) Děti a jejich rodiče by měli být okamžitě a adekvátně informováni soudním systémem nebo jinými kompetentními orgány (například policií, imigračním úřadem, vzdělávacími, sociálními nebo zdravotnickými službami).

b) Dětské oběti násilí by se měly nacházet v prostředí přátelském k dětem a citlivým způsobem se zapojit do soudního řízení s ohledem na svou osobní situaci, potřeby, věk, pohlaví, postižení a úroveň vyspělosti s plným respektováním jejich fyzické, duševní a hodnotové integrity.

⁴³ Viz také: Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o soudnictví přátelském vůči dětem, přijaté 17. listopadu 2010, Pokyny pro spravedlnost pro dětské oběti a svědky zločinů (Rezoluce ECOSOC 2005/20) a Rezoluce Třetího výboru OSN (Sociální, humanitární a kulturní) o „Lidských právech při výkonu spravedlnosti“ přijatá Valným shromážděním dne 21. prosince 2010 (A/C.3/65/L.35/Rev. 1).

c) Soudní zásahy by měly být pokud možno preventivní a měly by propagovat pozitivní chování a bránit negativnímu chování. Soudní řízení by mělo být součástí koordinovaného a integrovaného přístupu napříč sektory, do něhož se zapojí další profesionálové pracující s dětmi, pečovatelé, rodiny a komunity, a které zajistí přístup k široké škále dostupných pečovatelských a ochranných služeb.

d) Ve všech řízeních, ve kterých děti figurují jako oběti násilí, je nutné co možná nejvíce uplatňovat zásadu rychlosti dle zákona.

Soudní řízení může zahrnovat:

a) Rozličná a zprostředkovaná řešení, například prostřednictvím schůze rodinné skupiny, alternativních prostředků pro řešení neshod, obnovující spravedlnosti a dohod mezi příbuzenstvem (pokud procesy respektují lidská práva a jsou řízena vyškolenými facilitátory).

b) Zásahy soudu pro mladistvé nebo rodinného soudu vedoucí ke specifickým opatřením v ochraně dětí.

c) Postupy trestního práva, které musí být aplikovány striktně tak, aby se zamezilo širokému využívání beztrestnosti na základě *de jure* nebo *de facto* rozsudků, a to obzvláště v případech určitých smluvních států.

d) Disciplinární nebo správní řízení proti profesionálům za zanedbání nebo pro nevhodné chování při nakládání s případy špatného zacházení s dětmi (buď se jedná o vnitřní řízení v kontextu profesionálních orgánů za porušení etického kodexu, nebo standardů péče nebo vnější řízení).

e) Soudní příkazy k zajištění kompenzace a odškodnění dětí, které byly vystaveny násilí v různých podobách.

Tam, kde je to vhodné, by měly být v případech dětských obětí násilí zřízeny specializované soudy a zavedeny trestní postupy pro případy rodin a mladistvých. Do této kategorie může spadat zřízení specializovaných jednotek v rámci policie, úřadu soudce či prokurátora s možností zajišťovat zastoupení v soudních řízeních tak, aby byla zaručena férová a rovná participace dětí s postižením. Všichni profesionálové pracující s dětmi a v jejich prospěch, kteří se do podobných případů dostanou, by měli získat speciální mezidisciplinární školení o právech a potřebách dětí různých věkových skupin a také o postupech, které se na ně vztahují. Při implementaci multidisciplinárního přístupu by měla být respektována profesionální pravidla o důvěrnosti. Rozhodnutí oddělit dítě od jeho rodičů nebo rodinného prostředí může být přijato jedině tehdy, pokud to je v nejlepším zájmu dítěte (články 9 a 20.1). V případech násilí, kdy jsou pachateli hlavní pečovatelé, je v rámci zajištění výše uvedených práv dítěte v závislosti na závažnosti případu a dalších faktorech někdy žádoucí zaměřit se na řešení v sociální a vzdělávací oblasti. Obnovující přístup je často lepší než prosté potrestání v soudním řízení. Měla by být k dispozici efektivní opatření včetně odškodnění pro oběti a přístupu k nápravným mechanismům a možnostem pro podávání stížností.

50. Efektivní postupy: Tato ochranná opatření dle informací v odstavcích 1 a 2 článku 19 a jejich integrace do budování systémů (viz odstavec 33) vyžadují zavedení „efektivních procesů“, které zajistí jejich vymahatelnost, kvalitu, relevanci, přístupnost, účinnost a efektivitu. Takové postupy by měly obsahovat:

a) Mezisektorovou koordinaci dle protokolů a memorand o pochopení.

b) Vývoj a implementaci systematického a průběžného sběru dat a jejich analýzy.

c) Vývoj a implementaci výzkumné agendy.

d) Vývoj měřitelných cílů a ukazatelů ve vztahu k politikám, procesům a výsledkům pro děti a rodiny.

Ukazatele výsledků by se měly soustředit na pozitivní vývoj dítěte a také na jeho prosperitu z pohledu osoby požívající práva. Nemělo by se jednat o úzké zaměření na výskyt, prevalenci a míru násilí. Je nutné vzít v potaz také údaje o mrtvých dětech, těžkých zraněních, vše vyšetřit, identifikovat základní příčinu násilí a doporučit nápravná opatření. Výzkum musí navazovat na existující penzum znalosti mezinárodních a národních znalostí v otázkách ochrany dětí a těžit z mezidisciplinární a mezinárodní spolupráce. (Viz také odstavec 61(j) o zodpovědnosti ve vztahu k národním koordinačním strukturám).

V. INTERPRETACE ČLÁNKU 19 V ŠIRŠÍM KONTEXTU ÚMLUVY

51. Definice přístupu zaměřeného na práva dětí: Respektování důstojnosti, života, zachování života, prosperity, zdraví, rozvoje, participace a nediskriminace dítěte jako osoby požívající práva by mělo být označeno za prvořadý cíl politiky všech smluvních států. Nejlépe se tento cíl realizuje respektováním, ochranou a realizací všech práv zaručených Úmluvou (a jejími Opčními protokoly). Je nutné dosáhnout posunu paradigmatu od snahy chránit děti způsobem, kdy jsou děti vnímány jako „objekty“ vyžadující pomoc, nikoli jako držitelé nezczizitelných práv na ochranu. Přístup zaměřený na práva dětí je takový, který posiluje uplatňování práv všech dětí dle ustanovení v Úmluvě díky tomu, že rozvíjí schopnost zodpovědných osob plnit své povinnosti v otázce respektování, ochrany a realizace práv (článek 4) a schopnosti držitelů práv svá práva provádět. Vždy je nutné se řídit právem na nediskriminaci (článek 2), zvážením nejlepších zájmů dítěte (článek 3.1), právem na život, zachování života a rozvoj (článek 6) a respektovat názory dítěte (článek 12). Děti mají také právo být při využívání svých práv vedeny pečovateli, rodiči a členy komunity, a to v souladu se svými rozvíjejícími se schopnostmi (článek 5). Tento přístup zaměřený na práva dětí je holistický a klade důraz na podporu silných stránek a zdrojů dítěte samotného a sociálních systémů, kterých je dítě součástí, tedy rodiny, školy, komunity, institucí a náboženských a kulturních systémů.

52. Článek 2 (Nediskriminace): Výbor zdůrazňuje, že smluvní státy musí přijmout opatření k zajištění, aby všechny děti měly příležitost realizovat svá práva vyplývající z ustanovení článku 31, aniž by byla vystavena jakékoli diskriminaci bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženské vyznání, politické nebo jiné názory, etnický nebo společenský původ, majetek, postižení, rodový nebo jiný stav dítěte, jeho rodičů nebo zákonných pěstounů. Sem patří diskriminace založená na předsudcích vůči komerčně sexuálně vykořisťovaným dětem, dětem na ulicích, dětem ve střetu se zákonem nebo na základě oblékání a chování dítěte. Smluvní státy musí řešit diskriminaci zranitelných nebo znevýhodněných skupin dětí dle informací z odstavce 61(g) tohoto všeobecného komentáře a musí vynaložit proaktivní snahu k zajištění, aby dětem bylo zaručeno jejich právo na ochranu na rovném základě s ostatními dětmi.

53. Článek 3 (Nejlepší zájmy dítěte): Výbor zdůrazňuje, že interpretace nejlepších zájmů dítěte musí být v souladu s Úmluvou jako celkem, a to včetně povinnosti chránit dítě před všemi formami násilí. Poukaz na nejlepší zájem dítěte nelze použít k omluvení obvyklých metod používání tělesných trestů a dalších forem krutého nebo ponižujícího trestání, které jsou v konfliktu s lidskou důstojností dítěte a jeho právem na fyzickou integritu. Názor dospělého na nejlepší zájmy dítěte nemůže převážit povinnost respektovat všechna práva dítěte zaručená Úmluvou. Výbor pak připomíná, že nejlepším zájmům dítěte nejvíce prospěje toto:

a) Prevence všech forem násilí a propagace pozitivní výchovy, důraz na potřebu primární prevence v národních koordinačních strukturách.

b) Adekvátní investice do lidských, finančních a technických zdrojů určených pro implementaci systému ochrany a podpory dítěte založeného na respektování práv dětí.

54. Článek 6 (Právo na život, zachování života a rozvoj): Ochrana před všemi formami násilí nesmí být uvažována jen v otázce práva na „život“ a „zachování života“, ale také s ohledem na jejich právo „rozvoje“. Článek musí být vykládán s celkovým cílem ochrany dětí: Povinnosti smluvních států proto obsahují komplexní ochranu před násilím a vykořisťováním, které by mohlo ohrozit právo dítěte na život, přežití a rozvoj. Výbor očekává, že smluvní státy budou interpretovat „rozvoj“ v nejširším smyslu jako holistický koncept respektující fyzický, duševní, duchovní, morální, psychologický a sociální rozvoj dítěte. Implementační opatření by měla být zaměřena na dosažení optimálního rozvoje pro všechny děti.

55. Článek 12 (Právo být vyslechnut): Výbor je toho názoru, že dětská participace posiluje ochranu a ochrana dětí je klíčem k participaci. Právo dítěte být vyslechnuto začíná již ve velmi útlém věku, kdy jsou malé děti obzvláště zranitelné násilím. Dětské názory musí být povinně vítány a musí jim být věnována pozornost v každém kroku procesu ochrany dětí. Právo dítěte být vyslechnuto má zvláštní důležitost v situacích, kde se vyskytne násilí (viz všeobecný komentář č. 12 Výboru, odstavec 118 ff). S ohledem na rodinu a výchovu dítěte Výbor vyjádřil, že toto právo hraje preventivní roli v boji se všemi druhy násilí doma a v rodině. Výbor pak také zdůrazňuje důležitost zapojení dětí do rozvoje preventivních strategií ve školách a vůbec, obzvláště pak strategií zaměřených na prevenci šikany a dalších forem násilí ve škole. Měly by být podporovány iniciativy a programy, které napomáhají posilovat vlastní schopnosti dítěte a eliminují násilí. Prožitek násilí je nutně oslabující, a tak je nezbytné přijmout citlivá opatření, která se budou pozitivně podílet na zotavení a reintegraci dětí prostřednictvím pečlivě promyšlené participace. Výbor poukazuje na překážky, kterým musí v rámci participace čelit zejména utlačované a/nebo diskriminované skupiny. Řešení těchto překážek je zvláště důležité pro ochranu dětí, protože děti jsou často mezi těmi, na koho násilí dopadá nejhůře.

56. Následující dva články Úmluvy mají navíc všeobecnou platnost, a proto jsou pro implementaci článku 19 nesmírně důležité.

57. Článek 4 (Vhodná opatření): Článek 4 zavazuje smluvní státy k přijetí všech vhodných opatření k implementaci práv Úmluvy, a to včetně článku 19. Při aplikaci článku 4 Úmluvy je nutné vzít v potaz, že článek 19 o právu na ochranu před všemi formami násilí je občanským právem a svobodou. Implementace článku 19 je tedy okamžitou a bezpodmínečnou povinností všech smluvních států. Článek 4 uvádí, že ať už jsou ekonomické okolnosti jakékoli, smluvní státy musí přijmout veškerá možná opatření k zajištění realizace práv dítěte se zvláštním důrazem na nejvíce znevýhodněné skupiny. Článek zdůrazňuje, že je nutné využít dostupné zdroje na maximum (viz všeobecný komentář č. 5 Výboru).

58. Článek 5 (Vedení a výchova v souladu s rozvíjejícími se schopnostmi): Implementace článku 19 vyžaduje uznání a podporu hlavní role rodičů, širších rodin, zákonných opatrovníků a členů komunity při péči a ochraně dětí a při prevenci násilí. Tento přístup je konzistentní s článkem 5, který vyžaduje respektování zodpovědností, práv a povinností pečovatелů při zabezpečování orientace a usměrňování dítěte při výkonu jeho práv podle Úmluvy (včetně článku 19) v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi. Viz také odstavec 61(d) o hlavní roli rodin v kontextu národních koordinačních struktur a další články relevantní pro rodiny.

59. Další důležité články: Úmluva obsahuje několik článků, které se explicitně nebo implicitně týkají násilí a ochrany dětí. Článek 19 by měl být čten souběžně s těmito dalšími články. Tyto komplexní reference demonstrují potřebu řešit vsudypřítomné ohrožení

implementace práv dítěte ze strany všech forem násilí a zajistit ochranu dětí ve všech životních a rozvojových situacích.

VI. NÁRODNÍ KOORDINAČNÍ RÁMEC PRO NÁSILÍ VŮČI DĚTEM

60. Po národních akčních plánech: Výbor si je vědom, že řada smluvních států přijala národní akční plány k implementaci práv dítěte, ve kterých jsou obsažena opatření pro zákaz, prevenci a eliminaci všech forem násilí vůči dětem. Takové akční plány sice napomáhají lepšímu uplatňování práv ze strany dětí, nicméně s jejich implementací, monitorováním, vyhodnocením a návazností je řada problémů. Například jim často chybělo propojení s celkovou rozvojovou politikou a programovými, rozpočtovými a koordinačními mechanismy. Za účelem vytvoření spolehlivějšího a flexibilnějšího nástroje navrhuje Výbor zřídit „koordinační strukturu proti násilí vůči dětem“ pro všechna opatření založená na respektování práv dětí za účelem ochrany dětí před všemi formami násilí a k posílení ochranného prostředí.⁴⁴ Takovouto „koordinační strukturu“ lze použít namísto národních akčních plánů, pokud takové plány zatím neexistují, nebo pokud se neosvědčily. V případech, kde jsou národní akční plány již efektivně zavedeny, může „koordinační struktura“ přesto jejich snahu podpořit, stimulovat diskusi a vygenerovat nové nápady a zdroje pro vylepšení jejich fungování.

61. Národní koordinační struktura proti násilí vůči dětem: Tato „koordinační struktura“ může poskytnout společný referenční rámec a mechanismus ke komunikaci mezi vládními ministerstvy. Bude k dispozici také představitelům státu a občanské společnosti na všech úrovních s ohledem na potřebná opatření v každé fázi intervence v souladu s článkem 19. Struktura může posílit flexibilitu a kreativitu a umožnit vývoj a implementaci iniciativ vedených současně vládou i komunitou, které však budou zaneseny do zastřešující kohezí a koordinované struktury. V předchozích doporučeních a všeobecných komentářích, včetně všeobecného komentáře č. 5 o obecných opatřeních pro implementaci, Výbor již smluvní státy vyzval k vyvinutí plánů a strategií pro konkrétní aspekty Úmluvy (například se jedná o justiční systém pro děti v raném dětství). V tomto kontextu Výbor doporučuje zřízení národní koordinační struktury na ochranu před všemi formami násilí včetně komplexních preventivních opatření.

62. Různá startovní místa: Výbor uznává, že ochrana dětí před všemi formami násilí je ve většině zemí velmi složitý problém a že smluvní státy vytvářejí a implementují opatření z velmi odlišných startovních pozic v ohledu na stávající právní, ústavní a služební infrastruktury, kulturní zvyky a profesionální kompetence a také s ohledem na úroveň zdrojů.

Proces vývoje národní koordinační struktury: Pro koordinační strukturu zajišťující svobodu před všemi druhy násilí neexistuje žádný univerzální model. Některé země investovaly do diskrétního systému ochrany dětí, přičemž jiné státy daly při implementaci práv dětí přednost integraci ochranných problémů do systémů hlavního proudu. Zkušenosti ukazují, že *proces* vývoje systému je pro úspěšné nasazení nezbytný. K zajištění participace a osvojení ze strany vedoucích představitelů všech zainteresovaných skupin bude zapotřebí dovedné vedení. O moderování se bude muset patrně postarat multidisciplinární pracovní skupina s odpovídající rozhodovací pravomocí, která se bude pravidelně scházet, a nebudou jí chybět ambice. Systém prevence a ochrany před všemi druhy násilí by měl navazovat na existující formální a neformální struktury, služby a organizace. Měly by být odhaleny a zaceleny mezery na základě povinností stanovených v článku 19, Úmluvě vůbec i v ostatních mezinárodních a regionálních lidskoprávních smlouvách. Podporu a vedení lze vyhledat také ve studii OSN o

⁴⁴ Viz také překlenovací doporučení č. 1 ze zprávy nezávislého experta ke studii OSN o násilí páchaném na dětech (A/61/299), odstavec 96.

násilí, v tomto všeobecném komentáři a v dalších implementačních oporách. Národní plánování by mělo být transparentní a inkluzivní proces zcela přístupný pro veřejnost a měla by se na něm podílet vláda, nevládní organizace, výzkumní a profesionální experti, rodiče i děti. Plánování by mělo být dostupné a pochopitelné pro děti i dospělé. Národní koordinační struktura by měla být plně financována z národního rozpočtu na děti, a to včetně nákladů na lidské a technické zdroje.

63. Prvky, které je nutné dostat do národních koordinačních struktur: Následující prvky se musí projevit napříč opatřeními (legislativními, administrativními, sociálními a vzdělávacími) a napříč fázemi zásahu (od prevence přes zotavení až po reintegraci):

a) Přístup založený na právech dětí: Tento přístup je založený na definici dítěte jako držitele práv, nikoli jako příjemce dobrovolných činností ze strany dospělých. Zahrnuje respekt a nabádá ke konzultacím, spolupráci a zapojení dítěte do návrhu, implementace, monitorování a vyhodnocování koordinační struktury a jejích konkrétních opatření, přičemž bere v potaz věk a rozvíjející se schopnosti dítěte nebo dětí.

b) Genderové rozměry násilí vůči dětem: Smluvní státy by měly zajistit, aby politiky a opatření braly v potaz různá rizika, kterým čelí dívky a chlapci s ohledem na různé formy násilí v různých prostředích. Smluvní státy by měly řešit všechny formy genderové diskriminace v rámci komplexní strategie prevence násilí. Sem patří řešení genderových stereotypů, nevyváženost moci, nerovnost a diskriminace, která podporuje a omlouvá použití násilí a nátlaku v domovech, ve školách, ve vzdělávacích institucích, v komunitách, na pracovišti, na úřadech a ve společnosti jako celku. Muži a chlapci musí být aktivně oslovoováni jako strategičtí partneři a spojenci a společně se ženami a dívkami musí získat příležitost ke zvýšení vzájemného respektu. Všichni musí pochopit, jak zastavit diskriminaci na základě pohlaví a její násilné projevy.

c) Primární (obecná) prevence: Podrobnosti viz odstavec 39 tohoto všeobecného komentáře.

d) Primární postavení rodin ve strategiích péče a ochrany dítěte⁴⁵: Rodiny (včetně širších rodin a dalších forem rodině podobných zřízení) mají největší potenciál při ochraně dětí a prevenci násilí. Rodiny také mohou děti podporovat a posilovat jejich sebeobrannou schopnost. Potřeba posílit rodinný život, podpořit rodiny a pracovat s rodinami, které čelí problémům, proto musí být prioritou činnosti na ochranu dětí v každé fázi zásahu, obzvláště pak při prevenci (prostřednictvím zajištění kvalitní péče) a při brzkých zásazích. Výbor ale také uznává, že k velkému množství násilí zažívaného dětmi, včetně sexuálního týrání, dochází v rodinném kontextu, a proto zdůrazňuje potřebu zasahovat v rodinách, pokud jsou děti vystaveny násilí ze strany ostatních členů rodiny.

e) Odolnost a ochranné prvky: Je velmi důležité rozeznat odolné a ochranné prvky, tzn. vnitřní a vnější síly a opory, které posílí osobní bezpečnost a sníží možnosti týrání a jeho negativního dopadu. Mezi ochranné faktory patří stabilní rodiny, pečující výchova ze strany dospělých, kteří plní fyzické a psychologické potřeby dítěte, pozitivní a nenásilné ukázkování, bezpečné pouto dítěte k nejméně jednomu dospělému, podporující vztah s vrstevníky a dalšími lidmi (včetně učitelů), sociální prostředí podporující prospolečenské, nenásilné a nediskriminační chování, vysoká úroveň komunitní sociální soudržnosti, živoucí sociální sítě a sousedské vztahy.

f) Rizikové faktory: Je nutné přijmout proaktivní a cílená opatření, která zajistí snížení rizikových faktorů, kterým mohou být jednotlivé děti nebo skupiny dětí vystaveny v obecném i užším kontextu. Patří sem rizikové faktory na straně rodičů, například užívání nelegálních

⁴⁵ Viz pokyny OSN k náhradní péči o děti, (A/RES/64/142), 24. února 2010

látek, problémy s duševním zdravím a sociální izolací a pak rodinné rizikové faktory, například chudoba, nezaměstnanost, diskriminace a opomíjení. Na univerzální úrovni jsou všechny děti mezi 0 a 18 lety považovány za zranitelné, a to dokud neukončí svůj nervový, psychologický, sociální a fyzický růst a vývoj. Miminka a malé děti jsou vystavené většímu riziku kvůli nevyspělosti svých mozků a naprosté závislosti na dospělých. Ohrožení jsou chlapci i dívky, ale násilí často má genderový podtext.

g) Děti v potenciálně nebezpečných situacích: Skupiny dětí, u kterých hrozí riziko vystavení násilí, mimo jiné zahrnují: děti žijící bez biologických rodičů v různých formách náhradní péče, děti bez rodného listu, děti na ulicích, děti v údajném nebo skutečném konfliktu se zákonem, děti s fyzickým nebo smyslovým postižením, děti s poruchou učení, děti s psychosociálními problémy a souběžnými, získanými a/nebo chronickými nemocemi nebo závažnými poruchami chování, děti původních obyvatel⁴⁶ a děti pocházející z etnických menšin, děti z minoritních náboženských nebo jazykových skupin, děti homosexuální nebo transsexuální, děti, kterým hrozí škodlivé tradiční praktiky, děti uzavírající brzké sňatky (zvláště dívky a zejména pak dívky v manželství z donucení), děti pracující v nebezpečných podmínkách včetně nejtěžších prací, děti, které jsou v pohybu jako migranti, běženci nebo děti, se kterými se obchoduje, děti, které již dříve násilí prožily, děti, které jsou svědky násilí doma a v komunitě, děti z dolních socio-ekonomických městských prostředí, kde jsou snadno k dispozici zbraně, drogy a alkohol, děti žijící v oblastech s vysokým výskytem nehod a katastrof nebo v toxických prostředích, děti ovlivněné HIV/AIDS a děti, které jsou samy HIV nakaženy, děti podvyživené, děti, o které se starají jiné děti, děti, které se samy starají o jiné děti a řídí domácnost, děti narozené rodičům, kteří jsou sami mladší 18 let, děti nechtěné, narozené předčasně nebo v rámci víceročet, děti hospitalizované s neadekvátním dohledem a bez kontaktu s pečovateli, děti vystavené informačním a komunikačním technologiím bez adekvátních pojištění, dohledu a možností se bránit. Děti v krizových situacích jsou zvláště zranitelné, pokud v důsledku sociálních a ozbrojených nepokojů, přírodních katastrof a dalších složitých a trvalých krizí selže sociální systém a děti jsou odloučeny od svých pečovateli, nebo jsou bezpečná a péči poskytující zařízení poškozená či dokonce zničená.

h) Alokace zdrojů: Lidské, finanční a technologické zdroje potřebné v různých sektorech je nutné v maximální možné míře rozdělit. Je nutné vyvinout a implementovat robustní monitorovací mechanismy, aby se zajistila zodpovědnost v otázce alokace rozpočtů a jejich efektivního využití.

ch) Koordinační mechanismy: Je nutné konkrétně načrtnout mechanismy, které zajistí efektivní koordinaci na centrální, regionální a místní úrovni, mezi jednotlivými sektory a v rámci občanské společnosti, a to včetně zahrnutí empirických komunitních výzkumů. Tyto mechanismy musí být podpořeny výše nastíněnými administrativními opatřeními.

i) Zodpovědnost: Je nutné zajistit, aby smluvní státy, národní a místní orgány a organizace a relevantní občanská sdružení proaktivně a kooperativně zaváděly a prosazovaly standardy, ukazatele, nástroje a systémy pro monitorování, měření a vyhodnocení míry splnění povinností a závazku k ochraně dětí před násilím. Výbor opakovaně vyjadřuje svou podporu systémům s jasnou zodpovědností, a to zejména na základě sběru a analýzy dat, ukazatelů, monitorování a vyhodnocení. Výbor také vyjadřuje podporu nezávislým lidskoprávním organizacím. Výbor doporučuje, aby smluvní státy publikovaly každoroční zprávu o

⁴⁶ V některých společnostech je hlavním důvodem pro odebírání domorodých dětí od rodin „zanedbávání“, nikoli „zneužívání“. Rodinné podpůrné služby, které zahrnují trestání, a zásahy, které přímo řeší příčinu problémů (například chudoba, bydlení a historické okolnosti), jsou často vhodnějším přístupem. Je nutné vyvinout konkrétní snahu k vyřešení diskriminace při zajišťování služeb a škály dostupných zásahů pro domorodce a další menšinové skupiny.

dosaženém pokroku v otázce zákazu, prevence a eliminace násilí. Tuto zprávu by pak měly postoupit do parlamentu ke zvážení a rozpravám, do kterých by se měly zapojit všechny zúčastněné strany a vyjádřit se ke všem obsaženým informacím.

VII. ZDROJE PRO IMPLEMENTACI A POTŘEBA MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

64. Povinnosti smluvních států: Ve světle povinností smluvních států vyplývajících mimo jiné z článků 4 a 19 Výbor usoudil, že omezené zdroje nemohou být omluvou toho, když smluvní stát nedokáže zajistit dostatečná opatření nutná k ochraně dětí. Smluvní státy jsou proto nabádány, aby přijaly komplexní, strategické a časově závazné koordinační struktury s cílem zajistit péči a ochranu dětí. Výbor pak zejména zdůrazňuje potřebu konzultovat vývoj těchto strategií, struktur a opatření s dětmi.

65. Zdroje podpory: V kontextu různých startovacích míst popsaných v odstavci 59 a na základě pochopení, že by primárním zdrojem financování strategií péče a ochrany dětí měly být rozpočty na národní a decentralizovaných úrovních, vyzývá Výbor smluvní státy ke zvážení možnosti mezinárodní spolupráce a vzájemné pomoci dle ustanovení z článků 4 a 45 Úmluvy. Výbor vyzývá následující partnery k finanční i technické podpoře programů pro ochranu dětí, a to včetně nákladů na školení, které zajistí komplexní splnění požadavků článku 19 a Úmluvy obecně⁴⁷: Smluvní státy zajišťující kooperaci, dárcovské instituce (včetně Světové banky, soukromých zdrojů a nadací), orgány a organizace OSN, další mezinárodní a regionální instituce a organizace. Tato finanční a technická podpora by měla být poskytována systematicky prostřednictvím silných a rovných partnerství na národní a mezinárodní úrovni. Ochranné programy založené na právech dítěte by měly být jednou z hlavních částí při zajišťování udržitelného rozvoje v zemích čerpajících mezinárodní pomoc. Výbor také v rámci postupu v tomto ohledu nabádá podobné orgány k pokračování ve spolupráci s Výborem, zvláštním zástupcem generálního tajemníka pro násilí vůči dětem a s dalšími mezinárodními a regionálními mechanismy pro obranu lidských práv.

66. Zdroje potřebné na mezinárodní úrovni: Na mezinárodní úrovni je nutné investovat do následujících oblastí a pomoci tak smluvním státům splnit povinnosti plynoucí z článku 19:

a) Lidské zdroje: zlepšení komunikace, spolupráce a výměny pracovníků mezi profesními asociacemi (např. orgány nebo instituce ve zdravotnictví, psychiatrii, sociální práci, právu, vzdělání, zneužívání dětí, akademické sféře, právech dětí), zlepšení komunikace a spolupráce v rámci skupin občanské společnosti a mezi nimi (např. výzkumné komunity, nevládní organizace, dětmi vedené organizace, organizace založené na víře, organizace lidí s postižením, komunitní a mládežnické skupiny a individuální experti zapojení do vývoje a výměny znalostí a postupů).

b) Finanční zdroje: zlepšení koordinace, monitorování a vyhodnocování dárcovské pomoci, další rozvoj finančních a lidských kapitálových analýz, aby mohli ekonomové, výzkumníci a smluvní státy plně změřit náklady na implementaci holistických systémů ochrany dětí (s důrazem na primární prevenci) oproti nákladům na zvládání přímých a nepřímých (včetně mezigeneračních) dopadů násilí na jedince, komunitu, národní a mezinárodní úroveň.

⁴⁷ Viz všeobecný komentář č. 5 (odstavce 61, 62 a 64) o potřebě rozšířit práva dětí do mezinárodní a technické spolupráce. Za účelem splnění těchto koordinačních a kooperačních potřeb v rámci implementace Úmluvy bude nutné zajistit alokaci značné části mezinárodní pomoci pro děti. Je nutné vypracovat strategické plány pro snižování chudoby a sektorové přístupy k vývoji tak, aby se zachovalo jasné zaměření na práva dětí.

Mezinárodní finanční instituce by pak měly přehodnotit svou politiku a činnosti při zvážení jejich dopadu na děti.⁴⁸

c) Technické zdroje: ukazatele založené na důkazech, systémy, modely (včetně modelové legislativy), nástroje, pokyny, protokoly a standardní postupy k využívání v rámci komunit a profesionály s vedením při jejich adaptaci pro různé kontexty, platforma pro systematické sdílení a přístup k informacím (znalosti a praxe), univerzálně prosazovaná čistota a transparentnost financování práv dětí a ochrany dětí, monitorování výsledků ochrany dětí během kolísajících ekonomických cyklů a složitých okolností (časem by měla být zřízena technická pomoc díky školení založeným na informacích, a modelech).

67. Regionální a mezinárodní přeshraniční spolupráce: Kromě pomoci s rozvojem je nutné navázat spolupráci i v otázkách přeshraniční ochrany dětí. Jedná se například o případy přeshraničního pohybu dětí, ať už s doprovodem nebo v rámci rodiny, dobrovolného či pod nátlakem (např. kvůli válce, hladomoru, přírodní katastrofě nebo epidemii), kdy dětem hrozí riziko újmy, případy přeshraničního pašování dětí na práci, kvůli sexuálnímu vykořisťování, adopci, odběru tělesných orgánů nebo k jiným účelům, případy přeshraničních konfliktů, které ohrožují bezpečnost dítěte a jeho přístup k ochranným systémům, přestože se dítě stále nachází v zemi původu, a případy katastrof, které zasáhnou několik zemí současně. Je nutné zavést specifickou legislativu, politiku a programy a navázat partnerství tak, aby bylo možné řešit problémy ochrany dětí i přes hranice (např. v případech kyberšikany a přeshraničního stíhání osob zneužívajících děti při cestování a turistice a v případech převaděčů rodin a dětí), ať už se děti nacházejí v tradičních pečovatelských uspořádáních, nebo pokud je pečovatelem de facto stát, tedy jako v případě dětí bez doprovodu.

⁴⁸ Zpráva nezávislého experta ke studii OSN o násilí páchaném na dětech (A/61/299), odstavec 117.



Úmluva o právech dítěte

Distr.: všeobecná
29. května 2013

Jazyk původního dokumentu:
angličtina

Výbor pro práva dětí

**IX. OBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 14 Z ROKU 2013 K PRÁVU DÍTĚTE NA
UPLATŇOVÁNÍ JEHO NEJLEPŠÍHO ZÁJMU JAKO PŘEDNÍHO HLEDISKA
(ČL. 3 Odst. 1)***

* Přijat Výborem na jeho šedesáté druhé schůzi (14. ledna – 1. února 2013).

OBSAH

	<i>Strana</i>
I. Úvod	116
A. Nejlepší zájem dítěte: právo, zásada a procesní pravidlo	116
B. Struktura.....	117
II. Cíle.....	117
III. Povaha a rozsah závazků států, které jsou smluvními stranami Úmluvy	118
IV. Právní analýza a vztah k obecným principům Úmluvy.....	119
A. Doslovný rozbor článku 3, odstavce 1	119
1. „Při jakékoli činnosti týkající se dětí“	119
2. „Veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány“	120
3. „Nejlepší zájem dítěte“	122
4. „Musí být předním hlediskem“	122
B. Nejlepší zájem dítěte a souvislosti s jinými obecnými principy Úmluvy.....	123
1. Nejlepší zájem dítěte a právo na ochranu před diskriminací (čl. 2)	123
2. Nejlepší zájem dítěte a právo na život, zachování života a rozvoj (čl. 6)	123
3. Nejlepší zájem dítěte a právo být vyslyšeno (čl. 12).....	123
V. Realizace: posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte	124
A. Posuzování a určování nejlepšího zájmu	124
1. Faktory, které musí být zohledněny při posuzování nejlepšího zájmu dítěte.....	125
2. Vyváženost faktorů při posuzování nejlepšího zájmu	129
B. Procesní záruky zajišťující realizaci nejlepšího zájmu dítěte	130
VI. Šíření	133

„Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“

Úmluva o právech dítěte (čl. 3 odst. 1)

I. ÚVOD

A. Nejlepší zájem dítěte: právo, zásada a procesní pravidlo

1. Článek 3 odstavec 1 Úmluvy o právech dítěte zakotvuje právo dítěte na to, aby při všech činnostech nebo rozhodnutích, které se ho týkají, ať už se uskutečňují ve veřejné nebo soukromé sféře, byl posouzen a jako přední hledisko uplatněn jeho nejlepší zájem. Dále vyjadřuje jednu ze základních hodnot Úmluvy. Výbor pro práva dětí (dále jen Výbor) označil článek 3 odstavec 1 za jednu ze čtyř obecných zásad Úmluvy pro výklad a realizaci všech práv dítěte,⁴⁹ a používá jej jako dynamický koncept, který je nutno vždy posuzovat s ohledem na konkrétní situaci.

2. Koncept „nejlepšího zájmu dítěte“ není nový. Byl vytvořen před přijetím Úmluvy a byl zakotven již v Deklaraci práv dítěte z roku 1959 (odst. 2), v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen (čl. 5 písm. b) a 16 odst. 1 písm. d)) a rovněž v místních předpisech a v mnoha národních a mezinárodních normách.

3. Úmluva výslovně odkazuje na nejlepší zájem dítěte i v dalších člancích: článek 9: oddělení od rodičů, článek 10: spojení rodiny, článek 18: rodičovská odpovědnost, článek 20: zbavení rodinného prostředí a náhradní péče, článek 21: osvojení, článek 37 c): oddělení od dospělých v detenci, článek 40 odstavec 2 b) pododstavec (iii): procesní záruky, jež zahrnují přítomnost rodičů dítěte na soudních jednáních v trestních věcech týkajících se obviněného dítěte. Odkaz na nejlepší zájem dítěte se rovněž vyskytuje v Opčním protokolu k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii (preambule a čl. 8) a v Opčním protokolu k Úmluvě o právech dítěte zakládající postup předkládání oznámení (preambule a čl. 2 a 3).

4. Cílem konceptu nejlepšího zájmu dítěte je zajistit plný a účinný výkon všech práv obsažených v Úmluvě a všestranný rozvoj dítěte.⁵⁰ Výbor již upozornil⁵¹ na to, že „úsudek dospělé osoby ohledně nejlepšího zájmu dítěte nesmí převážet nad povinností respektovat všechna práva dítěte vyplývající z Úmluvy.“ Výbor dále připomíná, že není stanovena hierarchie práv zakotvených v Úmluvě; všechna práva obsažená v Úmluvě jsou v „nejlepším zájmu dítěte“ a žádné právo nelze dítěti odeprít na základě negativního výkladu nejlepšího zájmu dítěte.

5. Úplná aplikace konceptu nejlepšího zájmu dítěte vyžaduje vytvoření přístupu založeného na právech za účasti všech aktérů k zajištění všestranné tělesné, psychologické, morální a duchovní integrity dítěte a podpory jeho lidské důstojnosti.

6. Výbor zdůrazňuje, že nejlepší zájem dítěte je tříslůžkový koncept:

⁴⁹ Odst. 2 Obecného komentáře Výboru č. 5 z roku 2003 o obecných opatřeních při implementaci Úmluvy o právech dítěte a odst. 2 Obecného komentáře č. 12 z roku 2009 o právu dítěte být slyšeno.

⁵⁰ Výbor očekává, že státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, budou vykládat rozvoj jako „holistický koncept, zahrnující tělesný, duševní, duchovní, morální, psychologický a sociální rozvoj“ (obecný komentář č. 5, odst. 12)

⁵¹ Odst. 61 Obecného komentáře č. 13 z roku 2011 o právu na ochranu před všemi formami násilí.

a) Hmotné právo: Právo dítěte na to, aby při zvažování různých zájmů s cílem učinit rozhodnutí o sporných otázkách byl vždy posouzen a jako přední hledisko uplatněn jeho nejlepší zájem, a záruka, že toto právo bude realizováno ve všech případech, kdy má být přijato rozhodnutí týkající se konkrétního dítěte, skupiny blíže určených nebo neurčených dětí nebo dětí obecně. Článek 3 odstavec 1 stanoví vnitřní závazek pro všechny smluvní strany, je přímo aplikovatelný a může být uplatněn v soudním řízení.

b) Základní zásada interpretace práva: Pokud určité právní ustanovení umožňuje více výkladů, měl by být zvolen výklad, který účinně naplňuje nejlepší zájem dítěte. Základním interpretačním rámcem jsou práva zakotvená v Úmluvě a jejích Opčních protokolech.

c) Procesní pravidlo: Kdykoli má být učiněno rozhodnutí, které ovlivní konkrétní dítě, skupinu blíže určených nebo neurčených dětí nebo děti obecně, musí tento rozhodovací proces zahrnovat vyhodnocení možného (pozitivního i negativního) dopadu takového rozhodnutí na toto dítě nebo děti. Posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte vyžaduje procesní záruky. Z odůvodnění rozhodnutí musí dále být zřejmé, že toto právo bylo výslovně zohledněno. V tomto ohledu jsou smluvní strany povinny vysvětlit, jak bylo toto právo při rozhodování respektováno, tedy co bylo v daném případě konkrétně posouzeno jako nejlepší zájem dítěte, na jakých kritériích je rozhodnutí založeno a jak byl nejlepší zájem dítěte poměřen s jinými hledisky, ať již se jednalo o obecné koncepční otázky nebo jednotlivé případy.

7. V tomto obecném komentáři zahrnuje termín „nejlepší zájem dítěte“ všechny tři výše popsané aspekty.

B. Struktura

8. Rozsah tohoto obecného komentáře se omezuje na článek 3 odstavec 1 Úmluvy a nezahrnuje článek 3 odstavec 2, který se týká blaha dítěte, ani článek 3 odstavec 3, který stanoví, že povinnost smluvních stran zajistit, aby instituce, služby a zařízení pro děti odpovídaly stanoveným standardům, a aby existovaly mechanismy, které respektování těchto standardů zabezpečí.

9. Výbor stanoví cíle (kapitola II) tohoto obecného komentáře a popisuje povahu a rozsah povinností států, které jsou stranami Úmluvy (kapitola III). Dále předkládá právní analýzu článku 3 odstavce 1 (kapitola IV) a ukazuje souvislosti s jinými obecnými principy Úmluvy. Kapitola V je věnována realizaci principu nejlepšího zájmu dítěte v praxi a kapitola VI přináší návod k šíření tohoto obecného komentáře.

II. CÍLE

10. Tento obecný komentář si klade za cíl zajistit, aby smluvní strany Úmluvy uplatňovaly a respektovaly nejlepší zájem dítěte. Definuje požadavky pro jeho řádné posouzení, zejména v soudních a správních rozhodnutích i při jiných činnostech týkajících se dítěte jako jednotlivce a ve všech fázích přijímání zákonů, politik, strategií, programů, plánů, rozpočtů, zákonodárných a rozpočtových iniciativ a směrnic – tedy všech prováděcích opatřeních – týkajících se dětí obecně nebo určité skupiny dětí. Výbor očekává, že tento obecný komentář poskytne návod pro rozhodování všem osobám, které přicházejí do styku s dětmi, včetně rodičů a jiných pečujících osob.

11. Nejlepší zájem dítěte je dynamický koncept, který zahrnuje různé otázky, které se neustále vyvíjejí. Tento obecný komentář se snaží poskytnout rámec pro posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte, nikoli nařizovat, co je nejlepší pro dítě v jakékoli situaci a čase.

12. Hlavním cílem tohoto obecného komentáře je posílit pochopení a uplatňování práva dětí na to, aby jejich nejlepší zájem byl posuzován a uplatněn jako přední hledisko nebo, v některých případech, jako hledisko nejvyšší (viz odstavec 38). Jeho hlavním cílem je podpořit skutečnou změnu v postojích vedoucí k plnému respektování dětí jako držitelů práv. Přesněji řečeno, to má důsledky na:

- a) vypracování všech prováděcích opatření přijatých vládami;
- b) jednotlivá rozhodnutí přijímaná justičními nebo správními orgány nebo veřejnými institucemi prostřednictvím zástupců, která se týkají jednoho nebo více určených dětí;
- c) rozhodnutí přijímaná subjekty občanské společnosti nebo soukromými institucemi, včetně ziskových a neziskových organizací, které poskytují služby týkající se dětí nebo mající vliv na děti;
- d) návod pro činnosti vykonávané osobami pracujícími s a pro děti, včetně rodičů a jiných pečujících osob.

III. POVAHA A ROZSAH ZÁVAZKŮ SMLUVNÍCH STRAN

13. Každá smluvní strana je povinna respektovat a uplatňovat právo dítěte, aby byl posouzen a jako přední hledisko uplatněn jeho nejlepšího zájem, a má závazek učinit všechna potřebná, záměrná a konkrétní opatření směřující k plnému uplatňování tohoto práva.

14. Článek 3 odstavec 1 stanoví rámec se třemi různými typy závazků smluvních stran:

- a) závazek zajistit, aby nejlepší zájem dítěte byl *přiměřeně začleněn a důsledně uplatňován* při veškeré činnosti vykonávané veřejnou institucí, zejména při veškerých prováděcích opatřeních, správních a soudních řízeních, která se přímo nebo nepřímo týkají dětí;
- b) závazek zajistit, aby u všech soudních a správních rozhodnutí i v politikách a právních předpisech týkajících se dětí bylo zřejmé, že předním hlediskem byl nejlepší zájem dítěte. To zahrnuje povinnost popsat, jak byl nejlepší zájem dítěte zkoumán a posuzován a jaká důležitost mu byla při rozhodování přisouzena;
- c) závazek zajistit, aby nejlepší zájem dítěte byl posuzován a jako přední hledisko uplatněn při rozhodnutích a činnostech v soukromé sféře, včetně institucí poskytujících služby, nebo jiného soukromého subjektu nebo instituci, jejíž rozhodnutí se týkají nebo mají vliv na děti.

15. V zájmu zajištění souladu by smluvní strany měly přijmout několik prováděcích opatření podle článků 4, 42 a 44 odstavec 6 Úmluvy a zajistit, aby nejlepší zájem dítěte byl předním hlediskem při veškeré činnosti, včetně:

- a) revize, v případě potřeby změny vnitrostátních právních předpisů a jiných pramenů práva tak, aby do nich byl začleněn článek 3 odstavec 1 a aby bylo zajištěno, že požadavek posoudit nejlepší zájem dítěte bude zohledněn a realizován jako hmotné právo i jako procesní pravidlo ve všech vnitrostátních zákonech a nařízeních, v právních předpisech krajů a obcí, v normách upravujících fungování soukromých nebo státních institucí poskytujících služby nebo majících vliv na děti, a v soudních a správních řízeních na jakékoli úrovni;
- b) prosazování nejlepšího zájmu dítěte při koordinaci a realizaci politik na národní, regionální nebo místní úrovni;

- c) zavádění mechanismů a postupů pro stížnosti, prostředky k nápravě nebo náhradě s cílem plně uplatnit právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl přiměřeně začleněn a trvale uplatňován ve všech prováděcích opatřeních, správních a soudních řízeních, která se ho týkají nebo která jej ovlivňují;
- d) prosazování zájmu dítěte při rozdělování státních prostředků na programy a opatření, které jsou zaměřeny na uplatňování práv dítěte, a při činnostech s mezinárodní podporou nebo rozvojovou pomocí;
- e) zajistit při zavádění, kontrole a vyhodnocení sběru dat, aby byl nejlepší zájem dítěte výslovně vyložen a v případě potřeby podpořit výzkum v otázkách práv dítěte;
- f) poskytování informací a školení o článku 3 odstavci 1 a jeho použití v praxi všem osobám, které činí rozhodnutí, jež mají přímý nebo nepřímý vliv na děti, včetně odborníků a jiných osob pracujících pro a s dětmi;
- g) poskytování přiměřených informací dětem v jazyce, kterému rozumí, a jejich rodinám a pečujícím osobám tak, aby rozuměly rozsahu práva, které je chráněno podle článku 3 odstavce 1, stejně jako vytvoření nezbytných podmínek pro to, aby děti mohly vyjádřit svůj názor a zajištění, aby se jejich názorům přikládala odpovídající váha;
- h) boj proti všem negativním postojům a způsobům vnímání, které ztěžují plný výkon práva dítěte, aby byl posouzen a jako přední hledisko uplatněn jeho nejlepší zájem, pomocí komunikačních programů zapojujících hromadné sdělovací prostředky a sociální sítě i samotné děti, s cílem dosáhnout uznání dětí jako držitelů práv.

16. Při plném uplatňování nejlepšího zájmu dítěte je třeba mít na paměti tato kritéria:

- a) univerzálnost, nedělitelnost, vzájemnou závislost a provázanost práv dítěte,
- b) uznání dětí jako držitelů práv,
- c) globální charakter a dosah Úmluvy,
- d) závazek smluvních stran respektovat, chránit a naplňovat všechna práva obsažená v Úmluvě,
- e) krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé účinky činností týkajících se vývoje dítěte v čase.

IV. PRÁVNÍ ANALÝZA A SOUVISLOSTI S OBECNÝMI PRINCIPY ÚMLUVY

A. Právní analýza článku 3 odstavce 1

1. „Při jakékoli činnosti týkající se dětí“

- (a) „při jakékoli činnosti“

17. Článek 3 odstavec 1 má za cíl zajistit, že právo je zaručeno při všech rozhodnutích a činnostech týkajících se dětí. To znamená, že nejlepší zájem dítěte je nutno chápat jako přední hledisko při každé činnosti týkající se dítěte nebo dětí. Slovo „činnost“ nezahrnuje pouze rozhodnutí, ale rovněž všechny úkony, jednání, návrhy, služby, postupy a jiná opatření.

18. Nečinnost nebo selhání přijmout opatření nebo opomenutí jsou také „činnosti“, například pokud sociální úřady nepodniknou kroky k ochraně dětí před zanedbáváním nebo zneužíváním.

(b) „týkající se“

19. Právní povinnost se vztahuje na všechna rozhodnutí a činnosti, které přímo nebo nepřímo ovlivňují děti. Termín „týkající se“ tedy v první řadě odkazuje na opatření a rozhodnutí, která se přímo týkají dítěte, skupiny dětí nebo dětí obecně, a dále na jiná opatření, která působí na konkrétní dítě, skupinu dětí nebo děti obecně, i pokud nejsou přímými adresáty daného opatření. Jak je uvedeno v obecném komentáři č. 7 z roku 2005, takové činnosti zahrnují jak činnosti zaměřené na děti (týkající se například zdraví, péče nebo vzdělání), tak i činnosti, které kromě dětí zahrnují i jiné skupiny obyvatel (např. v oblasti životního prostředí, bydlení nebo dopravy) (odstavec 13 písm. b). Proto je třeba termín „týkající se“ chápat ve velice širokém smyslu.

20. V konečném důsledku všechny činnosti vykonávané státem ovlivňují určitý způsobem i děti. To neznamená, že každá činnost státu musí zahrnovat úplný a formální postup posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte. V situacích, kdy však rozhodnutí bude mít zásadní dopad na dítě nebo děti, je přiměřené zvýšit stupeň ochrany a použít podrobný postup k posouzení nejlepšího zájmu dítěte.

Pokud tedy jde o opatření, která nejsou přímo cílena na dítě nebo děti, bylo by potřeba pro řádné vyhodnocení vlivu dané činnosti na dítě nebo děti objasnit termín „týkající se“ s ohledem na okolnosti každého případu.

(c) „dětí“

21. Termín „dětí“ označuje bez jakékoli diskriminace v souladu s články 1 a 2 Úmluvy všechny osoby mladší 18 let nacházející se v působnosti smluvní strany.

22. Článek 3 odstavec 1 se týká dětí jako jednotlivců a stanoví povinnosti smluvních stran posuzovat nejlepší zájem dítěte a uplatňovat jej jako přední hledisko pro jednotlivá rozhodnutí.

23. Termín „dětí“ však naznačuje, že právo na řádné zohlednění nejlepšího zájmu dítěte se netýká pouze jednotlivých dětí, ale i dětí obecně nebo dětí jako skupiny. Smluvní strany proto mají povinnost posuzovat a jako přední hledisko uplatňovat nejlepší zájem dětí jako skupiny a dětí obecně při všech činnostech, které se jich týkají. To je zřejmé zejména u všech prováděcích opatření. Výbor⁵² zdůrazňuje, že nejlepší zájem dítěte je nutno vnímat jako kolektivní i individuální právo, a že při uplatňování tohoto práva ve vztahu ke skupině dětí náležejících k domorodému obyvatelstvu je třeba zvážit, jak toto právo souvisí s kolektivními kulturními právy.

24. Tím není řečeno, že při rozhodování, které se týká jednoho konkrétního dítěte, je nutno považovat jeho nejlepší zájem za stejný, jako je zájem dětí obecně. Článek 3 odstavec 1 spíše naznačuje, že nejlepší zájem dítěte musí být posuzován individuálně. Postupy pro stanovení nejlepšího zájmu konkrétního dítěte a dětí jako skupiny jsou obsaženy níže v kapitole V.

2. „Veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárními orgány“

25. Závazek států, které jsou stranami Úmluvy, řádně zvažovat nejlepší zájem dítěte, je komplexní závazek zahrnující všechna veřejná i soukromá zařízení sociální péče, soudy, správní a zákonodárské orgány, které pracují s dětmi nebo se týkají dětí. Ačkoli se článek 3

⁵² Obecný komentář č. 11 z roku 2009 o dětech náležejících k domorodému obyvatelstvu a o jejich právech podle článku 30 Úmluvy.

odstavec 1 nezmiňuje výslovně o rodičích, nejlepší zájem dítěte musí „být základním smyslem jejich péče“ (čl. 18 odst. 1).

a) „veřejná nebo soukromá zařízení sociální péče“

26. Tyto termíny by neměly být vykládány úzce ani omezeny na zařízení sociální péče *stricto sensu*, nýbrž by měly být chápány tak, že znamenají všechny instituce, jejichž práce a rozhodnutí ovlivňují děti a uplatňování jejich práv. Mezi tato zařízení patří nejen zařízení týkající se ekonomických, sociálních a kulturních práv (např. péče, zdraví, životní prostředí, vzdělávání, podnikání, volný čas a hra aj.), ale i zařízení zabývající se občanskými právy a svobodami (např. zápis narození na matrice, ochrana proti násilí ve všech prostředích, v nichž se dítě pohybuje, atd.). Soukromá zařízení sociální péče zahrnují organizace působící v soukromém sektoru – ziskové i neziskové – které hrají určitou roli při poskytování služeb nezbytně nutných pro uplatňování práv dětí, a které působí jménem státních služeb nebo vedle nich jako jejich alternativa.

b) „soudy“

27. Výbor zdůrazňuje, že termín „soudy“ zahrnuje veškerá soudní řízení, ve všech instancích – vedená profesionálními nebo laickými soudci – a veškeré procesy týkající se dětí, bez omezení. Zahrnuje i smírčí, mediační a arbitrážní řízení.

28. V trestních věcech se princip nejlepšího zájmu vztahuje na děti, které se dostaly do střetu se zákonem (tj. byly podezřelé, obviněné nebo byly uznány vinnými) nebo do styku se zákonem (jako oběti nebo svědkové), a dále na děti ovlivněné situací jejich rodičů, kteří se dostali do střetu se zákonem. Výbor⁵³ zdůrazňuje, že ochrana nejlepšího zájmu dítěte znamená, že tradiční cíle trestního soudnictví, jako je represe a trest, musí v případě dětských pachatelů ustoupit rehabilitačním a nápravným cílům soudnictví.

29. V občanských sporech může dítě hájit své zájmy přímo nebo prostřednictvím svého zástupce v případě určení otcovství, zneužívání nebo zanedbávání dítěte, znovusjednocení rodiny, narovnání aj. Dítě může být soudním řízením ovlivněno, například v řízeních vedených ve věci osvojení nebo rozvodu, při rozhodování ve věci svěřeni do péče, bydliště, styku nebo jiných otázek, které mají důležitý dopad na život a vývoj dítěte, nebo v řízeních vedených ve věci zneužívání nebo zanedbávání dětí. Soudy jsou povinny zajistit, aby při všech takových situacích a rozhodnutích procesní nebo hmotné povahy byl zohledněn nejlepší zájem dítěte, a musí prokazovat, že tak efektivně učinily.

c) „správní orgány“

30. Výbor zdůrazňuje, že rozsah rozhodnutí, která činí správní orgány na všech úrovních, je velmi široký, a že mimo jiné zahrnuje rozhodnutí týkající se vzdělání, péče, zdraví a životního prostředí, životních podmínek, ochrany, azylu, přistěhovalectví nebo přístupu ke státní příslušnosti. Jednotlivá rozhodnutí, která činí správní orgány v těchto oblastech, je nutno posuzovat a vést na základě nejlepšího zájmu dítěte, jako u všech prováděcích opatření.

(d) „zákonodárné orgány“

31. Rozšíření závazků smluvních stran na jejich „zákonodárné orgány“ jasně ukazuje, že článek 3 odstavec 1 se vztahuje na děti obecně, nikoli pouze na děti jako jednotlivce. Přijetí jakéhokoli právního předpisu i kolektivní úmluvy – jako jsou dvoustranné nebo vícestranné

⁵³ Odst. 10 Obecného komentáře č. 10 z roku 2007 k právům dítěte v soudnictví ve věcech mládeže.

obchodní nebo mírové smlouvy, které mají vliv na děti – by se mělo řídit nejlepším zájmem dítěte. Právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly posouzeny a uplatněny jako přední hledisko, by mělo být výslovně zakotveno ve všech příslušných právních předpisech, nikoli pouze v zákonech zaměřených výhradně na děti. Tento závazek se vztahuje i na schvalování rozpočtů, jejichž příprava a vypracovávání vyžaduje přijetí perspektivy nejlepšího zájmu dítěte, aby byly citlivé k právům dítěte.

3. „Nejlepší zájem dítěte“

32. Koncept nejlepšího zájmu dítěte je komplexní a jeho obsah je třeba určovat případ od případu. Výklad a realizace článku 3 odstavce 1, spolu s ostatními ustanoveními Úmluvy, umožní zákonodárci, soudci, správnímu, sociálnímu nebo vzdělávacímu orgánu tento koncept objasnit a konkrétně použít. Koncept nejlepšího zájmu dítěte je tedy flexibilní a přizpůsobitelný. Je třeba jej nastavit a definovat individuálně, podle konkrétní situace dítěte nebo dětí, kterých se týká, se zřetelem k jejich osobním souvislostem, situaci a potřebám. U jednotlivých rozhodnutí je nutno posuzovat a určovat nejlepší zájem dítěte ve světle specifických okolností konkrétního dítěte. U rozhodnutí týkajících se většího počtu dětí – jako jsou rozhodnutí zákonodárců – musí být nejlepší zájem dítěte posuzován a určován ve světle okolností konkrétní skupiny a/nebo dětí obecně. V obou případech by mělo posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte být prováděno s plným respektem k právům obsaženým v Úmluvě a v jejích Opčních protokolech.

33. Nejlepší zájem dítěte se uplatní ve všech věcech týkajících se dítěte nebo dětí, a zohledňuje se při řešení jakýchkoli případných rozporů mezi právy zakotvenými v Úmluvě nebo v jiných úmluvách o lidských právech. Je nutno věnovat pozornost zjišťování možných řešení, která jsou v nejlepším zájmu dítěte. To znamená, že smluvní strany jsou při přijímání prováděcích opatření povinny objasňovat nejlepší zájem dětí, včetně dětí v náročných životních situacích.

34. Flexibilita konceptu nejlepšího zájmu dítěte umožňuje, aby tento koncept reagoval na situaci jednotlivých dětí a rozvíjel poznatky o vývoji dítěte. Na druhé straně ponechává tato flexibilita prostor pro manipulaci; koncept nejlepšího zájmu dítěte byl například zneužíván vládami a jinými státními orgány k ospravedlňování rasistických politik, rodiči k obhajování jejich vlastních zájmů ve sporech o svěření dítěte do péče, nebo odborníky, kteří nechtějí být obtěžováni, a zavrhuje posuzování nejlepšího zájmu dítěte jako irelevantní nebo nedůležité.

35. Pokud jde o prováděcí opatření, zajištění toho, aby nejlepší zájem dítěte byl předním hlediskem v právních předpisech a při vytváření a zavádění politik na všech úrovních vlády, vyžaduje neustálý proces posouzení dopadů na práva dítěte (CRIA) za účelem předvídání dopadu jakéhokoli navrhovaného zákona, politiky nebo přidělení rozpočtových prostředků na děti a uplatňování jejich práv, a hodnocení dopadu na dětská práva za účelem vyhodnocení reálného dopadu jejich uskutečnění.⁵⁴

4. „Musí být předním hlediskem“

36. Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při přijímání všech prováděcích opatření. Slova „musí být“ ukládají smluvním stranám zásadní právní závazek, a znamenají, že státy nemají možnost se rozhodnout na základě vlastního uvážení, zda nejlepší zájem dítěte bude posuzován a zda mu bude přikládána dostatečná váha jako přednímu hledisku při jakékoli činnosti či nikoli.

⁵⁴ Odst. 45 Obecného komentáře č. 5 z roku 2003 k obecným opatřením implementace Úmluvy o právech dítěte.

37. Výraz „přední hledisko“ znamená, že nejlepší zájem dítěte nesmí být posuzován na stejné úrovni jako všechna ostatní hlediska. Tato silná pozice je ospravedlněna zvláštní situací dítěte: závislost, zralost, právní postavení a často i absence hlasu. Děti mají menší šanci než dospělí, aby přesvědčily o svých zájmech, a osoby zapojené do rozhodnutí, které se jich týká, si musí být jejich zájmů výslovně vědomy. Pokud zájem dětí není zdůrazňován, má sklon být přehlížen.

38. Nejlepší zájem dítěte je dále posílen ve věcech osvojení (čl. 21). Nemá zde být jen „předním hlediskem“, ale „prvořadým hlediskem“. Nejlepší zájem dítěte má být opravdu určujícím faktorem při přijímání rozhodnutí ve věci osvojení, ale i v jiných záležitostech.

39. Protože se však článek 3 odstavec 1 vztahuje na širokou škálu situací, Výbor uznává, že při jeho uplatňování je potřebná určitá flexibilita. Nejlepší zájem dítěte by se poté, co je posouzen a určen, mohl dostat do střetu s jinými zájmy nebo právy (např. jiných dětí, veřejnosti, rodičů atd.). Případné střety mezi nejlepším zájmem dítěte posouzeným u jednotlivce a zájmem skupiny dětí nebo dětí obecně je třeba řešit případ od případu, pečlivě vyvažovat mezi zájmy všech stran a hledat přijatelný kompromis. Stejně je třeba postupovat, pokud jsou práva jiných osob v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. V případě, že sladění není možné, budou muset orgány a osoby s rozhodovací pravomocí analyzovat a zvažovat práva všech zainteresovaných stran, přičemž musí mít na paměti, že právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl uplatněn jako přední hledisko, znamená, že nejlepší zájem dítěte má vysokou prioritu a není tedy jen jedním z mnoha hledisek. Větší důležitost proto musí být přikládána řešení, které bude nejlepší pro dítě.

40. Závazek nahlížet na nejlepší zájem dítěte jako na „přední“ vyžaduje uvědomění si místa, které zájmu dítěte náleží při všech činnostech, a ochotu dát tomuto zájmu za všech okolností přednost, a to zejména v situacích, kdy příslušná činnost má nezpochybnitelný vliv na děti, kterých se týká.

B. Nejlepší zájem dítěte a vztah k jiným obecným principům Úmluvy

1. Nejlepší zájem dítěte a právo nebyt diskriminován (čl. 2)

41. Právo nebyt diskriminován není pasivní závazek zakazující všechny formy diskriminace při uplatňování práv daných Úmluvou, ale rovněž vyžaduje přiměřená proaktivní opatření, která mají státy přijmout, aby zajistily efektivní rovné příležitosti všech dětí požívat práv vyplývajících z Úmluvy. To může vyžadovat pozitivní opatření zaměřená na nápravu situace skutečné nerovnosti.

2. Nejlepší zájem dítěte a právo na život, zachování života a rozvoj (čl. 6)

42. Státy musí vytvářet prostředí, které respektuje lidskou důstojnost a zajišťuje všestranný rozvoj každého dítěte. Při posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte musí stát zajistit úplné dodržování jeho práva na život, zachování života a rozvoj.

3. Nejlepší zájem dítěte a právo být slyšen (čl. 12)

43. Hodnocení nejlepšího zájmu dítěte musí zahrnovat respektování práva dítěte svobodně vyjadřovat své názory a jeho názorům musí být přikládána náležitá váha ve všech otázkách týkajících se tohoto dítěte. To je jasně stanoveno v Obecném komentáři Výboru č. 12, který rovněž zdůrazňuje neoddělitelný vztah mezi článkem 3 odstavcem 1 a článkem 12. Tyto dva články se vzájemně doplňují: cílem prvního z nich je realizovat nejlepší zájem dítěte, a druhý poskytuje metodiku pro naslouchání názorů dítěte nebo dětí a jejich začlenění do všech otázek týkajících se dítěte, včetně hodnocení jeho nejlepšího zájmu. Článek 3

odstavec 1 nemůže být správně použit, pokud nejsou splněny požadavky článku 12. Obdobně článek 3 odstavec 1 upevňuje funkčnost článku 12 tím, že podporuje nezbytnou roli dětí při všech rozhodnutích, která ovlivňují jejich život.⁵⁵

44. Při určování nejlepšího zájmu dítěte a práva být slyšen je nutno brát v úvahu rozvíjející se schopnosti dítěte (čl. 5). Výbor již stanovil, že čím více dítě ví, čím více toho prožilo a čím více věcem rozumí, tím více musí rodič, opatrovník nebo jiné osoby právně za něj odpovědné změnit své vedení a poučování do připomínek a rad, a později do výměn názorů rovného s rovným.⁵⁶ Obdobně jak dítě dospívá, mají jeho názory vzrůstající váhu při hodnocení jeho nejlepšího zájmu. Kojenci a hodně malé děti mají stejná práva jako všechny děti na posouzení svého nejlepšího zájmu, i když ještě neumějí vyjadřovat své názory nebo samostatně jednat tak jako starší děti. Státy musí zavést odpovídající opatření, včetně zastoupení, pokud je vhodné, k posouzení jejich nejlepšího zájmu; totéž platí pro děti, které nejsou schopny nebo ochotny vyjádřit svůj názor.

45. Výbor připomíná, že článek 12 odstavec 2 Úmluvy stanoví právo dítěte být slyšeno buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce v jakémkoli nebo správním soudním řízení, které se ho týká (dále viz kapitola V. B níže).

V. REALIZACE: POSUZOVÁNÍ A URČOVÁNÍ NEJLEPŠÍHO ZÁJMU DÍTĚTE

46. Jak již bylo uvedeno výše, „nejlepší zájem dítěte“ je právo, zásada a procesní pravidlo založené na posouzení všech faktorů zájmu dítěte či dětí v konkrétní situaci. Při posuzování a určování nejlepšího by mělo být k rozhodnutí o specifickém opatření postupováno následovně:

- a) Zaprvé s ohledem na okolnosti konkrétního případu zjistit, jaké jsou relevantní faktory v posouzení nejlepšího zájmu, dát jim konkrétní obsah a přiřadit jim váhu v jejich vzájemných vztazích;
- b) Zadruhé se za tím účelem řídit postupem, který zabezpečí právní záruky a řádné uplatnění práva.

47. Posouzení a určení zájmu dítěte jsou dva kroky, podle kterých je při rozhodování třeba postupovat. „Posouzení nejlepšího zájmu“ se skládá z posouzení a vyvážení všech faktorů nezbytných k rozhodnutí v konkrétní situaci ohledně jednotlivého dítěte, či skupiny dětí. Vykonává je osoba s rozhodovací pravomocí a její zaměstnanci (pokud možno multidisciplinární tým) a vyžaduje přímou účast dítěte. „Určení nejlepšího zájmu“ popisuje formální postup se striktními procedurálními zárukami navrženými k tomu, aby stanovily nejlepší zájmy dítěte na základě jejich posouzení.

A. Posuzování a určování nejlepšího zájmu

48. Posuzování zájmu dítěte je jedinečná činnost, jež by měla být prováděna v každém jednotlivém případě, ve světle konkrétních okolností každého dítěte, či skupiny dětí. Tyto okolnosti souvisejí s individuálními vlastnostmi každého daného dítěte nebo dětí, jako je mezi jinými věk, pohlaví, úroveň vyspělosti, zkušenosti, příslušnost k menšinové skupině, fyzické, smyslové či mentální postižení, stejně jako sociální a kulturní prostředí, ve kterém se dítě či děti nacházejí, jako je přítomnost či absence rodičů, zda s nimi dítě žije; kvalita vztahů mezi dítětem a jeho příbuznými či vychovateli; bezpečnost prostředí; existence jiné kvalitní alternativy dostupné v rodině, širší rodině či u opatrovníků atd.

⁵⁵ Odst. 70–74 Obecného komentáře č. 12.

⁵⁶ Tamtéž, odst. 84.

49. Určení, co je v nejlepším zájmu dítěte, by mělo začít posouzením specifických okolností, které činí dítě jedinečným. To znamená, že některé faktory budou využity, zatímco jiné ne, a také ovlivňuje, jak budou zváženy proti sobě. Obecně u dětí zahrnuje posuzování nejlepšího zájmu stejné faktory.

50. Výbor považuje za užitečné vytvořit neúplný a nehierarchický seznam faktorů, který může používat jakákoli osoba s rozhodovací pravomocí, jež by měla určit nejlepší zájem dítěte. Neúplnost seznamu naznačuje, že lze jít nad jeho rámec posoudit další relevantní faktory ve vztahu k jednotlivému dítěti či skupině dětí. Všechny faktory v seznamu musí být brány v úvahu a porovnány ve světle každé situace. Seznam by měl poskytovat konkrétní návod i flexibilitu.

51. Vytvoření takového seznamu faktorů by poskytlo státu či osobám s rozhodovací pravomocí návod při úpravě konkrétních oblastí, jež mají vliv na děti, jako je rodina, osvojení a zákony o soudnictví ve věcech mládeže. V případě potřeby mohou doplnit i další faktory v souladu se svou právní tradicí. K přidávání dalších faktorů si Výbor dovoluje upozornit, že konečným cílem nejlepšího zájmu dítěte by mělo být zajištění úplného a efektivního požívání práv uznaných v Úmluvě a všestranný vývoj dítěte. Tudiž faktory, jež jsou v rozporu s právy zakotvenými v Úmluvě, nebo které by měly opačný efekt na práva v Úmluvě uvedená, nemohou být v procesu posuzování, co je pro dítě či děti nejlepší, považovány za platné.

1. Faktory, které musí být zohledněny při posuzování nejlepšího zájmu dítěte

52. Na základě výše zmíněných předběžných úvah dospěl Výbor k názoru, že v případě posuzování a určování zájmu dítěte musí být zohledněny následující faktory dle jejich relevance v předmětné situaci:

a) Názory dítěte

53. Článek 12 Úmluvy zaručuje právo dětí vyjádřit své názory ve všech rozhodnutích, která se jich týkají. Jakékoli rozhodnutí, které nebere na zřetel názor dítěte, nebo nepřikládá jejich názorům dostatečnou váhu dle jejich věku a vyspělosti, nerespektuje možnost dítěte nebo dětí ovlivnit určení jejich nejlepšího zájmu.

54. Skutečnost, že dítě je velmi malé nebo ve zranitelné situaci (např. je postižené, patří k menšinové skupině, je migrantem atd.), ho nezabavuje práva vyjádřit své názory ani nesnižuje váhu přikládanou jeho názorům při určování jeho nejlepšího zájmu. Zavedení specifických opatření, jež by zaručovala uplatnění rovných práv dětem v takových situacích, musí být předmětem individuálního posouzení, které by zabezpečilo roli samotných dětí v rozhodovacím procesu, a v případě potřeby stanovilo přiměřenou úpravu⁵⁷ a podporu k zajištění jejich plné účasti při určování jejich nejlepšího zájmu.

b) Identita dítěte

55. Děti nejsou homogenní skupina, a proto musí být při posouzení jejich nejlepšího zájmu zohledněna rozmanitost. Identita dítěte sestává ze znaků, jakými jsou pohlaví, sexuální orientace, národnost, náboženství a přesvědčení, kulturní příslušnost a osobnost. Ačkoli děti a mladí lidé sdílí základní obecné potřeby, vyjádření těchto potřeb závisí na širokém spektru osobních, fyzických, sociálních a kulturních aspektů, včetně jejich rozvíjejících se schopností.

⁵⁷ Viz čl. 2 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením: „Přiměřená úprava“ znamená nezbytné a odpovídající změny a úpravy, které nepředstavují nepřiměřené nebo nadměrné zatížení, které jsou prováděny, pokud to konkrétní případ vyžaduje, s cílem zaručit osobám se zdravotním postižením uplatnění nebo užívání všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními.

Právo dítěte zachovat si svoji identitu je zaručeno Úmluvou (čl. 8) a musí být respektováno a zohledněno při posouzení nejlepšího zájmu dítěte.

56. V rámci náboženské a kulturní identity by se například při posuzování umístění dítěte do pěstounské, či jiné péče, měla brát v potaz potřeba kontinuity ve výchově dítěte, a k jeho etnickému, náboženskému, kulturnímu a jazykovému zázemí (čl. 20 odst. 3). Tyto souvislosti musí osoba s rozhodovací pravomocí, která posuzuje a určuje nejlepší zájem dítěte, zohlednit. To samé platí v případě osvojení, oddělení od rodičů, nebo rozvodu rodičů. Řádné posouzení nejlepšího zájmu dítěte znamená, že by děti měly mít přístup ke kultuře rodné země (pokud možno i k jazyku) svojí i své rodiny, a že by měl být dítěti umožněn přístup k informacím o jeho biologické rodině v souladu s právními a odbornými normami dané země (viz čl. 9 odst. 4).

57. Přestože je nutné mít na zřeteli zachovávání náboženských a kulturních hodnot a tradic jako součásti identity dítěte, praktiky, které jsou nekonzistentní nebo neslučitelné s právy zakotvenými v Úmluvě, nejsou v nejlepším zájmu dítěte. Kulturní identita nemůže omluvit ani ospravedlnit zachovávání takových tradic a kulturních hodnot ze strany osob s rozhodovací pravomocí, které dítěti upírají práva zaručená Úmluvou.

c) Ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů

58. Výbor připomíná, že je nezbytné provést posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte, pokud se zvažuje možné odloučení dítěte od rodičů (čl. 9, 18 a 20). Rovněž zdůrazňuje, že výše zmíněné faktory jsou skutečná práva a ne pouze jakési faktory sloužící k určování nejlepšího zájmu dítěte.

59. Rodina je základní jednotkou společnosti a přirozené prostředí pro růst a duševní pohodu jejích členů, obzvláště dětí (preambule Úmluvy). Právo dítěte na rodinný život je chráněno Úmluvou (čl. 16). Pojem „rodina“ musí být interpretován v širším smyslu, aby zahrnoval biologické a adoptivní rodiče či pěstouny nebo, kde je to vhodné, i členy širší rodiny či komunity, která byla ustanovena dle místních zvyků (čl. 5).

60. Předcházení rozpadu rodiny a ochrana jednoty rodiny jsou důležité součásti systému ochrany dětí a jsou založeny na právech stanovených ve článku 9 odst 1: „Dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže [...] takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte“. Navíc dítě, které je odděleno od jednoho, či obou rodičů, je oprávněno „udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte“ (čl. 9 odst. 3). To samé se vztahuje na jakoukoli osobu, již je dítě svěřeno do péče, zákonné či obvyklé primární pečující osoby, pěstouny a osoby, se kterými má dítě silné osobní vztahy.

61. Vzhledem k tomu, že oddělení od rodičů má na dítě velmi silný dopad, by mělo být zvažováno jako poslední možné opatření, například je-li dítě v ohrožení, že dojde k bezprostřední újmě na zdraví, nebo když je toto řešení jinak nezbytné; k oddělení by nemělo docházet, jestliže je možné využít mírnějších opatření, která by dítě chránila. Před rozhodnutím o oddělení by měl stát poskytnout rodičům podporu, aby mohli převzít svoji rodičovskou zodpovědnost a obnovit nebo zvýšit svoji schopnost o dítě se postarat, ledaže je oddělení nutné, aby bylo dítě chráněno. Ekonomické důvody nemohou být k oddělení dítěte od jeho rodičů dostačující.

62. Směrnice o náhradní péči o děti⁵⁸ si klade za cíl zabezpečit, aby děti nebyly umísťovány do náhradních péčí nadbytečně. Pokud je náhradní péče poskytována, děje se tak

⁵⁸ Příloha usnesení Valného shromáždění 64/142.

za řádných podmínek, které odpovídají právům a nejlepšímu zájmu dítěte. Zejména „finanční nebo materiální nouze nebo podmínky, které z ní přímo či nepřímo vyplývají, by se nikdy neměly stát jediným odůvodněním pro odebrání dítěte z rodičovské péče, [...] avšak finanční a materiální nouzi je nutno vnímat jako signál toho, že rodina potřebuje odpovídající podporu (čl. 15).

63. Obdobně by dítě nemělo být odděleno od svých rodičů kvůli jakémukoli postižení jak na straně dítěte, tak na straně rodičů.⁵⁹ Oddělení by mělo být zvažováno jen v takových případech, kdy nezbytná podpora k udržení jednoty rodiny není natolik dostatečná, aby se předešlo možnému zanedbání nebo opuštění dítěte, či ohrožení jeho bezpečí.

64. V případě oddělení musí stát zaručit, že situace dítěte a jeho rodiny byla a je posuzována, pokud je to možné, multidisciplinárním týmem složeným z dobře vyškolených odborníků a s náležitou účastí soudu v souladu s článkem 9 Úmluvy, a zaručuje, že žádná další možnost nemůže zajistit nejlepší zájem dítěte.

65. Pokud je oddělení nezbytné, osoby s rozhodovací pravomocí by měly zajistit, aby dítě zachovávalo vazby a kontakty se svými rodiči a rodinou (sourozenci, příbuznými a osobami, ke kterým mělo dítě silné citové vztahy), ledaže by to bylo v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Pokud je dítě umístěno mimo rodinu, je třeba při rozhodování ohledně četnosti a délky návštěv zohlednit kvalitu vztahů a potřebu je uchovat.

66. Jestliže jsou vztahy mezi dítětem a rodiči přerušeny z důvodu migrace (rodičů bez dítěte, nebo dítěte bez rodičů), mělo by se při posuzování zájmu dítěte a konečném rozhodování brát na zřetel ochrana jednoty rodiny při určení nejlepšího zájmu dítěte v rozhodnutích o sloučení rodiny.

67. Výbor je toho názoru, že obecně je v nejlepším zájmu dítěte sdílená rodičovská péče. Při rozhodování ohledně rodičovských povinností je však jediným kritériem nejlepší zájem konkrétního dítěte. Jestliže zákon automaticky svěruje dítě do péče jednomu, či oběma rodičům, děje se tak v rozporu se zájmem dítěte. Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte musí soudce zvážit společně s ostatními faktory, které jsou k danému případu relevantní, i právo dítěte na zachování svých vztahů s oběma rodiči.

68. Výbor podporuje ratifikaci a provádění úmluv Konference o mezinárodním právu soukromém v Haagu,⁶⁰ které usnadňují aplikaci nejlepšího zájmu dítěte a poskytují záruky na jeho realizaci v případě, že rodiče žijí v různých zemích.

69. V případech, kdy rodiče, nebo jiní opatrovníci spáchají přestupek, by měly být k dispozici alternativy detence, které by se měly užít na základě vyhodnocení každého jednotlivého případu s plným vědomím možných dopadů různých trestů na nejlepší zájem dítěte či dětí.⁶¹

70. Zachování rodinného prostředí znamená zachování pout dítěte v širším smyslu. Tato pouta se vztahují na širší rodinu, jako jsou prarodiče, strýcové/tety, stejně tak i přátelé, škola a širší okolí, a jsou obzvláště důležité v případech, kdy jsou rodiče odděleni a žijí na různých místech.

⁵⁹ Čl. 23 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

⁶⁰ Zahnuje Úmluvu č. 28 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980, Úmluvu č. 33 o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993, Úmluvu č. 23 o uznávání a výkonu rozhodnutí a vyživovací povinnosti z roku 1973, Úmluvu č. 24 o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti z roku 1973.

⁶¹ Viz doporučení ze Dne obecné diskuse o dětech uvězněných rodičů (2011).

d) Péče, ochrana a bezpečí dítěte

71. Když se posuzuje a určuje nejlepší zájem dítěte, nebo dětí obecně, měla by se brát v potaz povinnost státu zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho (č. 3 odst. 2.). Termíny „ochrana a péče“ musí být také chápány v širším smyslu, protože jejich význam není přesně stanoven omezujícími či negativními termíny (jako např. „chránit dítě před újmou“), ale spíše ve vztazích ke všeobecným vzorům, které zajišťují blaho dítěte a jeho rozvoj. Blaho dětí v širším slova smyslu zahrnuje jejich základní materiální, fyzické, vzdělávací a emocionální potřeby, stejně jako potřebu lásky a bezpečí.

72. Citově založená péče je základní potřebou dětí. Jestliže rodiče, či primárně pečující osoby nenaplnují citové potřeby dítěte, musí být podniknuty takové kroky, aby si dítě mohlo vytvořit silnou náklonnost. Děti si potřebují vytvářet náklonnost k pečující osobě již ve velmi raném věku a taková náklonnost, pokud je přiměřená, musí být trvalá, aby poskytla dítěti stabilní prostředí.

73. Posuzování nejlepšího zájmu dítěte musí také zohlednit jeho bezpečnost, tj. právo dítěte na ochranu proti veškerému fyzickému a duševnímu násilí, křivdám nebo zneužívání (čl. 19), sexuálnímu obtěžování, tlaku vrstevníků, šikanování, ponižujícímu zacházení atd.,⁶² jakož i ochranu proti sexuálnímu, hospodářskému a jinému vykořisťování, drogovým, pracovním a ozbrojeným konfliktům atd. (čl. 32-39).

74. Užití přístupu nejlepšího zájmu dítěte pro akt rozhodování znamená posoudit bezpečí a integritu dítěte v daném čase. Zásad prevence však také vyžaduje posouzení možnosti budoucího rizika a škody a dalších následků tohoto rozhodnutí na bezpečnost dítěte.

e) Zranitelné postavení dítěte

75. Důležitými faktory pro posouzení zranitelnosti dítěte jsou například zdravotní postižení, příslušnost k menšinové skupině, postavení uprchlíka nebo žadatele o azyl, oběť zneužívání, život na ulici atd. Smysl určení nejlepšího zájmu dítěte či dětí ve zranitelných situacích by neměl být jen ve vztahu k plnému požívání práv zaručených Úmluvou, ale také k ostatním lidskoprávním normám, které se vztahují k dané situaci, jakými jsou mezi jinými všechna práva v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením a Úmluva o právním postavení uprchlíků.

76. Nejlepší zájem dítěte ve specifickém zranitelném postavení nebude stejný jako u ostatních dětí v totožné situaci. Státní orgány a osoby s rozhodovací pravomocí musí brát v úvahu různé druhy a stupně zranitelnosti každého dítěte, protože každé dítě je jedinečné a každá situace musí být posouzena dle její unikátnosti. Měla by být individuálně posouzena i minulost každého dítěte od jeho narození s pravidelným přezkumem multidisciplinárním týmem a doporučováním přiměřených úprav po celou dobu vývoje dítěte.

f) Právo dítěte na zdraví

77. Právo dítěte na zdraví (čl. 24) a jeho zdravotní stav jsou hlavním kritériem v posuzování zájmu dítěte. Pokud však existuje více než jedna možná zdravotní léčba, nebo v případě, že výsledek léčby je nejistý, musí být výhody všech možných léčeb zváženy s ohledem na všechna možná rizika a nežádoucí účinky, a patřičná pozornost se také musí věnovat názorům dítěte s ohledem na jeho věk a vyspělost. Dětem by měly být v tomto směru poskytnuty dostatečné a vhodné informace, aby mohly pochopit situaci i všechny důležité

⁶² Obecný komentář č. 13 z roku 2011 o právu dítěte na ochranu před všemi formami násilí.

aspekty ve vztahu k jejich zájmům, a mělo by jim být dovoleno, pokud je to možné, vyjádřit svůj souhlas.⁶³

78. Například pokud jde o zdraví dospívajících, Výbor⁶⁴ uvedl, že smluvní strany mají povinnost zajistit, aby všichni dospívající, a to jak ve škole i mimo ni, měli přístup k adekvátním informacím, které jsou nezbytné pro jejich zdraví a vývoj, aby si mohli zvolit vlastní zdravotní chování. Tyto informace by měly obsahovat údaje o užívání tabáku a závislosti na něm i o alkoholu a jiných látkách, o jídelníčku, dále vhodné informace o sexu a reprodukci, nebezpečí předčasného těhotenství, prevenci HIV/AIDS a informace o pohlavně přenosných chorobách. Adolescenti s psychosociální poruchou mají v maximální možné míře právo na léčbu a péči ve společenství, ve kterém žijí. V případě nutné hospitalizace, nebo umístění do domácí péče, musí být nejlepší zájem dítěte posuzován před přijetím konečného rozhodnutí a s ohledem na názory dítěte; stejný postup platí i pro mladší děti. Zdraví dítěte a možnosti léčby mohou být také součástí posuzování a určení nejlepšího zájmu dítěte spolu s ostatními druhy významných rozhodnutí (např. udělení povolení k pobytu z humanitárních důvodů).

g) Právo dítěte na vzdělání

79. Je v nejlepším zájmu dítěte, aby mělo bezplatný přístup ke kvalitnímu vzdělání, včetně předškolního vzdělávání, neformálního či zájmového vzdělávání a souvisejících činností. Všechna rozhodnutí o opatřeních a činnostech týkajících se konkrétního dítěte, nebo skupiny dětí, musí respektovat nejlepší zájem dítěte nebo dětí ve vztahu ke vzdělání. Za účelem podpory vzdělání, nebo lepší kvality vzdělání pro více dětí musí mít smluvní strany dobře vyškolené učitele a další odborníky, kteří pracují v různých institucích, které souvisí se vzděláváním, stejně jako musí disponovat prostředím, jež je k dětem přátelské, a vhodnými metodami výuky a učení, přičemž se musí brát v úvahu, že vzdělávání není jen investicí do budoucna, ale také příležitost pro zábavné činnosti, učení se respektu, participaci a plnění vlastních tužeb. Odpovídat na tento požadavek a posílit odpovědnost dětí k překonání omezení způsobené jejich zranitelností jakéhokoli druhu bude v jejich nejlepším zájmu.

2. Vyvažování faktorů při posuzování nejlepšího zájmu

80. Je třeba zdůraznit, že základní posuzování nejlepšího zájmu je obecné posouzení všech relevantních faktorů nejlepšího zájmu dítěte a závažnosti každého faktoru v závislosti na ostatních. Ne všechny faktory budou pro každý případ relevantní a různé faktory mohou být použity v různých případech odlišnými způsoby. Význam každého faktoru se bude nutně lišit u každého dítěte a případ od případu, v závislosti na typu rozhodnutí a konkrétních okolnostech, stejně jako se bude lišit stupeň důležitosti každého faktoru v celkovém hodnocení.

81. Při hodnocení konkrétního případu a jeho okolností se může stát, že některé faktory budou při posuzování nejlepšího zájmu v rozporu. Například může být zachování rodinného prostředí v rozporu s potřebou chránit dítě před hrozbou násilí nebo zneužívání ze strany rodičů. V takových situacích se musí faktory vzájemně porovnávat, aby bylo nalezeno řešení, které je v zájmu dítěte, nebo dětí.

82. Při vyvažování různých faktorů je třeba mít na paměti, že účelem posuzování a určení nejlepšího zájmu dítěte je zajistit plné a účinné uplatnění práv uznaných v Úmluvě a jejich Opčních protokolech a také všestranný rozvoj dítěte.

⁶³ Odst. 31 Obecný komentář č. 15 z roku 2013 o právu dítěte na požívání nejvyšší dosažitelné úrovně zdraví (čl. 24).

⁶⁴ Obecný komentář č. 4 z roku 2003 o zdraví a vývoji dospívajících v souvislosti s Úmluvou o právech dítěte.

83. Může nastat situace, kdy je třeba posuzovat „ochranné faktory“ ovlivňující dítě (např. mohou mít za následek omezování nebo omezení práv) ve vztahu k „posilujícím“ opatřením (což znamená plný výkon práv bez omezení). V takových situacích by věk a vyspělost dítěte měly mít rozhodující vliv na vyhodnocování faktorů. Při posuzování úrovně vyspělosti dítěte je třeba zohlednit fyzický, emocionální, kognitivní a sociální vývoj dítěte.

84. Při posuzování nejlepšího zájmu, je třeba vzít v úvahu, že schopnosti dítěte se budou rozvíjet. Osoby s rozhodovací pravomocí by proto měly zvážit opatření, která lze následně přepracovat nebo příslušně upravit, namísto toho, aby učinily konečné a nezvratné rozhodnutí. K tomu je zapotřebí, aby posuzovaly nejen fyzické, emocionální, vzdělávací a další potřeby v daném konkrétním okamžiku rozhodnutí, ale měly by také zvážit různé možnosti budoucího vývoje dítěte a analyzovat je v krátkodobém i dlouhodobém horizontu. V této souvislosti by rozhodnutí měla posuzovat kontinuitu a stabilitu současné i budoucí situace dítěte.

B. Procesní záruky zajišťující realizaci nejlepšího zájmu dítěte

85. Aby byla zajištěna řádná realizace práva dítěte na uplatňování jeho nejlepších zájmů jako předního hlediska, musí být zavedeny a dodržovány některé dětem vstřícné procesní záruky. Takovým procesním pravidlem je i koncept nejlepšího zájmu dítěte (viz bod 6 písm. b) výše).

86. Zatímco orgány veřejné správy a organizace, které činí rozhodnutí, jež se týkají dětí, musí jednat v souladu s povinností posoudit a určit nejlepší zájem dítěte, od osob, které přijímají rozhodnutí týkající se dětí každodenně (např. rodiče, opatrovníci, učitelé atd.), se tento dvoufázový postup striktně nevyžaduje, ač rozhodnutí činěná v každodenním životě musí také respektovat a odrážet nejlepší zájem dítěte.

87. V případě rozhodnutí, která budou mít vliv na dítě, musí státy zavést formalizované postupy s přísnými procedurálními zárukami, jejichž účelem bude posuzovat a určovat nejlepší zájem dítěte, včetně mechanismů, jež budou konečné výsledky vyhodnocovat. Státy musí vytvořit transparentní a objektivní postupy pro všechna rozhodnutí přijímaná zákonodárci, soudci nebo správními orgány, a to zejména v oblastech, které mají přímý vliv na dítě nebo děti.

88. Výbor vyzývá státy a všechny osoby, které se nacházejí v pozici, ve které mohou posuzovat a určovat nejlepší zájem dítěte, aby věnovaly zvláštní pozornost těmto opatřením a zárukám:

a) Právo dítěte vyjádřit svůj vlastní názor

89. Důležitým prvkem procesu je komunikace s dětmi, jež má za cíl usnadnit smysluplnou účast dětí a identifikovat jejich nejlepší zájem. Tato komunikace by měla obsahovat informování dětí o procesu a možných dlouhodobě fungujících řešeních a službách, jakož i shromažďovat informace poskytnuté dětmi a zjišťovat jejich názory.

90. V případě, že dítě chce vyjádřit své názory a toto právo je plněno prostřednictvím zástupce, je povinnost takového zástupce sdělovat názory dítěte přesně. V situacích, kdy jsou názory dítěte v rozporu se zájmy jeho zástupce, by měl být stanoven postup, který umožní dítěti přístup k orgánu k ustanovení odlišného zastoupení dítěte (např. kolizní opatrovník), pokud by to bylo nutné.

100. Postup posuzování a určování nejlepšího zájmu dětí jako skupiny je, do jisté míry, odlišný od posuzování nejlepšího zájmu jednotlivého dítěte. Když jsou v sázce zájmy

velkého počtu dětí, musí státní orgány najít způsoby, jak vyslyšet názory reprezentativního vzorku dětí a věnovat jejich názorům náležitou pozornost, pokud plánují opatření nebo činí legislativní rozhodnutí, která se přímo či nepřímo skupiny týkají, aby bylo zajištěno, že jsou pokryty všechny kategorie dětí. Existuje mnoho příkladů, jak toto učinit, včetně slyšení dětí, dětských parlamentů, organizací vedených dětmi, dětských sdružení či jiných zastupujících subjektů, diskusí ve škole, internetových sociálních sítí atd.

b) Zjišťování skutečností

101. Fakta a informace relevantní pro konkrétní případ musí získávat dobře vyškolení odborníci s cílem opatřit všechny faktory nezbytné k posouzení nejlepšího zájmu. To by mohlo mimo jiné zahrnovat dotazování osob blízkých dítěti i ostatních lidí, kteří jsou v každodenním kontaktu s dítětem, či svědky určité události. Informace a shromážděné údaje musí být před použitím při hodnocení zájmu dítěte, nebo dětí, ověřeny a analyzovány.

c) Vnímání času

102. Plynutí času není vnímáno stejně dětmi a dospělými. Zpoždění nebo oddalování rozhodnutí mají obzvláště nepříznivý dopad na děti a jejich vývoj. Je proto žádoucí, aby postupy a procesy týkající se dětí, nebo je ovlivňující, byly upřednostňovány a dokončeny v nejkratším možném čase. Načasování rozhodnutí by mělo, pokud možno, odpovídat vnímání dítěte, jakým způsobem pro něj může být prospěšné a přijatá rozhodnutí by měla být přezkoumávána v rozumných intervalech, s ohledem na vývoj dítěte nebo jeho schopnost vyjádřit své názory. Všechna rozhodnutí o péči, léčbě, umístění a dalších opatřeních týkajících se dítěte musí být pravidelně přezkoumávána ve vztahu k dětskému vnímání času, vývoji jeho schopností a celkovému rozvoji (článek 25).

d) Kvalifikování odborníci

103. Děti jsou různorodou skupinou, každé z nich má své vlastní charakteristiky a potřeby, jež mohou být dostatečně posouzeny pouze odborníky, kteří mají odborné znalosti v otázkách týkajících se vývoje dětí a adolescentů. Proto by měl formální proces vyhodnocení probíhat v přátelském a bezpečném prostředí a být prováděn odborníky, kteří mají zkušenosti s prací s dětmi, objektivně zváží získané informace a jsou vyškolení, mimo jiné, v dětské psychologii, vývoji dítěte a dalších relevantních humanitních a sociálních oblastech. Pokud je to možné, měl by být do posuzování nejlepšího zájmu dítěte zapojen multidisciplinární tým složený z odborníků.

104. Posouzení dopadů alternativních řešení musí být založeno na obecných znalostech pravděpodobných následků každého možného řešení, na základě individuálních vlastností dítěte a zkušeností z minulosti (obecné znalosti by měly být z oblasti práva, sociologie, vzdělávání, sociální práce, psychologie, zdravotnictví atd.).

e) Právní zastoupení

105. Pokud bude soud či jiné odpovídající orgány formálně posuzovat a určovat nejlepší zájem dítěte, bude dítě potřebovat řádné právní zastoupení. Právní zástupce, mimo opatrovníka nebo reprezentanta názorů dítěte, by měl být poskytnut zejména v případech, kdy je dítě účastno správního nebo soudního řízení týkajícího se jeho nejlepšího zájmu a pokud existuje možný konflikt mezi stranami při rozhodování.

f) Právní argumentace

106. Každé rozhodnutí o dítěti nebo dětech musí být motivováno, zdůvodněno a vysvětleno, aby bylo zřejmé, že právo dítěte na posouzení a uplatnění jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska bylo dodrženo. Odůvodnění by mělo výslovně uvést všechny konkrétní okolnosti týkající se dítěte, faktory, jež byly shledány relevantními při posuzování nejlepšího zájmu, obsah faktorů v daném případě a způsob, jakým byly hodnoceny k určení zájmů dítěte. Pokud se konečné rozhodnutí liší od názorů dítěte, měl by být jasně uveden důvod, který k takovému rozhodnutí vedl. Jestliže zvolené řešení není výjimečně v nejlepším zájmu dítěte, musí být důvody takového řešení objasněny, aby se prokázalo, že i přes konečný výsledek byl nejlepší zájem dítěte předním hlediskem. Nestačí jen obecně uvést, že ostatní argumenty převážily nejlepší zájem dítěte; všechny úvahy musí být výslovně uvedeny ve vztahu k předmětnému případu a musí být vysvětleno, proč v konkrétním případě převažují. Odůvodnění musí rovněž přesvědčivým způsobem prokázat, proč nebyl nejlepší zájem dítěte natolik silný, aby se převážily ostatní důvody. Je třeba zohlednit takové okolnosti, za kterých je nejlepší zájem dítěte prvořadým hlediskem (viz odst. 38 výše).

g) Mechanismy přezkoumání nebo revidování rozhodnutí

107. Státy by měly zavést v rámci svých právních systémů mechanismy, které by sloužily k odvolání nebo revidování rozhodnutí, jež se dětí týkají, pokud se rozhodnutí nezdá být v souladu s náležitým postupem posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte či dětí. Vždy by měla existovat možnost požádat o přezkum nebo odvolání takového rozhodnutí na vnitrostátní úrovni. Dítě by mělo být o takových mechanismech informováno a měly by mu být přístupné buď přímo, nebo prostřednictvím jeho zákonného zástupce, má-li se za to, že nebyly dodrženy procesní záruky, skutečnosti jsou nesprávné, posouzení nejlepšího zájmu nebylo provedeno odpovídajícím způsobem, nebo že protichůdnému argumentu byla přiřazena příliš velká váha. Subjekt, který se zabývá přezkoumáváním, musí prošetřit všechny tyto aspekty.

h) Hodnocení dopadu na práva dítěte (CRIA)

108. Jak bylo uvedeno výše, přijetí všech prováděcích opatření by se mělo řídit procesem, který zajišťuje, že nejlepší zájem dítěte je předním hlediskem. Hodnocení dopadu opatření na práva dítěte (CRIA) může předpovídat dopad jakékoli navrhované politiky, právního předpisu, nařízení, rozpočtu nebo jiného správního rozhodnutí, která se týkají dětí a požívání jejich práv, a měla by doplňovat průběžné sledování a hodnocení dopadů opatření na práva dítěte.⁶⁵ CRIA musí být zabudován do procesů veřejné správy na všech úrovních a co nejdříve zahrnut do vývoje politiky a dalších obecných opatření s cílem zajistit dobrou správu věcí veřejných ve vztahu k právům dítěte. Při provádění CRIA mohou být vytvořeny různé metody a postupy. Musí se však alespoň rámcově řídit Úmluvou a jejími Opčními protokoly, zejména zajistit, aby se hodnocení opírala o obecné principy a brala zvláštní ohled na různý dopad zvažovaných opatření na děti. Posouzení dopadů jako takových by mohlo být založeno na informacích získaných od dětí, občanské společnosti a odborníků, stejně jako od příslušných orgánů veřejné správy, z akademického výzkumu a ze zkušeností zdokumentovaných přímo na území státu, nebo jinde. Analýza by měla vést k doporučení pozměňovacích návrhů, alternativ a zlepšení a měla by být zpřístupněna veřejnosti.⁶⁶

⁶⁵ Odst. 78–81 Obecného komentáře č. 16 z roku 2013 o povinnostech státu týkajících se vlivu podnikatelského sektoru na práva dětí.

⁶⁶ Státy mohou vypracovat návrhy ze zprávy zvláštního zpravodaje pro právo na potraviny o Hlavních zásadách posouzení dopadu obchodní a investiční dohody na lidská práva (A/HRC/19/59/Add.5).

VI. ŠÍŘENÍ

109. Výbor doporučuje, aby státy tento platný výklad šířily do parlamentů, vlád a k rukám soudních orgánů na národní i místní úrovni. Měl by být také znám dětem – včetně těch se sociálním vyloučením –, všem odborníkům pracujícím pro děti a s dětmi (včetně soudců, právníků, učitelů, opatrovníků, sociálních pracovníků, zaměstnanců veřejných nebo soukromých institucí sociálního zabezpečení, zdravotního personálu atd.) a občanské společnosti jako celku. Za tímto účelem by měl být tento výklad přeložen do příslušných jazyků a měly by být k dispozici verze, kterým by rozuměly i děti samotné, měly by se konat konference, semináře, workshopy a další akce, na kterých by se sdílely osvědčené postupy, jak nejlépe tento výklad realizovat. Tento výklad by měl být rovněž začleněn do formálního i dalšího vzdělávání všech zúčastněných odborníků a technických pracovníků.

110. Státy by měly pravidelně podávat zprávy Výboru a zahrnout do nich informace ohledně problémů, jimž čelí, a ohledně opatření, která byla učiněna, aby byl nejlepší zájem dítěte uplatňován a respektován ve všech soudních a správních rozhodnutích a jiných opatřeních týkajících se dítěte jako jednotlivce i ve všech fázích realizace opatření týkajících se dětí obecně, nebo jako specifické skupiny.



Úmluva
o právech dítěte

Distr.: Všeobecná

18. března 2013

**PŘEDBĚŽNÁ
NEUPRAVENÁ VERZE**

Originál: Anglický

Výbor pro práva dítěte

X. VŠEOBECNÝ KOMENTÁŘ Č. 17 (2013)

Právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti, kulturním životě a umělecké činnosti (článek 31)

OBSAH

	<i>Strana</i>
I. Úvod	137
II. Cíle všeobecného komentáře	137
III. Význam článku 31 pro životy dětí	138
IV. Právní analýza článku 31	139
V. Článek 31 v širším kontextu Úmluvy	141
VI. Vytvoření kontextu pro realizaci článku 31	144
VII. Děti vyžadující zvláštní péči za účelem realizace svých práv z článku 31	148
VIII. Povinnosti smluvních států	150
IX. Rozšiřování	155

I. ÚVOD

1. Důležitost hry a odpočinku v životě každého dítěte je mezinárodní komunitou uznávána již dlouho, čehož je důkazem závazek v deklaraci OSN z roku 1959 o právech dítěte, který stanovuje, že dítě „*má plnou možnost ke hře a zotavení*“ a že „*společnost a státní úřady mají usilovat o to, aby dítě mohlo tohoto práva užívat.*“ Tento závazek byl dále podpořen v Úmluvě o právech dítěte (Úmluva), která výslovně uznává právo dítěte na odpočinek a volný čas, účast ve hře a oddechové činnosti a svobodnou účast v kulturní a umělecké činnosti (článek 31).

2. Výbor však ve svém hodnocení provádění práv dítěte vyplývajících z Úmluvy došel k závěru, že státy na práva plynoucí z článku 31 nekladou dostatečný zřetel. Nedostatečné uznání významu těchto práv na životy dětí má za následek nedostatečné investice do správného zajištění, slabou nebo neexistující ochrannou legislativu a neviditelnost dětí při plánování na národní a místní úrovni. Obecně se dá říci, že se investuje do zajištění strukturovaných a organizovaných aktivit. Stejně důležité je však vytvářet čas a prostor ke spontánní hře, odpočinkové činnosti a kreativitě a podporovat společenská chování, která takové činnosti podporují a povzbuzují.

3. Výboru pak dělají obzvláště velké starosti problémy, kterým čelí konkrétní skupiny dětí při využívání a rovném přístupu k právům stanoveným v článku 31. Obzvláště se jedná o dívky, chudé děti, děti s handicapem, domorodé děti, děti menšin atd.

4. Velký dopad na možnost dětí využívat práva z článku 31 pak mají také zásadní změny, ke kterým dochází ve světě, v němž děti vyrůstají. Městská populace, obzvláště pak v rozvojových zemích, strmě narůstá. Stejným způsobem narůstá přítomnost násilí ve všech podobách v domovech, školách, masmédiích a ulicích se všemi důsledky. Bok po boku pak dochází ke komercializaci příležitosti ke hře, což ovlivňuje zapojení dětí do oddechových činností a kulturních a uměleckých akcí. Pro mnoho dětí v bohatých i chudých zemích pak dětská práce, domácí práce nebo rostoucí nároky na vzdělání zkracují čas, který by děti mohly věnovat využívání zmíněných práv.

5. Tento všeobecný komentář byl vypracován za účelem řešení těchto problémů, k tomu, aby ve smluvních státech došlo ke zvýšení míry pochopení důležitosti ustanovení z článku 31 pro život a rozvoj každého dítěte, a k vypracování opatření za účelem realizace těchto práv. Práva z článku 31 mají univerzální platnost napříč světovými komunitami a společnostmi a respektují hodnotu všech kulturních tradic a forem. Tato práva jsou určena pro všechny děti nezávisle na tom, kde žijí, jaké je jejich kulturní pozadí nebo postavení jejich rodičů.

6. Tento všeobecný komentář neřeší problém sportu. Sport je velkým tématem sám o sobě a je zde zmíněn pouze okrajově. Co se kulturního života týče, soustředí se převážně na kreativní a umělecké aspekty, nikoli na širší definici ustanovenou v článku 30, který dává dítěti právo na vlastní kulturu.

II. CÍLE VŠEOBECNÉHO KOMENTÁŘE

7. Tento všeobecný komentář chce zlepšit pochopení důležitosti článku 31 v otázce prosperity a rozvoje dětí a posílit realizaci a míru respektování práv dítěte vyplývajících z článku 31 v souvislosti s realizací dalších práv Úmluvy.

Cílem komentáře je zároveň popsat vliv článku na určení:

- a) Další povinnosti smluvních států v otázce vypracování všech realizačních opatření, strategií a programů s cílem realizovat a plně implementovat popsána práva dítěte.
- b) Role a zodpovědnosti soukromého sektoru včetně společností pracujících v oblasti oddechových aktivit, kulturních a uměleckých činností a také organizací občanské společnosti poskytujících služby dětem.
- c) Pokynů pro všechny osoby pracující s dětmi ve všech oblastech včetně rodičů.

III. VÝZNAM ČLÁNKU 31 PRO ŽIVOTY DĚTÍ

8. Článek 31 je nutné chápat holisticky, a to nejen jako jeho jednotlivé části, ale také ve vztahu k Úmluvě v její celistvosti. Všechny části článku 31 jsou vzájemně propojeny a při realizaci slouží k obohacení životů dětí. Společně popisují nutné podmínky k ochraně unikátní a rozvojové povahy dětství. Realizace těchto podmínek je nezbytná pro zajištění kvalitního dětství, práva dětí na optimální rozvoj, posilování odolnosti a realizace dalších práv. Prostředí, ve kterých jsou herní a odpočinkové příležitosti dostupné všem dětem, zajišťují například podmínky pro kreativitu. Příležitosti k procvičování kompetencí v rámci vlastních her posilují motivaci, fyzickou činnost a rozvoj dovedností. Zapojení do kulturního života obohacuje herní zážitky. Odpočinek zajišťuje, aby děti měly dostatečnou energii a motivaci pro zapojení do her a kreativních podniků.

9. Hra a odpočinek jsou nezbytné pro zdraví a prosperitu dětí a posilují rozvoj kreativity, představitosti, sebevědomí, soběstačnosti a fyzických, sociálně-kognitivních a emocionálních sil a dovedností. Podílí se na všech aspektech⁶⁷ učení. Jsou formou zapojení do každodenního života a mají pro dítě velkou vnitřní hodnotu díky radosti a potěšení, které přinášejí. Závěry výzkumů prokazují, že hra je také důležitá pro spontánní touhu dětí po rozvoji a to, že hraje důležitou roli při rozvoji jejich mozku, obzvláště v útlém věku. Účast ve hře a odpočinková činnost posilují schopnost dětí vyjednávat, získávat emoční rovnováhu, řešit konflikty a přijímat rozhodnutí. Díky zapojení do hry a rekreace se děti učí konáním, prozkoumáváním a prožíváním světa kolem sebe, experimentováním s novými ideami, rolemi a zážitky, a díky tomu se učí chápat a konstruovat svou sociální pozici v rámci světa.

10. Ke hře i odpočinku může docházet, když je dítě samotné, když si hraje s vrstevníky, nebo když je s podporujícími dospělými. Vývoj dítěte může být podpořen milujícími a pečujícími dospělými, kteří díky hře budují s dítětem vztah. Díky účasti ve hře s dětmi získávají dospělí unikátní vhled a pochopení dětského vnímání světa. Buduje se tak respekt mezi generacemi, přispívá se k efektivnímu porozumění a komunikaci mezi dětmi a dospělými, a vznikají tak příležitosti k poskytování vedení a stimulů. Děti profitují z odpočinkových činností za účasti dospělých, a to včetně dobrovolného zapojení do organizovaných sportů, her a dalších rekreačních aktivit. Pokud je ale kontrola ze strany dospělých natolik všudypřítomná, že podkopává vlastní snahy dítěte o organizaci a provádění vlastních herních činností, jsou přínosy zmenšeny, obzvláště v oblasti rozvoje kreativity, vůdcovství a týmového ducha.

11. Zapojení do kulturního života komunity je důležitou součástí pocitu sounáležitosti dítěte. Děti díky tomuto procesu vstřebávají a zažívají kulturní a umělecký život své rodiny, komunity a společnosti, objevují a upevňují si vlastní pocit identity. Podílejí se také na stimulaci a udržitelnosti kulturního života a tradičních umění.

⁶⁷ Education for the twenty-first century: issues and prospects, UNESCO, Paříž, 1998

12. Kromě toho děti reprodukují, transformují, vytvářejí a přenášejí kulturu například prostřednictvím své imaginativní hry, písni, tanců, kreslení, příběhů, malování, sportovních her, pouličního divadla, loutek, festivalů apod. Spolu s tím, jak začínají chápat kulturní a umělecký život prostřednictvím vztahů s dospělými a vrstevníky, přenášejí a adaptují tyto významy prostřednictvím vlastního generačního vnímání. Díky zapojení do činnosti s vrstevníky si děti vytvářejí a přenášejí vlastní jazyk, hry, tajné světy, fantazie a další kulturní aktivity. Dětská hra vytváří „kulturu dětství“. Patří sem různé hry ze školy, hřiště, města a jiných míst, například kuličky, parkourový běh, pouliční umění apod. Děti také zaujímají přední místo v používání digitálních platforem a virtuálních světů, jejichž prostřednictvím zakládají nové způsoby komunikace a sociálně sítě, které pak spojují odlišná kulturní prostředí a umělecké formy. Účast v kulturních a uměleckých činnostech je nezbytná pro budování dětského chápání, a to nejen v rámci vlastní kultury, ale také při zajišťování příležitostí k rozšíření horizontů a učení z dalších kulturních a uměleckých tradic. Tím dochází k prohlubování vzájemného porozumění a k docenění hodnoty diverzity.

13. Odpočinek a volný čas jsou nakonec také důležitou součástí vývoje dětí spolu s výživou, bydlením, zdravotní péčí a vzděláním. Bez dostatečného odpočinku bude dítěti chybět energie, motivace a fyzická a duševní kapacita ke smysluplnému zapojení do procesu učení. Odpírání odpočinku může mít nezvratné fyzické a psychologické dopady na rozvoj, zdraví a prosperitu dětí. Děti také potřebují volný čas, který je definován jako čas a prostor bez povinností v otázkách zábavy nebo stimulů, které si děti mohou volit tak aktivně nebo neaktivně, jak zrovna chtějí.

IV. PRÁVNÍ ANALÝZA ČLÁNKU 31

Odstavec 1

„Smluvní státy uznávají právo dítěte na...“

14. „Odpočinek“: Právo na odpočinek vyžaduje, aby děti dostaly dostatečný prostor pro oddech od práce, vzdělání nebo jakékoli námahy za účelem zajištění optimálního zdraví a prosperity. Právo také vyžaduje, aby děti dostaly příležitost k adekvátní délce spánku. Při naplnění práva na oddech od činnosti a na čas spánku je nutné brát ohled na rozvíjející se schopnosti a potřeby dítěte.

15. „Volný čas“: Volný čas představuje dobu, kterou lze naplnit hrou nebo odpočinkem. Definice hovoří o volném čase bez povinností, který není naplněn formální výukou, prací, domácími povinnostmi, prováděním dalších životně důležitých činností nebo účastí na aktivitách řízených někým jiným než dotčeným jedincem. Jinými slovy, jedná se o čas, který může dítě vyplnit, jak se mu zachce.

16. „Účast ve hře“: Dětská hra je chování, činnost nebo proces iniciovaný, řízený a strukturovaný dětmi samotnými a odehrává se kdykoli a kdekoli se k tomu naskytne příležitost. Pečovatelé mohou přispívat k vytváření prostředí, ve kterých se hra odehrává, ale hra samotná je dobrovolná, poháněná vnitřní motivací a provádí se jen proto, aby se prováděla. Nejedná se tedy o prostředek k dosažení cíle. Zahrnuje použití autonomní, fyzické, mentální nebo emoční aktivity a může nabývat mnoha podob, ať už ve skupině nebo v osamění. Tyto podoby se v průběhu dětství mění a adaptují. Klíčovými vlastnostmi hry jsou zábava, nejistota a výzva, flexibilita a neproduktivita. Tyto faktory se pak společně podílejí na vytvoření zábavy a důsledkově touhy pokračovat ve hře. Účast ve hře je často považována za zbytnou, ale Výbor chce zdůraznit, že se jedná o stěžejní a vitální rozměr radosti z dětství a také důležitou součást fyzického, sociálního, kognitivního, emocionálního a duševního rozvoje.

17. „Oddechová činnost“: Oddechová činnost je zastřešující termín sloužící k popisu velmi široké škály aktivit, do které mimo jiné patří účast v hudebních, uměleckých, řemeslných, komunitních, klubových, sportovních, herních, turistických, táborových a zájmových činnostech. Patří sem aktivity nebo zážitky, které si děti volí dobrovolně, ať už pro okamžité uspokojení, které nabízí, nebo proto, že umožňují dosažení určité osobní nebo sociální hodnoty. Tyto činnosti se často provádí na místech, která jsou k tomu speciálně určená. Řada takových aktivit může být organizována a řízena dospělými, ale oddech samotný by měl být dobrovolný. Povinné nebo vynucené hry a sporty nebo povinné zapojení do mládežnických organizací není považováno za oddechovou činnost.

18. „Odpovídající věku dítěte“: Úmluva zdůrazňuje důležitost poskytování příležitostí odpovídajících rozvíjejícím se schopnostem dítěte. Při výkonu práva na hru a oddechovou činnost se musí počítat s věkem dítěte při určení: dostatečného množství volného času, povahy prostor a prostředí dostupných dětem, forem stimulace a diverzity, potřebné úrovně dohledu a zapojení dospělých, aby byly děti chráněny před nebezpečím. Jak děti stárnou, přesouvá se jejich touha od míst poskytujících příležitost ke hře k místům nabízejícím příležitost k socializaci, trávení času s vrstevníky nebo o samotě. Postupně budou také prozkoumávat příležitosti k riskování a výzvam. Tyto zážitky jsou pro adolescenty vývojově nezbytné a podílí se na budování jejich identity a pocitu sounáležitosti.

19. „Kulturní život a umělecká činnost“: Výbor podporuje názor, že prostřednictvím kulturního života a umělecké činnosti děti a jejich komunity vyjadřují svou konkrétní identitu, význam, který přisuzují své existenci, a při střetech s vnějšími silami ovlivňujícími jejich život si budují svůj světový názor. Ke kulturnímu a uměleckému vyjádření dochází v domově, ve škole, na ulici a ve veřejném prostoru, při tanci, na festivalech, prostřednictvím řemesel, ceremoniálů, rituálů, divadla, literatury, hudby, kina, výstav, filmů, digitálních platform a videa. Kultura vychází z komunity jako celku. Žádné dítě by nemělo mít zamezen přístup k jejímu vytváření nebo k jejím přínosům. Kulturní život vychází z života v rámci kultury a komunity, nejedná se o záležitost přicházející z vyšších míst, takže smluvní státy mají pouze kulturní život umožňovat, nikoli jej dodávat⁶⁸.

„Svobodná účast“: Právo dítěte na svobodnou účast v kulturním životě a uměním od smluvních států v tomto ohledu vyžaduje respekt a nezasahování do přístupu, výběru a zapojení dítěte do podobných aktivit. Jedná se o povinnost vycházející z ustanovení zaručující ochranu dítěte a propagaci jeho nejlepších zájmů. Stejně tak musí smluvní státy zajistit, aby do tohoto práva nezasahoval nikdo jiný. Rozhodnutí dítěte, zda tato práva využít nebo ne, je volbou, a proto je nutné jej uznávat, respektovat a chránit.

Odstavec 2

Smluvní státy zabezpečují a uznávají právo dítěte:

I. „Na účast v kulturním a uměleckém životě“: Právo účastnit se má tři vzájemně propojené a vzájemně se posilující rozměry:

a) Přístupnost, která vyžaduje, aby děti měly příležitost zažívat kulturní a umělecký život, a zajištění příležitosti učit se z široké škály různých forem projevu.

b) Participaci, která vyžaduje, aby byly zajištěny konkrétní příležitosti pro děti jako skupiny jedinců, v otázce svého volného vyjádření, komunikace, činnosti a zapojení do kreativních činností s ohledem na plný rozvoj jejich osobností.

⁶⁸ CESCR, právo všech účastnit se kulturního života, E/C.12/GC/21 z Deklarace z Mexico City o kulturních politikách, Světová konference o kulturních politikách, Mexico City, 26. července – 6. srpna 1982

c) Účast v kulturním životě, která odkazuje na právo dětí přispívat k duchovnímu, materiálnímu, intelektuálnímu a emocionálnímu projevu kultury a umění a podílet se tak na rozvoji a transformaci společnosti, do které patří.

II. „Napomáhají tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající... možnosti“: Přestože požadavek v odstavci 2 nabádá k zajištění odpovídajících možností pouze pro kulturní, umělecké a oddechové činnosti a využívání volného času, Výbor tento odstavec interpretuje tak, aby obsahoval i právo na účast ve hře, a to dle článku 4 Úmluvy. Smluvní státy proto musí zajistit podmínky nutné pro participaci, zajištění a propagaci příležitostí pro implementaci všech práv z článku 31. Děti mohou svá práva realizovat pouze tehdy, pokud bude existovat potřebná legislativní, politická, rozpočtová a služební struktura.

III. „Rovné možnosti“: Každé dítě musí dostat rovné možnosti uplatit svá práva vyplývající z článku 31.

V. ČLÁNEK 31 V ŠIRŠÍM KONTEXTU ÚMLUVY

Spojení s obecnými zásadami Úmluvy

20. Právo na ochranu před diskriminací (článek 2): Výbor zdůrazňuje, že je třeba přijmout opatření k zajištění, aby všechny děti měly příležitost realizovat svá práva vyplývající z ustanovení článku 31, aniž by byla vystavena jakékoli diskriminaci bez ohledu na rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženské vyznání, politické nebo jiné názory, etnický nebo společenský původ, majetek, postižení, rodový nebo jiný stav dítěte, jeho rodičů nebo zákonných pěstounů. Zvláštní pozornost je nutné věnovat právům některých skupin dětí, mimo jiné dívek, dětí s postiženími, dětí žijících v nebezpečných prostředích, dětí žijících v chudobě, dětí v trestních, zdravotnických nebo ústavních institucích, dětí v situacích válečné nebo humanitární katastrofy, dětí z venkovských komunit, dětí žádajících o azyl a dětí uprchlíků, dětí žijících na ulici, nomádky skupin, migrantů nebo vnitřně vytlačovaných dětí, domorodých dětí a menšinových skupin, pracujících dětí, dětí bez rodičů, dětí vystavených značnému tlaku na akademický úspěch.

21. Nejlepší zájmy dítěte (článek 3, odstavec 1): Výbor zdůrazňuje, že realizace práv vyplývajících z článku 31 je z definice ve prospěch nejlepších zájmů dítěte. Povinnost zvažovat nejlepší zájmy dítěte platí pro děti, jakožto konkrétní jedince, i pro skupiny dětí nebo děti obecně. Veškerá legislativní, politická a rozpočtová opatření i opatření ekologická a opatření související s poskytováním služeb, která mohou mít dopad na práva v článku 31, je nutné zvážit z hlediska, zda jsou v nejlepším zájmu dětí. Sem mohou spadat například opatření související se zdravotnictvím, bezpečností, sběrem a svozem pevného odpadu, plánováním bydlení a dopravní obslužnosti, navrhováním a přístupností městské krajiny, budováním parků a dalších zelených prostranství, určováním času školního vyučování, dětskou prací a vzdělávací legislativou, prováděním plánů nebo legislativou ovlivňující soukromí na internetu.

22. Právo na život, zachování života a rozvoj (článek 6): Smluvní státy musí zajistit do nejvyšší možné míry rozvoj dítěte. V tomto ohledu Výbor upozorňuje na potřebu uznat pozitivní hodnotu jednotlivých ustanovení článku 31 při posilování rozvoje a měnících se schopností dětí. Také to vyžaduje, aby byla zavedena opatření pro implementaci článku 31 v souladu s rozvojovými potřebami dětí ve všech věkových kategoriích. Smluvní státy by měly posilovat povědomí a chápání ústřední role hry pro dětský vývoj mezi rodiči, pečovateli, vládními představiteli a všemi profesionály pracujícími s dětmi nebo v jejich prospěch.

23. Právo být vyslechnuto (článek 12): Děti, jako samostatní jedinci i v rámci skupiny, mají právo vyjadřovat své názory ke všem tématům, které se jich dotýkají. Těmto názorům musí být věnována příslušná pozornost v souladu s jejich věkem a vyspělostí. V případě

potřeby musí děti získat při vyjadřování svých názorů adekvátní podporu. Děti mají právo volby při účasti ve hře a mají autonomii ve svých herních a oddechových aktivitách stejně jako při své účasti v kulturních a uměleckých činnostech. Výbor zdůrazňuje důležitost zajistit dětem příležitost podílet se na vývoji legislativy, politiky, strategie a návrhu služeb sloužících k zajištění provádění ustanovení z článku 31. Sem může patřit například zapojení dětí do konzultací o zásadách souvisejících s hrami a oddechovými činnostmi, legislativě ovlivňující vzdělávací práva a organizaci školní docházky a osnov nebo ochranné legislativě v otázce dětské práce, o budování parků a dalších místních zařízení, o městském plánování a navrhování komunit a prostředí přátelských k dětem, o zpětné vazbě k příležitostem pro hru, oddechovou nebo kulturní činnost v rámci školy i širší komunity⁶⁹.

Propojení s dalšími relevantními právy

24. Článek 13: Pro právo svobodné účasti v kulturním a uměleckém životě je nezbytné respektovat základní právo svobody projevu. Děti mají právo se vyjadřovat jakkoli uznají za vhodné, přičemž jsou omezeny pouze zákonem, v případě potřeby také nutností respektovat práva a reputaci ostatních lidí a ochranou veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

25. Článek 15: Děti mají právo vybrat si přátele a mají právo účasti ve společenských, kulturních, sportovních a dalších organizacích. Tyto svobody představují nedílnou součást jejich práv vyplývajících z článku 31. Děti společně tvoří formy imaginativního hraní, které většinou nelze vytvořit ve vztazích mezi dětmi a dospělými. Děti se potřebují zapojovat do vztahů s vrstevníky obou pohlaví, s lidmi s odlišnými schopnostmi, z jiných společenských vrstev a kultur a jiného věku, aby se tak naučily spolupráci, toleranci, sdílení a důvtipu. Hra a oddechová činnost vytváří příležitosti k budování přátelství a může sehrát klíčovou roli v posilování občanské společnosti přispěním k sociálnímu, morálnímu a emočnímu rozvoji lidí, utvářením kultury a budováním komunit. Smluvní státy musí zajistit příležitosti, které umožní dětem volně se setkávat s vrstevníky na komunitní úrovni. Musí také respektovat a podporovat právo dětí na zakládání asociací, právo do asociací vstupovat a vystupovat z nich a právo na poklidné shromáždění. Zapojení dětí do organizace by ale nikdy nemělo být povinné.

26. Článek 17: Děti mají právo na informace a materiály, které jim přinesou sociální a kulturní užitek, pocházející z různých komunitních, národních a mezinárodních zdrojů. Takovýto přístup je nezbytný pro realizaci jejich práva na úplné zapojení do kulturních a uměleckých činností. Smluvní státy jsou nabádány k zajištění, aby dětem poskytly co možná nejširší zdroje přístupu k materiálům souvisejícím s jejich i dalšími kulturami prostřednictvím různých médií. Tyto materiály pak musí být k dispozici v jejich mateřském jazyce, včetně znakové řeči, a v alternativních formátech, například musí být psané v Brailleově písmu, přičemž se uděluje výjimka z autorského práva pro zajištění dostupnosti tištěných materiálů v alternativních podobách. Při této činnosti je nutné pečlivě dbát na ochranu kulturní diverzity a vyhýbat se kulturním stereotypům.

27. Článek 22: Děti uprchlíků a děti žádající o azyl čelí při realizaci práv plynoucích z článku 31 velkým výzvám. Často čelí vykořenění z vlastních tradic a kultury, a navíc jsou vyloučeny i z kultury v hostitelské zemi. Je nutné napnout síly k zajištění, aby měly uprchlé děti a děti žádající o azyl v souvislosti s právy článku 31 stejné příležitosti jako děti v jejich hostitelské zemi. Je nutné věnovat pozornost právu uprchlého dítěte na zachování a provádění vlastních oddechových, kulturních a uměleckých tradic.

⁶⁹ Viz Všeobecný komentář č. 12 Výboru pro práva dítěte, Právo dítěte být vyslechnuto, CRC/CGC/12, Červenec 2009

28. Článek 23: Aby mohly děti s postiženími využívat práva z článku 31, je nutné budovat přístupná a inkluzivní prostředí a zařízení⁴. Rodiny, pečovatelé a profesionálové musí uznat hodnotu zapojení do hry v oblasti práva i jako prostředek pro dosažení optimálního rozvoje. Je nutné prosazovat, aby děti s postiženími byly brány jako rovnocenní partneři ve hře, oddechové činnosti i kulturním a uměleckém životě. Je nutné zvýšit informovanost mezi dospělými a vrstevníky a poskytovat podporu nebo pomoc odpovídající věku.

29. Článek 24: Realizace článku 31 nejenže podporuje zdraví, blaho a rozvoj dětí, ale správné zajištění možnosti dětí využívat práva článku 31, pokud jsou zrovna nemocné nebo hospitalizované, může sehrát důležitou roli při podpoře jejich uzdravení.

30. Článek 27: Neadekvátní životní podmínky, nejisté nebo přelidněné bydlení, nebezpečná prostředí, nehygienické venkovní prostředí, nevhodná strava nebo nucená či vykořisťující práce mohou mít vliv na omezení nebo eliminaci využívání práv ustanovených v článku 31 dítětem. Smluvní státy jsou nabádány, aby braly ohled na ustanovení článku 31 při vypracování politik souvisejících se sociální ochranou, zaměstnaností, bydlením a přístupem na veřejná prostranství tak, aby k těmto právům měly přístup i děti žijící ve vlastních domovech bez příležitosti k účasti ve hře a oddechových aktivitách.

31. Články 28, 29: Vzdělání musí směřovat k co možná největšímu rozvoji dětské osobnosti, nadání a mentálních a fyzických dovedností. Implementace práv z článku 31 je při dosahování souladu s článkem 29 naprosto nezbytná. Aby se optimalizoval potenciál dětí, je nutné jim zajistit příležitosti ke kulturnímu a uměleckému rozvoji a také k účasti ve sportech a hrách. Výbor také zdůrazňuje, že práva z článku 31 mají pozitivní dopad na vzdělávací rozvoj dítěte. Inkluzivní vzdělávání a inkluzivní hra se pak vzájemně doplňují a měly by tvořit součást každého dne v rámci raného vzdělávání, péče a školní docházky (dále jen: škola). Hra je relevantní pro všechny děti, ale obzvláště důležitou roli hraje v prvních letech školní docházky, kdy z výsledků výzkumu vyplývá, že hra je důležitým prostředkem učení dětí.

32. Článek 30: Děti z etnických, náboženských nebo jazykových menšin by měly být povzbuzovány k zapojení do vlastních kultur. Státy by měly respektovat kulturní zvláštnosti dětí z menšinových komunit a domorodých národů a zajistit, aby měly stejná práva jako děti z majoritních komunit v otázce účasti v kulturním a uměleckém životě s ohledem na jejich vlastní jazyk, náboženství a kulturu.

33. Článek 32: Výbor poznamenává, že děti jsou v mnoha zemích nuceny vykonávat namáhavou práci, která jim zabraňuje realizovat práva ustanovená v článku 31. Miliony dětí navíc pracují doma nebo na bezpečných pracovních pozicích a nemají ve značné části svého dětství dostatečnou příležitost k odpočinku nebo vzdělání. Je nutné přijmout opatření k ochraně všech dětských pracovníků před podmínkami, které by porušovaly jejich práva vyplývající z článku 31.

34. Články 19, 34, 37, 38: Násilí, sexuální zneužívání, omezení svobody ilegálními nebo svévolnými způsoby a nucená služba v ozbrojených konfliktech jsou podmínkami, které mají závažný negativní dopad na možnost dětí k účasti ve hře, oddechové činnosti a kulturním či uměleckém životě. Velkým problémem může být i šikana ze strany ostatních dětí. Práva z článku 31 lze realizovat pouze tehdy, když smluvní státy přijmou všechna potřebná opatření k ochraně dětí před podobnou újmou.

35. Článek 39: Děti, které zažily zanedbávání, vykořisťování, týrání nebo jinou formu násilí, mají nárok na pomoc se zotavením a reintegrací. Zážitky a zkušenosti dětí, a to včetně bolestných vzpomínek, mohou být komunikovány prostřednictvím hry nebo uměleckého

*) Viz články 7, 9 a 30 Úmluvy o právech lidí s postiženími

vyjádření. Příležitosti k realizaci práv z článku 31 jsou cenným prostředkem, kterým se děti mohou vyrovnat s traumatizujícími nebo těžkými životními zkušenostmi a lépe tak pochopit svou minulost a budoucnost. Tyto prostředky jim umožňují komunikovat, lépe pochopit vlastní pocity a myšlenky, zabránit vzniku nebo řešit psychologické problémy, učit se pracovat se vztahy a konflikty, a to vše prostřednictvím přirozeného a samostatně řízeného léčby sebe sama.

VI. VYTVOŘENÍ KONTEXTU PRO REALIZACI ČLÁNKU 31

Faktory pro vznik optimálního prostředí

Děti mají spontánní potřebu hrát si a účastnit se oddechových činností a budou k tomu vyhledávat příležitost i v těch nejméně příznivých prostředích. Nicméně je přesto třeba zajistit určité podmínky odpovídající rozvíjejícím se schopnostem dětí, aby tyto děti měly optimální příležitost realizovat práva vyplývající z článku 31:

- Volnost od stresu.
- Volnost od sociálního vyloučení, předsudků nebo diskriminace.
- Prostředí bezpečné před sociální újmou nebo násilím.
- Prostředí dostatečně zbavené odpadu, znečištění, dopravy a dalších fyzických nebezpečí, které brání dětem ve volném a bezpečném pohybu ve svém okolí.
- Dostupnost odpočinku v souladu s jejich věkem a rozvojem.
- Dostupnost volného času, ve kterém nebude nutné plnit žádné další požadavky.
- Dostupnost času a prostoru ke hře, která nebude řízena dospělou osobou.
- Prostor a příležitost hrát si venku bez doprovodu v rozličném a podněcujícím fyzickém prostředí se snadným přístupem k pomoci dospělých v případě potřeby.
- Příležitosti ke hře a interakci v přirozených prostředích a příležitosti k nabytí zkušeností se světem zvířat.
- Příležitosti k vytvoření nebo transformaci prostředí a dostatek času, který mohou děti investovat do vlastních světů, představivosti a jazyků.
- Příležitosti k průzkumu a pochopení kulturního a uměleckého dědictví vlastní komunity, participace v rámci komunity a možnost ji utvářet a tvarovat.
- Příležitosti pro zapojení do her, sportů nebo jiných odpočinkových činností s ostatními dětmi, v případě potřeby pak za podpory dobře vyškolených facilitátorů nebo trenérů.
- Uznání rodičů, učitelů a širší společnosti v otázce hodnoty a legitimacy práv vyplývajících z článku 31.

Výzvy, kterým je nutné při prosazování článku 31 čelit

36. Nedostatečné uznání důležitosti účasti ve hře a oddechové činnosti: V mnoha částech světa je hra vnímána jako „ztracený“ čas věnovaný pošetilé a neproduktivní činnosti bez jakékoli vnitřní hodnoty. Rodiče, pečovatelé a úředníci často přisuzují větší prioritu studiu nebo ekonomicky aktivní práci, přičemž hru vnímají jako cosi hlučného, špinavého, rušivého a ničivého. Dospělým navíc často chybí sebedůvěra, dovednosti nebo znalosti, aby dokázali podpořit děti ke hře a dokázali s nimi hravě trávit čas. Právo dítěte na účast ve hře a odpočinkové činnosti má nesmírnou důležitost pro jeho prosperitu, zdraví a rozvoj. Tato hodnota je často špatně chápána a podceňována. Pokud je už právo na hru uznáno, obvykle se přisuzuje větší hodnota fyzicky aktivní a soutěžní hře než například fantastickým či sociálně-dramatickým hrám. Výbor zdůrazňuje, že je nutné věnovat větší uznání formám a místům hraní a oddechových činností, kterým dávají přednost starší děti. Ty často vyhledávají místa, kde se mohou setkávat s vrstevníky a prozkoumávat svou vzrůstající nezávislost a přechod k

dospělosti. Jedná se o důležitý rozměr života dospívajícího jedince, který hledá svou identitu a sounáležitost.

37. Špatná a riziková prostředí: Prvky prostředí, které mají dopad na práva ustanovená v článku 31, mohou být rizikovými nebo ochrannými faktory v otázkách zdraví, rozvoje a bezpečnosti dětí. S ohledem na menší děti by prostory, které nabízí příležitosti pro rozvoj dětské zvědavosti a kreativity, měly umožňovat rodičům a pečovatelům mít děti neustále pod dohledem, a to včetně očního a hlasového kontaktu. Děti potřebují mít v blízkosti svých domovů přístup k inkluzivním místům bez jakýchkoli nevhodných rizik, kde se mohou bezpečně a nezávisle pohybovat tak, jak jim to jejich rozvíjející se schopnosti umožňují.

38. Většina nejchudších dětí světa čelí fyzickým rizikům, mezi které patří znečištěná voda, otevřené kanalizační systémy, přelidněná města, neřízená doprava, špatné osvětlení a ucpané ulice, neadekvátní veřejná doprava, nedostatek bezpečných hřišť, zelených prostorů nebo kulturních zařízení a městská neformální „slumová“ sídliště s rizikovými, násilnými a toxickými prostředími. V prostředích, kde nedávno probíhala válka, mohou děti ohrozit nášlapné miny a nevybuchlá munice. Dětem hrozí obzvláště velké riziko, protože jsou od přírody zvědavé, při hře se zvyšuje pravděpodobnost jejich zasažení a oblast případného výbuchu je větší než dítě samotné.

39. Na ohrožení dětí ve veřejném prostoru má svůj podíl i lidský faktor: vysoká úroveň kriminality a násilí, komunitní a občanské nepokoje, násilí související s drogami a gangy, riziko únosu a obchodu s dětmi, otevřené prostory okupované nepřátelskými dospělými osobami, agresivita a sexuální násilí vůči dívkám. I parky, hřiště, sportovní a další zařízení se často nacházejí v místech, kde jsou děti bez dozoru ohroženy různými riziky. Nebezpečí představovaná všemi těmito faktory má značný dopad na příležitost dětí k bezpečné hře a odpočinku. Pokračující eroze mnoha tradičních míst přístupných dětem zvyšuje potřebu vládních zásahů při prosazování ustanovení článku 31.

40. Negativní vlivy pro používání veřejných prostorů dětmi: Dětské využívání veřejných prostorů ke hře, rekreaci a vlastním kulturním aktivitám je často brzděno zvyšující se komercializací veřejných oblastí, ze kterých jsou děti vylučovány. Kromě toho na mnoha místech světa dochází ke snižování tolerance vůči dětem na veřejných místech. Například zavádění zákazu vycházení dětí, oplocené komunity nebo parky, snížená tolerance hluchosti, hřiště s přísnými pravidly přijatelného chování a omezování přístupu do obchodních domů přispívá k vnímání dětí jako „problémů“ a demonizuje je. Obzvláště dospívající jsou pak často vnímány jako hrozba kvůli negativní pozornosti médií a jsou odrazováni od používání veřejných prostorů.

41. Vyloučení dětí má značný dopad na jejich občanský rozvoj. Sdílené zkušenosti z inkluzivních veřejných prostor napříč věkovými skupinami slouží k posílení občanské společnosti a k tomu, aby se děti vnímaly jako občané s právy. Smluvní státy jsou proto vyzývány k nastolení dialogu mezi staršími a mladšími generacemi za účelem zajištění lepšího uznání dětí jako držitelů práv a k informování o důležitosti sítí vznikajících v bohatých komunitních místních prostorách, které mohou plnit všechny herní a oddechové potřeby dětí.

42. Vyvážení rizika a bezpečnosti: Strach z fyzického a lidského rizika, kterému jsou děti vystaveny v rámci svých místních prostředí, vede v některých částech světa k zvýšení úrovně monitorování a sledování, což má pro děti dopad na svobodu jejich účasti ve hře a oddechové činnosti. Kromě toho mohou i děti samotné být rizikem pro další děti při hře a rekreačních aktivitách. Například se jedná o případy šikany, týrání mladších dětí staršími dětmi a skupinový nátlak na účast v činnostech s vysokým rizikem. Děti sice nesmí být dle ustanovení článku 31 vystaveny újmě, ale jistá míra rizika a výzvy je nedílnou součástí hry a

oddechových činností a má své přínosy. Je nutné najít rovnováhu. Na jedné straně je nutné snižovat neakceptovatelná rizika v dětských prostředích, například prostřednictvím uzavření ulic pro dopravu, zlepšením světelné signalizace nebo vytvořením bezpečných ohrazení škol a hřišť. Na druhé straně je třeba informovat, vybavovat a posilovat děti tak, aby byly schopny přijmout opatření ke zvýšení vlastní bezpečnosti samy. Hlavními zásadami při určení míry rizika, které by děti měly zažívat, jsou nejlepší zájmy dítěte a naslouchání vlastním zážitkům a obavám dětí.

43. Nedostatek kontaktu s přírodou: Děti začínají chápat, oceňovat a pečovat o svět přírody díky přirozenému kontaktu, samostatné hře a zkoumání s dospělými lidmi, kteří jim o významu a krásách přírody vypráví. Vzpomínky na hry a odpočinek v přírodě posilují zdroje pro boj se stresem, inspiroují duchovní citění a posilují smysl pro planetu. Hra v přírodě také podporuje obratnost, rovnováhu, kreativitu, sociální spolupráci a koncentraci. Spojení s přírodou prostřednictvím zahradničení, sklizně, ceremoniálů a času na tiché přemýšlení je důležitou součástí umění a odkazu řady kultur. V čím dál více urbanizovaném a privatizovaném světě je přístup dětí do parků, zahrad, lesů, pláží a dalších přírodních oblastí omezován. Děti z nízkopříjmových městských vrstev nejspíše nebudou mít k zeleným plochám téměř žádný přístup.

44. Tlak na úspěch ve škole: Práva z článku 31 jsou v případech mnoha dětí z různých částí světa porušována v důsledku důrazu na úspěch ve formálním akademickém vzdělání. Například:

- a) Vzdělání v raném dětství se čím dál více zaměřuje na akademické cíle a formální výuku na úkor zapojení do hry a dosažení širších vývojových výsledků.
- b) Vyučování v kroužcích a domácí úkoly zasahují do volného času dítěte a berou mu prostor pro svobodně zvolené činnosti.
- c) V osnovách a denních plánech často chybí prostor pro nezbytnou hru a odpočinek.
- d) Využívání formálních nebo didaktických vzdělávacích metod ve školních třídách nevyužívá výhody příležitosti pro aktivní učení hrou.
- e) Kontakt s přírodou se na mnoha školách snižuje, protože děti musí trávit čím dál více času uvnitř.
- f) Příležitosti pro kulturní a umělecké činnosti a hodiny umělecké výchovy vyučované specializovanými učiteli jsou v některých zemích upozaděny ve prospěch akademičtějších předmětů.
- g) Omezení typů her, do kterých se děti mohou v rámci školy zapojit, škodí příležitostem pro rozvoj kreativity, zvědavosti a sociální zvědavosti.

45. Příliš strukturované a svázané plány: V případě řady dětí jsou práva vyplývající z článku 31 porušována tím, že jsou nuceny do mnoha aktivit řízených dospělými. Jedná se například o povinný sport, rehabilitační aktivity pro děti s postiženími nebo domácí práce (zvláště v případě dívek). Děti pak nemají žádný čas, nebo jen málo času, na aktivitu, kterou by si řídily samy. V případě vládních investic je kladen větší důraz na organizovanou a soutěživou oddechovou činnost. Některé děti jsou pak tlačeny do účasti v mládežnických organizacích, které si samy nevybraly. Děti mají nárok na čas, který mohou trávit bez kontroly dospělých. Také mají právo na čas, který mohou trávit bez jakýchkoli povinností. Mají právo „nedělat nic“. Je to tak, absence činnosti může posloužit jako podnět pro kreativitu. Úzké zaměření veškerého volného času dítěte do připravených a soutěžních

činností může mít negativní vliv na jeho fyzickou, emocionální, kognitivní a sociální prosperitu.⁵

46. Porušování článku 31 v rozvojových programech: Péče v raném dětství a rozvojové práce v mnoha zemích světa se soustřeďují výhradně na zachování života dítěte a jejich dalšímu prospívání již pak není věnována péče žádná. Programy se často zabývají pouze výživou, očkováním a předškolní výukou. Téměř žádný důraz není kladen na hru, oddechové, kulturní a umělecké činnosti. Lidé, kteří se starají o provádění programů, pak nejsou správně proškoleni, aby v těchto směrech dokázali splnit vývojové potřeby dětí.

47. Nedostatečné investice do kulturních a uměleckých příležitostí pro děti: Přístup dětí ke kulturním a uměleckým činnostem je často omezen širokou škálou faktorů včetně nedostatečné podpory ze strany rodičů, finanční nákladnosti vstupu, nedostatečné dostupnosti dopravy, zaměření řady výstav, her a akcí na dospělé a neschopnosti zaujmout děti obsahem, designem, umístěním a formou jednotlivých akcí. Větší důraz je nutné klást na vytváření prostorů stimulujících kreativitu. Umělecká a kulturní zařízení by měla dosahovat za své fyzické hranice a zvážit, jak jejich kulturní programy reagují na kulturní život komunity, kterou představují. Participace dětí v umění vyžaduje přístup více zaměřený na děti, který bude podporovat a vystavovat vlastní výtvořiny dětí a také je zapojí do vytváření struktur a programů. Takovéto zapojení během dětství může sloužit jako stimulant kulturních zájmů pro zbytek života.

48. Rostoucí role elektronických médií: Děti ve všech regionech světa tráví čím dál více času ponořeny do her, oddechových, kulturních a uměleckých činností, a to jako konzumenti i tvůrci. Využívají k tomu různé digitální platformy a média. Sledují televizi, píšou si, vytvářejí sociální sítě, hrají, poslouchají a vytvářejí hudbu, sledují a vytvářejí filmy, vytvářejí nové umělecké formy a zveřejňují fotografie. Informační a komunikační technologie začínají tvořit ústřední bod každodenní reality dětí, které dokážou plynule přecházet mezi prostředím offline a online. Tyto platformy nabízejí obrovské přínosy z hlediska vzdělávacího, sociálního i kulturního. Smluvní státy jsou nabádány, aby přijaly všechna potřebná opatření k zaručení rovných příležitostí všem dětem při přístupu k těmto benefitům. Přístup k internetu a sociálním médiím je nezbytný pro uplatnění práv článku 31 v globalizovaném prostředí.

49. Výbor je však zároveň znepokojen rostoucím množstvím důkazů, podle kterých mohou být pro děti tato prostředí zdrojem možného ohrožení a brát jim velké množství času:

a) Přístup na internet a sociální média vystavuje děti kyberšikaně, pornografii a kybergroomingu. Řada dětí tráví čas v internetových kavárnách, počítačových klubech a hernách bez adekvátního omezení přístupu nebo efektivních monitorovacích systémů⁶.

b) Zvyšující se úroveň zapojení dětí, zvláště pak chlapců, do hraní násilných počítačových her je pravděpodobně spojena s agresivitou, protože hry jsou nesmírně podmanivé a interaktivní, odměňují násilné chování, bývají hrány opakovaně, a tak posilují negativní podmiňování, a mohou se podílet na snižování citlivosti vůči bolesti a utrpení ostatních a zvyšovat riziko agresivního nebo škodlivého chování vůči ostatním. Rostoucí příležitosti pro online hraní, které vystavují děti globální síti uživatelů bez jakéhokoli filtru nebo ochrany, je také důvodem k obavám.

c) Řada médií, zvláště pak televizní programy hlavního proudu, nedokáže reflektovat jazyk, kulturní hodnoty a kreativitu diverzifikovaných kultur, které existují napříč společnostmi.

⁵ Pais, M S, Úmluva o právech dítěte v manuálu ke zprávě o lidských právech, OHCHR, 1997

⁶ Ochrana dětí online: Globální výzvy a strategie - technická zpráva, UNICEF Innocenti Research Centre, Florencie 2012

Nejenže monokulturní pohled omezuje příležitosti všech dětí těžit z potenciální šíře dostupných kulturních aktivit, ale také může posilovat prisuzování nižší hodnoty všemu, co se odlišuje od kultury hlavního proudu. Tento jev se také podílí na zapomenutí řady dětských her, písní a rýmovaček, které přežily řadu generací na ulicích a hřištích. Rostoucí závislost na činnostech u obrazovky je pravděpodobně spojena se sníženou úrovní fyzické činnosti mezi dětmi, špatnými spánkovými návyky, vzrůstající mírou obezity a s tím souvisejícími chorobami.

50. Marketing a komercializace hraní: Výbor je znepokojen, že je řada dětí a jejich rodin vystavena čím dál vyšší úrovni neregulovaného marketingu ze strany výrobců hraček a her. Na rodiny je vyvíjen tlak nakupovat čím dál větší množství produktů, které mohou být škodlivé pro rozvoj dětí nebo mohou omezovat jejich kreativní hraní. Jedná se například o produkty propagující televizní programy se známými postavami a příběhy, které snižují schopnost imaginativního zkoumání, dále pak hračky se zabudovanými mikročipy, které redukuje dítě do role pasivního pozorovatele, sady, které předem určují způsob provádění činnosti, hračky, které podporují tradiční a omezené genderové stereotypy nebo propagují včasnou sexualizaci dívek, hračky obsahující nebezpečné chemikálie nebo díly, realistické válečné hračky a hry. Globální marketing může také zapříčinit oslabení zapojení dětí do tradičního kulturního a uměleckého života jejich komunity.

VII. DĚTI VYŽADUJÍCÍ ZVLÁŠTNÍ POZORNOST PŘI REALIZACI PRÁV PLYNOUCÍCH Z ČLÁNKU 31

51. Dívky: Kombinace velké zátěže ze strany domácích povinností při péči o sourozence a rodinu, ochranné obavy na straně rodičů, nedostatek vhodných zařízení a kulturní předsudky omezující očekávaný způsob chování dívek mohou u dívek zmenšit příležitosti k uplatňování práv plynoucích z článku 31, a to zejména v období dospívání. Diferenciace podle pohlaví v podobě her pro dívky a pro chlapce, kterou notně podporují rodiče i pečovatelé, média a komerční výrobci her a hraček pak udržují tradiční rozdělení rolí ve společnosti podle pohlaví. Důkazy hovoří, že zatímco hry chlapců připravují děti na úspěšný výkon široké škály zaměstnání a úspěšné uplatnění v řadě jiných úloh v rámci moderní společnosti, hry dívek mají tendenci je směřovat spíše k soukromí domova a na roli budoucích žen a matek. Dospívající dívky a chlapci bývají často zrazováni od zapojení do společných oddechových činností. Dívky se pak obecně méně zapojují do fyzických aktivit a organizovaných her v důsledku vnějšího kulturního nebo vnitřního vyloučení nebo z důvodu nedostatku podnětů. Tato skutečnost budí obavy ve světle prokázaných fyzických, psychologických, sociálních a intelektuálních přínosů souvisejících s účastí ve sportovních činnostech. Vzhledem k těmto široce rozšířeným a přetrvávajícím bariérám pro realizaci práv dívek vyplývajících z článku 31 vyzývá Výbor smluvní státy k přijetí opatření, která budou nabourávat genderové stereotypy podporující diskriminaci a nerovnost příležitostí v rámci společnosti.

52. Děti žijící v chudobě: Nedostatek možností, nedostatek prostředků pro účast, nebezpečné a vyloučené lokality, nutnost pracovat a pocit bezmoci a přehlížení se podílí na vyloučení nejchudších z čerpání práv plynoucích z článku 31. Řadě dětí hrozí zdravotní a bezpečnostní rizika při hře venku a jejich domácí prostředí zároveň neposkytuje prostor ke hře a odpočinku. Ztrátou práv plynoucích z článku 31 jsou pak ohroženy zejména děti bez rodičů. Děti žijící na ulicích nemají možnost si hrát, často bývají aktivně vyhazovány z parků a hřišť, přestože využívají vlastní kreativitu k vytváření příležitostí pro hru na obyčejných ulicích. Obecní úřady musí pochopit důležitost těchto prostor pro realizaci práv z článku 31 pro děti žijící v chudobě a zapojit se do dialogu s nimi v rámci výkonu plánovacích a rozvojových

aktivit. Je nutné zasáhnout tak, aby všechny děti měly přístup a příležitosti účastnit se kulturních a uměleckých činností a aby měly rovné příležitosti k účasti ve hře a oddechové činnosti⁷.

53. Děti s postiženími⁸: Děti s postiženími čelí při přístupu k právům plynoucím z článku 31 řadě překážek. Mezi ně patří: vyloučení ze školy, neformálních a společenských oblastí, kde se utvářejí přátelství a kde se konají hry a oddechové činnosti. Izolace ve vlastním domově, kulturní přístupy a negativní stereotypy, které jsou vůči dětem s postiženími nepřátelské a odmítavé, fyzická neschopnost přístupu mimo jiné na veřejná místa, do parků, na hřiště a vybavení hřišť, do kin, divadel, koncertních sálů a sportovních zařízení a stadionů, pravidla, která je z bezpečnostních důvodů vylučují ze sportovních nebo kulturních zařízení, komunikační bariéry a neschopnost zajistit interpretační a adaptivní technologie, nedostatek vhodných dopravních prostředků. Děti s postiženími mohou být také vyloučeny v případech, kdy nedojde k investicím do rádiového, televizního, počítačového a tabletového obsahu v otázce použití asistenčních technologií. V tomto ohledu Výbor vítá článek 30 Úmluvy o právech osob s postiženími, který klade důraz na povinnost smluvních států zajistit, aby děti s postižením měly jako ostatní děti stejný přístup k účasti ve hře, oddechové činnosti, sportovní činnosti a trávení volného času, a to také v běžném školním systému. Jsou zapotřebí proaktivní opatření k odstranění překážek a podpoře přístupnosti a dostupnosti inkluzivních příležitostí k účasti na všech těchto činnostech.

54. Děti v ústavech: Řada dětí stráví část nebo celé své dětství v ústavech, mimo jiné v ústavních domovech a školách, nemocnicích, zadržovacích centrech, ve vězeních, v uprchlických centrech, kde jsou příležitosti ke hře, oddechové činnosti a zapojení do kulturního a uměleckého života omezené nebo zcela nulové. Výbor zdůrazňuje, že státy musí pracovat na deinstitucionalizaci dětí. Dokud nebude tohoto cíle dosaženo, musí smluvní státy přijmout opatření, aby všechny podobné instituce dětem a vrstevníkům v dané komunitě zajistily prostory a příležitosti pro zapojení se do herních aktivit, sportů, fyzického cvičení a kulturního a uměleckého života. Takováto opatření by neměla být omezena na povinné nebo organizované činnosti. Je nutné zajistit bezpečná a podnětná prostředí, kde si děti budou moct svobodně a bezpečně hrát a odpočívat. Kdykoli je to možné, děti by měly tyto příležitosti dostat v rámci svých místních komunit. V institucích, kde děti tráví značné množství času, musí být k dispozici vhodná literatura, časopisy a přístup k internetu a také dostatečná podpora, která těmto dětem umožní daná média používat. Dostupnost času, prostor a adekvátních prostředků a vybavení, vyškoleného a motivovaného personálu a dostatečných rozpočtů jsou pak nutnými podmínkami pro vytvoření prostředí, které zajistí možnost realizace práv plynoucích z článku 31 všem dětem žijícím v ústavu.

55. Děti z domorodých a menšinových komunit: V realizaci práv plynoucích z článku 31 může dětem bránit také etnická, náboženská, rasová či kastovní diskriminace. Strach z nepřátelství, asimilačních politik, odmítnutí, násilí a diskriminace může vést k překážkám při praktikování vlastních kulturních zvyklostí, rituálů a oslav a také při účasti na sportovních, herních a kulturních činnostech a při zapojení do her a oddechových činností po boku ostatních dětí. Smluvní státy mají povinnost uznat, chránit a respektovat práva menšinových skupin účastnit se kulturního a odpočinkového života společnosti a také práva na zachování, propagaci a rozvoj vlastních kulturních životů⁹. Děti z domorodých komunit ale mají také právo zažít a prozkoumat kulturu mimo hranice tradic svých vlastních rodin. Kulturní a umělecké programy musí být založeny na inkluzi, participaci a nediskriminaci.

⁷ UNESCO Mezinárodní charta tělesné výchovy a sportu, 1978

⁸ Všeobecný komentář č. 9 Výboru pro práva dětí o právech dětí s postiženími, CRC/C/GC/9, Září 2006

⁹ Deklarace OSN o právech původních obyvatel, 61/295, 2007

56. Děti v oblastech konfliktů, humanitárních a přírodních krizí: Práva plynoucí z článku 31 mají v oblastech konfliktu nebo krize často nižší prioritu než opatření potravin, přístřešku a léků. V těchto situacích ale mohou příležitosti ke hře, oddechu a kulturní činnosti sehrát důležitou terapeutickou a rehabilitační roli a pomoci dětem získat nazpět pocit normálnosti a radosti po zažití ztráty, odloučení a traumatu. Uprchlým dětem a dětem, které zažily například úmrtí blízké osoby, násilí, týrání nebo vykořisťování se dá pomoci s překonáním emocionální bolesti například hudbou, poezií nebo divadelním představením. Tyto prostředky jim také pomohou získat nazpět kontrolu nad vlastními životy, obnovit pocit identity, pochopit, co se jim stalo a znovu zažívat radost a legraci. Účast na kulturních a uměleckých podnicích a také účast ve hře a oddechové činnosti nabízí dětem příležitost podílet se na sdílené zkušenosti, obnovit pocit osobní hodnoty a vlastní ceny, prozkoumávat vlastní kreativitu a dosáhnout pocitu propojení a sounáležitosti. V herních prostředcích lze také identifikovat děti trpící škodlivým dopadem konfliktů.

VIII. POVINNOSTI SMLUVNÍCH STÁTŮ

Článek 31 klade na smluvní státy povinnost zajistit, aby byla práva, která jsou v článku obsažena, zaručena všem dětem bez jakékoli diskriminace. Stejně jako u všech ostatních práv mají státy tyto povinnosti:

57. Povinnost *respektovat* vyžaduje, aby se smluvní státy zdržely přímých i nepřímých zásahů do využívání práv plynoucích z článku 31.

58. Povinnost *chránit* vyžaduje, aby smluvní státy učinily takové kroky, které zabrání třetím stranám omezovat práva plynoucí z článku 31.

59. Povinnost *realizovat* zavazuje smluvní státy k přijetí nezbytných legislativních, správních, soudních, rozpočtových, propagačních a dalších opatření s cílem zajistit úplnou realizaci práv plynoucích z článku 31. Musí také učinit takové kroky, aby byly dostupné všechny nezbytné služby, zařízení a příležitosti.

Úmluva zaručuje „postupnou realizaci“ ekonomických, sociálních a kulturních práv a rozeznává problémy plynoucí z omezených zdrojů. Smluvní státy však mají trvalou povinnost, která platí bez ohledu na aktuální zdroje. Touto povinností je „*usilovat o co možná nejširší prosazování práv za stávajících podmínek*“. V souvislosti s článkem 31 nejsou povolena žádná regresivní opatření. Pokud by došlo k přijetí jakéhokoli takového opatření, smluvní stát by musel prokázat, že pečlivě zvážil všechny alternativy, věnoval dostatečnou pozornost názorům dětí vyjádřeným v dané otázce a že je rozhodnutí v souladu se všemi ostatními právy zaručenými Úmluvou.

Povinnost respektovat práva zahrnuje přijetí konkrétních opatření zaměřených na zajištění respektování práv všech dětí, a to individuálně nebo ve skupině s ostatními, plynoucích z ustanovení článku 31. Mezi taková opatření patří:

60. Podpora pečovatелů: Rodičům a dalším pečovatелům by v souladu s článkem 18 (2) měla být zajištěna podpora a vedení pro realizaci práv plynoucích z článku 31. Takovéto školení může obsahovat praktický návod například pro tyto situace: jak poslouchat děti, zatímco si hrají, jak vytvářet prostředí podporující hru dětí, jak umožnit dětem svobodně si hrát a jak si hrát s dětmi. Školení by také mohla zdůraznit důležitost podpory kreativity a obratnosti, vyvážení bezpečnosti a zvědavosti a rozvojovou hodnotu her a vedeného vystavení kulturním, uměleckým a oddechovým činnostem.

61. Zvyšování informovanosti: Je nutné investovat do opatření, která budou bojovat s rozšířenými kulturními předsudky, jež přisuzují právům z článku 31 nízkou hodnotu. Smluvní státy by měly investovat do:

a) Zvyšování veřejného povědomí o významu hry, oddechových činností, volného času a účasti na kulturních a uměleckých činnostech pro chlapce a dívky všech věků a významu těchto činností pro radost z dětství, zajišťování optimálního rozvoje dítěte a budování pozitivních učebních prostředí.

b) Opatření bojujících s převládajícím negativním přístupem, obzvláště směrem k adolescentům, což vede k omezení realizace práv z článku 31. Zejména by pak měly být vytvářeny příležitosti pro děti za účelem jejich prezentace v médiích.

Povinnost chránit práva vyžaduje, aby smluvní státy konaly tak, aby zabraňovaly třetím stranám v zasahování do práv zaručených článkem 31. Státy mají také povinnost přijmout následující opatření:

62. Nediskriminace: Je nutné přijmout legislativní opatření k zaručení, aby všechny děti bez jakékoli diskriminace na jakémkoli základě měly přístup ke všem oddechovým, kulturním a uměleckým prostředím včetně veřejných a soukromých prostorů, přírody, parků, hřišť, sportovních zařízení, muzeí, kin, knihoven, divadel a ke kulturním činnostem, službám a událostem¹⁰.

63. Regulace nestátních orgánů: Je nutné zavést legislativu, opatření a pokyny a společně se zajištěním potřebných rozpočtových prostředků za účelem vybudování efektivních mechanismů pro monitorování a vymáhání zajistit, aby všichni členové občanské společnosti včetně korporátního sektoru splňovali ustanovení článku 31, a to mimo jiné v těchto oblastech:

a) Ochrana v zaměstnání všech dětí za účelem zajištění vhodných omezení v otázce povahy, délky a množství práce, odpočinku a zařízení pro oddech a odpočinek dle jejich rozvíjejících se schopností. Smluvní státy jsou také nabádány k ratifikaci a realizaci Úmluv Mezinárodní organizace práce č. 79, 90, 138 a 182¹¹.

b) Zajištění standardů pro zabezpečení a přístupnost veškerých herních a rekreačních zařízení, hraček a herního vybavení.

c) Povinnost zakomponovat příležitosti pro realizaci práv ustanovených v článku 31 do návrhů na městskou a venkovskou výstavbu.

d) Ochrana před kulturním, uměleckým nebo odpočinkovým materiálem, který by mohl ohrozit prosperitu dětí, a to včetně systému ochrany a klasifikace hlavních vysílacích a filmových médií v souladu s nařízeními článku 13 o svobodě projevu a článkem 18 o zodpovědnosti rodičů.

Výbor také zvažuje, že by mělo dojít k zavedení regulací zakazujících výrobu realistických válečných her a hraček pro děti.

64. Ochrana dětí před újmou: Je nutné zavést a vymáhat zásady, postupy, profesionální etiku, kodexy a standardy pro ochranu dětí pro všechny profesionály, kteří přicházejí do styku s dětmi na poli hry, odpočinku, sportu, kultury a umění.

¹⁰ Všeobecný komentář č.5 HRI/GEN/1/Rev.6 odst. 11, 16

¹¹ Mezinárodní organizace práce – Úmluva o noční práci mladých osob (neprůmyslové pozice), 1946 (Č. 79); Mezinárodní organizace práce – Revidovaná úmluva o noční práci mladých osob (průmysl), 1948 (Č.90); Mezinárodní organizace práce

Je nutné také uznat potřebu chránit děti před možnou újmou způsobenou jinými dětmi při provádění jejich práv dle článku 31.

65. Bezpečnost online: Měla by být přijata opatření k zajištění přístupu online a přístupnosti obsahu online a také k zajištění bezpečnosti pro děti. Je nutné podniknout kroky k informování dětí tak, aby se v online prostředí mohly bezpečně pohybovat, aby se staly sebevědomými a zodpovědnými obyvateli digitálních prostředí a aby hlásily týrání nebo nevhodné chování, kdykoli na něj narazí. Je nutné také přijmout opatření k legislativnímu omezení beztržnosti protiprávně se chovajících dospělých lidí prostřednictvím mezinárodní spolupráce, omezit přístup ke škodlivému obsahu nebo materiálům pro dospělé a herním sítím, zlepšit informovanost rodičů, učitelů a tvůrců politiky za účelem zvýšení povědomí o potenciálním riziku souvisejícím s násilnými hrami, vyvinout strategie k propagaci bezpečnějších a atraktivních možností pro děti.

66. Bezpečnost po skončení konfliktu: Smluvní státy by měly aktivně přistupovat k obnovení a ochraně práv vyplývajících z článku 31 v situacích po vyřešení konfliktu a krizových situacích, mimo jiné včetně:

- a) Podpory možností vyjádření prostřednictvím hry a tvůrčí činnosti za účelem zlepšení odolnosti a psychologického zotavení.
- b) Vytvoření nebo obnovení bezpečných míst, včetně škol, kde se děti mohou v rámci normalizace svých životů zapojit do hraní a oddechové činnosti.
- c) V oblastech, kde představují riziko nášlapné miny, je nutné investovat do zajištění dokonalého odstranění nášlapných min a bomb ze všech postižených oblastí;¹²

67. Marketing a média: Státy by měly jednat v oblasti:

- a) Kontroly zásad týkajících se marketingu hraček a her pro děti, a to včetně dětských televizních programů a cílených reklamních sdělení. Zvláštní pozornost je pak nutné věnovat reklamám podporujícím násilí, sexualizaci chlapců a dívek a posilujícím genderové a handicapové stereotypy.
- c) Omezení možnosti vysílat reklamy v době, kdy se na televizi dívá nejvíce dětí.

68. Stížnosti: Je nutné pro děti zajistit nezávislé, efektivní, bezpečné a přístupné mechanismy, aby si mohly stěžovat v případě porušení svých práv plynoucích z článku 31¹³.

Děti musí vědět, komu si mohou stěžovat, a jak to mají provést. Státy jsou nabádány k přijetí a ratifikaci opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte na téma komunikačního procesu (OPIC), který umožňuje jednotlivým dětem podávat stížnosti na porušení práv.

Povinnost **realizovat** práva vyžaduje, aby smluvní státy přijaly širokou škálu opatření, která zajistí realizaci všech práv plynoucích z článku 31. V souladu s článkem 12 musí být všechna taková opatření na národní i místní úrovni, a to včetně jejich plánování, návrhu, vývoje, implementace a monitorování, vypracována ve spolupráci s dětmi samotnými, nevládními a komunitními organizacemi. Tato spolupráce může probíhat například s dětskými kluby a spolky, komunitními uměleckými a sportovními skupinami, reprezentativními organizacemi dětí a dospělých s postiženími, představiteli menšinových komunit a s herními organizacemi¹⁴. Zejména je pak nutné zvážit následující:

¹² Protokol o výbušných pozůstatcích války (Protokol V Úmluvy z roku 1980), 28. listopadu 2003

¹³ Všeobecný komentář č. 13 Výboru pro práva dítěte, Právo dítěte na svobodu od všech druhů násilí, CRC/C/GC/13, Duben 2011

¹⁴ Všeobecný komentář č. 2, Role nezávislých lidskoprávních institucí při posilování a ochraně práv dítěte, CRC/GC/2002/2, 15. listopadu 2002

69. Legislativa a následující: Výbor důrazně nabádá smluvní státy, aby zavedly legislativu pro zaručení práv vyplývajících z článku 31 pro všechny děti společně s plánem jejich implementace. Takováto legislativa by měla řešit zásadu dostatečnosti. Všechny děti by měly získat dostatek času a prostoru k využití svých práv. Je nutné také zvážit vypracování konkrétního plánu, politiky nebo struktury pro prosazení ustanovení článku 31. Článek lze také zahrnout do celkového národního akčního plánu pro implementaci Úmluvy jako celku. Takovýto plán musí řešit důsledky článku 31 pro chlapce i dívky, všechny věkové skupiny i děti z opomíjených skupin a komunit. Také musí uznávat, že vytváření času a prostoru pro samostatnou činnost dětí je stejně důležité jako zřizování zařízení a příležitosti pro organizovanou činnost.

70. Sběr dat a výzkum: Je nutné vypracovat ukazatele splnění cílů a také mechanismy pro monitorování a vyhodnocení implementace. Tak se zajistí zodpovědnost vůči dětem v otázce realizace povinnosti plynoucích z článku 31. Smluvní státy musí sbírat populační údaje rozčleněné dle věku, pohlaví, etnického původu a postižení a zjistit, jakým způsobem a do jaké míry se děti zapojují do hry, oddechové činnosti a kulturního a uměleckého života. Tyto informace musí tvořit základ všech plánovacích procesů a zajistit možnosti pro měření úspěšnosti jejich prosazování. Je nutné provádět výzkum každodenních životů dětí a jejich pečovatелů a to, jakým způsobem na něj dopadají životní podmínky v konkrétní lokalitě. Díky tomu se získají informace, jak využívat místní prostředí, odhalí se překážky v prosazování práv dle článku 31, vypracují se postupy pro překonání těchto překážek a formulují se kroky nutné k většímu prosazení těchto práv. Tento výzkum musí aktivně zapojovat děti samotné, a to včetně dětí z nejméně utlačovaných komunit.

71. Spolupráce napříč odděleními v národním a obecním vedení: Plánování hry, rekreace a kulturních a uměleckých činností vyžaduje široký a komplexní přístup zahrnující spolupráci napříč odděleními a jasné rozdělení odpovědnosti mezi národní, regionální a obecní orgány. Mezi relevantní oddělení nepatří jen ta, která přichází s dětmi do styku přímo, například oddělení zdravotnictví, vzdělání, sociálních služeb, ochrany dětí, kultury, odpočinku a sportu, ale také oddělení zabývající se vodou a hygienou, bydlením, parky, dopravou, prostředím a plánováním městského rozvoje. Všechna tato oddělení mají velký dopad na vytváření prostředí, ve kterých mohou děti uplatňovat práva získaná článkem 31.

72. Rozpočty: Rozpočty je nutné revidovat tak, aby se zajistilo dostatečné financování dětí v oblasti kulturního, uměleckého, sportovního, rekreačního a herního vyžití, které bude inkluzivní a konzistentní se zastoupením dané skupiny dětí v populaci jako celku. Prostředky musí být rozděleny mezi zařízení pro děti všech věkových kategorií. Možné cíle financování: Rozpočtová podpora výroby a šíření dětských knih, časopisů a letáků, různá formální a neformální umělecká vystoupení pro děti, přístupné vybavení a budovy a veřejné prostory, zdroje pro sportovní kluby, mládežnická centra a další zařízení. Je nutné zvážit náklady související se zajištěním přístupu většině opomíjených dětí, a to včetně povinnosti zajistit vhodné prostředky pro rovnost přístupu dětem s postiženími.

73. Univerzální design: Investice do univerzálního designu je nezbytná s ohledem na herní, rekreační, kulturní, umělecká a sportovní zařízení, budovy, vybavení a služby, které budou konzistentní v povinnosti zahrnout a chránit děti s postiženími před diskriminací. Smluvní státy by měly spolupracovat s nestátními orgány na zajištění implementace univerzálního designu¹⁵ do plánování a výroby všech materiálů a staveb. Například se jedná o

¹⁵ Termín „univerzální design“ vymyslel Ronald Mace ve snaze popsat snahu navrhovat všechny produkty a stavby tak, aby byly estetické a zároveň použitelné v co možná největší míře všemi lidmi bez ohledu na jejich věk, schopnosti nebo životní situaci. Viz také článek 4(1)(f) o obecných závazcích v Úmluvě o právech osob s postiženími.

přístupné vchody, které budou moct využívat všichni vozíčkáři, nebo inkluzivní konstrukci hřišť včetně hřišť ve školách.

74. **Obecní plánování:** Místní obecní vedení by mělo zvážit vybudování herních a rekreačních zařízení tak, aby došlo k zajištění rovnosti přístupu všem skupinám dětí a následně vyhodnotit dosažený dopad. V souladu s povinnostmi stanovenými článkem 31 musí veřejné plánování přisoudit prioritu vytvoření prostředí, které budou podporovat prosperitu dítěte. Za účelem vybudování nutných městských a venkovských prostředí přátelských k dětem je nutné zvážit mimo jiné:

- a) Dostupnost inkluzivních parků, komunitních center, sportovišť a hřišť, které budou bezpečné a přístupné pro všechny děti.
- b) Vytvoření bezpečných životních prostředí ke svobodné hře, a to včetně navržení oblastí, ve kterých budou mít prioritu hrající si děti, chodci a cyklisté.
- c) Veřejná bezpečnostní opatření k ochraně oblastí určených ke hře a odpočinku před jednotlivci nebo skupinami ohrožujícími bezpečnost dětí.
- d) Pro účely hry a rekreace zajištění přístupu na místa plná zeleně, na velká otevřená prostranství a do přírody bezpečným, dostupným a přístupným dopravním prostředkem.
- e) Zavedení dopravních opatření včetně rychlostních omezení, sledování úrovně znečištění, přechodů pro chodce u škol, semaforů a zpomalovacích prvků, které zajistí právo dětí na bezpečnou hru v rámci místních komunit.
- f) Zajištění klubových a sportovních zařízení, organizovaných her a aktivit pro dívky i chlapce všech věků a ze všech komunit.
- g) Zajištění specializovaných a dostupných kulturních aktivit pro děti všech věků a ze všech komunit, a to včetně zajištění divadelních, tanečních a hudebních představení, výstav a budování knihoven a kin. Takováto opatření by měla poskytovat dětem příležitosti k vytváření vlastních kulturních forem a také jim umožnit využívat aktivity vytvořené dospělými pro děti.
- h) Revizi všech kulturních politik, programů a institucí za účelem zajištění jejich přístupnosti a smyslu pro všechny děti a zajištění, aby tyto instituce braly v potaz potřeby a touhy dětí a podporovaly jejich rodící se kulturní tvorbu.

75. **Školy:** Vzdělávací prostředí by měla hrát hlavní roli při plnění povinností vyplývajících z článku 31:

Fyzická prostředí: Smluvní státy by se měly zaměřit na zajištění: adekvátních vnitřních a venkovních prostor pro podporu hry, sportů a divadelních představení během školního dne, aktivní podpory rovných příležitostí pro dívky i chlapce, adekvátní hygieny v zařízeních, hřišť, herních prostředí a vybavení, která budou bezpečná a řádně a pravidelně kontrolovaná, hřišť s vhodnými ohraničeními, vybavení a prostor určených k tomu, aby se všechny děti mohly rovným dílem podílet, a to včetně dětí s postiženími, hřišť, která budou poskytovat příležitosti ke všem formám hry, designu hřišť s adekvátní ochranou a zapojení dětí do jejich návrhu a vývoje.

Denní plán: Zákonné opatření by mělo vhodným způsobem upravovat strukturu denního plánu. Mělo by určovat vhodné množství domácích úkolů, aby byla jistota, že děti budou mít dostatek času na odpočinek a hru, a to v souladu se svým věkem a vývojovými potřebami.

Školní osnovy: V souladu s povinnostmi plynoucími z článku 29 o záměrech vzdělávání je nutné ve školních osnovách vyhradit dostatek času a prostředků k tomu, aby se dítě mohlo

účastnit kulturních a uměleckých činností, včetně hudby, divadla, literatury, poezie, kreslení, sportů a her.

Vzdělávací pedagogika: Vzdělávací prostředí by mělo být aktivní, podporovat účast dětí a obzvláště v prvních letech nabízet hravé formy zapojení¹⁶.

76. Školení a budování kapacit: Všichni profesionálové pracující s dětmi nebo v jejich prospěch, nebo profesionálové, jejichž práce má dopad na děti (vládní představitelé, vzdělávací pracovníci, zdravotníci, sociální pracovníci, pečovatelé ve školách a v náhradních formách péče, plánovači a architekti apod.) by měli být systematicky a průběžně školeni o lidských právech dětí, a to včetně práv zaručených článkem 31. Takovéto školení by mělo radit, jakým způsobem vytvářet a udržovat prostředí, ve kterých by děti mohly nejlépe realizovat práva plynoucí z článku 31.

77. Mezinárodní spolupráce: Výbor vyzývá při realizaci článku 31 k mezinárodní spolupráci prostřednictvím aktivního zapojení orgánů Spojených národů, a to včetně organizací UNICEF, UNESCO, UNHCR, UN Habitat, UNOSDP, UNDP, UNEP, WHO a mezinárodních, národních a místních nevládních organizací.

IX. ROZŠIŘOVÁNÍ

78. Výbor doporučuje, aby smluvní státy šířily tento všeobecný komentář v rámci vládních a správních struktur, mezi rodiči, ostatními pečovateli, dětmi, profesními organizacemi, komunitami a občanskou společností jako celkem. Měly by být využity všechny kanály šíření včetně tištěných médií, internetu a vlastních komunikačních prostředků dětí. K tomu bude zapotřebí zajistit překlad do relevantních jazyků včetně znakové řeči, Brailleova písma a snadno čitelných formátů pro děti s handicapem. Je také nutné vytvořit kulturně odpovídající a verze přátelské k dětem.

79. Smluvní státy jsou také nabádány, aby Výboru pro práva dětí podávaly úplné zprávy ohledně opatření, které učinily pro zaručení práv vyplývajících z článku 31 všem dětem.

¹⁶ Všeobecný komentář č. 1 Výboru pro práva dětí, Čile vzdělání, článek 29(1) CRC/C/2001/1

